

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ
ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ
ДЕРЖАВИ**

**XVII Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція,
присвячена Дню юриста**

07 жовтня 2025 року

ТОМ 2

**Одеса
ОДУВС
2025**

УДК 351.74
P68

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

P68 **Роль** та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., присв. Дню юриста, м. Одеса, 07 жовтня 2025 р., Т. 2. — Одеса: ОДУВС, 2025. — 412 с.

УДК 351.74

© ОДУВС, 2025

***Доброго дня, шановні учасники конференції!
Радий вітати Вас в Одеському державному університеті
внутрішніх справ на XVII Міжнародній науково-практичній
інтернет-конференції
«Роль та місце правоохоронних органів у розбудові
Демократичної правової держави»!***

Російська агресія проти України, що розпочалася з тимчасової окупації частини її території у 2014 році та набула повномасштабного характеру у лютому 2022 року, постала, з одного боку, серйозною загрозою українській державності та стримуючим чинником у подальшому розвитку України як європейської держави. З іншого боку, ці події актуалізували проблему забезпечення та реалізації прав людини в умовах правового режиму воєнного стану.

З огляду на триваючий воєнний стан на території України, виникає необхідність комплексного аналізу ролі та місця правоохоронних органів у сучасних умовах. Це потребує окреслення кола актуальних проблем правового регулювання суспільних відносин, організації та забезпечення правопорядку, а також визначення основних пріоритетів і перспектив їхньої діяльності в наступних напрямках, дослідження:

- соціально-правових та економічних проблем розвитку держави: пріоритетів та перспектив;
- актуальних проблем адміністративного права та адміністративного процесу, адміністративної діяльності Національної поліції України;
- актуальних проблем протидії корупції в Україні;
- актуальних питань протидії наркозлочинності в Україні;
- актуальних проблем кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності;
- актуальних проблем кримінального права, кримінально-виконавчого права та кримінології;
- актуальних проблем криміналістики та юридичної психології;
- національно-патріотичного виховання молоді, враховуючи виклики сьогодення;
- актуальних питань службово-бойової підготовки поліцейських та військовослужбовців до виконання завдань в умовах воєнного стану;
- захисту приватних прав та інтересів у сучасних умовах.

Переконаний, що Ваші наукові здобутки, представлені в ході роботи конференції, сприятимуть не лише фаховому обговоренню актуальних проблем сучасної юридичної науки, але й матимуть практичне значення для розвитку національного законодавства та удосконалення правоохоронної діяльності.

Сподіваюся, що запропоновані наукові ідеї та практичні рекомендації стануть важливим підґрунтям для збагачення всіх галузей права новими концептуальними підходами, вироблення єдиної правозастосовної практики та формування засадничих принципів правової держави.

Бажаю всім учасникам конференції плідної праці, цікавих наукових дискусій та вагомих результатів, які сприятимуть подальшій розбудові України як демократичної та правової держави. Слава Україні!

В'ячеслав Віталійович ДАВИДЕНКО,
ректор Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Олег Матвєєвський,
*старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Судова експертиза наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів у системі доказування в кримінальних провадженнях, пов'язаних із їх незаконним обігом є одним з головних елементів в системі розслідування кримінальних порушень даної категорії. Злочини, передбачені статтями 305-320 Кримінального кодексу України, становлять значну загрозу для суспільної безпеки та здоров'я нації, а висновок експерта є ключовим процесуальним документом, що встановлює предмет злочину – одну з обов'язкових ознак складу цих кримінальних правопорушень.

Судова експертиза наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (далі – експертиза НЗ) є невід'ємним елементом доказування у кримінальних провадженнях, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків. Висновок експерта встановлює предмет злочину, а відтак має вирішальне значення для кваліфікації діяння та притягнення винних осіб до відповідальності. Разом з тим, сучасний стан цієї галузі експертної діяльності характеризується низкою системних викликів, що вимагають наукового осмислення та практичного вирішення [1].

Одним із найскладніших та дискусійних аспектів є вимога процесуального закону про те, що перед експертом не можуть ставитися питання права. Ця заборона покликана розмежувати компетенцію експерта (встановлення фактів) та компетенцію слідчого і суду (правова оцінка цих фактів).

Однак на практиці виникає фундаментальна суперечність. Типове питання, яке ставиться експерту-хіміку, звучить так: «Чи є представлена на дослідження речовина наркотичним засобом (психотропною речовиною)?». Аналіз цього питання показує його подвійну природу. Перша частина завдання – встановити хімічну структуру речовини (наприклад, ідентифікувати її як тетрагідроканабінол) – є суто науковим питанням, що входить до компетенції експерта [2,123].

Друга частина – віднести цю речовину до категорії «наркотичних засобів» – вимагає звернення до юридичного документа, Постанови КМУ № 770, і перевірки наявності цієї сполуки у відповідному списку.

Така дія, по суті, є наданням правової кваліфікації, що виходить за межі спеціальних знань хіміка. Таким чином, експерт, відповідаючи на це стандартне питання, змушений діяти на межі своїх повноважень, виконуючи дію, яка має ознаки правової оцінки.

Ця процесуальна колізія є предметом наукових дискусій. Обґрунтованою видається позиція, згідно з якою роль експерта має бути чітко обмежена вирішенням наукових завдань: ідентифікацією хімічної сполуки та визначенням її кількісних характеристик. Натомість, юридична кваліфікація ідентифікованої речовини як «наркотичного засобу» чи «психотропної речовини» має бути виключною прерогативою слідчого, прокурора та суду, які повинні робити цей висновок на основі наданих експертом наукових даних та чинного законодавства.

Однією з центральних проблем є феномен нових психоактивних речовин (НПР). Зловмисники постійно синтезують нові сполуки, незначно змінюючи структуру вже відомих наркотиків, з метою обійти чинне законодавство. Це створює ситуацію, коли речовина, що має потужний психоактивний ефект, формально не є забороненою, оскільки відсутня у «Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», затверджену Постановою КМУ № 770.

Така «гонитва» законодавства за хімічною винахідливістю злочинців виявляється неефективною. Це кардинально змінює роль судової експертизи: з реактивного інструменту доказування вона перетворюється на проактивне джерело інформації, що сигналізує державі про появу нових загроз та формує наукову основу для внесення змін до законодавства. Вирішення цієї проблеми лежить у площині переходу від поіменних списків до більш гнучких механізмів контролю, зокрема, до запровадження поняття «аналогів» не лише як теоретичної конструкції, а як дієвого правового інструменту, що дозволить поширювати контроль на цілі класи хімічних сполук [4, 87].

Другий блок проблем пов'язаний із методологічним та матеріально-технічним забезпеченням експертних установ. Ідентифікація НПР є нетривіальним аналітичним завданням, оскільки стандартні бібліотеки мас-спектрів, що використовуються при рутинному аналізі методом газової хроматографії-мас-спектрометрії (ГХ-МС), не містять даних про ці сполуки. Це вимагає застосування більш складних методів, як-от мас-спектрометрія високої роздільної здатності (HRMS) та ядерний магнітний резонанс (ЯМР). Проте не всі, особливо регіональні, експертні підрозділи оснащені таким обладнанням. Необхідна цільова державна програма модернізації матеріально-технічної бази експертних установ та створення національної референс-лабораторії з дослідження НПР.

Крім того, відомча роз'єднаність експертних установ (системи МВС, Мін'юсту, СБУ) створює ризик методологічних розбіжностей. Посилення міжвідомчої координації, впровадження єдиних стандартів та регулярне проведення міжлабораторних порівняльних випробувань є

запорукою забезпечення якості та єдності експертної практики в масштабах усієї країни [3, 127].

Ефективна протидія наркозлочинності в сучасних умовах неможлива без адекватної відповіді на існуючі виклики у сфері судової експертизи НЗ. Першочерговими завданнями є: вдосконалення законодавства шляхом запровадження гнучких механізмів контролю за НПП; модернізація матеріально-технічної бази експертних установ; чітке розмежування наукової та юридичної компетенції в рамках експертного дослідження; посилення міжвідомчої стандартизації та гармонізації експертних методик.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-13. Ст. 88.
2. Рудич В.В. Криміналістичне дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів: сучасний стан та перспективи розвитку. *Криміналістичний вісник*. 2019. № 2(32). С. 112-120.
3. Готеляк І., Матвеевський О. Особливості призначення та проведення судових експертиз наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів при розслідуванні воєнних злочинів // Сучасні напрями розвитку криміналістики та судової експертизи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16 червня 2023 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2023.
4. New psychoactive substances. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). URL: https://www.emcdda.europa.eu/topics/new-psychoactive-substances_en.

КІБЕРПРОСТІР ЯК НОВИЙ ВИКЛИК У СФЕРІ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: ПОШИРЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

*Альона Оліферчук, курсант 301_СК навчальної групи
ННЕКІ НАВС, рядовий поліції
Науковий керівник: Віталій Поліщук,
старший викладач кафедри криміналістичного забезпечення
та судових експертиз ННЕКІ НАВС, капітан поліції*

Інтернет став середовищем не лише для комунікацій і бізнесу, а й для поширення злочинної діяльності, зокрема наркозлочинності. Кіберпростір характеризується динамічним розвитком технологій, що дозволяють анонімно реалізовувати наркотичні засоби та обходити традиційні правоохоронні механізми. Це створює серйозну загрозу для боротьби зі злочинами, пов'язаними з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин. [1, с. 165].

Сучасний розвиток інформаційних технологій відкрив людству безпрецедентні можливості у сфері комунікацій, обміну знаннями та доступу до інформації. Водночас кіберпростір став і ареною для нових форм злочинності, зокрема поширення наркотичних засобів та психотропних речовин через мережу Інтернет. Це явище є серйозним викликом для правоохоронних органів, оскільки торгівля наркотиками в мережі має свою специфіку, що відрізняє її від традиційних форм наркобізнесу.

Соціальні наслідки: доступність наркотиків через Інтернет збільшує ризики поширення наркозалежності серед молоді і вразливих категорій населення. Інтернет анклавация дозволяє обійти сімейний контроль і традиційні соціальні бар'єри. Це веде до збільшення випадків вживання наркотичних засобів та психотропних речовин, що в свою чергу збільшує кількість передозувань і ускладнень для системи охорони здоров'я.

Сучасні методи боротьби: для подолання проблеми застосовуються комплексні заходи: законодавче посилення відповідальності, міжнародна координація правоохоронних органів, використання штучного інтелекту для відстеження сайтів зі збутом наркотичних засобів та психотропних речовин. Значну роль відіграє просвітницька робота з молоддю щодо ризиків збуту наркотичних засобів у інтернет мережі.

Інтернет створює унікальні умови для функціонування анонімних маркетплейсів та спеціалізованих платформ, де реалізуються наркотичні речовини. Зазвичай такі майданчики функціонують у «даркнеті» – прихованій частині мережі, доступній лише за допомогою спеціальних програм, таких як Тог. Тут здійснюється продаж наркотиків із використанням криптовалют, що значно ускладнює відстеження фінансових потоків і персональних даних злочинців.

Окрему небезпеку становить використання засобів передачі поштових відправлень для доставки наркотичних засобів. Зловмисники нерідко застосовують цю форму анонімної передачі, адже вона дозволяє мінімізувати ризик особистого контакту між продавцем і покупцем. Засоби передачі поштових відправлень використовуються як посередник у схемах «закладок», коли покупець отримує код доступу до комірки та забирає замовлений наркотик. Цей спосіб ускладнює фіксацію правопорушення та ідентифікацію учасників злочинної діяльності.

Поширення наркотичних засобів у кіберпросторі супроводжується низкою проблем, пов'язаних із транснаціональним характером цієї злочинної діяльності. Сучасні технології дозволяють злочинцям легко перемішувати свої ресурси між юрисдикціями, використовуючи слабкі місця національних систем контролю. Крім того, криптовалюти забезпечують високий рівень анонімності фінансових операцій, що створює значні труднощі для правоохоронних органів у виявленні джерел фінансування наркобізнесу.

Не менш важливим є аспект кібербезпеки: злочинці активно застосовують методи шифрування даних, VPN та інші інструменти цифрової анонімізації. Це вимагає від держав створення спеціалізованих підрозділів з кіберполіції, обладнаних сучасними технічними засобами та компетенціями у сфері цифрової криміналістики.

Окрім цього, варто звернути увагу на необхідність підвищення цифрової грамотності населення. Молодь, яка є основною цільовою аудиторією наркоторговців у мережі, часто не усвідомлює реальних загроз, пов'язаних із купівлею наркотиків через Інтернет. Профілактична робота у закладах освіти, формування антидопінгової та антинаркотичної культури є важливим елементом державної політики.

Міжнародні організації, зокрема ООН, Європол та Інтерпол, у своїх звітах наголошують, що лише глобальна співпраця у сфері кібербезпеки здатна забезпечити ефективну протидію поширенню наркотиків через мережу. Це включає не лише обмін даними та спільні операції, але й гармонізацію законодавства, що дозволяє ліквідовувати транснаціональні злочинні угруповання.

Таким чином, питання боротьби з наркозлочинністю у кіберпросторі виходить далеко за межі національної юрисдикції та потребує скоординованих зусиль на всіх рівнях.

Приклади судової практики в Україні свідчать, що дедалі частіше органи досудового розслідування стикаються зі справами, пов'язаними з поширенням наркотичних засобів та психотропних речовин через мережу. Так, у 2021 році в Києві було викрито організовану групу, яка через месенджери Telegram здійснювала продаж психотропних речовин. Слідство встановило, що адміністратори створювали канали, розміщували «прайси» та забезпечували анонімність покупців і продавців. У результаті кілька учасників групи отримали значні строки позбавлення волі [3, с. 45].

Не менш показовим є приклад міжнародної практики. У США ще у 2013 році правоохоронці закрили один із найбільших майданчиків у даркнеті – Silk Road. Цей ресурс працював за принципом інтернет-магазину та дозволяв здійснювати транзакції виключно в біткойнах. Адміністратор сайту був засуджений до довічного ув'язнення без права апеляції, що стало прецедентом у боротьбі з наркоторгівлею у інтернеті. [2, с. 112].

Європейський досвід також демонструє ефективність міжнародної взаємодії. У 2020 році спільна операція Європолу та ФБР призвела до закриття найбільшого на той час даркнет-майданчика Wall Street Market. Було вилучено сервери, арештовано ключових адміністраторів і заморожено криптовалютні активи на мільйони євро [4]. Цей випадок підкреслює, що лише об'єднавши ресурси, держави можуть ефективно протидіяти кіберзлочинності.

Проблема поширення наркотиків через Інтернет особливо актуальна для України, адже країна є частиною глобального інформаційного простору, а молодь – найбільш активні користувачі мережі – потрапляє до групи підвищеного ризику. Вітчизняна судова практика свідчить про зростання кількості справ, пов’язаних із «закладками».

Наприклад, у Харківській області у 2022 році поліція ліквідувала групу, яка за допомогою онлайн-каналів здійснювала поширення амфетаміну та метамфетаміну. Розслідування показало, що до схеми були залучені студенти, які отримували завдання розкласти наркотики по «тайниках» [5].

Таким чином, наведені приклади демонструють, що проблема кібернаркоторгівлі має як локальний, так і міжнародний характер. Її розв’язання потребує узгоджених дій на рівні державних і міжнародних інституцій, вдосконалення законодавства та використання сучасних технологій. Важливим є також активне залучення експертів із кібербезпеки та створення спеціалізованих підрозділів у структурі правоохоронних органів.

Отже, кіберпростір став новим фронтом у боротьбі з наркозлочинністю. Для подолання цієї загрози необхідна тісна взаємодія правоохоронних органів, міжнародних організацій, ІТ-фахівців і громадськості. Лише комплексний підхід, що поєднує правові, технічні та просвітницькі заходи, може забезпечити ефективне виявлення та припинення незаконної торгівлі наркотиками через Інтернет. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню рівня безпеки суспільства та збереженню здоров’я нації.

Література:

1. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право України: Особлива частина. – К.: Баїге, 2014.
2. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). World Drug Report 2023. – Vienna: UN, 2023.
3. Качан О.О. Інтернет як простір нових загроз у сфері наркозлочинності. – Право України, 2021, №3.
4. Europol. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA). – 2022.
5. Служба безпеки України. Звіт про протидію кіберзлочинності. – Київ, 2022.

ЗАМІСНА ПІДТРИМУВАЛЬНА ТЕРАПІЯ (ЗПТ) ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

*Тетяна Хаустова, курсант 302 СК навчальної групи
ННЕКІ НАВС, капрал поліції*

*Науковий керівник: Віталій Поліщук,
старший викладач кафедри криміналістичного забезпечення
та судових експертиз ННЕКІ НАВС, капітан поліції*

Однією з найгостріших проблем громадського здоров'я була і залишається епідемія ВІЛ/СНІД, темп поширення якої в Україні є одним з найвищих у світі. Оскільки епідемія ВІЛ/СНІД в Україні розвивалася переважно за рахунок ризикованої поведінки споживачів ін'єкційних наркотиків (СІН), суттєво вплинути на епідемію можна було лише запровадивши в Україні замісну підтримувальну терапію (ЗПТ) як науково обґрунтований сучасний метод лікування залежності від опіатів. Здавалося, це завдання занадто складне для громадських організацій. На перешкоді стояли традиції, ментальність, застарілі пострадянські уявлення про наркотичну залежність, її профілактику та лікування.

Але в 2003 році група лікарів та психологів, яка заснувала Український інститут досліджень політики щодо громадського здоров'я (з 2016 – БО “Український інститут політики громадського здоров'я” (УІПГЗ)), вважала, що методи, які застосовують розвинуті країни, мають спрацювати і в Україні.

Першим проектом УІПГЗ стало створення у 2005 р. Національного ресурсного центру з замісної підтримувальної терапії (ЗПТ). З того часу протягом 7 років УІПГЗ здійснював організаційно-методичний супровід впровадження, а пізніше – розширення ЗПТ в Україні у співпраці з партнерами – МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», Всеукраїнською Мережею людей, які живуть з ВІЛ/СНІД, Коаліцією ВІЛ-сервісних організацій, UNODC, UNADIS та іншими. За період з 2005 по 2011 роки, за технічної підтримки УІПГЗ, вдалося досягнути значних результатів у розвитку програми замісної терапії в Україні: кількість лікувальних установ, де надають ЗПТ, у 2011 досягла 134, а кількість пацієнтів становила 6445 особи. За роки впровадження замісної терапії, УІПГЗ сформував якісну доказову базу щодо ефективності такого лікування в Україні.

У 2016 році представники УІПГЗ увійшли до складу міжвідомчої робочої групи Міністерства охорони здоров'я України з питань замісної підтримувальної терапії, основні завдання якої були розробка та надання пропозицій до МОЗ України щодо реалізації державної політики у сфері впровадження ЗПТ в Україні, а саме пріоритетних напрямків розвитку; удосконалення нормативно-правової бази з питань обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів у закладах охорони здоров'я, впровадження ЗПТ в Україні та приведення її у відповідність до міжнародних норм та кращих світових практик з урахуванням потреб

пацієнтів, а також визначення шляхів забезпечення сталості програми ЗПТ в умовах поступового скорочення донорської підтримки та вирішення актуальних питань, що виникають при реалізації програми ЗПТ.[1]

Станом на початок 2025 року в Україні функціонувало 194 комунальних закладів охорони здоров'я, що надавали послуги ЗПТ, розташованих у 24 областях України та в м. Києві. Крім того, 33 приватних закладів, які функціонували в дев'яти областях та столиці, були підпорядковані Державній установі «Центр громадського здоров'я МОЗ України». Заклад виконує роль національного координаційного органу, відповідального за впровадження та розвиток програм ЗПТ в Україні, забезпечуючи чітку організацію та координацію національних зусиль у боротьбі з наркозалежністю. Суттєвим аспектом розвитку ЗПТ є також

навчання медичного персоналу та підвищення обізнаності суспільства щодо проблеми залежності, що веде до покращення якості надання медичних послуг і максимально ефективної підтримки пацієнтів на шляху до одужання. Завдяки зусиллям держави, вдосконаленню нормативної бази і збільшенню фінансування, заклади, що впроваджують ЗПТ, почали активно відкриватися[2, ст.297].

Розширення доступу до лікування реалізується через створення додаткових медичних закладів та розширення географічного охоплення послуг, забезпечуючи можливість отримання терапії пацієнтами з різних регіонів. В теперішніх умовах особи, що знаходяться за межами України, можуть безперешкодно отримати послуги ЗПТ, маючи при собі необхідні документи:

- виписку з амбулаторної карти з України;
- назву препарату;
- дозування;
- результати останнього аналізу сечі на вміст ПАР;
- документи про супутні захворювання та результати обстежень, зокрема на інфекційні хвороби.

За відсутності документів, що підтверджують отримання ЗПТ в Україні, пацієнт має право розпочати лікування з етапу індукції[3].

В Україні впровадження ЗПТ було нормативно закріплено 22.10.2012 р. наказом № 821/937/1549/5/156 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії» (спільний Наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України,

Державної служби з контролю за наркотиками).

Відповідно до п. 3.1 вищеназваного Наказу, органи внутрішніх справ повинні сприяти організації надання ЗПТ або проведення детоксикації адмін-затриманим, сприяти організації надання ЗПТ або прове-

денню детоксикації затриманим, узятим під варту, адмін-арештованим, які також перебувають в ІТТ.

Найчастішим порушенням з боку працівників правоохоронних органів є саме незабезпечення безперервності лікування пацієнтів ЗПТ у разі обмеження їх волі, яке призводить до абстинентного синдрому та довготривалих фізичних та моральних страждань.

Основною причиною порушень прав клієнтів програми ЗПТ зі сторони представників правоохоронних органів є недостатня про інформованість про дану програму, тому вбачається за необхідне проведення навчальної та роз'яснювальної роботи з особовим складом органів НПУ всіх рівнів та поширення методичних матеріалів з даної тематики, з метою забезпечення дотримання прав і свобод пацієнтів та запобігання стигматизації і дискримінації в майбутньому[4, ст.224].

Замісна підтримувальна терапія (ЗПТ) є актуальним і широко дослідженим методом медичної допомоги, що є важливим чинником у зменшенні ризиків, що пов'язані із нелегальним вживанням опіоїдів. Ґрунтуючись на потужній міжнародній доказовій базі, ЗПТ сприяє 295 зменшенню ймовірності передозування, спричиняє перехід до безпечніших форм вживання опіоїдів та сповільнює поширення таких небезпечних інфекцій, як ВІЛ та вірусні гепатити. Крім того, програма має суттєвий соціальний ефект, покращуючи якість життя людей, які вживають наркотики. Завдяки стабільному медичному супроводу пацієнти менш схильні до ризикованої поведінки та вчинення злочинів, що робить ЗПТ не лише інструментом охорони здоров'я, а й важливим елементом соціальної політики, спрямованої на зменшення рівня злочинності та покращення громадської безпеки[5, ст. 295-296].

Література:

1. <https://www.uiphp.org.ua/uk/pro-instytut/istoriia>
2. <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c03eab18-706b-4fc3-b55b-eacfce429e3a/content>
3. <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/zalezhnist-vid-psikhoaktivnikh-rechovin/zamisna-pidtrimuvalna-terapiya-zpt/yak-otrimati-zpt-za-kordonom-v-umovakh-viyini>
4. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/114.pdf
5. <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c03eab18-706b-4fc3-b55b-eacfce429e3a/content>

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

*Ангеліна Олександрівна Балдинюк,
курсантка 306 взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності НПУ ОДУВС
Науковий керівник: Юрій Павлович Свинаренко,
доктор філософії,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Наркозлочинність як складова криміногенної ситуації в Україні становить одну з найсерйозніших загроз для національної безпеки, громадського здоров'я та соціально-економічної стабільності держави. Це явище супроводжується не лише руйнуванням особистостей та доль окремих громадян, але й провокує зростання супутньої злочинності, сприяє фінансуванню організованих кримінальних структур, а також негативно впливає на розвиток економіки країни [1, с. 15].

У зв'язку з цим діяльність Національної поліції України у сфері протидії наркозлочинності набуває особливого значення. Її реалізація має комплексний характер і охоплює низку стратегічних напрямів, серед яких: превентивна робота, оперативно-розшукова діяльність, досудове розслідування, взаємодія з іншими правоохоронними органами та державними інституціями [3, с. 72].

Ключовим завданням правоохоронних органів є не лише ліквідація наслідків наркозлочинності, але й виявлення та усунення її причин і умов [6, с. 141]. Це потребує високого рівня міжвідомчої координації, злагодженої взаємодії між профільними підрозділами — зокрема Департаментом боротьби з наркозлочинністю, підрозділами кримінальної поліції, кіберполіції, досудового розслідування тощо. Важливим чинником підвищення ефективності протидії є широке використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій, що дозволяють виявляти та нейтралізовувати злочинну діяльність на всіх етапах її реалізації.

Основними напрямками роботи є:

1. Боротьба з організованими злочинними угрупованнями.

Організована злочинність є основою наркобізнесу. Масштабні схеми з постачання, виробництва та збуту наркотиків контролюються стійкими ієрархічними структурами. Робота поліції спрямована на виявлення і розслідування злочинів, пов'язаних з контрабандою наркотичних засо-

бів, психотропних речовин та їх прекурсорів. Оперативно-розшукові заходи включають моніторинг міжнародних каналів постачання, аналіз фінансових потоків, що підтверджують злочинну діяльність, та збір доказової бази для притягнення до відповідальності організаторів і учасників угруповань. Важливою складовою є також виявлення та ліквідація нарколабораторій, що працюють як у великих містах, так і в сільській місцевості [5, с. 173]. У цьому контексті застосовуються спеціальні технічні засоби та сучасні методи криміналістичного аналізу, що дозволяють встановлювати зв'язки між різними ланками злочинних мереж.

2. Протидія збуту наркотиків через мережу Інтернет.

З розвитком інформаційних технологій значна частина наркоторгівлі перемістилася в онлайн-простір. Використання DarkNet, месенджерів та соціальних мереж ускладнює роботу правоохоронців, оскільки злочинці використовують анонімність та шифрування. У цьому напрямку Національна поліція активно співпрацює з кіберполіцією, що спеціалізується на виявленні та блокуванні веб-ресурсів, через які здійснюється збут наркотиків. Важливим є відстеження криптофінансових операцій, оскільки розрахунки за наркотики часто проводяться криптовалютою [4, с. 32].

3. Виявлення та припинення діяльності роздрібних наркозбувачів.

Незважаючи на глобальні схеми, основна маса споживачів купує наркотики через мережі дрібних дилерів. Це можуть бути так звані «закладки» або прями продажі. Патрульна поліція та підрозділи кримінальної поліції щоденно проводять рейди та оперативно-профілактичні відпрацювання, спрямовані на виявлення таких злочинців. Значну роль у цьому відіграє співпраця з громадянами, які надають інформацію про місця збуту [2, с. 13]. Кожен такий випадок є важливим кроком до розриву злочинних ланцюгів і зниження доступності наркотиків для населення.

4. Профілактична робота та запобігання поширенню наркоманії.

Діяльність поліції не обмежується лише силовими методами. Важливим аспектом є превентивна робота. Співробітники поліції проводять лекції, семінари та бесіди в навчальних закладах, на підприємствах, у громадах, спрямовані на підвищення обізнаності населення про шкідливість вживання наркотиків, правові наслідки їх збуту та відповідальність за участь у наркозлочинності. Особлива увага приділяється молоді як найбільш уразливій категорії. Метою є формування в суспільстві стійкого несприйняття наркотиків та підвищення правової свідомості. Це дозволяє усувати причини, що штовхають людей до вживання психоактивних речовин, та знижувати рівень злочинності, пов'язаної з ними.

5. Міжнародна співпраця.

Наркозлочинність не знає кордонів, і ефективна боротьба з нею неможлива без міжнародної співпраці. Національна поліція України активно взаємодіє з правоохоронними органами інших країн, а також з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол та Європол. Ця взаємодія включає обмін оперативною інформацією, проведення спільних операцій, навчання та обмін досвідом. Це дозволяє виявляти міжнародні канали контрабанди, затримувати злочинців, що переховуються за кордоном, та ліквідовувати транснаціональні наркомережі.

Незважаючи на значні досягнення, у роботі Національної поліції у сфері протидії наркозлочинності існують і певні виклики. Серед них – постійна адаптація злочинців до нових методів роботи правоохоронців, використання ними сучасних технологій, а також недостатнє фінансування та технічне оснащення деяких підрозділів. Однак, Національна поліція продовжує вдосконалювати свої методи, підвищувати кваліфікацію своїх співробітників і використовувати інноваційні підходи, щоб ефективно протистояти цій загрозі. Діяльність поліції у цій сфері є багатогранною і спрямована на забезпечення безпеки та добробуту українського народу.

6. Взаємодія з медичними та соціальними службами.

Ефективна боротьба з наркозлочинністю не може бути виключно каральною. Вона має включати співпрацю з медичними установами та соціальними службами. Національна поліція України налагоджує контакти з лікарями-наркологами, психологами, представниками реабілітаційних центрів для надання допомоги особам, які страждають від наркозалежності [3, с. 72]. Хоча головним завданням поліції є виявлення та припинення злочинів, не менш важливим є розуміння, що залежність — це хвороба, яка потребує лікування. Тому поліція може виступати як ініціатор або учасник програм з перенаправлення затриманих за дрібні злочини, пов'язані з вживанням наркотиків, до спеціалізованих центрів. Це дозволяє не лише знизити кількість рецидивів, але й звільнити поліцейські ресурси для боротьби з більш серйозними злочинами, пов'язаними з організованою злочинністю.

7. Правове регулювання та законодавча ініціатива.

Діяльність Національної поліції України у сфері протидії наркозлочинності тісно пов'язана з правовим полем. Поліція не тільки застосовує існуючі закони, але й ініціює зміни до них, виходячи з реальної криміногенної ситуації. Це може бути внесення змін до кримінального кодексу щодо посилення відповідальності за певні види наркозлочинів, розширення переліку заборонених речовин, вдосконалення процедур проведення оперативно-розшукових заходів. Також важливим є питання проходження судової експертизи, яка має бути швидкою та точною. У зв'язку з появою нових синтетичних наркотиків, які постійно змінюють свою хімічну формулу, поліція постійно взаємодіє з експертними установами для вчасного визначення і класифікації цих речовин.

8. Технічне оснащення та кадрове забезпечення.

Для ефективної боротьби з наркозлочинністю потрібне відповідне технічне оснащення. Це сучасна криміналістична техніка для експрес-аналізу наркотиків, засоби для проведення негласних оперативно-розшукових дій, сучасні комп'ютери та програмне забезпечення для аналізу великих масивів даних. Окрім того, вирішальне значення має кадрове забезпечення. Спеціалісти з боротьби з наркозлочинністю мають бути висококваліфікованими, володіти знаннями у сферах кримінального права, оперативної роботи, психології, а також мати навички роботи з сучасною технікою. Національна поліція постійно проводить навчання та підвищення кваліфікації для своїх співробітників, а також залучає молодих фахівців з відповідною освітою.

9. Моніторинг та аналіз ситуації.

Діяльність поліції у сфері протидії наркозлочинності базується на глибокому аналізі криміногенної ситуації. Постійно проводиться моніторинг ринку наркотиків, вивчаються тенденції поширення, види наркотичних засобів, які користуються найбільшим попитом, та способи їх збуту. Аналітичні підрозділи поліції готують звіти та прогнози, які дозволяють керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів та планування операцій. Це дає змогу діяти на випередження, запобігаючи поширенню нових видів наркотиків та припиняючи діяльність злочинних груп на початкових етапах.

У цілому, діяльність Національної поліції України у сфері протидії наркозлочинності є системною і багатовекторною. Вона охоплює не лише припинення злочинів, але й профілактику, міжнародну співпрацю та вдосконалення правової бази. Незважаючи на складнощі, пов'язані з динамікою злочинності, поліція демонструє готовність і спроможність ефективно протидіяти цій загрозі, захищаючи суспільство від її руйнівних наслідків. Забезпечення національної безпеки та добробуту громадян є головною метою у цій боротьбі.

Література:

1. Албул С.В., Байов В.О. Оперативно-розшукова протидія наркозлочинам, що вчинюються етнічними злочинними угрупованнями: монографія; за заг. редакцією проф. С. В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2024. 226 с.
2. Албул С.В., Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Протидія безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації. – Одеса : ОДУВС, 2018. – 21 с.
3. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.

4. Комплекс методичних рекомендацій з протидії безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації / С.В. Албул, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін. Одеса: ОДУВС, 2018. – 170 с.

5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

6. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.

СЕКЦІЯ 5.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У КРИМІНАЛЬНУ РОЗВІДКУ: ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ
КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

***Сергій Володимирович Албул,**
кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-3253-9225*

Сучасні вітчизняні соціально-політичні реалії, виклики та загрози воєнного стану, вимагають системного реагування, адекватної трансформації усього сектору безпеки, а також включення цієї системи у сферу політичних пріоритетів держави. Планом заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р. (п. 1.7.1) передбачено розроблення та подання до Верховної Ради України законопроекту про кримінальну розвідку (Criminal Intelligence) як систему гласних і негласних пошукових, розшукових заходів і засобів, що ґрунтуються на аналітиці, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам України, забезпечення поступової адаптації законодавства України до права ЄС, поетапної трансформації оперативно-розшукової діяльності до кримінальної розвідки [1, с. 5; 8]. Серед значної кількості проблемних аспектів формування правової бази кримінальної розвідки в Україні, суттєву роль відіграє компаративний аналіз зарубіжного досвіду розвідувальної діяльності поліцейських органів.

Дослідження сучасної європейської та світової правоохоронної практики дає підстави стверджувати, що більшість розвинених країн йдуть шляхом чіткого розгалуження кримінальної процесуальної діяльності та діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, окремі злочини та осіб, що до них причетні [4; 5, с. 24; 6, с. 23]. У зв'язку з цим, необхідно зазначити, що правоохоронні органи зарубіжних країн узяли на озброєння і активно реалізують розвідувальні можливості, що є синтезом відомчої діяльності, теорії та практики збирання інформації про супротивни-

ка для одержання переваг у протистоянні зі злочинністю. На наш погляд, можна із впевненістю говорити про формування нової філософії поліцейської діяльності [3, с. 23].

США. Найрозвинутіша мережа розвідувальних підрозділів існує в поліції США, де кожен поліцейський підрозділ має власну розвідувальну групу, яка залежно від його рівня складається з інформаційно-аналітичного підрозділу, групи оперативних працівників, групи спеціальних операцій, групи експертів, групи оперативних працівників, які працюють «під прикриттям», групи зовнішнього та електронного спостереження та групи матеріально-технічного забезпечення. У структурних підрозділах поліції США є посада аналітика відомостей (intelligence analysts). Така особа перебуває в центрі інформаційно-аналітичного забезпечення, одночасно виступаючи її активним суб'єктом, тобто безпосередньо бере участь у створенні нових інформаційних блоків, використовуваних у системному розвитку та управлінні. Загальною метою існування розвідувальної служби поліції США є збирання оперативної інформації, що забезпечила б ефективне планування та проведення заходів протидії злочинності. Цей вид розвідувальної діяльності має назву внутрішньої розвідки [4, с. 170; 7, с. 46].

Великобританія. У Великобританії перші розвідувальні підрозділи було створено ще за часів Кромвеля та мали назву «Бюро інформації». Зазначимо, що саме з Великою Британією пов'язують й перший нормативний акт щодо реалізації розвідувальної функції спеціальними суб'єктами, який мав назву «Про військову розвідку» (1907). На сьогодні, у Великобританії створено поліцейський розвідувальний підрозділ – Національну розвідувально-інформаційну службу. До її основних завдань належить пошук, збирання та аналіз інформації, своєчасне її надання іншим підрозділам поліції з метою швидкого притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб, координації діяльності поліцейських служб тощо [4, с. 171; 7, с. 63].

ФРН. Кримінальна поліція Німеччини використовує у криміногенному середовищі працівників «під прикриттям», переважно для документування тяжких та особливо тяжких злочинів. У свою чергу, аналітична розвідка в Німеччині являє собою комплексний організаційно-тактичний захід, що здійснюється спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю з метою постійного отримання інформації, яка містить ознаки організованої злочинної діяльності на обслуговуваній території або у сферах боротьби з певними видами та формами злочинних проявів [1, с. 5].

Франція. Аналогічні підрозділи створено й у французькій поліції – бригади розшуку і захоплення. Вони вживають активних заходів щодо вивчення злочинного елементу і спостереження за ним, проникаючи до його середовища [7, с. 68]. **Нідерланди.** Поліція цієї держави також має

службу кримінальної розвідки. Слід зазначити, що така служба організована при кожному поліцейському підрозділі та має власні інформаційні системи оперативних обліків. Завдання кримінальної розвідки в поліції Нідерландів полягають у здобуванні, збиранні, опрацюванні, аналізі та наданні оперативно-розшукової інформації відповідним поліцейським підрозділам [4, с. 174].

Чехія. Служба кримінальної поліції та розслідувань Чеської Республіки серед інших виконує й розвідувальну функцію, здійснюючи проникнення негласних працівників у злочинне середовище. Крім цього, у структурі поліції Чехії функціонують Підрозділ особливих операцій, Підрозділ спеціальних операцій, Департамент оперативної документації [7, с. 115]. Саме ці підрозділи здійснюють візуальне спостереження за особами, речами або місцем, перехоплення інформації з телекомунікаційних мереж, таємне проникнення до житла особи, службові та інші приміщення, закриті території, транспортні засоби тощо. У своїй діяльності вони активно використовують агентурний метод.

Індія. Правоохоронні органи Індії мають достатньо розгалужену систему підрозділів, які реалізують розвідувальну функцію. Серед таких, на наш погляд, необхідно вказати: Розвідувальне бюро (Intelligence Bureau), Центральне бюро розслідувань (Central Bureau of Investigation), Департамент кримінальних розслідувань (Criminal Investigation Department), Службу радіомоніторингу Індії (All India Radio Monitoring Service) [7, с. 176].

Аргентина. Розвідувальну функцію серед правоохоронних органів в Аргентині реалізовує спеціально створений поліцейський підрозділ – Національний директорат кримінальної розвідки (Dirección Nacional de Inteligencia Criminal, DINC). Директорат являє собою розвідувальну організацію, яка є одним із відомств національної системи розвідки, та входить до Секретаріату внутрішньої безпеки МВС. Підрозділ було створено відповідно до Закону «Про внутрішню безпеку» від 24 травня 1992 року та на початку мав назву Національне управління внутрішньої розвідки (National Directorate of Interior Intelligence, DNII). У грудні 2001 року, після реформи розвідувальних служб Аргентини, вказаний підрозділ отримав назву Національний директорат кримінальної розвідки (Dirección Nacional de Inteligencia Criminal, DINC). Функції Директорату, відповідно до Закону «Про внутрішню безпеку» від 24 травня 1992 року, полягають у стратегічній координації діяльності спеціальних служб федеральної поліції, національної жандармерії та військово-морської префектури [7, с. 195].

Цікавим, з точки зору можливої імплементації у вітчизняну правову систему, є досвід **Литовської Республіки** щодо трансформації оперативно-розшукової діяльності у кримінальну розвідку. Так, 2 жовтня

2012 року Сеймом Литовської Республіки було прийнято Закон «Про кримінальну розвідку», який прийшов на зміну Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» [2, с. 125]. З прийняттям та набранням чинності вказаного Закону протидія злочинності у Литовській Республіці стала складатися з двох логічних складових: постійнодіючої розвідувальної діяльності та кримінальної процесуальної.

Узагальнюючи наявний зарубіжний досвід, слід наголосити, що до завдань кримінальної розвідки у більшості зарубіжних держав відносяться: профілактика кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення та розкриття; здобуття інформації про події, факти, діяльність, які створюють загрозу національній, державній, воєнній, військово-технічній, науково-технічній, екологічній, громадській безпеці, безпеці об'єктів критичної інфраструктури та правопорядку, а також стосовно осіб та груп, які готують, вчинюють та/або вчинили кримінальні правопорушення; здійснення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, а також розшуку безвісно зниклих осіб, встановлення невпізнаних осіб та невпізнаних трупів; забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві та/або негласно співробітничать з суб'єктами кримінальної розвідки; супроводження кримінального провадження тощо.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що на сьогодні, унаслідок розширення спектру викликів і загроз, збройної агресії російської федерації, характер безпекового середовища в Україні, висуває вимоги до новелізації системи забезпечення національної безпеки. Одним з елементів такої системи має стати формування правових основ та подальше становлення кримінальної розвідки в нашій державі.

Література:

1. Албул С.В. Аналітична діяльність як складова кримінальної розвідки. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 травня 2025 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС. С. 4–7.
2. Албул С.В. Омбудсмен з питань розвідки: досвід Литовської Республіки в контексті становлення кримінальної розвідки в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. Частина 3. С. 125–130.
3. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24.
4. Блистів Т.І. Внутрішня (кримінальна, правоохоронна) розвідка в системі національної безпеки: зарубіжний досвід. *Наука і правоохорона*. 2017. № 4. С. 169–178.

5. Богінський О.В. Роль і місце кримінальної розвідки в сучасних моделях стримування злочинності. *Право і безпека*. 2017. № 4. С. 12–17.
6. Веденєєв Д.В., Семенюк О.Г. Місце й функції кримінальної розвідки у системі забезпечення національної безпеки України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Юридичні науки. 2024. Вип. 2 (70). С. 23–27.
7. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія / О. М. Бандурка, М. М. Перепелиця, О. В. Манжай, В. В. Шендрик. Х. : Золота миля, 2013. – 351 с.
8. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2025 р. № 272) [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.it/kguytz> (дата звернення 25.09.2025 р.).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Діана Максимівна Астапова, курсант 202 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС*
*Науковий керівник: **Юрій Павлович Свинаренко**, доктор філософії
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

У сучасних умовах розвитку української державності та суспільних відносин питання кримінальної політики та правового регулювання злочинності набувають особливої актуальності. З одного боку, соціальні трансформації, глобалізація та зростання рівня правопорушень створюють нові виклики для правоохоронної системи; з іншого – війна та безпекові загрози потребують удосконалення механізмів реагування на злочинність [1].

Кримінальне право, як фундаментальна галузь права, регулює суспільно небезпечні діяння та визначає міру відповідальності за їх вчинення. Кримінально-виконавче право спрямоване на реалізацію призначеного покарання, забезпечення виправлення та соціальної реабілітації засуджених. Кримінологія ж досліджує причини злочинності, закономірності її розвитку та ефективні методи попередження злочинів [2, с. 101].

Значимість висвітлених питань обумовлена потребою системного аналізу існуючих проблем у цих галузях права, вдосконалення законодавства, підвищення ефективності кримінальної юстиції та розробки науково обґрунтованих заходів щодо протидії злочинності. Правова система України стикається з безпрецедентними викликами, зумовленими повномасштабним вторгненням, глибокими соціальними трансформаціями та необхідністю системних реформ [3, с. 65]. Сучасні реалії вимагають переосмислення традиційних підходів, адаптації законодавства та розробки нових механізмів протидії злочинності, що й визначає ключову значущість наукових розвідок у цій галузі. Комплексне дослідження актуальних проблем кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення для розбудови стійкої, справедливої та ефективної системи кримінальної юстиції в Україні, здатної адекватно реагувати на сучасні загрози.

Засобом досягнення цілі, а саме вирішення цих важливих постійних викликів є комплексний науково-теоретичний аналіз актуальних проблем у сферах кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології в Україні, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій для вдосконалення законодавства, правозастосовної практики та системи запобігання злочинності в умовах сучасних викликів.

Одна з головних вимог дослідження полягає в уточненні змісту актуальних проблем кримінального права, кримінально-виконавчого права та кримінології в умовах сучасних викликів (воєнна агресія, кіберзлочинність, корупція), а також у запропонуванні комплексного міждисциплінарного підходу до їх вирішення з урахуванням європейських стандартів захисту прав людини. Кримінальне право України потребує оновлення у зв'язку з появою нових форм злочинності. Зокрема, складність кваліфікації воєнних злочинів викликає дискусії серед науковців та практиків.

Серйозним викликом є й **корупційні злочини**, що підривають правову систему зсередини. Попри створення НАБУ та Вищого антикорупційного суду, кількість кримінальних проваджень за ст. 368 ККУ («Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди») залишається стабільно високою. За 2024 рік кількість осіб які вчинили корупційні кримінальні правопорушення становить 3867, з них вчинених за статтею 368 ККУ - 351.

Окремої уваги заслуговують **кіберзлочини**, що в умовах цифровізації суспільства стають дедалі поширенішими. Наявні статті ККУ (ст. 361–363-1) не завжди охоплюють усі прояви злочинів у кіберпросторі. Це створює потребу в адаптації законодавства до європейських стандартів, зокрема до положень **Будапештської конвенції про кіберзлочинність (2001)**.

Система виконання покарань в Україні традиційно піддається критиці як у вітчизняній, так і в міжнародній доктрині. За оцінкою Ради

Європи, умови утримання в багатьох установах не відповідають стандартам Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), зокрема ст. 3 Європейської конвенції з прав людини («Заборона катувань») [4, с. 126]

Кримінологія – це загальнотеоретична наука про злочинність, її причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів, а також про заходи протидії злочинності а також конкретна наука, заснована на узагальнених даних соціологічних досліджень.

В сучасних умовах Україна стикається з низкою тенденцій:

- зростання кількості воєнних злочинів (розстріли цивільних, депортація дітей, руйнування інфраструктури);
- організована злочинність у сфері незаконного обігу зброї, наркотиків та економічних злочинів;
- зростання латентної злочинності — значна частина злочинів не потрапляє до офіційної статистики;
- збільшення частки кіберзлочинності [3, с. 12].

У сучасних умовах ефективність боротьби зі злочинністю неможлива без поєднання: юридичних методів (правотворчість, правозастосування, кримінальна відповідальність); соціологічних досліджень (опитування, спостереження, аналіз суспільних тенденцій); психологічних підходів (вивчення особистості злочинця, профілактика девіацій); математичних методів прогнозування злочинності тощо.

Поєднання цих інструментів дозволяє створювати більш реалістичні кримінологічні прогнози й формувати адекватну кримінально-правову політику.

Отже сучасний стан правової системи України демонструє нагальну потребу в адаптації та вдосконаленні кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології у відповідь на нові виклики, зокрема воєнну агресію, корупцію, кіберзлочинність та соціальні трансформації. Дослідження актуальних проблем у цих сферах підтверджує необхідність оновлення законодавства, підвищення ефективності виконання покарань та забезпечення прав засуджених, а також інтеграції міждисциплінарного підходу, який поєднує юридичні, соціологічні, психологічні та аналітичні методи. Такий підхід дозволяє не лише прогнозувати розвиток злочинності, а й розробляти ефективні механізми її запобігання, сприяючи формуванню справедливої та стійкої системи кримінальної юстиції в Україні.

Література:

1. Албул С.В. Реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України: сучасні виклики та шляхи їх вирішення. *Одеський державний університет внутрішніх справ: офіційний сайт* [Електронний ресурс]. URL: <https://oduvs.edu.ua/news/реформування-органів-правопорядку-я/>

2. Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції : колективна монографія. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2024. – 508 р.

3. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

4. Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану: монографія / С.В. Албул, А.М. Бабенко, П.М. Балтаджи та ін.; за заг. ред. Д.В. Швеця, М.О. Семенишина. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 552 с.

РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВСТАНОВЛЕННІ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН

*Дарія Євгенівна Бережна,
студентка 4 курсу 4 групи
відділення підготовки студентів
денної форми навчання Інституту права та безпеки
ОДУВС спеціальності 081 «Право»
Науковий керівник: **Сергій Володимирович Албул**,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

На сьогодні проблема встановлення місцезнаходження осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, є однією з найбільш актуальних у сфері правоохоронної діяльності. Щороку сотні людей зникають за різних обставин, серед яких бойові дії, потрапляння в полон, кримінальні правопорушення, нещасні випадки тощо. Встановлення їх місцезнаходження потребує оперативного реагування, координації правоохоронних органів та використання сучасних методів розшуку [1, с. 7].

Оперативно-розшукова діяльність підрозділів Національної поліції України відіграє ключову роль у встановленні місцезнаходження осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, оскільки включає комплекс заходів, спрямованих на збір інформації, встановлення обставин зникнення, пошук доказів та ідентифікацію осіб [3, с. 152]. Використання сучасних технологій, міжнародного співробітництва та взаємодії з громадськими організаціями значно підвищує ефективність такого розшуку.

Варто зазначити, що відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» особа, зникла безвісти за особливих обставин, – особа, зникла безвісти у

зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру [6].

В Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме в статті 6 частині 1 пункті 1 зазначено, що однією з підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів про осіб безвісно відсутніх [5].

Особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у порядку, передбаченому Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», та вважається такою, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи.

Заява про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, може бути подана:

- родичом такої особи;
- представником військового формування;
- органом державної влади, органом місцевого самоврядування, громадським об'єднанням;
- будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення [4, с. 101].

У даній заяві про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, зазначається інформація, що може сприяти розшуку такої особи. Після цього вона подається до відповідного територіального органу Національної поліції України. Відомості, зазначені у заяві про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, як зазначалося вище, підлягають внесенню до Реєстру та протягом 24 годин після отримання Уповноваженим від Національної поліції України інформації про зникнення особи за особливих обставин або інформації про отримання заяви про розшук такої особи.

З метою отримання інформації для сприяння розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин МВС України звертається із запитом на інформацію до державних органів, зокрема, органів, уповноважених здійснювати та/або розшук осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, органів місцевого самоврядування, їх посадових чи службових осіб, громадських об'єднань та міжнародних гуманітарних організацій, що можуть володіти необхідною інформацією.

В свою чергу, після даного запиту оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підстав надається право:

- опитувати осіб за їх згодою (родичів, знайомих, свідків тощо);
- здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж;
- аналіз останніх місць перебування, зв'язків зниклої особи та можливих причин зникнення (кримінальне правопорушення, нещасний випадок, втеча тощо) [2, с. 610; 4, с. 102].

Слід наголосити, що оперативно-розшукова діяльність відіграє ключову роль у місцезнаходження осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, забезпечуючи ефективний механізм збору, аналізу та перевірки інформації. Використання спеціальних методів, таких як аналіз цифрових слідів, спостереження та співпраця між правоохоронцями, громадськими організаціями та громадянами дозволяє правоохоронним органам оперативно реагувати на випадки зникнення людей [4, с. 102].

Значний вплив на результативність розшуку має використання сучасних технологій, зокрема використання геномної інформації, систем відеоспостереження, біометричних баз даних, геолокації мобільних пристроїв та аналізу цифрових слідів у мережі Інтернет тощо [4, с. 103]. Інформаційно-аналітичні методи допомагають встановити можливі місця перебування зниклих осіб, відстежити їх переміщення та визначити обставини зникнення.

Одним із важливих аспектів є правове регулювання оперативно-розшукових заходів, яке забезпечує законність та дотримання прав громадян. Відповідно до чинного законодавства, оперативні підрозділи мають право на проведення спеціальних заходів у межах, визначених нормативно-правовими актами, що гарантує дотримання балансу між ефективністю розшуку та захистом прав людини [4, с. 72; 7, с. 76].

Таким чином, оперативно-розшукова діяльність Національної поліції України є невід'ємною складовою механізму встановлення місцезнаходження осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Література:

1. Абул С.В. Окремі аспекти документування працівниками кримінальної поліції воєнних злочинів на деокупованих територіях України. *Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування*

воєнних злочинів: матеріали круглого столу (Одеса, 21.02.2024 р., ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 6–11.

2. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Scientific research: modern challenges and future prospects: Proceedings of the 6th International scientific and practical conference* (January 20-22, 2025, Munich, Germany). Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Pp. 609–612.

3. Власова В.С., Суботня І.І. Розшук безвісно зниклих осіб під час воєнного стану. *UNIVERSUM*. 2024. № 08. С. 151–156.

4. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 375 с.

5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (Дата звернення 10.09.2025).

6. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII (в редакції від 14.04.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#n179> (Дата звернення 10.09.2025).

7. Поляков Є.В. Проблеми правового регулювання інституту розшуку осіб в сучасних умовах. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 71–78.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

*Вероніка В'ячеславівна Березовська,
студентка 4 курсу
відділення підготовки студентів
денної форми навчання інституту права та безпеки
ОДУВС спеціальності 081 «Право»
Науковий керівник: **Сергій Володимирович Албул**,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції України неможлива без потужної системи інформаційно-аналітичного забезпечення. Ця складова виконує ключову функцію в отриманні, накопиченні, обробці та аналізі відомостей, що використовуються для запобігання, виявлення і розкриття кримінальних правопорушень [4, с. 101]. Також вона слугує одним із засобів гарантування державної та громадської безпеки. Ефективність функціонування оперативних підрозділів значною мірою залежить від своєчасності надходження достовірної інформації та її належного використання [3, с. 21].

Нормативна база, що визначає основи функціонування інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України, формується із комплексу правових актів. Найсамперед, це Конституція України, яка закріплює базові права та свободи громадян, а також основи організації діяльності державних органів. Ключовим спеціальним нормативним документом є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», положення якого конкретизують принципи, суб'єктів, засоби та форми проведення ОРД [2, с. 4; 5]. У зазначеному Законі, зокрема в його статті 3, визначено перелік основних нормативно-правових джерел, що регулюють оперативно-розшукову діяльність. Серед них – Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс, а також інші закони, які стосуються діяльності суб'єктів ОРД. Також до правової бази належать міжнародні договори, стороною яких є Україна [4, с. 27; 5].

Важливу роль у забезпеченні ефективної ОРД відіграє застосування автоматизованих інформаційних систем. Згідно зі статтею 9 Закону

«Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні підрозділи уповноважені створювати та експлуатувати такі системи з метою збору, зберігання, обробки й аналізу інформації. Це дозволяє оперативно реагувати на потенційні загрози та використовувати здобуту інформацію для виконання завдань, покладених на правоохоронців [1, с. 5; 3, с. 52].

При роботі з персональними даними, що зберігаються в інформаційних системах, діють суворі вимоги щодо їх конфіденційності та безпеки. Інформація про приватне життя осіб, яка не має безпосереднього відношення до протиправної діяльності, не підлягає подальшому зберігання й підлягає знищенню. Винятком є відомості щодо підготовки або вчинення терористичних актів — вони можуть зберігатися до п'яти років відповідно до чинного законодавства [4, с. 62; 6, с. 176].

Структура інформаційних підсистем, що використовуються в межах оперативно-розшукової діяльності, має ієрархічний характер і поділяється на три рівні: центральний, регіональний і територіальний. Це забезпечує належну координацію та взаємодію між різними підрозділами. Системи поділяються на загальновідомчі, які функціонують на міжгалузевому рівні, та галузеві для окремих напрямків діяльності органів внутрішніх справ [3, с. 45; 4, с. 76].

Оперативні підрозділи Національної поліції України мають право доступу до інформаційних баз, створених як у межах правоохоронної системи, так і в інших органах виконавчої влади. Зокрема, використовуються централізовані банки даних, які містять інформацію про осіб, події, факти, причини та умови, що свідчать про прояви організованої злочинної діяльності [4, с. 101]. При цьому, суттєве значення надається взаємодії між державними установами для забезпечення повноти інформаційної картини.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності в Україні є багатокomпонентною та юридично врегульованою. Вона об'єднує правові норми, технічні засоби, інформаційні ресурси й організаційні механізми, які в сукупності дозволяють правоохоронним органам ефективно протидіяти злочинності, забезпечувати громадську безпеку та національну оборону. Удосконалення цієї системи залишається пріоритетним напрямом для розвитку сектору безпеки в умовах сучасних загроз [3, с. 46; 4, с. 77; 7, с. 138].

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності є ключовим елементом у системі боротьби зі злочинністю та захисту національної безпеки України. Його ефективне функціонування ґрунтується на нормативно визначеній правовій базі, що регламентує створення, використання й охорону спеціалізованих інформаційних систем, порядок обміну даними між правоохоронними та державними органами, а також гарантує захист персональної та конфіден-

ційної інформації. Завдяки впровадженню автоматизованих інформаційних систем, тривірневій структурі зберігання даних та міжвідомчій взаємодії, забезпечується своєчасне виявлення, документування й припинення злочинної діяльності, що значно підвищує результативність оперативно-розшукової роботи та сприяє загальному укріпленню правопорядку в державі.

Література:

1. Албул С.В. Аналітична діяльність як складова кримінальної розвідки. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 травня 2025 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС. С. 4–7.
2. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24.
3. Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності: навчальний посібник / Е.В. Рижков, Ю.П. Синиціна, С.О. Прокопов та ін. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 181 с.
4. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 375 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (Дата звернення 10.09.2025).
6. Albul Serhii, Teremetskyi Vladyslav, Burylo Yurii, Bandurka Serhii, Riabchenko Yurii. Application of artificial intelligence as a way of digitalizing the system of justice: legal, economic and social issues. *Via Inveniendi Et Iudicandi*. Vol. 20. № 1. (2025). P. 172–186.
7. Поляков Є.В. Використання підрозділами кримінальної поліції оперативно-розшукового прогнозування під час дії воєнного стану. *Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів*: матеріали круглого столу (Одеса, 21.02.2024 р., ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 137–141.

ДО ПИТАННЯ УНІФІКАЦІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

*Олександра Олександрівна Бойчук,
курсант 301 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС
Науковий керівник: **Сергій Володимирович Албул**,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Оперативно-розшукова діяльність є ключовим елементом системи забезпечення національної безпеки та протидії злочинності, проте її розвиток в Україні залишається проблемним і потребує вдосконалення. Основна складність полягає у швидких трансформаціях криміногенного середовища, які не завжди супроводжуються своєчасними змінами законодавства, технічного забезпечення та організаційної структури підрозділів [1, с. 3].

За офіційними даними, у 2024 році в Україні було зареєстровано понад 529 тис. кримінальних правопорушень, що на 9,5 тис. менше, ніж у 2023 році, проте цей показник не свідчить про зниження рівня загроз, а радше вказує на зміну їхньої структури та специфіки [3]. Особливу небезпеку становлять наркозлочини, яких у 2024 році зафіксовано понад 47 тис., при цьому підозру отримали близько 20 тис. осіб, а до суду скеровано майже 39 тис. кримінальних проваджень [3]. Така статистика свідчить про високий рівень навантаження на оперативні підрозділи та потребу в новітніх методах боротьби. Водночас у сфері розкриття тяжких злочинів поліція демонструє позитивні результати: у 2024 році розкрито 99% умисних убивств, майже 99% тяжких тілесних ушкоджень зі смертельними наслідками та понад 96% згвалтувань [3]. Проте підтримання таких показників вимагає постійного вдосконалення інструментів ОРД, впровадження сучасних технологій аналізу даних, підвищення кваліфікації кадрів та оновлення нормативної бази відповідно до міжнародних стандартів [6, с. 75].

В умовах воєнного стану та збройної агресії особливої актуальності набуває здатність оперативних підрозділів ефективно протидіяти диверсійно-розвідувальній діяльності, кіберзлочинності та нелегальному обігу зброї. Тому розвиток та вдосконалення ОРД є стратегічним завданням, від якого безпосередньо залежить рівень національної безпе-

ки, захист прав людини і довіра суспільства до правоохоронної системи [2, с. 178].

Оперативно-розшукова діяльність – це особливий від владної, державної діяльності, яка здійснюється обмеженим колом чітко визначених суб'єктів та має специфічну мету [4, с. 26]. Розвиток вітчизняної теорії оперативно-розшукової діяльності є складним і багатовимірним процесом, безпосередньо пов'язаним із трансформацією правової системи України в період після проголошення незалежності. Тривалий час оперативно-розшукова діяльність фактично перебувала поза сферою належного законодавчого регулювання, базуючись переважно на відомчих інструкціях і нормативних актах із грифом «для службового користування». Такий стан, за справедливим твердженням С.В. Албула, суперечив принципам правової та демократичної держави, задекларованим Конституцією України. Саме тому прийняття у 1992 році Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» стало визначальним етапом у становленні правових засад функціонування цієї сфери. При цьому, важливим є не лише факт легітимізації ОРД, а й поступове формування наукової доктрини, яка інтегрує положення кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та кримінології. Тільки завдяки міждисциплінарному підходу можливо створити цілісну теоретичну основу для ефективної реалізації оперативно-розшукової діяльності, забезпечення прав людини та одночасного захисту інтересів державної безпеки [1, с. 2].

Визначення поняття «оперативно-розшукова діяльність» у сучасній юридичній науці є важливим етапом розвитку правового регулювання, адже воно визначає зміст та межі діяльності відповідних органів державної влади [7, с. 131]. Формування правової дефініції ОРД має здійснюватися з урахуванням вимог юридичної техніки, що передбачає дотримання логіки та мовних правил при створенні правового акту. Як зазначають науковці, правовий акт повинен відображати модель процесу, який він покликаний регулювати, а тому чіткість логічної структури безпосередньо впливає на ефективність правового регулювання. Недотримання логіки у правових актах призводить до суперечливості та правової невизначеності, що у сфері оперативно-розшукової діяльності може мати особливо небезпечні наслідки [5, с. 129].

Не менш важливими є мовні аспекти юридичної техніки. Мова права повинна характеризуватися офіційністю, ясністю, точністю та однозначністю формулювань, виключати можливість двозначного тлумачення правових норм. Вона має забезпечувати повноту змісту та нормативну стабільність [8, с. 209]. Отже, правова дефініція оперативно-розшукової діяльності повинна не лише позначати об'єкт регулювання, а й розкривати його сутнісні ознаки через чіткі й логічно обґрунтовані формулювання.

У статті 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» подане визначення не можна визнати таким, що цілком відповідає вимогам

юридичної техніки. Воно не розкриває характерних рис цього виду державної діяльності та залишає можливість для різночитань у правозастосуванні. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення та уточнення законодавчої дефініції оперативно-розшукової діяльності з урахуванням актуальних викликів сучасного суспільного розвитку і потреб державної безпеки. Сучасні науковці слушно наголошують, що визначення змісту ОРД має формуватися на основі чіткої системи істотних ознак — владно-державного характеру, визначеного кола суб'єктів та цільового призначення, оскільки саме це забезпечує його логічність, юридичну коректність і належний рівень правової визначеності [2, с. 179].

Беручи це до уваги, оперативно-розшукову діяльність варто трактувати як комплексну систему гласних і негласних пошукових, а також контррозвідувальних заходів, які здійснюють уповноважені державні органи із використанням спеціальних оперативних і технічних засобів. Її призначення полягає у здобутті, перевірці та закріпленні фактичних даних про злочинні діяння та осіб, що до них причетні, своєчасному припиненні протиправної поведінки, а також забезпеченні належного функціонування кримінального судочинства й захисту національної безпеки.

Отже, перегляд і вдосконалення законодавчої дефініції оперативно-розшукової діяльності виступає не лише доктринальним завданням, але й нагальною практичною вимогою. Чіткість і логічна завершеність правового визначення цього інституту забезпечує однозначність у правозастосуванні, підвищує рівень гарантій прав і свобод людини, створює передумови для більш ефективного функціонування правоохоронних органів та сприяє формуванню цілісної державної політики у сфері протидії злочинності та захисту суспільних і державних інтересів. Іншими словами, якість законодавчого визначення ОРД прямо корелює з ефективністю державного механізму безпеки та рівнем довіри громадян до правової системи.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>

2. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції України в умовах воєнного стану: проблемні аспекти правової регламентації. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, ОДУВС, 9 серпня 2024 р.). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 178–181.

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Офіс Генерального прокурора [Електронний ресурс]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 17.09.2025 р.).

2. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

3. Особливості оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси у злочинному середовищі в умовах воєнного стану: науково-практичні рекомендації / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Т.О. Рекуненко. Одеса: ОДУВС, 2024. 100 с.

4. Поляков Є.В. Проблеми правового регулювання інституту розшуку осіб в сучасних умовах. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Спеціальний випуск № 3. С. 71–78.

5. Свинаренко Ю.П., Шкута О.О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. *Правові новели*. 2024. № 22. Том. 3. С. 131–136.

6. Щурат Т.Г. Сучасні напрями відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 208–211.

НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ

Тетяна Петрівна Боцу,
курсантка 312 взводу

навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС
Науковий керівник: **Юрій Павлович Свинаренко,**

доктор філософії
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС

Проблема наркозлочинності належить до ключових загроз національній безпеці України, адже незаконний обіг наркотичних засобів справляє руйнівний вплив на соціальну стабільність, економічний розвиток та здоров'я нації. В умовах збройної агресії проти України наркозлочинність набула додаткових вимірів, оскільки поширення наркотиків дедалі частіше використовується як інструмент підриву морально-психологічного стану населення і військовослужбовців, а також джерело фінансування злочинних угруповань [2, с. 13]. Це вимагає переосмислення підходів до протидії даному явищу, яке нині становить комплекс

сну загрозу не лише кримінально-правового, а й суспільно-політичного характеру.

Науковці наголошують, що наркозлочинність має транснаціональний характер і безпосередньо пов'язана з організованою злочинністю, торгівлею людьми, корупцією та тероризмом [3, с. 48]. Її поширення посилюється завдяки сучасним інформаційним технологіям: використанню даркнету, криптовалют і анонімних платформ комунікації, що істотно ускладнює документування та доведення злочинів. Як зазначають В. І. Нагнибіда та А. М. Мул, будь-які механізми протидії повинні враховувати не лише правові аспекти, а й економічні та адміністративні фактори, оскільки незаконний обіг наркотиків стає одним із джерел тіньових фінансових потоків, здатних підривати фінансову безпеку держави [4, с. 207]. У цьому контексті важливим є міжнародний досвід, зокрема практика Європейського суду з прав людини. Хоча його рішення здебільшого стосуються захисту прав осіб, постраждалих від порушень у збройних конфліктах, вони закладають універсальні підходи до забезпечення прав людини, які можуть бути застосовані і в сфері протидії наркозлочинності. Так, ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що навіть в умовах надзвичайних ситуацій держави зобов'язані забезпечувати належні правові гарантії та дотримання принципу верховенства права [4, с. 208]. Це означає, що боротьба з наркозлочинністю, навіть у воєнний час, має здійснюватися на засадах законності, дотримання прав людини та пропорційності обмежень. Тому, наркозлочинність в Україні набуває системного характеру й становить загрозу не лише у сфері кримінальної юстиції, а й у контексті національної безпеки загалом. Її подолання вимагає інтегрованого підходу, що включатиме правові, організаційні та міжнародні інструменти, спрямовані на зменшення масштабів поширення наркотиків, ліквідацію фінансових основ наркобізнесу та мінімізацію його впливу на суспільство.

В Україні протидія наркозлочинності здійснюється на основі поєднання кримінально-правових, кримінально-процесуальних та оперативно-розшукових заходів, однак ефективність цієї діяльності часто знижується через фрагментарність правового регулювання та недостатню координацію між відомствами. Наявні нормативні акти передбачають комплекс заходів, проте їх практична реалізація стикається з низкою проблем: нестачею ресурсів, корупційними ризиками, недостатнім рівнем технічного забезпечення підрозділів поліції. Крім того, законодавство орієнтоване переважно на криміналізацію окремих діянь, тоді як профілактичний та соціально-реабілітаційний аспекти залишаються недоопрацьованими. Така ситуація створює умови для збереження високого рівня наркозлочинності та формування тіньових ринків, які пристосовуються до змін у законодавчій і політичній площині. Воєнний

стан суттєво посилив ризики поширення наркотиків, оскільки в умовах ослабленого контролю на кордоні, масштабних переміщень населення і військових операцій відкрилися нові канали постачання та збуту [3, с. 54]. Проблемою стало й те, що частина злочинних угруповань використовує військову логістику для контрабанди наркотиків, що ускладнює виявлення злочинів і збільшує їх латентність. Водночас поширення наркотиків у прифронтових регіонах має особливо небезпечні наслідки, адже воно може прямо впливати на обороноздатність, моральний стан військовослужбовців і цивільного населення. Як наголошує С.В. Албул, системний підхід до протидії загрозам, породженим збройною агресією, передбачає поєднання правових, організаційних і соціальних механізмів, що дозволяє не лише зменшувати криміногенний тиск, а й відновлювати довіру суспільства до державних інституцій [1, с. 19].

Важливою тенденцією останніх років є активне використання злочинцями цифрових платформ і даркнету для торгівлі наркотиками. Це спричинило зростання кіберкомпоненти наркозлочинності, коли злочини організовуються, оплачуються й контролюються в анонімних інтернет-мережах із використанням криптовалют. Для правоохоронних органів це створює принципово нові виклики, оскільки традиційні методи оперативно-розшукової діяльності виявляються недостатньо ефективними. У науковому дискурсі наголошується, що новітні загрози вимагають розвитку спеціалізованих аналітичних центрів та інтеграції технологій обробки великих масивів даних, штучного інтелекту та сучасних систем ідентифікації цифрових слідів [5, с. 164]. Без цього неможливо забезпечити належний рівень протидії транснаціональним наркоканалам, які використовують високотехнологічні інструменти для обходу правоохоронного контролю.

Серед важливих напрямів удосконалення боротьби з наркозлочинністю слід відзначити посилення міжнародної співпраці. Україна вже сьогодні активно взаємодіє з Інтерполом, Європолом та іншими міжнародними організаціями, однак у сучасних умовах така співпраця повинна бути розширена та інституціоналізована. Йдеться не лише про обмін оперативною інформацією, а й про створення спільних слідчо-оперативних груп, проведення узгоджених операцій та використання єдиних стандартів фіксації й аналізу доказів. Досвід Європейського суду з прав людини, який акцентує на необхідності забезпечення правової визначеності та справедливого балансу між державними інтересами і правами людини, може бути важливим орієнтиром і в сфері протидії наркозлочинності, адже будь-які дії держави повинні відбуватися на засадах верховенства права та міжнародних стандартів. Оптимізація протидії наркозлочинності потребує системного підходу, який охоплюватиме як удосконалення правових механізмів, так і зміцнення інститу-

ційного потенціалу правоохоронних органів. Першочерговим завданням є формування цілісної національної стратегії, що ґрунтуватиметься на інтеграції профілактичних, кримінально-правових та реабілітаційних заходів. Важливо не лише посилювати кримінальну відповідальність, а й розробляти ефективні механізми соціальної реінтеграції осіб, які перебували в залежності від наркотиків, адже без цього проблема лише відтворюватиметься в нових формах..

Не менш важливою є модернізація оперативно-розшукової діяльності. Традиційні методи спостереження й документування злочинів мають бути доповнені використанням аналітичних платформ, здатних працювати з великими масивами даних, інтегрувати інформацію з відкритих джерел і прогнозувати криміногенну ситуацію. Застосування таких технологій дозволить своєчасно виявляти транснаціональні канали постачання наркотиків і запобігати їх укоріненню в Україні. У цьому контексті доцільним є створення спеціалізованих підрозділів у структурі Національної поліції, які б поєднували навички кібербезпеки, фінансового моніторингу та кримінального аналізу [5, с. 101]. Також варто наголосити на необхідності посилення міжвідомчої координації [6, с. 26]. Досвід боротьби з іншими формами організованої злочинності демонструє, що успішність заходів безпосередньо залежить від здатності державних структур діяти спільно, уніфікувати бази даних і налагоджувати постійний обмін інформацією. У випадку з наркозлочинністю така взаємодія повинна охоплювати не лише правоохоронні органи, а й прикордонну службу, митні органи, служби фінансового моніторингу та охорони здоров'я. Лише за умови комплексного підходу можливо створити стійку систему протидії.

Суттєве значення має і міжнародний вимір боротьби з наркозлочинністю. Україна як держава, що перебуває на перетині основних транспортних шляхів, потребує активної інтеграції в європейські та світові програми протидії незаконному обігу наркотиків. Йдеться про розширення співпраці з Європолем, Інтерполом та ООН, участь у спільних операціях і використанні єдиних стандартів розслідування. Крім того, варто посилювати договірно-правову базу співробітництва з державами-сусідами, що дозволить більш ефективно контролювати транзитні потоки та перекривати канали контрабанди. Не можна ігнорувати профілактичний аспект, який часто відсувається на другий план у практичній діяльності державних інституцій. Протидія наркозлочинності має включати системні програми освіти та виховання молоді, формування культури здорового способу життя, роботу з уразливими групами населення. Особливу увагу необхідно приділяти інформаційним кампаніям, які б протидіяли пропаганді наркотиків у соціальних мережах та інтернеті. Лише через поєднання правоохоронних і соціально-освітніх заходів можливо зменшити попит на наркотики та стабілізувати ситуацію в суспільстві.

Таким чином, наркозлочинність становить одну з найбільш комплексних загроз національній безпеці України, яка в умовах воєнного стану набуває нових форм і масштабів. Її подолання вимагає цілісної державної стратегії, що ґрунтуватиметься на верховенстві права, міжнародному співробітництві та застосуванні сучасних технологій. Важливо забезпечити баланс між кримінально-правовими засобами, профілактикою та соціальною реінтеграцією, адже лише комплексний підхід здатен дати відчутний результат. Протидія наркозлочинності є не лише завданням правоохоронних органів, а й питанням загальнонаціональної безпеки, що потребує консолідації зусиль держави та суспільства. Протидія наркозлочинності є не лише завданням правоохоронних органів, а й питанням загальнонаціональної безпеки, що потребує консолідації зусиль держави та суспільства. Саме інтеграція правових, соціальних і технологічних заходів здатна забезпечити зменшення масштабів наркозлочинності, зниження її впливу на суспільство та захист стратегічних інтересів держави.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>
2. Албул С.В., Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Протидія безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації. – Одеса : ОДУВС, 2018. – 21 с.
3. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.
4. Нагнибіда В.І., Мул А.М. Завдання та відшкодування шкоди в умовах правових режимів надзвичайної ситуації та воєнного стану: монографія. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2023. 255 с.
5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.
6. Катеринчук І.П., Албул С.В. Координація діяльності суб'єктів протидії незаконному обігу зброї в умовах воєнного стану в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. № 2. С. 26–30.

НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ У КІБЕРПРОСТОРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ

Аліна Миколаївна Бурлака,
курсантка 305 взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності НПУ ОДУВС
Діана Алааївна Косовська,
здобувач освітнього ступеня «магістр»
Інституту права та безпеки ОДУВС
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
Науковий керівник: Юрій Павлович Свиначенко,
доктор філософії,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС

З розвитком сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, значно підвищився рівень злочинної діяльності в мережі Інтернет. Причиною стало неконтрольоване використання комп'ютерних та телекомунікаційних ресурсів, адже Інтернет став своєрідним джерелом та місцем виникнення нових кримінальних правопорушень, серед них кібершахрайства, хакерство, піратство, фішинг, кібербулінг, викрадання персональних даних осіб, а також розповсюдження неприйняттого контенту, публікація матеріалів, які пропагують тероризм, жорстокість, порнографію та наркоманію.

Наразі запобігання кіберзлочинності є одним з найскладніших завдань сучасної кримінології. Злочинці стають дедалі винахідливішими, вони знаходять нові шляхи вчинення правопорушень, більшість з яких часто залишаються непоміченими, використовуючи новітні технології, нелегальні сайти та прогалени в цій глобальній мережевій системі Інтернет [1, с. 19]. Саме через такий стрімкий розвиток технологій, сучасні методи боротьби кіберзлочинності стають неефективними, та потребують нових більш вдосконалених вирішень.

Наразі в умовах воєнного стану значно зросла кіберзлочинність, пов'язана саме з незаконним обігом наркотичних засобів, і причин цьому є чимало. Однією з найбільш поширених можна виділити прибутковість, адже за такий вид правопорушень можна отримати чималу суму коштів [3, с. 29]. Злочинці, в свою чергу, використовують Darknet та криптогаманці, за допомогою яких дедалі довше перебувають в режимі анонімності, що у більшості випадків унеможливує їх покарання [6, с.

12]. Same Darknet є найпоширенішим джерелом наркозлочинів, через свою захищеність, адже сайт на якому продаються наркотичні засоби не можливо відстежити через звичайну IP-адресу [4, с. 64]. Згадуючи про прибутковість, необхідно зауважити те, що в умовах воєнного стану значно знизився рівень соціального розвитку, а безробіття зросло, внаслідок чого, люди шукаючи легкого заробітку, починають приєднуватися до незаконного обігу заборонених речовин.

Варто зазначити, що воєнний стан значно змінив стандартні або звичні способи вчинення правопорушень і наркозлочинність не стала виключенням [3, с. 32]. Базові схеми збуту, які раніше діяли офлайн були порушені через вимушену зміну місця проживання та перебування злочинців, які розповсюджують наркотичні засоби, було зруйновано безліч доріг та транспортних розв'язок, через які саме транспортувалися незаконні речовини, також необхідно зазначити, що було введено посилений контроль на блокпостах, що власне зробило перевезення великих партій наркотиків ризикованим та складним. Саме ці всі чинники вплинули на перехід наркодилерів в онлайн, використовуючи інформаційні та комунікаційні системи, адже вчинення злочинної діяльності в такий спосіб, зменшили ризики їх викриття та притягнення їх до відповідальності [8, с. 142].

В умовах воєнного стану злочинці, які займаються незаконним обігом наркотичних засобів у кіберпросторі, наживаються на ситуації, не усвідомлюючи всієї загрози для суспільства. Особливо слід відзначити емоційний стан людей, більшість з яких перебуває в постійному стресі, та переживають життєві травми, вони потребують полегшення в будь-який спосіб, а особи причетні до збуту наркотичних засобів, використовуючи онлайн-платформи просують заборонені речовини, як засіб втечі від реальності, що в свою чергу збільшує попит на наркотики та сприяє кіберзлочинності у цій сфері [5, с. 92]. Мало того злочинці використовують онлайн сервіси не лише для того, щоб просувати наркотики, а також для організації логістики, таким чином вони почали активно використовувати поштові послуги, а в умовах воєнного стану, маскування заборонених речовин під гуманітарну допомогу стало однією з найпростіших та найпоширеніших схем. Саме через довіру суспільства до волонтерських організацій, злочинці майже безперешкодно можуть транспортувати партії наркотиків та з легкістю обходити контроль на блокпостах.

Зважаючи на такі фактори вчинення правопорушень, важливо їх вчасно виявляти та протидіяти. Тому в 2001 році у Будапешті була прийнята перша міжнародна Конвенція про кіберзлочинність, яка була спрямована на боротьбу і протидію кіберзлочинності, в свою чергу Верховна Рада України ратифікувала даний договір у 2005 році [7]. Її основна мета полягала у співпраці між державами та уніфікувати законодавство для ефективної протидії злочинам в інформаційній системі. Вона передбачала криміналізацію певних злочинів у кіберпросторі та налаго-

дженні визначеного механізму для ефективного та вчасного припинення вчинення правопорушень. Із глобальним зростанням та використанням інформаційного простору, який слугує не лише для споживання якісного контенту, але й для збільшення кіберзлочинів, Україна усвідомлюючи всю загрозу прийняла Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 [9]. Цей нормативно-правовий акт, окрім того, що чітко дає визначення термінам, що таке кібербезпека, кібератака, кіберзагроза та інші, також створює правову основу для боротьби з кіберзлочинністю. Зокрема у ч. 3 ст. 5 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», де визначенні повноваження Кабінету Міністрів України, зазначається, що він встановлює порядок взаємодії суб'єктів національної системи реагування на кіберінциденти, кібератаки, кіберзагрози із суб'єктами забезпечення кібербезпеки, з правоохоронними, контррозвідувальними, розвідувальними органами та суб'єктами оперативно-розшукової діяльності [9]. Це в свою чергу дає змогу координувати дії на найвищому рівні, у боротьбі з наркозлочинністю в мережі Інтернет, особливо в умовах воєнного стану.

Для запобігання подібним правопорушенням в інформаційних системах, важливо створювати соціальні реклами та ролики в соціальних мережах, в яких необхідно зазначити, як розпізнати пропозиції наркотиків в Інтернеті, чому є небезпечним їх вживання, розповсюдження, перевезення, та яке вони можуть понести покарання за вчинення таких дій, куди звертатися в разі вербування, створити анонімні гарячі лінії, щоб особа без загрози життю чи здоров'ю могла безпечно розповісти інформацію, яка їй відома, щодо заборонених речовин. Потрібно проводити роз'яснювальні бесіди з підлітками в навчальних закладах, з їх батьками, пояснити їм, як безпечно використовувати інформаційні системи та які існують загрози їх використання, та до чого можуть призвести будь які дії із наркотичними засобам.

Протидія кіберзлочинам є надзвичайно важливою, через свій стрімкий розвиток та популярність, необхідно не лише докладати максимум зусиль, але й активно переймати досвід інших країн [2, с. 12]. Саме завдяки цьому можна досягнути позитивного результату, адже боротьба зі злочинністю у кіберпростір вийшла на світовий рівень, тому міжнародне співробітництво має вагоме значення для досягнення спільної мети. В умовах воєнного стану, коли більшість суспільства зосереджена на власній безпеці, боротьба з наркозлочинністю в кіберпросторі набуває особливого значення, адже ця проблема загрожує не лише людству, а також національній безпеці.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова протидія безконтактному розповсюдженню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх ана-

логів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. Спеціальний випуск № 4. С. 18–29.

2. Албул С.В., Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Протидія безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації. – Одеса : ОДУВС, 2018. – 21 с.

3. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.

4. Брисковська О.М., Грига М.А. Актуальні проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів з використанням Інтернет. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 4 (117). С. 61–68.

5. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації / С.В. Албул, С.В. Андрусенко. – Одеса : ОДУВС, 2018. – 92 с.

6. Комплекс методичних рекомендацій з протидії безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації / С.В. Албул, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін. Одеса: ОДУВС, 2018. – 170 с.

7. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 № 994_575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=ct+111#Text> (дата звернення 20.09.2025).

8. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.

9. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2025 р. № 2163-19. URL: <https://surl.lu/blmxch> (дата звернення 20.09.2025).

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

*Анна Олександрівна Васіна,
здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник: Сергій Олександрович Єгоров,
к.ю.н., доцент,
кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Актуальність теми: У сучасних умовах забезпечення національної безпеки та боротьби зі злочинністю оперативно-розшукова діяльність відіграє ключову роль у виявленні, запобіганні та розкритті злочинів. Водночас, проведення оперативно-розшукових заходів пов'язане з ризиками порушення прав і свобод громадян, зокрема права на приватність, недоторканість особистого життя, захист від незаконного втручання у діяльність та інші конституційні гарантії.

Важливим завданням правової системи є забезпечення балансу між ефективністю оперативної роботи та дотриманням основних прав людини, що є необхідною умовою демократичного суспільства та верховенства права.

Тема дотримання прав і свобод людини в оперативно-розшуковій діяльності є надзвичайно важливою. У своїй праці Басалик С. та Волошин В. наголошують на тому, що оперативно-розшукова діяльність має базуватися на чітких принципах законності та поваги до прав людини. Одним із ключових принципів, що регулюють проведення оперативно-розшукових заходів, є дотримання конституційних прав і свобод громадян. Це особливо актуально в протидії корупційним злочинам, де інтереси держави у боротьбі зі злочинністю повинні гармонійно поєднуватися із захистом прав особи. [1]

Таким чином, баланс між ефективністю боротьби з корупцією та захистом прав людини є запорукою розвитку демократичного суспільства. За словами Басалика С. та Волошина В., принцип дотримання прав і свобод людини в оперативно-розшуковій діяльності є не просто формальністю, а необхідною умовою для побудови довіри громадян до правоохоронної системи і підвищення загальної ефективності боротьби зі злочинністю.

У роботі Даля А. Л. наголошується на надзвичайній важливості дотримання прав і свобод людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які є одним з найбільш чутливих та потенційно ризи-

кових оперативно-розшукових заходів. Автор підкреслює, що законодавче регулювання таких дій повинно суворо відповідати конституційним нормам та міжнародним стандартам прав людини. Негласні слідчі дії, з огляду на їхню специфіку, пов'язані з втручанням у приватне життя громадян, тому їх проведення має бути обґрунтованим, дозвільним і обмеженим за часом, колом осіб і предметом контролю. Автор акцентує увагу на необхідності балансу між ефективністю розслідування і правами особи, на яку спрямовані негласні слідчі дії. При цьому важливо, щоб проведення таких заходів не ставало інструментом для зловживань, незаконного втручання у приватне життя чи порушення інших основних прав і свобод. Особливе значення, за словами Даля А. Л., має прозорість у звітності та відповідальність посадових осіб, які здійснюють негласні слідчі дії. [2]

Таким чином, забезпечення прав і свобод людини під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій є необхідною умовою як для дотримання законності, так і для підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності в цілому.

У своїй роботі Круглий В. М. розглядає питання забезпечення прав і свобод громадян під час залучення їх допомоги в оперативно-розшуковій діяльності. Автор наголошує, що при використанні допомоги громадян необхідно суворо дотримуватись принципу законності. Дотримання прав і свобод громадян при використанні їх допомоги в оперативно-розшуковій діяльності є не лише питанням законності, а й фактором, який безпосередньо впливає на ефективність правоохоронної роботи і рівень довіри населення до правоохоронних органів. [3]

Шевчук О. Ю. у своїй роботі розглядає важливі аспекти дотримання прав і свобод людини під час організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Автор наголошує, що такі заходи є надзвичайно чутливими, оскільки безпосередньо впливають на особисті права громадян, зокрема на право на приватність, недоторканність особистого життя, захист інформації. Основний акцент Шевчук О. Ю. робить на законності та регламентації процесу проведення негласних слідчих дій. Вона підкреслює, що проведення таких заходів має здійснюватися лише на законних підставах. Автор також відзначає важливість контролю за проведенням негласних слідчих дій з боку внутрішніх та зовнішніх контролюючих органів. [4; 5; 6]

Отже дотримання прав і свобод людини в організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій є ключовим фактором законності, ефективності та моральної легітимності оперативно-розшукової діяльності.

Література:

1. Басалик С., Волошин В. Принцип дотримання прав і свобод людини в оперативно-розшуковій діяльності у протидії корупції. С. 40-41. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f2ddca82-fd28-459-a36d-8f1041516c08/content>
2. Даль А. Л. Забезпечення прав і свобод людини під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. Харків: ХНУВС. 2019. С. 92-93. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/42.pdf
3. Круглий В. М. Забезпечення прав і свобод громадян при використанні їх допомоги в оперативно-розшуковій діяльності. Київ: НАВС. 2021. С. 145-148. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/76a43533-ff1b-4240-91bd-59ba6a78066c/content>
4. Шевчук О. Ю. Дотримання прав і свобод людини в організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Харків: ХНУВС. 2019. С. 253-255. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/131.pdf
5. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. Scientific research: modern challenges and future prospects: Proceedings of the 6th International scientific and practical conference (January 20-22, 2025, Munich, Germany). Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Pp. 609–612.
6. Щурат Т.Г. Сучасні напрями відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 208–211.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Анастасія Валеріївна Вдов,
здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник: Сергій Олександрович Єгоров,
к.ю.н., доцент,
кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Штучний інтелект став трансформаційною силою в покращенні оперативної діяльності правоохоронних і слідчих органів, пропонуючи широкий спектр можливостей, які підвищують ефективність і результативність. Однією з його основних ролей є автоматизація рутинних завдань, таких як введення даних та адміністративні процеси, що дозволяє офіцерам зосередитися на більш складній слідчій роботі [4]. Крім того, штучний інтелект значно посилює зусилля зі спостереження та моніторингу шляхом збору та аналізу даних у режимі реального часу, надаючи правоохоронним органам підвищену обізнаність про ситуацію під час розслідувань[5]. Технології розпізнавання обличчя та біометричні технології ще більше підвищують точність ідентифікації підозрюваних, прискорюючи процес зв'язування доказів з особами. Більше того, прогностична аналітика на основі штучного інтелекту допомагає прогнозувати гарячі точки та закономірності злочинності, уможливорюючи проактивне розгортання ресурсів і стратегій запобігання злочинності [1]. Його здатність ефективно аналізувати великі масиви даних сприяє виявленню злочинних мереж, транснаціональної злочинності та нових загроз, таких як кіберзлочинність і торгівля людьми. Ці технологічні досягнення не тільки підвищують точність розслідування, але й підтримують процеси прийняття рішень, що призводить до більш обґрунтованих і своєчасних дій. Однак інтеграція штучного інтелекту в правоохоронні органи також викликає етичні та нормативні міркування, наголошуючи на необхідності належного управління, безпеки даних і прозорості для запобігання упереджень і забезпечення підзвітності [2]. Загалом, інструменти штучного інтелекту революціонізують діяльність правоохоронних органів, роблячи виявлення, розслідування та попередження злочинів більш ефективними, масштабованими та точними, зрештою зміцнюючи потенціал для боротьби зі складною злочинною діяльністю.

Штучний інтелект (далі «ШІ») відіграє трансформаційну роль у підвищенні як ефективності, так і результативності процесів розслідування в різних вимірах. Завдяки автоматизації рутинних завдань, таких як збір і аналіз даних, ШІ значно прискорює робочий процес розслідування, дозволяючи слідчим зосередитися на більш складних аспектах своєї роботи [7]. Його розширені можливості розпізнавання образів дозволяють ідентифікувати відповідні тенденції, зв'язки та аномалії у величезних наборах даних, які людям було б непрактично аналізувати вручну. Крім того, здатність штучного інтелекту обробляти кілька змінних одночасно підвищує точність досліджень, що веде до більш надійних висновків і більш обґрунтованого прийняття рішень. Інтеграція методів машинного навчання дозволяє штучному інтелекту вчитися на минулих випадках, постійно покращуючи свою прогностну та аналітичну продуктивність, таким чином підтримуючи проактивну та стратегічну відповідь на нові загрози [3]. Крім того, здатність штучного інтелекту аналізувати візуальні докази, такі як зображення та відео, з надзвичайною швидкістю та точністю допомагає реконструювати події, ідентифікувати ключових осіб і надавати більш глибоке розуміння, що має вирішальне значення для створення переконливих доповідей і прийняття обґрунтованих рішень [7; 9]. Важливо, що об'єктивність і послідовність штучного інтелекту допомагають мінімізувати людські упередження, сприяючи справедливості та прозорості розслідувань. У поєднанні з людським досвідом штучний інтелект утворює потужне партнерство в розслідуванні, використовуючи сильні сторони обох для більш ефективного та результативного вирішення складних справ [6]. Однак розгортання штучного інтелекту також потребує регулювання для вирішення етичних проблем, пов'язаних із конфіденційністю даних, упередженістю та підзвітністю, забезпечуючи відповідальне використання та підтримуючи довіру громадськості до результатів розслідування [7; 8; 10]. Загалом, можливості штучного інтелекту щодо швидкої обробки даних, розпізнавання образів і підтримки прийняття рішень значно підвищують ефективність і точність розслідування, що зрештою призводить до більш ефективних і справедливих судових процесів.

Сучасні технологічні інструменти, що базуються на штучному інтелекті, здійснили революційні зміни в операційних і дослідницьких процесах у багатьох галузях, значно підвищивши їхню точність, ефективність і надійність. Це рішення більшого застосування алгоритму машинного навчання для обробки великих обсягів даних, що забезпечує стабільні й достовірні результати в таких завданнях, як аналіз інформації та розпізнавання образів. Інтеграція штучного інтелекту в наявні робочі процеси розроблена для максимально плав-

ної взаємодії. Системи ШІ здатні постійно навчатися на нових даних, що дозволяє організаціям підтримувати сучасний рівень операційної діяльності з мінімальним ручним втручанням. Прикладами є автоматизована перевірка юридичних документів і мовні перекладацькі служби на основі ШІ, які забезпечують узгоджені результати та спрощують складні процеси. У сфері кібербезпеки центри операцій безпеки (SOC) вимагає ШІ для виявлення реальних інцидентів серед численних помилкових сповіщень. Машинне навчання швидко аналізувати великі набори даних і виявляти враження шаблонів, такі інструменти не тільки покращують процес ухвалення рішень, а й автоматизують реагування на інциденти, істотно скорочуючи час реакції та знижуючи операційні витрати. Сучасні платформи ШІ автоматизують рутинні завдання без потреби на високому рівні знань з програмування, що робить їх доступними для широкого кола користувачів та зручними для інтеграції в існуючі інфраструктури. Крім того, удосконалені конструктори робочих процесів на основі ШІ дозволяють організаціям інтегрувати різні інструменти, підтримуючи обробку даних у реальному часі у форматах, які використовуються в різних ручних попередніх обробниках.

Отже, із розвитком технологій штучного інтелекту очікується, що системи підтримки прийняття рішень стануть ще більш автономними, навчаючись на основі минулого досвіду, щоб сприяти самостійному прийняттю рішень у майбутньому. Загалом, інструменти на основі ШІ суттєво трансформують операційні та розслідувальні процеси, підвищуючи їх ефективність, точність і рівень автоматизації, і вже стають невід'ємною складовою кібербезпеки та інших організаційних напрямів. Ці сучасні платформи штучного інтелекту сприяють автоматизації ручних завдань, не вимагаючи великих навичок кодування, роблячи їх доступними та легкими для включення в існуючі інфраструктури.

Література:

1. Татя Долідзе. Роль штучного інтелекту в кримінальному правосудді – реальність та перспектива. Міжнародний ун-т Грузії. 2024. <https://lawandworld.ge/index.php/law/article/view/576>

2. Чутісант Кердвібулвеч. Великі дані та аналіз доказів за допомогою штучного інтелекту: глобальний погляд на тенденції, цитування, допустимість та майбутні дослідження в юридичних застосуваннях. Журнал великих даних. 2024. <https://journalofbigdata.springeropen.com/articles/10.1186/s40537-024-01046-w>

3. Аліна Чукаєва, Snieguolė Matulienė. Можливості застосування штучного інтелекту в роботі правоохоронних органів. Науковий

журнал національної академії внутрішніх справ. 2023. <https://lawscience.com.ua/en/journals/tom-28-3-2023/mozhливosti-zastosuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-roboti-pravookhonnikh-organiv>

4. Детектив у машині: як штучний інтелект революціонізує роботу правоохоронних органів та розвідки. 2024. <https://www.cognyte.com/blog/ai-in-law-enforcement/>

5. Прийняття рішень ШІ: що це таке, переваги та приклади. 2025. <https://intellias.com/ai-decision-making/>

6. Синергія штучного інтелекту та слідчих-людей життєво важливе партнерство в сучасних розслідуваннях. <https://rgisolutions.co.uk/the-synergy-of-ai-and-human-investigators-a-vital-partnership-in-modern-investigations/>

7. Як штучні інтелект та аналітика революціонізують спостереження за правоохоронними органами. 2024. <https://www.criticalts.com/articles/how-ai-analytics-are-revolutionizing-law-enforcement-surveillance/>

8. Албул С.В. Аналітична діяльність як складова кримінальної розвідки. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 травня 2025 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС. С. 4–7.

9. Поляков Є.В., Туренко Н.С. Перспективні напрямки застосування методів аналізу значних об'ємів даних в інформаційно-аналітичному забезпеченні оперативно-розшукової діяльності. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 193–197.

10. Application of artificial intelligence as a way of digitalizing the system of justice: legal, economic and social issues / Vladyslav Teremetskyi, Yurii Burylo, Serhii Bandurka, Serhii Albul, Yurii Riabchenko. *Via Inveniendi Et Iudicandi*. Vol. 20. № 1. (2025). P. 172–186.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОКУМЕНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Микола Леонідович Вербицький,
аспірант відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Максим Вікторович Корнієнко,
доктор юридичних наук, професор,
перший проректор ОДУВС

Сили безпеки та оборони України здійснюють звільнення раніше захоплених територій та проводять їх деокупацію – комплекс заходів державної політики, наслідком яких є повна відсутність на території України, що була тимчасово окупована, збройних формувань російської федерації і окупаційної адміністрації російської федерації та встановлення загального ефективного контролю України на цій території (повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу України на цій території). У зв'язку з цим, в умовах сьогодення теоретичні аспекти документування кримінальних правопорушень, вчинених на деокупованих територіях України, потребують ґрунтовного наукового опрацювання. Широкого вжитку термін «документування» та похідні від нього знайшли і в наукових дослідженнях з оперативно-розшукової діяльності. Вчені активно послуговуються ним для позначення процесу фіксації фактичних даних про різні види кримінальних правопорушень [1; 2; 3; 5; 6].

Зазначені терміни в минулому здебільшого застосовувалися саме в теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності. Серед вчених-криміналістів і представників науки кримінального процесу було більш прийнятним вести мову про «фіксацію фактичних даних», «збирання доказів» тощо. У зв'язку з тенденцією зближення та взаємного проникнення ОРД та кримінального процесу, що була започаткована у 2012 році з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України, спостерігається активне використання цього терміну у кримінальному процесі [3, с. 131; 4].

Водночас термін «документування» та похідні від нього не знайшли належного використання законодавцем у правотворчому процесі. Так, поза межами ст. 5 термін «документування» зустрічається в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» лише один раз – у п. 2 ч. 1 ст. 8, де передбачено право оперативних підрозділів проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та

юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. При цьому законодавець зазначає, що проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупок здійснюються згідно з положеннями ст. 271 Кримінального процесуального кодексу України [7].

Зазначена стаття не містить терміну «документування» та похідних від нього. Немає його ні у гл. 20 «Слідчі (розшукові) дії», ні у гл. 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії». Він зустрічається лише у гл. 42 КПК України «Загальні засади міжнародного співробітництва». Так, ст. 569 «Контрольована поставка» передбачає, що слідчий органу досудового розслідування України в разі виявлення ним контрабандної поставки при проведенні процесуальних дій, у тому числі за запитом про міжнародну правову допомогу, має право не вилучати її з місця закладки або транспортування, а за домовленістю з компетентними органами держави, куди її адресовано, безперешкодно пропустити її через митний кордон України з метою виявлення, викриття та документування злочинної діяльності міжнародних злочинних організацій [4]. Таким чином, спостерігаються неоднакові підходи до використання терміну «документування»: науковці та розробники відомчих нормативно-правових актів цілком обгрунтовано ним послуговуються, а застосування його законодавцем є досить обмеженим та, цілком імовірно, випадковим.

У науці відсутні єдині погляди на сутність ключових понять, пов'язаних із документуванням, а вчені та представники відомчої правотворчості, часто без надання відповідних дефініцій, вживають різні похідні від нього («документування», «документування кримінальних правопорушень», «оперативне документування», «оперативно-розшукове документування», «документування оперативними підрозділами» тощо) [1; 2; 3; 5; 6]. Викладене зумовлює необхідність сформулювати категоріально-понятійний апарат документування оперативними підрозділами. На нашу думку, цілком логічно розглядати поняття «документування» як похідне від поняття «документ». Саме так до цього питання здебільшого підходять представники не лише юридичних наук, а й інших галузей знань.

У теорії та практиці кримінального процесу та ОРД існує необхідність чітко сформулювати дефініції та визначити співвідношення понять «документування», «документування кримінальних правопорушень», «оперативне документування», «оперативно-розшукове документування» із запровадженням відповідних формулювань у законодавство. В межах теорії ОРД та кримінального процесу документування потрібно розуміти як діяльність зі створення оперативно-розшукових і кримінальних процесуальних документів, а також діяльність з одер-

жання вже створених документів, які можуть бути використані для виконання завдань ОРД і кримінального провадження.

Документування кримінальних правопорушень полягає у створенні та (або) одержанні документів, які містять фактичні дані про кримінально-карані діяння окремих осіб та груп. Суб'єктами документування кримінальних правопорушень можуть бути оперативні підрозділи, слідчий, прокурор. Воно здійснюється як в межах ОРД, так і в межах кримінального процесу. Документування кримінальних правопорушень, вчинених на деокупованих територіях України, є основним засобом одержання доказів-документів у кримінальному провадженні. Оперативне документування (документування, що здійснюється оперативними підрозділами) – діяльність оперативних підрозділів зі створення та (або) одержання документів, які містять інформацію, що може бути використана для прийняття рішень в ОРД, прийняття процесуальних, організаційних і тактичних рішень та доказування у кримінальному провадженні.

Оперативно-розшукове документування – різновид оперативного документування, що здійснюється винятково в межах ОРД. Оперативно-технічне документування – різновид оперативного документування, заснований на застосуванні технічних засобів одержання інформації, та який не може бути проведений без їх використання [5, с. 106].

На нашу думку, оперативно-розшукового документування кримінальних правопорушень, вчинених на деокупованих територіях України, доцільно розмежовувати на окремі стадії, до яких належить оперативний пошук фактичних даних про підготовку та вчинення кримінальних правопорушень, а також осіб, які їх готують і вчиняють; провадження в оперативно-розшукових справах; досудове розслідування.

Література:

1. Албул С.В. Окремі аспекти документування працівниками кримінальної поліції воєнних злочинів на деокупованих територіях України. *Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів*: матеріали круглого столу (Одеса, 21.02.2024 р., ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 6–11.

2. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Scientific research: modern challenges and future prospects: Proceedings of the 6th International scientific and practical conference (January 20-22, 2025, Munich, Germany)*. Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Pp. 609–612.

3. Грібов М.Л. Правове регулювання документування вчинення злочину в кримінальному процесі й оперативно-розшуковій діяльності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 129–140.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 13.09.2025).

5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свиначенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

6. Оперативно-розшукова тактика : навчальний посібник / С.В. Албул, Є.В. Поляков, Ю.П. Свиначенко, Т.Г. Щурат; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса: ОДУВС, 2025. – 235 с.

7. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 16.09.2025).

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ МЕТОДАМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Данієла Вітаїївна Григор'єва,

здобувач вищої освіти 3 курсу

*відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки спеціальності 081 «Право»*

Науковий керівник: Сергій Олександрович Єгоров,

*к.ю.н., доцент, кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки*

*Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Актуальність теми: Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є одним із ключових механізмів забезпечення національної безпеки, протидії злочинності та підтримання правопорядку. Зі стрімким розвитком інформаційних технологій, зростанням транспортної злочинності та змінами у законодавстві перед оперативно-розшуковою діяльністю постають нові виклики. Сучасна злочинність стає дедалі складнішою:

- розвиток організованих злочинних угруповань
- використання кіберзлочинцями методів шифрування та анонімізації
- активне використання штучного інтелекту в шахрайських схемах
- зростання тероризму та екстремізму.

У цьому контексті ефективність оперативних та слідчих методів є життєво важливою.

Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюється із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Оперативно-розшукова діяльність є важливим інструментом правоохоронної системи, спрямований на забезпечення правопорядку, громадської безпеки та протидію кримінальним загрозам, зокрема організованій злочинності.

Законодавець визначає основні завдання оперативно-розшукової діяльності, полягають вони у виявленні та документуванні фактичних даних щодо протиправної діяльності осіб або груп, за які передбачена відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України, а також викритті розвідувально-протиправної діяльності іноземних спеціальних служб чи організацій. Метою таких дій є припинення правопорушень забезпечення інтересів кримінального судочинства, а також отримання інформації задля захисту безпеки громадян, суспільства та держави.[1]

Особливості поняття «організована злочинність» містяться у статті 28 Кримінального Кодексу України, а саме кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та інших кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасником групи.[2]

На відміну від звичайної злочинності, організовані злочинні угруповання діють системно, мають розвинені зв'язки з представниками влади та бізнесу, використовують фінансові та правові механізми для легалізації незаконних доходів.

Перлигіна Р. зазначає, що загалом можна стверджувати, що незалежно від спеціалізації злочинних угруповань організована злочинність – це найнебезпечніше і найскладніше антисуспільне явище, воно не має кордонів, а учасники такої злочинної групи знаходяться в різних кутках світу і при розвитку телекомунікаційних, комп'ютерних технологій боротьба з організованою злочинністю вимагає нових методик. Характерними рисами будь-якої організованої злочинності є вторгнення в економіку держави, прагнення перетворити її на тіньову економіку для вільного відмивання грошей і неможливості відслідковування правоохоронними органами руху коштів у державі; контроль над діяльністю фінансових установ; проникнення в правоохоронні органи та органи державної влади; блокування ефективних реформ, які не «відповідають» інтересам злочинної організації; злиття із закордонними «бандами» для розширення своїх спільників тощо.[5 ст.3; 7; 8]

Калиновська Я. О. зазначила що організовану злочинність в Україні можна класифікувати за декількома критеріями. Перш за все, за видом злочинної діяльності вона поділяється на такі групи: ті, що скоюють злочини загально-кримінальної природи; ті, що поєднують загально-

кримінальні злочини з іншими видами (економічними, екологічними тощо); та ті, які скоюють загально-кримінальні злочини виключно як доповнення до «основних» злочинів іншого характеру. Другий критерій класифікації стосується мотивів вчинення злочинів. У даному випадку виділяються групи, які спрямовані виключно на отримання матеріального прибутку, а також ті, чия діяльність вмотивована іншими факторами, наприклад помстою або розпалюванням міжнародної ворожнечі. Третім аспектом є рівень підготовки при здійсненні злочинної діяльності. Деякі працюють на професійному рівні, часто виконуючи замовні злочини, інші поєднують професійну кримінальну діяльність із епізодичними, непідготовленими правопорушеннями. Також окремо розглядаються ті, хто зосереджується виключно на побутових злочинах. Четвертий критерій стосується використання зброї. Тут можливі три варіанти: застосування вогнепальної зброї та вибухових пристроїв; використання лише холодної зброї; і повна відсутність будь-яких засобів ураження. П'ятим аспектом є чисельність злочинної структури. Згідно з цією класифікацією групи можуть з кількості 3-х осіб, від 3-х до 10, від 10 до 20 або більше ніж 20 учасників. Шостий критерій визначає рівень організаційної розгалуженості. Це можуть бути одноцентрові структури або багатокомпонентні об'єднання, що складаються з кількох угруповань, об'єднаних у єдину систему. Сьомий критерій стосується характеру внутрішніх відносин у злочинних групах. Такими є групи з родинними зв'язками; утворення засновані на спільних ідеологічних, расових чи етнічних поглядах, а також знайомства у місцях з обмеженим доступом (виправні установи, зони проведення бойових дій тощо). Останній, восьмий критерій, визначає рівень корупційних зв'язків. Ця диференція відображає складність і багатогранність організованої злочинності в умовах сучасної України та підкреслює важливість її системного вивчення для ефективного протидіяння.[3. с. 167-178; 6].

Для боротьби з організованою злочинністю застосовуються оперативно-розшукові методи. Оперативно-розшукові методи – це сукупність засобів і прийомів, які використовують правоохоронні органи для виявлення, документування та припинення злочинної діяльності організованих угруповань (ОЗУ). З огляду на високий рівень конспірації та складну структуру організованих злочинних угруповань, у боротьбі з ними застосовується широкий спектр негласних, аналітичних та спеціальних оперативних методів.

Проаналізувавши Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» можна виділити основні методи. Агентурна розвідка передбачає впровадження інформаторів або оперативних співробітників до злочинних угруповань; збір інформації злочинного середовища про плани, ієрархію та фінансові потоки ОЗУ;

встановлення довірливих відносин із членами угруповань для отримання важливих відомостей. Оперативне спостереження полягає у стеженні за підозрюваними особами для встановлення їхніх зв'язків та схеми діяльності; використання прихованих камер, дронів, фото- та відеофіксацій зустрічей, переміщення, передачі грошей чи заборонних предметів. Перехоплення та контроль передбачає прослуховування телефонних розмов, аналіз листування у месенджерах; виявлення каналів зв'язку ОЗУ, ідифікація кураторів та посередників. Контрольна поставка також є одним із основних методів боротьби, він передбачає оперативний контроль незаконного товару (зброя, наркотики, контрабанда) від моменту його отримання до кінцевого покупця. Він дає змогу виявлення всього ланцюга злочинної діяльності, затримання організаторів та виконавців. Оперативна закупівля створює імітацію купівлі незаконних товарів чи послуг з метою документування злочинної діяльності. Використовується для викриття осіб, які здійснюють нелегальних збут. Також використовується фінансовий моніторинг та кіберрозвідка у боротьбі з ОЗУ.[4]

Отже методи оперативно-розшукової діяльності відіграють ключову роль у боротьбі з організованою злочинністю. Ефективність цих методів залежить від їхньої законності, професійної підготовки оперативних працівників та здатності адаптуватися до змін у структурі та методах роботи злочинних угруповань.

Література:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст.303) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

2. Кримінальний Кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Калиновська Я. О. Сучасні види організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості. *Форум права*: електрон. наук. фахов. вид. 2017.№ . С.164-168. URL: <http://forumprava.pp.ua/files/164-168-2017-525-.pdf>

4. Закон України «Про організовано-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 35, ст.358) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

5. Перелигіна Р.В., Дмитришак Ю.І. Щодо стратегії боротьби з організованою злочинністю URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/159-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-304-1-10-20200322.pdf>

6. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Scientific*

research: modern challenges and future prospects: Proceedings of the 6th International scientific and practical conference (January 20-22, 2025, Munich, Germany). Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Pp. 609–612.

7. Щурат Т.Г. Сучасні напрями відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 208–211.

8. Єгоров С.О., Федорова А.І. Регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються організованими групами в умовах воєнного стану. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 155–158.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ВЗАЄМОДІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ І СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Вікторія Миколаївна Гульчак,

*курсант 311 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України*

*Науковий керівник: Віктор Борисович Любчик,
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
кандидат юридичних наук, доцент*

Сучасний етап розвитку національного механізму протидії злочинності характеризується складними трансформаційними процесами, що зумовлені як глобалізаційними викликами, так і внутрішніми потребами забезпечення належного рівня правопорядку. В умовах зростання латентної та організованої злочинності, інтенсифікації міжнародних криміногенних взаємозв'язків та ускладнення механізмів протиправної діяльності особливо значення набуває ефективна міжвідомча та внутрішньоструктурна взаємодія правоохоронних органів. Актуальність досліджуваної проблематики значною мірою посилюється в умовах дії воєнного стану в Україні. Збройна агресія проти держави спричинила суттєві зміни у структурі та динаміці злочинності: зросла кількість тяжких та особливо тяжких злочинів, поширилися нові криміногенні явища (незаконний обіг зброї, воєнні мародерства, диверсійна діяльність), а рівень суспільної небезпеки протиправних посягань суттєво підвищився. У цих умовах особливої ваги набуває безперервна та скоординована взаємодія між кримінальною поліцією та слідчими підрозділами, адже необхід-

ність оперативного реагування на злочини поєднується з вимогою забезпечення належного процесуального оформлення зібраних доказів.

Варто враховувати, що воєнний стан створює додаткові виклики для організації слідчої та оперативно-розшукової діяльності. До них належать: ускладнені умови збору доказової інформації, обмежений доступ до місць вчинення злочинів, небезпека для життя та здоров'я співробітників, а також зростання ризику використання злочинними угрупованнями військово-політичної нестабільності у власних інтересах. Усе це вимагає високого рівня узгодженості між підрозділами, формування єдиних алгоритмів реагування та впровадження інноваційних підходів до організації слідчо-оперативних груп.

Основним завданням взаємодії кримінальної поліції та слідчих підрозділів є формування інтегрованої системи заходів, що охоплюють превенцію злочинів, їх оперативне виявлення та належне розслідування, із забезпеченням невідворотності кримінальної відповідальності винних осіб. Важливим елементом такого завдання виступає відшкодування завданої шкоди та відновлення порушених прав і законних інтересів потерпілих.

Відповідно до п. 1 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої Наказом МВС України № 575 від 07.07.2017, така взаємодія покликана забезпечити цілісність правоохоронного механізму, гармонізацію процесуальних і оперативно-розшукових засобів діяльності та досягнення суспільно значущих результатів у сфері гарантування правопорядку [1].

У науковій літературі справедливо підкреслюється, що взаємодія слідчого з іншими органами та підрозділами у процесі розкриття й розслідування кримінальних правопорушень має здійснюватися не лише у межах визначених повноважень, але й у відповідності до загальних засад кримінального провадження, закріплених у ст. 2 КПК України. Дослідники наголошують, що така взаємодія повинна бути спрямована на досягнення комплексної мети – захисту особи, суспільства та держави від кримінальних посягань, охорони прав і законних інтересів учасників провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень [2, с.20].

Відповідно до розд. II Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України на ці підрозділи покладається низка ключових завдань, серед яких: відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями; виявлення та усунення причин і умов, що сприяють злочинності; а також застосування всіх передбачених законом заходів для забезпечення належної ефективності досудового

розслідування [3]. У наукових джерелах підкреслюється, що реалізація зазначених завдань має не лише правозастосовчий, але й превентивний характер, оскільки спрямована на формування стабільного правопорядку та підвищення рівня суспільної довіри до правоохоронних інституцій [2, с.20].

Слід наголосити, що ефективність взаємодії кримінальної поліції та слідчих підрозділів значною мірою визначається не лише нормативно-правовим регулюванням, але й організаційною культурою самих інституцій. Важливо зазначити, що формальний поділ компетенцій часто виявляється умовним, адже практична реалізація завдань вимагає постійного інформаційного обміну, синхронізації тактичних і процесуальних рішень, а також вироблення узгоджених підходів до кваліфікації та документування злочинної діяльності. Саме тому однією з першочергових умов результативної взаємодії є створення інтегрованих комунікаційних механізмів, які уможливають безперешкодне використання наявних оперативно-розшукових матеріалів у кримінальному провадженні.

Окремої уваги потребує кадровий аспект. Умови воєнного стану висунули нові вимоги до професійної підготовки співробітників слідчих та оперативних підрозділів, зокрема щодо роботи в екстремальних ситуаціях, збору доказів у зонах активних бойових дій, взаємодії з військовими адміністраціями та міжнародними інституціями. У цьому контексті актуальним є впровадження спеціалізованих програм навчання, орієнтованих на практичні навички кризового менеджменту, використання сучасних цифрових технологій у доказуванні та забезпечення належного рівня прав людини навіть за умов збройного конфлікту.

Отже, науковий аналіз дає підстави стверджувати, що взаємодія кримінальної поліції та слідчих підрозділів Національної поліції України є системоутворюючим чинником у сфері протидії злочинності, особливо в умовах воєнного стану. Вона охоплює не лише координацію тактичних і процесуальних дій, але й формування стратегічних підходів до гарантування правопорядку, захисту прав і свобод громадян, а також забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності. Практика підтверджує, що відсутність узгодженості між оперативними та слідчими структурами призводить до втрати доказової інформації, дублювання функцій та зниження ефективності всього правоохоронного механізму.

З огляду на це доцільно запропонувати низку рекомендацій. По-перше, необхідно удосконалити нормативне регулювання взаємодії кримінальної поліції та слідчих підрозділів шляхом деталізації процедур інформаційного обміну, спільного планування розслідувань і

використання результатів оперативно-розшукової діяльності. По-друге, важливим завданням є підвищення рівня професійної підготовки кадрів, орієнтованої на сучасні виклики, включаючи роботу у зонах бойових дій та розслідування воєнних злочинів. По-третє, актуальним є впровадження інноваційних цифрових інструментів (єдині бази даних, автоматизовані системи аналітики, криміналістичні програмні комплекси), що здатні забезпечити швидкість і точність збору та аналізу доказової інформації.

Крім того, доцільним є посилення міжнародного співробітництва, спрямованого на обмін досвідом у сфері розслідування транснаціональних злочинів та воєнних злочинів, що має важливе значення для інтеграції України у європейський правовий простір. Вирішення зазначених завдань сприятиме не лише зміцненню інституційної спроможності Національної поліції, але й підвищенню довіри суспільства до правоохоронної системи в цілому, що є одним із ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Література:

1. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України № 575 від 07.07.2017. № 937/30805. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>

2. Взаємодія учасників кримінального провадження під час до судового розслідування: правові аспекти та основні форми : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Вид. 3-тє, допов. і перероб. Харків : ХНУВС, 2024. 208 с.

3. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: наказ МВС України від 06.06.2017 №570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

СТРАТЕГІЇ І ТАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

*Сергій Васильович Дарій,
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Воєнний стан в Україні істотно змінює безпекове середовище, що зумовлює трансформацію злочинності та потребує розробки специфічних стратегічних і тактичних підходів до її протидії. В умовах війни криміногенна ситуація ускладнюється через зростання кількості воєнних злочинів, незаконного обігу зброї, активізацію організованих угруповань, кіберзлочинність, а також збільшення соціальної напруги [1, с. 610]. Це вимагає комплексного підходу, що враховує як національні інтереси, так і безпосередні загрози громадській безпеці.

Станом на 2025 рік статистика засвідчує значні зміни у криміногенній ситуації в Україні в умовах війни: офіс Генерального прокурора розслідує понад 122 тис. воєнних злочинів, при цьому ідентифіковано понад 500 підозрюваних і винесено близько 80 вироків (здебільшого заочно), а Національна поліція зареєструвала понад 149 тис. кримінальних проваджень, з яких понад 133 тис. стосуються воєнних злочинів; водночас загальний рівень злочинності у країні знизився на 10–15% порівняно з довоєнним часом, хоча зросла кількість шахрайств та правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї [4].

На стратегічному рівні протидія злочинності передбачає формування довгострокових напрямів державної політики у сфері безпеки та правопорядку [3, с. 12]. Основними стратегічними орієнтирами виступають: посилення нормативно-правового регулювання у сфері протидії воєнним злочинам, незаконного обігу зброї, колабораціонізму, економічних та корупційних правопорушень, які загрожують обороноздатності держави. Важливим є забезпечення міжвідомчої координації правоохоронних і безпекових структур, що дозволяє досягти єдності підходів у протидії злочинності [2, с. 29].

Окремим стратегічним напрямом є цифровізація системи безпеки, що включає використання сучасних інформаційних технологій, штучного інтелекту, автоматизованих систем аналізу даних для виявлення кримінальних загроз. Також актуальним є зміцнення міжнародної співпраці з метою протидії транснаціональним загрозам, зокрема торгівлі зброєю, людьми, фінансуванню терористичної діяльнос-

ті. Важливим елементом стратегії виступає превентивна орієнтація – зменшення факторів, що породжують злочинність у воєнний час, шляхом соціального захисту, підтримки військовослужбовців та їхніх сімей, розвитку програм ресоціалізації [6, с. 208].

На тактичному рівні ключового значення набувають конкретні заходи і методики діяльності правоохоронних органів. До таких підходів належить активна розвідка і контррозвідка щодо діяльності диверсійно-розвідувальних груп, незаконних збройних формувань та кримінальних угруповань [7, с. 139]. Також необхідним є посилений контроль за обігом зброї та вибухових речовин шляхом створення мобільних груп і блокпостів, проведення спеціальних операцій. Тактичні підходи передбачають використання оперативно-розшукових заходів із застосуванням новітніх технічних засобів спостереження, БПЛА, систем відеоаналітики для швидкого виявлення кримінальних проявів. Особливе місце займає інтенсивна кібербезпека, що включає протидію кібератакам, інформаційним диверсіям і незаконному доступу до критичної інфраструктури [5, с. 464].

Важливою тактичною складовою є взаємодія з населенням, розвиток інституту «community policing», залучення громадян до повідомлення про злочини та формування довіри до правоохоронних органів навіть в умовах обмежень воєнного стану. Тактика повинна залишатися гнучкою, адаптованою до специфіки регіонів, що перебувають у зоні активних бойових дій або поблизу фронту [8, с. 57].

Шляхи усунення проблем у сфері протидії злочинності в умовах війни в Україні передбачають удосконалення законодавчої бази з урахуванням специфіки воєнних злочинів та незаконного обігу зброї, посилення міжвідомчої координації правоохоронних і безпекових органів, розширення цифрових інструментів для виявлення та запобігання злочинам, підвищення ефективності кіберзахисту, а також розвиток міжнародної співпраці для боротьби з транснаціональною злочинністю; водночас важливою складовою є превентивна діяльність через підтримку соціальної стабільності, захист прав військовослужбовців і цивільного населення, розширення програм ресоціалізації та активне залучення громадськості до забезпечення безпеки [3, с. 231].

Таким чином, стратегічні та тактичні підходи до протидії злочинності в умовах війни в Україні є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими. Стратегія формує загальні орієнтири та напрями державної політики у сфері безпеки, тоді як тактика забезпечує оперативне реагування на конкретні криміногенні виклики. Їхня ефективна реалізація можлива лише за умови координації зусиль державних інституцій, громадянського суспільства та міжнародних партнерів,

що в комплексі створює підґрунтя для підтримання правопорядку й забезпечення стійкості держави в умовах війни.

Література:

1. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Scientific research: modern challenges and future prospects: Proceedings of the 6th International scientific and practical conference (January 20-22, 2025, Munich, Germany)*. Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Рр. 609–612.

2. Албул С.В., Катеринчук І.В. Координація діяльності суб'єктів протидії незаконному обігу зброї в умовах воєнного стану в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. № 2. С. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2025.2.5>

3. Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. – 508 р.

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Офіс Генерального прокурора [Електронний ресурс]. URL.: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 17.09.2025 р.).

5. Кріцак І.В., Луценко І.Г., Іншекова І.І. Окремі аспекти реалізації політики у сфері протидії злочинності в умовах війни. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2. Т. 32. С. 461–474.

6. Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану: монографія / С.В. Албул, А.М. Бабенко, П.М. Балтаджи та ін.; за заг. ред. Д.В. Швеця, М.О. Семенишина. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 552 с.

7. Поляков Є.В. Використання підрозділами кримінальної поліції оперативно-розшукового прогнозування під час дії воєнного стану. *Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів: матеріали круглого столу* (Одеса, 21.02.2024 р., ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 137–141.

8. Щурат Т.Г. Теоретико-праксеологічні особливості розкриття кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. Спеціальний випуск № 1. С. 54–62.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ, ЗДОБУТИХ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

Жасміна Владиславівна Діброва,

курсантка 312 взводу

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС

Науковий керівник: Юрій Павлович Свинаренко,

доктор філософії

завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України ОДУВС

Проблема допустимості доказів, здобутих у результаті проведення оперативно-розшукових заходів (далі - ОРЗ), належить до найскладніших та найбільш дискусійних у кримінальному процесі. Її сутність полягає в тому, що докази, отримані оперативними підрозділами в умовах конспірації та обмеженого контролю, часто стають предметом судових спорів щодо їх законності та відповідності вимогам Кримінального процесуального кодексу. Від правильності вирішення цього питання залежить не лише результат конкретного провадження, а й довіра суспільства до системи правосуддя в цілому.

Постановка проблеми обумовлена наявністю низки колізій між Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та положеннями КПК України, які встановлюють різні підходи до порядку проведення та фіксації ОРЗ. Наявні прогалини у правовому регулюванні створюють ситуації, коли одна й та сама інформація може бути визнана як доказ у кримінальному провадженні або ж — визнана як недопустима [1, с. 6]. Це, у свою чергу, породжує неоднакову судову практику, підтримує принцип правової визначеності та формує ризики порушення прав людини.

Актуальність теми підсилюється сучасними умовами воєнного стану, за яких масштаби застосування оперативних заходів значно розширюються. За даними судової статистики, частка клопотань слідчих і прокурорів про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій зростає щороку, проте близько 10–12 % із них отримують відмову у судах через невідповідність законодавчим вимогам. Це свідчить про високий рівень проблемності у сфері допустимості таких доказів та про необхідність вироблення єдиних правових стандартів. Таким чином, дослідження допустимості доказів, здобутих під час оперативно-розшукових заходів, має не лише теоретичне, а й прикладне значення.

Воно безпосередньо пов'язане із забезпеченням справедливості судового розгляду, дотриманням прав людини та формуванням належних механізмів протидії злочинності в умовах підвищених викликів безпеці держави.

Проблематика використання відомостей та матеріалів, отриманих у ході оперативно-розшукової діяльності, як доказів у кримінальному провадженні є одним із найбільш складних та дискусійних аспектів сучасної процесуальної теорії і практики. Як слушно зауважує С.А. Крушинський, питання допустимості та використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності (далі - ОРД) у кримінальному провадженні не може зводитися виключно до їх фактичного отримання, а має розглядатися крізь призму процесуального порядку їх подання та легалізації. Саме від дотримання цих умов залежить, чи набудуть такі матеріали статусу належних і допустимих доказів [4, с. 51].

Законодавець у ч. 2 ст. 99 КПК України визначає, що документи, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння, зібрані оперативними підрозділами відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», можуть використовуватися як докази, за умови дотримання вимог закону [3]. Проте на практиці виникають численні колізії: з одного боку, оперативні підрозділи зобов'язані невідкладно повідомляти слідчого чи прокурора про виявлені ознаки злочину, а з іншого — відсутня чітко визначена процедура передачі таких матеріалів. У результаті значний обсяг оперативної інформації залишається поза процесуальним обігом, що негативно позначається на ефективності кримінального судочинства [6, с. 43].

Дискусійним є й питання про те, які саме матеріали ОРД можуть набути статусу доказів. Одні вчені вважають, що йдеться виключно про документи, інші — що й про матеріальні об'єкти, отримані під час оперативних заходів (наприклад, предмети, вилучені під час оперативної закупівлі). Така позиція ґрунтується на сутності доказів як відомостей про факти, що мають значення для кримінального провадження, незалежно від їх носія. Ключовим критерієм у цьому разі є не форма матеріалу, а спосіб його легалізації та подання в межах кримінального процесу [2, с. 610]. Для того, щоб оперативна інформація могла бути використана в судовому розгляді, законодавець визначив низку імперативних умов: насамперед йдеться про дотримання принципу законності її здобуття, підтвердження достовірності, а також належне процесуальне оформлення [5, с. 76]. Саме поєднання цих критеріїв забезпечує баланс між ефективністю кримінального переслідування та гарантіями прав і свобод людини.

Однак у правозастосовній практиці нерідко виникає проблема, пов'язана з тим, що фактичні дані, зібрані під час проведення оперативно-розшукових заходів ще до внесення відомостей до ЄРДР, можуть бути визнані недопустимими. Це трапляється у випадках, коли такі ма-

теріали не були своєчасно легалізовані шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д). У результаті органи досудового розслідування фактично втрачають значний обсяг цінної доказової інформації, що негативно позначається на результативності кримінального провадження. У зв'язку з цим у науковій літературі висловлюється позиція щодо доцільності автоматичного надання активним оперативно-розшуковим заходам статусу НС(Р)Д у межах кримінального провадження, що дозволило б істотно спростити процедуру використання отриманих результатів [4, с. 55]. Такий підхід міг би зменшити ризики втрати доказів та підвищити рівень їх процесуальної захищеності, водночас не знижуючи стандартів судового контролю.

Важливо враховувати, що порядок використання матеріалів ОРД у кримінальному процесі чітко регламентований. Для набуття статусу доказів ці відомості мають бути здобуті у спосіб, що відповідає вимогам закону, та належним чином зафіксовані у процесуальних документах. Особливе значення має стадія легалізації таких матеріалів шляхом проведення передбачених КПК України слідчих (розшукових) дій (ст. 256, 257 КПК України) [3]. Саме ця стадія забезпечує процесуальну придатність результатів ОРД для подальшого використання у доказуванні. Недотримання встановлених законодавством вимог призводить до того, що навіть об'єктивно цінні матеріали втрачають своє значення як докази та визнаються судом недопустимими.

Таким чином, актуальними залишаються питання узгодження правового регулювання ОРД і кримінального процесу, пошуку оптимальної моделі легалізації отриманих даних та забезпечення їх відповідності критеріям допустимості [1, с. 22]. Вирішення цих проблем є ключовим для підвищення ефективності кримінальної юстиції та одночасного дотримання стандартів верховенства права. Водночас, специфіка ОРД пов'язана із захистом державної таємниці, що істотно ускладнює передачу результатів оперативних заходів органам досудового розслідування. Це породжує потребу у спеціальному законодавчому врегулюванні процедури подання таких матеріалів, включно з порядком розсекречення документів і визначенням процесуальних гарантій. Вирішення зазначеної проблеми сприятиме не лише уніфікації практики, а й підвищенню якості доказової бази у кримінальних провадженнях.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>

2. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Scientific research: modern challenges and future prospects*: Proceedings of the 6th In-

ternational scientific and practical conference (January 20-22, 2025, Munich, Germany). Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Pp. 609–612.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 20.09.2025 р.).

4. Крушинський С.А. Результати оперативно-розшукової діяльності: проблеми подання і використання у кримінальному судочинстві України. *Економіка та митно-правові відносини*. 2018. Випуск 3. С. 50–56.

5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

6. Свинаренко Ю.П. Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання і досудового слідства. *Юридичний бюлетень*. 2024. № 1 (83) том 2. С. 42–46.

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

Олександр Ігорович Єйбог,

курсант 311 взводу

навчально-наукового інституту

підготовки фахівців для підрозділів

кримінальної поліції НПУ ОДУВС

*Науковий керівник: **Юрій Павлович Свинаренко,***

доктор філософії,

завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України ОДУВС

Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні залишається однією з найбільш небезпечних форм злочинності, яка підриває соціальну стабільність і створює загрозу громадській безпеці. Протидія цьому явищу потребує комплексних рішень, проте центральне місце в цьому процесі належить поліції як органу, що безпосередньо здійснює виявлення, документування та розкриття злочинів. Сучасна поліцейська діяльність у цій сфері виходить за межі традиційного реагування на правопорушення, охоплюючи також профілактичну роботу, співпрацю з міжнародними структурами та участь у формуванні державної антинаркотичної політики. Зокрема, спеціалізовані підрозділи Національної поліції, такі

як Департамент боротьби з наркозлочинністю та кіберполіція, безпосередньо реалізують оперативно-розшукові заходи, передбачені Законодавством України. Як зазначається в наукових дослідженнях, ефективність дій поліції значною мірою залежить від здатності застосовувати нові методи і забезпечувати баланс між безпекою та дотриманням прав людини [1, с. 4; 2, с. 26].

Міжнародний досвід демонструє, що протидія наркозлочинності не може бути ефективною без урахування стандартів захисту прав людини та верховенства права. Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово наголошував, що навіть за умов збройного конфлікту держава зобов'язана забезпечувати дотримання основоположних гарантій, зокрема права на життя та справедливий суд [3; 6; 7]. Для поліції це означає необхідність здійснювати протидію незаконному обігу наркотиків не лише силовими методами, а й у тісному зв'язку з правовими процедурами, які виключають можливість порушення прав громадян. Застосування міжнародних стандартів сприяє не лише підвищенню довіри суспільства до правоохоронної системи, але й зміцненню позицій України у співпраці з міжнародними організаціями [4, с. 118]. Саме орієнтація на європейські практики дозволяє інтегрувати діяльність Національної поліції у ширший контекст боротьби з транснаціональною злочинністю та виробляти сучасні підходи до документування й запобігання наркозлочинам.

Правові та організаційні основи діяльності поліції у сфері протидії незаконному обігу наркотиків визначаються як національним законодавством, так і міжнародними зобов'язаннями України. Закон «Про Національну поліцію» та Кримінальний процесуальний кодекс України окреслюють ключові повноваження у виявленні, розслідуванні й припиненні наркозлочинів, тоді як відомчі нормативні акти деталізують процедури проведення оперативно-розшукових заходів та взаємодії з іншими структурами. У науковій літературі звертається увага, що формальне наділення поліції повноваженнями ще не гарантує їх ефективної реалізації, адже без належного ресурсного забезпечення, сучасних технічних засобів та системи підготовки кадрів правоохоронна діяльність втрачає результативність [5, с. 143]. У цьому контексті важливим завданням стає розроблення чітких стандартів документування наркозлочинів, використання електронних доказів і впровадження спеціалізованих методик роботи з організованими угрупованнями [2, с. 83]. Такий підхід дозволяє зменшити латентність цих злочинів та підвищити ефективність їх розкриття.

Воєнний стан створив нові умови, які значно ускладнили роботу поліції у сфері протидії наркозлочинності. Ослаблення прикордонного контролю, масштабні внутрішні переміщення населення та використан-

ня військових логістичних маршрутів стали факторами, якими активно користуються організовані злочинні угруповання. Зростає ризик контрабанди наркотиків через територію України, а також використання отриманих від їх збуту коштів для фінансування інших видів кримінальної діяльності. Водночас поширення наркотиків у прифронтових регіонах створює додаткову загрозу для військовослужбовців та підриває морально-психологічний стан суспільства. У відповідь на ці виклики, поліція змушена була адаптувати тактику: посилено взаємодіяти з ТРО та військовими адміністраціями для перевірки логістичних маршрутів, а також проводити цілеспрямовані профілактичні бесіди з особовим складом військових підрозділів про небезпеку вживання наркотиків. Як вказують науковці, у подібних ситуаціях надзвичайно важливо поєднувати правоохоронні заходи з відновленням довіри населення до державних інституцій, адже лише такий підхід забезпечує комплексну стійкість суспільства [2, с. 101]. Для поліції це означає не лише підвищення ефективності оперативної роботи, але й необхідність посилення комунікації з громадянами та роз'яснення ризиків, пов'язаних із наркозалежністю.

Сучасна наркозлочинність усе активніше переходить у цифровий простір, де злочинці використовують даркнет, криптовалюти та анонімні месенджери для організації збуту. Це значно ускладнює роботу поліції, оскільки традиційні методи оперативно-розшукової діяльності не дають можливості повною мірою контролювати такі канали. Тому дедалі більшої ваги набуває розвиток кіберпідрозділів, які спеціалізуються на виявленні цифрових слідів, аналізі великих масивів даних і застосуванні інструментів кримінальної аналітики. Наприклад, підрозділи кіберполіції НПУ активно використовують програмні комплекси для моніторингу закритих каналів в месенджерах та маркетплейсів у даркнеті, де часто організовується торгівля наркотиками. Окремим напрямом роботи є відстеження операцій з криптовалютами для блокування фінансових потоків злочинців. Дослідження Ради Європи під керівництвом Л. Апостола підкреслює, що сучасні правоохоронні органи мають орієнтуватися на інтеграцію інноваційних технологій, включаючи алгоритми штучного інтелекту, які здатні ідентифікувати закономірності у поведінці злочинців та передбачати розвиток криміногенної ситуації [3, с. 19]. Впровадження таких технологій для потреб поліції передбачає не лише закупівлю ПЗ, але й спеціальну підготовку оперативних співробітників, які мають володіти навичками кіберрозвідки. Для України такий підхід особливо актуальний, адже дозволяє поєднувати боротьбу з наркозлочинністю із загальною стратегією кібербезпеки та зміцненням національної безпеки.

Міжнародне співробітництво та профілактика відіграють провідну роль у зниженні масштабів наркозлочинності. Оскільки більшість каналів постачання наркотиків мають транскордонний характер, поліція України змушена взаємодіяти з Інтерполом, Європолом та спеціалізованими структурами ООН. Важливо не лише отримувати оперативну інформацію від закордонних партнерів, але й брати участь у спільних операціях та розробленні міжнародних стандартів документування злочинів. При цьому профілактична робота всередині країни є не менш значущою, адже без зниження попиту на наркотики навіть найефективніші силові заходи не принесуть довгострокового результату. Як зазначається у наукових працях, стійкість суспільства до викликів формується через поєднання юридичних та соціальних механізмів, серед яких освітні кампанії, інформаційні програми та підтримка осіб, які проходять реабілітацію [8, с. 56]. У цьому контексті поліція виступає не лише правоохоронним, але й соціальним інститутом, здатним впливати на формування безпечного середовища для громадян.

Таким чином, поліція відіграє ключову роль у протидії незаконному обігу наркотиків, адже саме вона забезпечує реалізацію державної політики у цій сфері та формує практичні механізми захисту суспільства від цього явища. Сучасні умови, зумовлені воєнним станом, цифровізацією та зростанням транснаціональної злочинності, вимагають від правоохоронців здатності швидко адаптуватися й використовувати новітні технології. Успішність протидії значною мірою залежить від міжвідомчої взаємодії, міжнародного співробітництва та розбудови профілактичних програм, що дозволяють зменшити попит на наркотики. Комплексний підхід, який поєднує правові, організаційні та соціальні інструменти, здатен підвищити ефективність поліцейської діяльності та зміцнити довіру суспільства до державних інституцій. Відтак роль поліції у боротьбі з наркозлочинністю слід розглядати не лише як інструмент кримінального переслідування, а як важливий елемент загальної системи національної безпеки України.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>
2. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.
3. Апостол Л. Дослідження практики Європейського суду з прав людини про присудження справедливої сатисфакції у справах,

пов'язаних зі збройними конфліктами. *Проект Ради Європи*. 2023. 77 с. URL: <https://surl.li/pntgdi> (дата звернення 19.09.2025).

4. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свиначенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

5. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Варнава та інші проти Туреччини» (Varnava and Others v. Turkey), заява № 16064/90 від 18 вересня 2009 р. URL: <https://surl.li/bfknxh> (дата звернення 19.09.2025).

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Хассан проти Сполученого Королівства» (Hassan v. The United Kingdom), заява № 29750/09 від 16 вересня 2014 р. URL: <https://surl.li/ajlzdj> (дата звернення 19.09.2025).

8. Федорова А., Христова Г. Відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю осіб унаслідок російської агресії проти України крізь призму практики ЄСПЛ. *Право України*. 2024. № 3. С. 45–59.

МІСЦЕ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

Поліна Олександрівна Жемба,
*студентка 1-го курсу Інститут права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Юрій Павлович Свиначенко,**
доктор філософії,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Зростання масштабів наркозлочинності та її транснаціональної природи ставлять перед державою надзвичайно складні завдання. Мета роботи – проаналізувати роль оперативно-розшукової діяльності (ОРД) у системі протидії незаконному обігу наркотиків, з'ясувати ефективність її інструментів, наявні проблеми і шляхи вдосконалення через практичні приклади. Незважаючи на законодавчі зміни й міжнародне співробітництво, багато наркоугруповань продовжують діяти, використовуючи нові технологічні засоби, криптовалюти, месенджери, приховані канали збуту тощо. ОРД залишається засобом виявлення і документування таких злочинів, існують прогалини у міжвідомчій та міжнародній координації [3, с. 24]. Практичні випадки викриття значних транснаціональних угруповань, переправ наркотиків через кордон, збут із

використанням ІТ-технологій підтверджують необхідність удосконалення ОРД як дійової ланки в системі боротьби з наркозлочинністю [2, с. 6].

Оперативно-розшукові заходи у виявленні наркозлочинів виконують практичну функцію безпосереднього встановлення каналів постачання, ідентифікації учасників та фіксації доказової бази – негласні слідчі дії, контрольовані закупівлі, контрольоване постачання, оперативні закупки та перевірки постачальницьких ланцюгів застосовуються для накопичення цифрових та фізичних доказів[4, с. 180].

Практика останніх років ілюструє різні формати застосування ОРД – від міжнародної взаємодії до масштабних міжрегіональних спецоперацій. Так, 29.05.2019 спецслужби України, Франції та Польщі припинили діяльність міжнародного наркоугруповання, яке переправило в Україну близько 150 тис. пігулок «Субутекс» за рік; у травні 2025 року Національна поліція провела спецоперацію на території 15 областей, ліквідувала 19 нарколабораторій і вилучила партії прекурсорів та готових психотропів на еквівалент понад 2 млрд грн; у серпні 2025 року СБУ та Нацполіція ліквідували транснаціональний канал збуту кокаїну з доказами використання Телеграм-каналів, кур'єрської мережі та професійного поліграфа для контролю кур'єрів (оцінка щомісячного прибутку злочинців – від 16 млн грн). Ці кейси демонструють, що методи ОРД – контрольовані закупівлі, фіксація каналів збуту, масові обшуки та цифрова експертиза – дають крок за кроком доказову ланку для кримінального переслідування [5, с. 89].

У 2023 році за операціями проти транснаціонального синдикату «Хімпром» зафіксовано вилучення понад 23 т прекурсорів і майже 150 кг готових психотропів.

Успіх заходів зазначено в операції, яку Держмитслужба спільно зі СБУ та Національною поліцією провели в листопаді 2024 року: викрито міжнародну злочинну організацію, що здійснювала виготовлення і збут наркотиків як в Україні, так і за її межами; доставку наркотиків через міжнародні поштові відправлення, використання Телеграм-каналів, маскування товарів під дитячі іграшки й продукти харчування. У результаті операції ліквідовано дві лабораторії, щомісяця виготовляли понад 100 кг наркотиків; вилучено майже 40 кг речовин і психотропів, а також 1000 літрів прекурсорів [6, с. 483].

Прикордонна служба відіграє ключову роль у спецопераціях із припинення каналів постачання прекурсорів і готових наркотичних засобів. Так, у лютому 2025 року прикордонники долучилися до двоетапної спецоперації правоохоронців, в якій Департамент боротьби з наркозлочинністю, внутрішніх і власної безпеки співпрацювали з підрозділами Держприкордонслужби, зокрема зі спецпідрозділом «ДОЗОР». Метою було ліквідувати міжрегіональний наркосиндикат зі щомісячним обігом

понад 18 млн грн, що легалізовував прибутки через банківські рахунки підставних осіб. Була встановлена мережа з 18 нарколабораторій у шести областях, які виробляли й збували прекурсори й амфетамін безконтактним шляхом.

Інший приклад – спільна діяльність Національної поліції та СБУ під час ліквідації масштабного наркосиндикату в серпні 2025 року: затримано 10 учасників транснаціональної організації, які постачали кокаїн через зовнішніх спільників, мережу кур'єрів у Київській, Одеській та Дніпропетровській областях, використовуючи Телеграм-канали.

Критичний аналіз таких операцій вказує на те, що хоча координація між митницею, поліцією, прикордонною службою та спецслужбами зазвичай забезпечує значний результат, існують слабкі місця. Зокрема, розриви інформаційних ланцюгів, різний рівень технічного оснащення підрозділів, повільне реагування через бюрократичні перепони.

В Україні методи ОРД часто застосовується під час досудового розслідування – наприклад, у грудні 2023 року в Києві поліція за підтримки місцевої прокуратури залучила інформаторів до викриття групи, яка незаконно виробляла психотропні речовини; в результаті вилучено понад 142 кг метадону та приблизно 150 кг прекурсорів. Прослуховування телефонів і месенджерів використовувалось у справі, яку СБУ викрила у серпні 2025 року: наркосиндикат із щомісячним доходом 16 млн грн, кур'єрська мережа обмінювалася інструкціями через Telegram-канали, де адміністратори перевіряли кур'єрів на поліграфі [4, с. 281].

Фіксація фінансових операцій є ще одним критично важливим інструментом документування. У січні-лютому 2025 року Національна поліція спільно з Державною службою фінансового моніторингу провела операцію, в якій виявлено кілька банківських рахунків, використаних для легалізації прибутків злочинної організації, що збувала наркотики через поштові та кур'єрські служби; на рахунках було виявлено щонайменше 25 млн грн обороту, що підлягав перевірці. Ці дані дозволили слідству подавати клопотання на арешт та блокування активів фігурантів. Також застосовувались методи аналізу криптовалютних транзакцій у випадку міжнародного наркоканалу, викритого митницею та СБУ в березні 2025 року, коли частина платежів від постачальників з Північної Америки здійснювалась через крипто валютні віцетранзакції, які було встановлено завдяки співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Приклади операцій за межами України підтверджують, що саме документування дозволяє ліквідувати мережі з великою протяжністю та складною структурою. Так, у травні 2019 року спільна операція Франції, Польщі та України викрила канал переправлення «Субутексу».

Міжнародна практика та співпраця України у сфері ОРД демонструють ряд реальних подій, угод і спільних зусиль, які дають змогу протидіяти транснаціональній наркоторгівлі. У серпні 2021 року Державна прикордонна служба України (ДПСУ) та Управління із боротьби з наркотиками

США (DEA) уклали Меморандум про взаєморозуміння, спрямований на боротьбу з транснаціональним злочином, пов'язаним з незаконним обігом наркотиків та прекурсорів. В межах угоди передбачено обмін інформацією, спільні операції, аналіз методів маскування наркотиків, виявлення корупційних контактів, а також навчання українських підрозділів.

Щодо Європолу та інших європейських структур – важливу роль відіграють угоди, аналітична підтримка, участь у проектах обміну даними і стандартизації методів. Зокрема, Україна уклала Угоду про стратегічне співробітництво з Європолом у 2009 році, а в 2016 році – оновлену Угоду про оперативне і стратегічне співробітництво, що дозволило отримувати доступ до аналітичної підтримки, обміну даними, участі в транскордонних розслідуваннях і підтримці оперативних підрозділів [1, с. 17].

З критичного погляду, хоча співпраця показує реальні результати, існують суттєві виклики. По-перше, різні правові рамки в країнах-партнерах, різні стандарти збору доказів і обробки інформації створюють юридичну невизначеність і можуть стрімко гальмувати процес спільних операцій. По-друге, ресурси і технічна здатність українських відомств не завжди відповідають вимогам, зокрема в частині аналітики великих даних, цифрової криміналістики, криптовалютних транзакцій, що особливо важливо в міжнародному контексті.

Підсумовуючи, слід зазначити, що без системної роботи спеціалізованих підрозділів поліції, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби та митних органів неможливе ефективне розкриття таких злочинів. Досвід міжнародної взаємодії з DEA, Europol, Interpol та іншими структурами підкреслює значення інтегрованого підходу, заснованого на обміні інформацією, проведенні спільних операцій та адаптації світових методик. Обґрунтованим є висновок про потребу розвитку комплексної системи ОРД, здатної не лише виявляти злочинні дії, але й передбачати тенденції наркоринку, що змінюється під впливом цифровізації, використання криптовалют та онлайн-платформ.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>
2. Албул С.В., Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Протидія безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації. – Одеса : ОДУВС, 2018. – 21 с.
3. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотич-

них засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.

4. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свиначенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

5. Томма Р.П., Ніколаєнко Р.А. Оперативні підрозділи як елемент державної системи протидії злочинам у сфері обігу сильнодіючих психотропних речовин і прекурсорів, інших сильнодіючих речовин. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С. 87–91.

6. Ясинський В. О. Запобігання наркозлочинам у системі повноважень оперативних підрозділів Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. № 10. С. 480–484.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрій Владиславович Журавель,

курсант 312 взводу

*навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС*

*Науковий керівник: **Тарас Григорович Щурат,***

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців*

*для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Проблематика протидії наркозлочинності в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності, оскільки поєднання воєнно-політичної нестабільності, соціально-економічних трансформацій та загального зниження рівня контролю на окремих територіях створює сприятливе середовище для активізації організованих злочинних угруповань, діяльність яких безпосередньо пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин. У цьому контексті оперативно-розшукова діяльність Національної поліції України виступає ключовим інструментом державної політики у сфері боротьби з наркозлочинністю, оскільки вона забезпечує не лише виявлення та документування протиправної діяльності, але й формування комплексної превентивної системи, спрямованої на мінімізацію криміногенних ризиків.

Нормативно-правова база оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії наркозлочинності є багаторівневою та інтегрує положення Конституції України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», спеціальних законів антинаркотичного спрямування, а також

міжнародно-правових актів, ратифікованих нашою державою [4, с. 118]. Зокрема, у Конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року визначено необхідність криміналізації відповідних правопорушень та створення ефективних механізмів міжнародної взаємодії [4, с. 119; 5, с. 141]. Така багатовекторність правового регулювання зумовлює необхідність системного підходу до організації діяльності оперативних підрозділів кримінальної поліції, що дозволяє забезпечити їхню здатність реагувати на трансформації злочинності у воєнний період.

Особливістю наркозлочинності під час війни є її тісний зв'язок із процесами транскордонної злочинності, використанням послаблених митних та прикордонних режимів, функціонуванням тіньових економічних схем та залученням новітніх цифрових технологій для конспірації злочинної діяльності. Використання даркнет-платформ і криптовалют створює для правоохоронних органів додаткові труднощі у сфері виявлення та блокування незаконних каналів збуту наркотиків, що, своєю чергою, потребує впровадження високотехнологічних аналітичних платформ і розвитку спеціалізованої кіберрозвідки [2, с. 47]. Окремої уваги потребує проблема поширення наркотичних засобів серед військовослужбовців, що знижує рівень дисципліни у підрозділах та становить загрозу боездатності Збройних Сил України.

Ефективність оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану зумовлюється поєднанням класичних методів негласної роботи та використанням сучасних інноваційних технологій [6, с. 264]. Серед пріоритетних напрямів варто виокремити аналітичну діяльність, що передбачає систематизацію та прогнозування тенденцій наркозлочинності, виявлення детермінант її розвитку, встановлення закономірностей функціонування кримінальних угруповань і відстеження їхніх фінансових потоків. Практичне значення інформаційно-аналітичних методів полягає у можливості цілісного відображення детермінаційного комплексу наркозлочинності та формування на цій основі дієвої тактики протидії [3, с. 93].

Не менш вагомим чинником є міжнародна співпраця, яка дозволяє адаптувати національну практику до міжнародних стандартів та використовувати потенціал Інтерполу, Європолу та інших організацій для спільних операцій і обміну інформацією [1, с. 19]. Сучасна наркозлочинність має виразний транснаціональний характер, а отже, її ефективне подолання можливе лише шляхом консолідації зусиль національних і міжнародних інституцій.

Таким чином, оперативно-розшукова діяльність у сфері боротьби з наркозлочинністю під час воєнного стану повинна розглядатися як комплексна система, що інтегрує правові, організаційні, аналітичні та технологічні механізми. Тільки за умов поєднання класичних форм оперативної роботи з інноваційними методами, а також за активної міжнародної

взаємодії можливо забезпечити належний рівень протидії наркозлочинності та знизити її негативний вплив на суспільство і державу [2, с. 87].

Оперативно-розшукова діяльність у сфері протидії наркозлочинності в умовах воєнного стану характеризується низкою специфічних завдань, що зумовлені трансформацією криміногенного середовища. По-перше, відбувається зростання рівня організованості злочинних угруповань, які активно використовують хаотичність та нестабільність воєнного часу для розбудови нових логістичних маршрутів контрабанди наркотиків. Тимчасово окуповані території та прикордонні регіони стають осередками функціонування тіньових структур, що забезпечують швидке транспортування великих партій наркотичних речовин за межі державного контролю. По-друге, спостерігається тенденція до диверсифікації каналів збуту, що охоплюють не лише традиційні ринки, але й цифровий простір, де злочинці активно застосовують анонімізовані платформи комунікації та криптовалютні платежі [2, с. 89].

З огляду на зазначене, стратегія оперативно-розшукової діяльності має ґрунтуватися на принципах адаптивності, інтегрованості та превентивності. Адаптивність означає готовність оперативних підрозділів до зміни тактики у відповідь на нові способи конспірації злочинців. Інтегрованість передбачає налагодження тісної співпраці між Національною поліцією, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою, а також міжнародними партнерами. Превентивність виражається у випереджувальному виявленні кримінальних загроз та їх нейтралізації ще до моменту реалізації злочинних намірів [5, с. 143].

Значний потенціал у підвищенні ефективності оперативно-розшукової діяльності має аналітична діяльність, яка дозволяє моделювати можливі сценарії розвитку ситуації та прогнозувати динаміку злочинної активності. Системний аналіз інформації забезпечує виявлення структурних зв'язків між учасниками наркоугруповань, фінансовими потоками та каналами постачання. В умовах воєнного стану особливої ваги набуває моніторинг нелегальних фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних від незаконного обігу наркотиків. Використання спеціалізованих програмних продуктів і баз даних дозволяє своєчасно блокувати фінансові ресурси злочинців, тим самим обмежуючи їхні можливості для подальшої діяльності [2, с. 101].

Не менш важливим є розвиток негласної роботи та інституту конфіденційних співробітників, які забезпечують безпосереднє проникнення у злочинні структури та здобуття інформації зсередини. В умовах воєнного стану, коли контроль над окремими територіями з боку держави є обмеженим, саме негласна мережа може стати вирішальним чинником у документуванні протиправної діяльності. Однак ефективність цього напрямку залежить від належної підготовки оперативного складу, його професійної мобільності та здатності діяти у складних умовах воєнного часу [6, с. 264].

Міжнародна співпраця в умовах глобалізації виступає невід'ємною складовою протидії наркозлочинності. Україна активно бере участь у спільних операціях з Інтерполом, Європолом та іншими міжнародними структурами, що сприяє не лише обміну інформацією, але й доступу до новітніх методик і технологій. Практика зарубіжних країн свідчить про доцільність поєднання жорстких правоохоронних заходів з комплексними соціальними програмами, спрямованими на зменшення попиту на наркотики. Застосування такого досвіду в українських реаліях є перспективним напрямом оптимізації оперативно-розшукової діяльності [4, с. 196].

Окремим аспектом, який суттєво впливає на ефективність оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії наркозлочинності, є кадрове та матеріально-технічне забезпечення. В умовах воєнного стану значна частина ресурсів держави спрямовується на потреби оборони, що неминуче позначається на роботі підрозділів Національної поліції. Дефіцит кваліфікованих кадрів, застаріле обладнання та обмеженість фінансування створюють додаткові перешкоди для впровадження сучасних технологій, необхідних для моніторингу цифрових платформ, відстеження криптовалютних транзакцій та проведення спеціальних оперативних заходів. У цих умовах першочерговим завданням є підвищення професійної підготовки оперативних працівників, організація спеціалізованих тренінгів і навчань за участю міжнародних експертів, а також залучення новітніх аналітичних інструментів [3, с. 106].

Не менш важливим напрямом удосконалення оперативно-розшукової діяльності є розвиток міжвідомчої координації. Високий рівень взаємодії між Національною поліцією, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою, митними органами та прокуратурою є запорукою успішного виявлення і ліквідації наркоугруповань, що функціонують у різних регіонах країни. З огляду на транснаціональний характер наркозлочинності, доцільним видається створення єдиного координаційного центру, який забезпечуватиме централізований збір та аналіз інформації, оперативний обмін даними та планування спільних заходів [4, с. 203].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що оперативно-розшукова діяльність у сфері боротьби з наркозлочинністю під час воєнного стану набуває стратегічного значення для забезпечення національної безпеки України. Вона має розглядатися як багатокomпонентна система, що інтегрує правові, організаційні, аналітичні та технологічні елементи. Сучасні виклики вимагають від Національної поліції не лише удосконалення методів агентурної та аналітичної роботи, але й активного використання новітніх технологій, розвитку міжвідомчої та міжнародної співпраці, підвищення професійної компетентності кадрів. Лише за умов комплексного підходу, який поєднує силові, профілактичні та со-

ціальні заходи, можливо досягти реальної ефективності у протидії наркозлочинності, мінімізувати її руйнівний вплив на суспільство та забезпечити стабільність держави в умовах воєнного стану.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова протидія безконтактному розповсюдженню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. Спеціальний випуск № 4. С. 18–29.
2. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.
3. Байов В.О., Албул С.В. Оперативно-розшукова протидія наркозлочинам, що вчинюються етнічними злочинними угрупованнями: монографія; за заг. ред. проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2024. 226 с.
4. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.
5. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.
6. Щурат Т.Г. Конфіденційне співробітництво у протидії наркозлочинності: світовий досвід. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції*. (м. Одеса, 22 березня 2023 р.) Одеса: ОДУВС, 2023. С. 262–265.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

С.М. Зеленський,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції імені Е.О. Дідоренка,
Донецького державного університету внутрішніх справ*

Цифрові технології докорінно змінюють парадигму та методику проведення оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД), прискорюючи швидкість процесу розслідування кримінальних правопорушень. Традиційні методи збору та аналізу інформації поступово відходять

на другий план, поступаючись місцем новим технологічним інструментам. Цифрові технології та штучний інтелект відкривають великі можливості для швидкої обробки великих масивів даних, ідентифікації осіб, виявлення злочинних зв'язків та прогнозування потенційних загроз. Водночас їх використання вимагає належного правового регулювання, дотримання етичних норм та забезпечення інформаційної безпеки. Таким чином, інтеграція інноваційних технологій в оперативно-розшукову діяльність стає важливою умовою ефективної протидії злочинності в Україні та світі.

ОРД, як система гласних й негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються з використанням оперативних і оперативно-технічних засобів [1], використовує ці інструменти задля підвищення ефективності та розширення можливостей правоохоронних органів у розслідуванні сучасних кримінальних правопорушень. У сучасному світі ОРД використовує можливості та інноваційні методи цифрових технологій. Для забезпечення безпеки та зниження рівня злочинності важливо використовувати ці інструменти на благо суспільства, забезпечуючи захист прав громадян та ефективну боротьбу зі злочинністю [2].

OSINT (Open Source INTelligence, розвідка з відкритих джерел) – це складова спеціальної діяльності, яка передбачає отримання інформації з відкритих джерел (публічно або комерційно доступних), її обробку, аналіз та поширення.

Одним із прикладів є використання OSINT-технологій в ОРД правоохоронних органів для збору інформації з відкритих джерел, таких як веб-сайти, соціальні мережі, форуми, блоги, новини та інші загальнодоступні ресурси, для розкриття злочинів, виявлення злочинців та збору доказів; аналіз великих обсягів даних для виявлення зв'язків, закономірностей та іншої важливої інформації для встановлення злочинців, їхнього місцезнаходження та діяльності; ідентифікації осіб за допомогою цифрових слідів, залишених в Інтернеті; моніторинг діяльності груп, організацій та окремих осіб в Інтернеті для виявлення та запобігання злочинам, включаючи тероризм та організовану злочинність; збереження та аналіз доказів для допомоги в розслідуванні; запобігання злочинам шляхом відстеження ознак, які можуть свідчити про планування злочинів [3].

Методи, що з'явилися за допомогою впровадження сучасних інформаційних технологій в ОРД:

1. Збір та обробка інформації.

Великі масиви даних (Big Data), що надходять із відкритих джерел, камер відеоспостереження, мобільних пристроїв чи мережі Інтернет, аналізуються за допомогою алгоритмів ШІ. Це дозволяє

швидко виявляти підозрілі закономірності, знаходити приховані зв'язки між особами та подіями, відстежувати переміщення злочинців.

2. Біометричні системи.

Розпізнавання облич, голосу, відбитків пальців, райдужної оболонки ока та ДНК стало невід'ємною частиною криміналістики. Ці технології застосовуються, як для оперативного встановлення особи, так і для підтвердження її причетності до злочину.

3. Автоматизація відео- та аудіоаналізу.

Системи відеоаналітики здатні визначати підозрілу поведінку або об'єкти в режимі реального часу. Аудіоаналіз дозволяє не лише ідентифікувати володільця голосу, а й перекладати та розпізнавати мову іноземців, що має важливе значення у протидії транснаціональній злочинності.

4. Кібербезпека та OSINT.

Кіберполіція активно використовує штучний інтелект для відстеження шахрайських схем, виявлення нелегального контенту, протидії кібератакам. Значну роль відіграє OSINT – розвідка з відкритих джерел, яка допомагає виявляти злочинні угруповання та аналізувати їхню діяльність у мережі.

5. Прогнозування злочинності.

Аналітичні системи дозволяють створювати профілі злочинців, оцінювати криміногенні ризики в окремих регіонах і навіть прогнозувати ймовірні злочини. Це допомагає більш ефективно розподіляти сили та засоби правоохоронних органів [4, с. 46].

Разом із тим, широке застосування новітніх технологій супроводжується низкою викликів: ризиком масового стеження, можливими порушеннями прав людини, загрозами витоку конфіденційних даних, а також небезпекою надмірної залежності від алгоритмів.

Отже, цифрові технології та штучний інтелект стають стратегічними інструментами в ОРД. Вони підвищують швидкість та ефективність збору інформації, дають можливість правоохоронним органам діяти на випередження та більш ефективно протидіяти злочинності.

Однак для їхнього успішного використання необхідно:

- забезпечити належне правове регулювання застосування ІІІ у сфері безпеки;
- дотримуватися етичних принципів і гарантій прав людини;
- створити надійну систему захисту даних;
- поєднувати технологічні рішення з професійною підготовкою кадрів.

Таким чином, майбутнє ОРД безпосередньо пов'язане з упровадженням інноваційних цифрових рішень, які за умови відповідального використання здатні суттєво підвищити рівень безпеки держави та суспільства.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

2. Концепція розвитку сфери штучного інтелекту в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://thedigital.gov.ua/news/doluchaytes-do-obgovorennya-kontseptsii-rozvitku-sferi-shtuchnogo-intelektu-v-ukraini>

З Зоренко Д., Кульчицька Л., Лех Р., Червяков О. Використання інструментів та методів OSINT для отримання пошукової інформації : практичний poradnik. 5-ге вид., переробл. та доповн. / Д. С. Зоренко, Л. О. Кульчицька, Р. В. Лех, О. І. Червяков. –Харків. Видавець: О. Мірошніченко, 2024. – 80 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20299/1/P_OSINT-5.pdf

4. Журавльов В., Кучук Г. Використання штучного інтелекту у протидії злочинності // Вісник кримінального судочинства. 2021. № 3. С. 45–52.

РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ БЕЗВІСНИМ ЗНИКНЕННЯМ ГРОМАДЯН ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН: АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Гаяне Сергіївна Коваль,

викладач кафедри

кримінального процесу та криміналістики

Науковий керівник: В.М. Підгородинський,

проректор ОДУВС, доктор юридичних наук, професор

Військове вторгнення, збройна окупація окремих регіонів нашої держави щоденно призводить до загибелі, зникнення або полону, як серед цивільного населення, так і військовослужбовців. Станом на вересень 2025 року в Україні в Єдиному реєстрі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, налічується понад 70 тисяч осіб, включаючи військових, цивільних та понад 2,7 тисячі дітей.

Чинним законодавством регламентовано порядок визнання особи безвісно відсутньою, а саме ч. 3 ст. 43 ЦПК України [1]. Відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначається правовий статус особи, яка зникла за особливих обставин, відповідно до приписів якого встановлено, що це «особа, яка зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру» [2].

Слід зауважити, що статус особи, яка є безвісно відсутньою може бути встановлено виключно на підставі відповідного судового рішення, тоді як особа набуває статусу такої, що зникла безвісти, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення, до відповідного Реєстру [3].

Окрім того, з липня 2025 року запрацювала Єдина інформаційна платформа з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, що представляє собою офіційний портал, створений для координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підтримки їх родин. На цій офіційній платформі кожна особа може розпочати розшук, подати заяву, здати ДНК-зразки для ідентифікації, отримати витяг із Єдиного реєстру осіб зниклих безвісти за особливих обставин, а також дізнається про ваші права та соціальні гарантії [4].

Першочерговим є подання відповідними особами, переважно родичами такої особи, заяви про зникнення безвісти до територіальних органів Національної поліції України. За кожним фактом зникнення особи за особливих обставинах правоохоронні органи відкривають кримінальне провадження за складом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України та зобов'язані провести відповідну перевірку даних, здійснити розшук особи або її останків.

Відповідно до наказу Міністерства оборони України № 280 від 15.09.2022 «Інструкція з організації обліку особового складу в системі Міністерства оборони України», створено чітку систему надання даних, яка ґрунтується на сповіщенні Територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) про смерть (загибель) військовослужбовця виключно після отримання достовірної інформації про смерть (загибель) та підтвердження інформації щодо евакуації тіла загиблого. Зазначається, що у випадку наявної інформації щодо загибелі військовослужбовця, але при цьому відсутності тіла загиблого, зникнення військовослужбовця в бойовій обстановці – він обліковується, як зниклий безвісти та надається до ТЦК та СП сповіщення з формулюванням «зник безвісти». У випадку, коли встановлено факт перебування військовослужбовця в заручниках (полоні) – надається до ТЦК та СП сповіщення з формулюванням «потрапив у полон» [6].

Розслідування зникнення цивільної особи та особи військовослужбовця відмінне пакетом документів, які мають бути долучені до матеріалів досудового розслідування. Фактично процедура встановлення таких фактів суттєво не відрізняється від такої для цивільних осіб, але у справах, що стосуються військовослужбовців, командування має проводити службове розслідування по кожному випадку зникнення або смерті, записи якого згодом можуть бути використані як докази певних обставин у судах.

Важливу роль у пошуку зниклих безвісти військовослужбовців відіграє Міжнародний Комітет Червоного Хреста, який має отримувати доступ до всіх осіб, які позбавлені волі у зв'язку з конфліктом (згідно з Женевськими конвенціями). Також даній міжнародній інституції доручено організацію та забезпечення роботи Центрального довідкового агентства у справах військовополонених і Центрального довідкового агентства у справах осіб, які перебувають під захистом. Ці агентства відповідають за збір і передачу всієї наявної інформації про військовополонених та інші уразливі групи осіб, як-то діти [7].

Процесуальні складнощі у розшуку зниклих безвісти військовослужбовців включають проблеми з документообігом, відсутністю чіткої координації між органами, бюрократичні зволікання, а також брак інформації через бойові дії. Для початку пошуку необхідно звернутися до поліції для внесення до ЄРДР, до ТЦК та СП для отримання акту службового розслідування, а також до Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими та Національного інформаційного бюро.

Попри те, що повномасштабне вторгнення триває вже четвертий рік, а кількість зниклих безвісти вимірюється десятками тисяч осіб, механізм та заходи розшуку зниклих за особливих обставин цивільних осіб та військовослужбовців залишається далеким від досконалості, вимагає підвищення ефективності, раціоналізації та чіткості. На жаль, на прак-

тиці досвід слідчих органів не значний, кадровий потенціал подекуди досить низький, а навантаження на одного фахівця завелике, що ускладнює і без того тяжку ситуацію. Не поодинокі випадки плутанини на етапі експертних досліджень, слідчих та розшукових дій, фіксації їх ходу та результатів, передчасне винесення відповідних процесуальних рішень та поспішне закриття проваджень, що інколи призводить навіть до ексгумації та повторних перепровірок, яких можна було би уникнути. Все це разом свідчить про неабияку своєчасність дослідження організаційно-правових основ, методики розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням громадян за особливих обставин.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top>

2. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 38, ст.280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#top>

3. Єдиний реєстр зниклих безвісти за особливих обставин. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yedyniy-reiestr-znyklykh-bezvisty-za-osoblyvykh-obstavyn-shcho-potribno-znaty-dlia-otrymannia-vytiahu>

4. Єдина інформаційна платформа з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. URL: <https://znykli-bezvisti.mvs.gov.ua>

5. У ЗСУ створили єдину базу загиблих, зниклих безвісти та полонених десантників. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3475110-u-zsu-stvorili-edinu-bazuzagiblih-zniklih-bezvisti-ta-polonenih-desantnikiv.html>

6. Інструкція з організації обліку особового складу в системі Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України № 280 від 15.09.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1407-22#Text>

7. Зниклі безвісти та їхні сім'ї. Консультативна служба з міжнародного гуманітарного права МКЧХ. 2015. № 12. URL: http://ua.icrc.org/wp-content/uploads/sites/98/2018/09/Missing_families_Ukr-1.pdf

ВИКЛИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗСЛІДУВАННЯМ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ТА АДАПТАЦІЯ ІСНУЮЧИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ ДО СУЧАСНИХ УМОВ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

*Євгеній Олександрович Кучинський,
курсант 204 взводу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування НПУ,
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна Володимирівна Мудрецька,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

У період війни головними способами вчинення кіберзлочинів стають кібератаки, метою яких є пошкодження чи виведення з ладу комп'ютерних систем, мереж або пристроїв для крадіжки даних, отримання фінансової вигоди, порушення роботи інфраструктури чи інших зловмисних цілей. Окрім цього, під час воєнного стану загрози надходять не лише від ворога, який маніпулює інфопростором задля ослаблення обороноздатності України, а й від осіб, які вирішили використати навантаженість правоохоронних. Тому актуально буде проаналізувати виклики, які пов'язані з розслідуванням таких кримінальних правопорушень та адаптацію до них процесуального законодавства.

Варто зазначити, що відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», кіберзлочин - діяння, яке становить суспільну небезпеку в кіберпросторі чи за рахунок його використання, за яке передбачено кримінальну відповідальність згідно законодавства України та визнається злочином у міжнародних договорах України [1]. Ціль таких дій – викрадення чи знищення даних у інформаційних системах та мережах. У воєнних умовах кіберзлочини можуть виконуватись задля дестабілізації ситуації в державі, крадіжки важливих відомостей, виведення з експлуатації державних установ, технічних засобів, а також завдання іншої матеріальної шкоди.

Основним завданням кримінального процесу щодо боротьби з кіберзлочинністю є захист особи, суспільства та держави від кібер-злочинів. Зокрема, законодавець формує реальну нормативно- правову основу компетентні правоохоронні структури здійснюють запобігання злочинам, їх розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності. При цьому «слідчі дії у рамках розслідування кіберзлочинів мають свої унікальні особливості, що обумовлені характерними рисами таких правопорушень. Головним з цих аспектів є підбір і реалізація відповідних дій, беручи до уваги дистанційний характер самого правопорушення» [2, с. 928].

Зазначимо, що розслідування кіберзлочинів має певні специфічні виклики, які ускладнюють роботу правоохоронних органів. По-перше, першим викликом є ідентифікація правопорушника – активне використання VPN, анонімизаторів, зашифрованих каналів зв'язку та інших віртуальних засобів значно ускладнює розкриття особи, що вчинила кримінальне правопорушення. По-друге, викликом є збір та збереження цифрових доказів. Це пов'язано з тим, що дані у цифровому вигляді володіють високою динамічністю, їх можна змінювати, витирати чи шифрувати. Відсутність адекватних інструментів для фіксації доказів у процесуально допустимій формі є однією з ключових проблем органів досудового розслідування. По-третє, не менш важливим викликом є визначення юрисдикції, оскільки велика частина кіберзлочинів має транскордонний характер, злочинці можуть перебувати та здійснювати протиправні дії за межами країни, у той час як саме правопорушення вчиняється на території України, що породжує юридичну невизначеність. По-четверте, для здійснення вилучення серверів, отримання даних з електронних систем та проведення негласних слідчих заходів згідно зі ст. 263–265 КПК України, необхідно залучати висококваліфікованих фахівців у сфері кібербезпеки, яких зараз не вистачає в правоохоронних органах [3].

Варто зауважити, що спосіб вчинення кіберзлочинів, має також технічні особливості, що вимагає проведення відповідних експертиз. Однак бракує фахівців, а тривалий процес їх залучення і проведення експертиз спричиняє затримки у досудовому розслідуванні. Зокрема, «для досягнення успішного розслідування критично важливими є своєчасне здійснення слідчих заходів, чітке формулювання завдань експертам і тісна координація між правоохоронними органами різних країн» [2, с. 929].

Швидке поширення цифрових технологій і інформаційних систем, безперечно, є корисним для суспільства, проте саме воно сприяє зростанню кіберзлочинності. У зв'язку з цим виникає потреба в удосконаленні та включення в українське процесуальне законодавство новітніх розробок, а також вивчення питань, що стосуються кіберзлочинності. Крім того, слід приділити особливу увагу забезпеченню належної реакції правоохоронних органів у цьому напрямку. В даному контексті слушно є позиція В. В. Шаблістого: «Потрібно оновити законодавчі акти, що визначають відповідальність за підробку чи незаконне застосування електронних доказів, адже правова неоднозначність може призвести до зловживань. Зростання кіберзлочинності ще більшою мірою підкреслює необхідність адаптації правоохоронних органів до нових викликів, зокрема шляхом покращення роботи спеціалізованих підрозділів цифрової криміналістики» [4, с. 632].

У зв'язку з цим після початку війни парламент оперативно оптимізував кримінально-процесуальне законодавство, а також удосконалив підстави і процесуальні механізми притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення кіберзлочинів. Зокрема, варто зазначити, що з 22 березня 2022 року діє Закон № 2137-ІХ, прийнятий 15.03.2022, який вводить ряд суттєвих змін з метою підвищення ефективності кримінального процесу у справах про кіберзлочини [5]. Серед основних елементів зазначеного нормативно-правового акту можна виділити оптимізацію національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам, впровадження ефективних кримінально-правових механізмів у боротьбі з кіберзлочинністю та забезпечення безпеки й надійності користування цифровими послугами. Зокрема, відповідно до ст. 170 КПК України, можливе накладення арешту на комп'ютерні системи чи їх окремі елементи, якщо вони набуті в результаті вчинення кримінального правопорушення, слугують засобом його здійснення, потрібні для проведення експертного дослідження, або коли їх використання обмежено власником. Також відповідно до змін, які внесені до ст. 236 КПК України, коли здійснюється обшук, слідчий чи прокурор можуть отримати доступ до комп'ютерних систем, їх окремих частин, мобільних терміналів та засобів зв'язку без попереднього дозволу, за умови, що інформація, розміщена в них, важлива для встановлення обставин у кримінальному провадженні [3].

Також ст. 245-1 КПК України запроваджує нову слідчу (розшукову) дію - зняття показань з технічних приладів і засобів, що здатні здійснювати фото-, відеозйомку чи відеозапис, а також з обладнання для фото-, відеозйомки та відеозапису, яке здійснюється на підставі постанови слідчого, прокурора [3]. Таке швидке реагування підкреслює системний характер законодавчих підходів. Запропоновані інструменти забезпечують ефективну реалізацію задуму про кримінально-правове регулювання кібербезпеки, дозволяючи у найкоротший термін перетворити розглянуті вище норми КПК України у конкретні вироки проти осіб, що підривають безпеку України та її громадян.

Вважаємо, що навіть попри ці зміни, внесення нових статей до КПК України, які, зокрема, уточнюють процесуальні особливості розслідування кіберзлочинів, створить умови для запобігання юридичних колізій під час слідчих дій та забезпечить дотримання встановлених процесуальних норм, особливо стосовно слідчих (розшукових) дій у цифровому середовищі. Також важливо модифікувати процедури обшуку та вилучення до викликів кіберзлочинності. Не менш важливою є гармонізація українського кримінального процесуального законодавства із міжнародними нормами у сфері кіберзлочинів.

Доцільним може бути створення спеціалізованих центрів цифрової криміналістики, що забезпечить оперативний збір і аналіз електронних доказів. Зокрема, «у кримінальних справах, що стосуються кіберзло-

чинності, докази відіграють вирішальну роль у встановленні правди та досягненні справедливості. Характеристики цифрових доказів – їхня легкість підробки, ускладненість виявлення джерела атаки та анонімність правопорушника – вимагають від слідчих розробки нових підходів і інструментів для їхнього збору та аналізу» [6, с. 90]. Тому варто вводити нові технологічні рішення щодо розслідування кіберзлочинів та регламентувати їх в КПК України.

Отже, успішна боротьба з кіберзлочинністю можлива лише при комплексному підході, який охоплює реформу законодавства, підвищення професійної підготовки фахівців і поглиблення міжнародної співпраці. Тому необхідно розширювати сукупне процесуальне законодавство у галузі кібербезпеки, посилювати механізми виявлення та реакції на кіберзагрози.

Література:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017, № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 12.09.2025).

2. Петрище О. М., Костенко М. В. Особливості криміналістичної тактики розслідування кіберзлочинів. The 3 rd International scientific and practical conference «Global trends in science and education» (April 7-9, 2025) SPC «Sci-conf. com. ua», Kyiv, Ukraine. 2025. С. 927-931.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р., № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 13.09.2025).

4. Шаблистий В. В. Цифрова ера кримінального процесу: можливості ІТ-систем у досудовому розслідуванні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. №1. С. 630-633.

5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам: Закон України від 15.03.2022 р., №2137-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text> (дата звернення: 13.09.2025).

6. Зомчак А. Особливості доказування у кримінальних провадженнях, пов'язаних з кіберзлочинністю. Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу : матеріали XIII Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 29 листопада 2024 рік). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2024. С. 88-91.

ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Катерина Валеріївна Лозован,
*курсант 312 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України*
Науковий керівник: Катерина Сергіївна Ізбаши,
*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділення організації
наукової роботи відділу організації наукової діяльності,*

Ефективність діяльності органів правопорядку в сучасних умовах значною мірою визначається рівнем організації взаємодії між кримінальною поліцією та органами досудового розслідування. Адже успішне розкриття та розслідування кримінальних правопорушень залежить не лише від професійних навичок і правових повноважень окремих посадових осіб, а й від узгодженості їхніх дій, своєчасного обміну інформацією та спільної реалізації процесуальних і оперативно-розшукових можливостей. Взаємодія в цьому контексті розглядається як цілеспрямована система заходів організаційного, правового та інформаційного характеру, спрямована на досягнення єдиної мети – виявлення, документування та розкриття злочинів.

Форми взаємодії кримінальної поліції з органами досудового розслідування мають як правову, так і організаційну природу. До правових форм відноситься процесуальна взаємодія, яка ґрунтується на положеннях Кримінального процесуального кодексу України та інших нормативно-правових актів. Вона передбачає спільне проведення слідчих (розшукових) дій, наприклад, обшуків, допитів, оглядів місця події, а також використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні. Ключовим елементом такої взаємодії є чітке визначення ролей та повноважень кожного суб'єкта: слідчий приймає процесуальні рішення, а оперативні підрозділи поліції здійснюють пошуково-розшукові заходи [1, с. 36]. Правозастосовна форма відображає цілеспрямований вплив Національної поліції України на поведінку суб'єктів у сфері забезпечення прав і свобод, вона спрямована на створення сприятливих обставин для реалізації прав і свобод громадян [5, с. 5].

Організаційні форми взаємодії виражаються у створенні спільних робочих груп, проведенні координаційних нарад, плануванні оперативно-слідчих заходів, обміні аналітичною та оперативною інформацією. Значну роль у цьому відіграють інформаційно-аналітичні підрозділи поліції, які забезпечують слідчих відомостями про криміногенну ситуацію, зв'язки підозрюваних, канали їхньої злочинної діяльності. Взаємодія проявляється також у викори-

станні спеціалізованих інформаційних баз даних, що дозволяє підвищити ефективність перевірки осіб та речових доказів.

Особливого значення набуває тактична форма взаємодії, яка реалізується під час проведення складних та багатоепізодних кримінальних проваджень. У таких випадках розробляються спільні тактичні операції із залученням підрозділів кримінальної поліції, слідчих, експертів та інших спеціалістів. Це дозволяє не лише зібрати необхідні докази, а й запобігти можливому протидіяння з боку організованих злочинних угруповань [2, с. 190].

Сучасна практика взаємодії кримінальної поліції з органами досудового розслідування засвідчує наявність низки проблем. Насамперед це недостатня узгодженість дій між слідчими та оперативними підрозділами, що може призводити до дублювання функцій або втрати часу у збиранні доказів. Значною проблемою залишається бюрократизація процесів, яка уповільнює передачу інформації та ухвалення рішень. Крім того, у багатьох випадках спостерігається обмежений доступ слідчих до спеціалізованих баз даних і технічних засобів, що знижує ефективність доказування. Також проблемним є питання професійної підготовки кадрів, зокрема недостатній рівень знань у сфері цифрової криміналістики та сучасних методів протидії організованих злочинності [3, с. 40].

Для подолання зазначених проблем необхідно удосконалювати нормативно-правову базу, яка регламентує форми та межі взаємодії між кримінальною поліцією і слідчими органами, зокрема шляхом уточнення повноважень та обов'язків кожного учасника. Важливим кроком є розвиток інтегрованих інформаційних систем та цифрових платформ, що забезпечать оперативний обмін даними між підрозділами. Доцільно також створювати спільні слідчо-оперативні групи для розслідування складних злочинів, що дозволить уникнути дублювання та забезпечити комплексний підхід. Велике значення має підвищення кваліфікації кадрів, впровадження програм професійної перепідготовки та тренінгів з використання новітніх криміналістичних методик [4, с. 140].

Отже, ефективна взаємодія кримінальної поліції з органами досудового розслідування є ключовим чинником успішного розкриття кримінальних правопорушень. Незважаючи на наявні проблеми організаційного, правового та технічного характеру, існують реальні можливості для їх подолання. Впровадження цифрових технологій, удосконалення правового регулювання та підвищення професійної підготовки працівників правоохоронних органів здатні суттєво підвищити результативність спільної діяльності. У перспективі саме комплексний, інтегрований підхід до взаємодії дозволить зміцнити законність, забезпечити захист прав і свобод громадян та підвищити довіру суспільства до правоохоронної системи.

Література:

1. Антонюк О.А. Особливості взаємодії окремих підрозділів правоохоронних органів при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку. *Юридична наука*. 2020. № 12 (114). С. 36-42.
2. Бондар В.С. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. № 1. С. 190-206.
3. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування: навч. посібник. О.П. Бойко, О.Ф. Кобзар, В.В. Рогольська, Н.П. Черняк. Дніпро: ДДУВС, 2017. 84 с.
4. Скриник М., Синоверський А. Взаємодія під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану: організаційно-тактичний та психологічний аспекти. *Юридична психологія*. 2024. № 24, том 1. С. 140-153.
5. Ізбаш К.С., Доценко О.С. Форми та методи діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод дітей. *Південно-український правничий часопис*. 2021. № 2. С. 3-7.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Олена Вячеславівна Лісовська,

*здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник: **Сергій Олександрович Єгоров,**
к.ю.н., доцент, кафедри професійних
та спеціальних дисциплін інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Оперативно-розшукова діяльність - це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.[1]

Завдання оперативно-розшукової діяльності (ОРД) полягає у виявленні та документуванні фактів, що свідчать про вчинення кримінально караних діянь окремими особами чи групами, а також у зборі інформації, важливої для забезпечення безпеки громадян, суспільства та держави.

Попри важливість теми, у криміналістичній науці їй приділяється недостатня увага. Згідно з положеннями Кримінального процесуально-

го кодексу України, слідчий має не лише розуміти можливості оперативних підрозділів, але й організовувати проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій, активно співпрацюючи з оперативниками як під час досудового розслідування, так і на стадії здійснення ОРД.[2]

Система органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність в Україні, визначена у статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Право на здійснення ОРД надано спеціально уповноваженим оперативним підрозділам таких органів: Національної поліції України; державного бюро розслідувань; служби безпеки України; служби зовнішньої розвідки України; державної прикордонної служби України; управління державної охорони України; державної кримінально-виконавчої служби України; міністерства оборони України; національного антикорупційного бюро України; бюро економічної безпеки України.[1]

У частині 3 статті 28 Кримінального кодексу України вказано, що кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його підготовці або скоєнні брали участь три і більше осіб, які заздалегідь об'єдналися в стійке формування з метою вчинення цього та інших правопорушень, маючи єдиний план з розподілом ролей, відомий кожному учаснику.

У частині 4 тієї ж статті йдеться про злочинну організацію — це вже стійке ієрархічне об'єднання п'яти і більше осіб, яке створене для вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, керівництва іншими злочинними структурами чи забезпечення їхньої діяльності.

Таким чином, ключовими відмінностями між організованою групою та злочинною організацією є:

- кількість учасників (мінімум 3 проти мінімум 5),
- ступінь структурованості (звичайна змова проти чіткої ієрархії),
- наявність керівника чи лідера,
- ширший масштаб і цілі діяльності злочинної організації. [3, с.23; 6].

В Україні постійно вдосконалюється система боротьби з організованою злочинністю. У 2022 році затверджено план дій, спрямований на покращення законодавства, координацію між органами, аналітичне забезпечення, міжнародну співпрацю та залучення громадськості. Головна роль належить підрозділам Національної поліції. Проте досі відсутній окремий підрозділ, що спеціалізується виключно на боротьбі з організованими злочинами. Існують також проблеми з недостатньою кількістю фахівців, м'яким покаранням для злочинців у складі організованих груп, технічним забезпеченням та застарілими методами розслідування. В умовах воєнного стану робота поліції ускладнюється, а ризики злочинності зростають. Необхідна фахова дискусія щодо створен-

ня спеціального підрозділу у складі Національної поліції для ефективної боротьби з організованою злочинністю.[3, С.31-33; 4; 5]

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є одним із ключових засобів протидії організованій злочинності в Україні. Вона здійснюється уповноваженими правоохоронними органами з метою виявлення, попередження, припинення та документування злочинної діяльності організованих злочинних груп. Одним із головних напрямів ОРД є встановлення структури, складу, ролей та зв'язків між учасниками таких угруповань. Окрему роль відіграє агентурна мережа — конфіденти та секретні співробітники, які дозволяють проникати в середовище злочинців і отримувати інформацію зсередини. Важливою є також аналітична складова ОРД: правоохоронці моніторять криміногенну ситуацію, аналізують дії угруповань, прогнозують можливі злочини, розробляють профілактичні заходи та спеціальні операції. Крім того, ОРД забезпечує взаємодію між різними правоохоронними органами, такими як Національна поліція, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, прикордонна служба тощо, що дозволяє здійснювати комплексні заходи з протидії транснаціональній організованій злочинності. Дані, отримані під час ОРД, стають підґрунтям для відкриття кримінальних проваджень, проведення слідчих дій, затримання підозрюваних та притягнення їх до кримінальної відповідальності. Таким чином, оперативно-розшукова діяльність є невід'ємним елементом системи національної безпеки та правопорядку, спрямованим на виявлення і нейтралізацію організованих злочинних формувань.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
2. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С. В. Албула. — Одеса : ОДУВС, 2023. — 375 с.
3. Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики : матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару, 09 грудня 2022 р., м. Дніпро / МВС України, Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, Департамент стратегічних розслідувань Нац. поліції України [та ін.]. — Дніпро : [б. в.], 2023. — 293 с.
4. Албул С.В., Вихристюк К.О. Аналітична розвідка та оперативно-розшукова діяльність : зарубіжний досвід та вітчизняні перспективи. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 5–8.

5. Щурат Т.Г., Гуменний В.Р. Оперативний пошук як невід’ємна складова оперативно-розшукової діяльності. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 39–41.

6. Єгоров С.О. До питання визначення засобів оперативно-розшукової діяльності. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Одеса, 22 березня 2023 р.) Одеса: ОДУВС, 2023. С. 121-122

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КОНТРОЛЮ ЗА ТЕЛЕФОННИМИ РОЗМОВАМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Катерина Валеріївна Лозован,
курсантка 312 взводу ННІПФПКП НПУ ОДУВС
Науковий керівник: **Сергій Володимирович Албул,**
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС

Ефективність здійснення контролю за телефонними розмовами обумовлюється не тільки поєднанням правових, організаційно-тактичних прийомів і способів його проведення, а й використанням отриманих результатів у процесуальній діяльності для розслідування злочину. Адже отримання й використання інформації, яка передається транспортними телекомунікаційними мережами, шляхом застосування технічних засобів – це необхідний та ефективний спосіб отримання інформації, яка направлена на боротьбу зі злочинністю. Законодавець у ч.1 ст. 263 КПК України передбачив, що шляхом проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж існує можливість негласного отримання інформації у вигляді знаків, сигналів, письмового тексту, зображень, звуків, повідомлень будь-якого виду, яка передається засобами телекомунікацій (електрозв’язку) [3; 4, с. 112]. Під час зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, уповноважені підрозділи Національної поліції, використовуючи відповідні технічні засоби, здійснюють спостереження, відбір та фіксацію змісту інформації, яка передається особами один одному, а також одержання, перетворен-

ня і фіксацію різних видів сигналів, письмового тексту, зображень, звуків, що передаються каналами зв'язку [2, с. 12; 5, с. 84]. У результаті таких дій отримується інформація, яка має оперативно-процесуальне значення, вказує на ознаки кримінального правопорушення у діях підозрюваного, а також інформація, щодо протиправної діяльності окремих осіб.

Підрозділи Національної поліції здійснюючи контроль за телефонними розмовами, використовуючи технічні засоби встановлюють: факт передачі інформації з фіксацією змісту відомостей, що передаються, установленням особи, якій ця інформація надходить, кінцевого обладнання тощо; відомості про початок, кінець, тривалість і зміст з'єднання розмовників; зміст електронної пошти або SMS, MMS повідомлень; зміст телефонних розмов тощо [1, с. 17]. Результати контролю за телефонними розмовами, який здійснюють підрозділи Національної поліції, щодо їх цільового використання можливо розділити на дві групи:

1. Відомості інформаційного характеру, що свідчать про можливі джерела фактичних даних (наприклад, зв'язки підозрюваного, можливість існування співучасників, встановлення місця зберігання предметів і документів, які мають доказове значення для досудового розслідування та ін.) та впливають на вибір організаційних-тактичних прийомів здійснення процесуальних дій (обшук, впізнання, одночасний допит двох чи більше осіб, застосування заходів забезпечення кримінального провадження).

2. Відомості, які мають безпосереднє доказове значення, тобто фактичні дані, які вказують на ознаки протиправних дій. Інформація, що отримується у результаті таких дій, у режимі реального часу, фіксується на магнітних (цифрових) носіях інформації у форматі, який придатний для відтворення слідчим, прокурором або судом з метою проведення інших процесуальних дій. Фонограма – це матеріальний носій інформації, на якому міститься звукова інформація, щодо обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Згідно з ч. 1 та 2 ст. 252 КПК України фіксація перебігу і результатів зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж має відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим чинним КПК України [4, с. 209; 6]. За результатами проведення контролю за телефонними розмовами складається протокол, до якого долучаються додатки (фонограма). З цієї законодавчої вимоги залишається не зрозумілим, хто наділений обов'язком складати протокол: підрозділи Національної поліції чи слідчий, який ініціював таке прослуховування? З цього приводу, зазначимо, що у п. 4.1. Інструкції вказано, що протокол про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складається слідчим, якщо негласна слі-

дча (розшукова) дія проводиться за його безпосередньої участі, в інших випадках – уповноваженим працівником оперативного підрозділу і повинен відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження [6].

Беручи до уваги наведене, пропонуємо встановити суб'єктний склад осіб, що наділені обов'язком складання протоколу щодо інформації, яка отримується у результаті контролю за телефонними розмовами, шляхом заміни у другому реченні ч. 1 ст. 252 КПК України слів «складається протокол» словами «слідчим складається протокол, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його безпосередньої участі, в інших випадках – уповноваженим працівником оперативного підрозділу».

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що результати контролю за телефонними розмовами підрозділами Національної поліції – це ефективний засіб кримінального процесуального доказування, який водночас, з урахуванням практики його застосування, потребує постійного удосконалення.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції*: колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>

2. Албул С.В., Горб В.В. Оперативно-розшукові та контррозвідувальні заходи: навчальний посібник; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 65 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.09.2025).

4. Негласні слідчі (розшукові) дії: навчальний посібник / С.В. Албул, С.А. Дроботов, Г.І. Масяйкін, Д.М. Павлов; за заг. ред. С.А. Дроботова. К.: Інститут УДО України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2022. 472 с.

5. Оперативно-розшукова тактика : навчальний посібник / С.В. Албул, Є.В. Поляков, Ю.П. Свинарченко, Т.Г. Щурат; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса: ОДУВС, 2025. – 235 с.

6. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення 12.09.2025).

ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ МЕЖІ ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ МЕТОДІВ ОРД

Валерія Анатоліївна Мазурець,
*здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки спеціальності 081 «Право»
Науковий керівник: **Сергій Олександрович Єгоров,**
к.ю.н., доцент, кафедри професійних
та спеціальних дисциплін інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Використання негласних методів оперативно-розшукової діяльності (ОРД) є важливою складовою забезпечення державної безпеки, протидії злочинності та охорони публічного порядку. Водночас застосування таких заходів потребує чіткого балансу між інтересами безпеки та захистом прав і свобод людини. Законодавство України, зокрема Закон «Про оперативно-розшукову діяльність», містить визначення правових підстав для проведення негласних заходів, однак на практиці виникають численні етичні дилеми, пов'язані з можливим втручанням у приватне життя громадян [1, с. 6–9].

Негласні методи ОРД, зокрема прослуховування, зовнішнє спостереження, використання агентури та технічних засобів, мають здійснюватися лише за наявності достатніх правових підстав та з дотриманням процесуальних гарантій. Особливу увагу приділяється дотриманню статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на повагу до приватного життя. Порушення цих норм може призвести до недопустимості доказів у кримінальному процесі, а також до відповідальності держави в ЄСПЛ [2, с. 63].

Однією з ключових проблем у цій сфері є недосконалість правового регулювання механізму контролю за проведенням негласних заходів. Як зазначено в науковій літературі, практика свідчить про формальне погодження слідчих суддів щодо дозволів на негласні дії, без належного обґрунтування необхідності їх застосування. Це створює ризики зловживань та фактичної легалізації незаконного втручання у приватне життя осіб [3, с. 132–133; 4; 5; 6].

Окрім правового аспекту, етична сторона використання негласних методів потребує особливої уваги. Діяльність оперативних працівників має ґрунтуватися не лише на законі, а й на принципах службової етики, таких як повага до людської гідності, добросовісність, пропорційність і

необхідність. Відсутність чітких стандартів етичної поведінки в ОРД ускладнює процес оцінки правомірності їхніх дій, особливо в умовах надзвичайного або воєнного стану [4, с. 21].

Таким чином, використання негласних методів у сфері оперативно-розшукової діяльності потребує особливо зваженого підходу, в якому повинні бути забезпечені як ефективність розслідування, так і дотримання прав людини. Наявність законодавчого регулювання є необхідною, але недостатньою умовою правомірності таких заходів: вирішальне значення має належна реалізація норм на практиці, контроль з боку суду та громадськості, а також внутрішній етичний кодекс працівників оперативних підрозділів.

Проблеми недосконалого контролю, формалізму при санкціонуванні негласних дій, а також потенційні порушення прав на приватність вимагають системного вдосконалення як у нормативній, так і в професійно-етичній площинах. Зокрема, варто посилити незалежність судового контролю, розробити чіткі етичні стандарти поведінки оперативних працівників та запровадити механізми оцінки пропорційності негласного втручання.

Негласні методи ОРД повинні залишатися виключним інструментом, що застосовується лише за умов крайньої необхідності, у випадках, коли інші засоби є неефективними або неможливими. Тільки в такому випадку держава зможе гарантувати захист прав і свобод громадян, не жертвуючи при цьому своєю здатністю забезпечувати національну безпеку та правопорядок.

Література:

1. Головки М.Б. Правові засади оперативно-розшукової діяльності: методичні вказівки до самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право», освітньо-професійної програми «Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура)»:– Чернівці: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ, - 2019. - 37 с.

2. Грибовський О. В. Оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії під час виявлення й фіксації одержання неправомірної вигоди: Київ: юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. 2015, 190 с.

3. Шевчук О. Ю. Дотримання прав і свобод людини в організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій: Харків, 2019, 255 с.

4. Албул С.В. Поняття, елементи та види оперативно-розшукових ситуацій. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects: Proceedings of the 8-th International scientific and practical conference (1-3 May, Munich)*. MDPC Publishing. Munich, Germany. 2023. Pp. 415-419.

5. Щурат Т.Г., Влад А.Д. Спільні риси оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції*

України: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 31–33.

6. Єгоров С.О., Федорова А.І. Регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайства, які вчиняються організованими групами в умовах воєнного стану. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 155–158.

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗБУТУ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

*Демид Анатолійович Морозов,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

*Олександр Сергійович Токолов,
курсант 408 взводу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України ОДУВС*

Сучасні умови розвитку криміногенної ситуації в Україні, які ускладнені воєнним станом, активізацією організованих злочинних угруповань та поширенням наркозлочинності, вимагають якісного оновлення підходів до здійснення оперативно-розшукової діяльності. Особливого значення в цьому контексті набуває кримінальний аналіз, який розглядається не лише як інформаційно-аналітичний інструмент, а й як один із гласних заходів оперативно-розшукової діяльності, що забезпечує виявлення, прогнозування і запобігання злочинним проявам, зокрема у сфері незаконного обігу психоактивних речовин.

Слід наголосити, що проблема незаконного збуту наркотиків і психоактивних речовин в Україні має стійкий характер і є однією з ключових загроз національній безпеці. За даними ООН та Європолу, наркобізнес генерує значні фінансові потоки, які надалі можуть використовуватися для фінансування тероризму, організованої злочинності та корупційних схем [7; 8]. Традиційні методи протидії наркозлочинності вже не завжди відповідають динаміці розвитку злочинних способів, особливо в умовах цифровізації, появи «даркнет»-платформ і поширення крипто-

валютних транзакцій [2, с. 101]. У цьому зв'язку кримінальний аналіз стає ключовим механізмом не лише для розкриття вже вчинених злочинів, а й для попередження та прогнозування злочинної активності.

Готліб (Steven Gottlieb), Аренберг (Sheldon Arenberg) та Сінх (Raj Singh) у своїй книзі вказують на те, що кримінальний аналіз – це набір систематичних аналітичних процесів, спрямованих на надання своєчасної та відповідної інформації щодо моделей злочинності та кореляцій тенденцій для допомоги оперативному та адміністративному персоналу в плануванні використання ресурсів для запобігання та припинення злочинної діяльності, сприяння процесу розслідування, збільшення затримань і розкриття справ [4, с. 15].

Кримінальний аналіз у сучасному розумінні — це систематичне збирання, оцінювання та інтерпретація кримінально значущої інформації, що дозволяє виявити закономірності та взаємозв'язки, невидимі на рівні окремих епізодів злочинної діяльності [4, с. 16]. На відміну від традиційних оперативно-розшукових заходів, що часто мають тактичний і реактивний характер, кримінальний аналіз орієнтований на стратегічне бачення, оцінку ризиків і прогнозування тенденцій розвитку злочинності. У правовому вимірі цей захід ґрунтується на положеннях п. 21 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5], а також відомчих нормативних актів МВС та Національної поліції України, які регламентують діяльність аналітичних підрозділів та використання інформаційних систем у сфері протидії злочинності [3, с. 86; 11, с. 286].

У межах протидії незаконному обігу психоактивних речовин кримінальний аналіз виконує кілька ключових функцій. По-перше, він забезпечує узагальнення даних про способи збуту наркотиків, включаючи канали їх постачання, логістичні маршрути, методи приховування та розповсюдження. Сучасні злочинні угруповання активно використовують цифрові платформи, соціальні мережі та мобільні месенджери для координації незаконних операцій. Завдяки аналітичним методам, правоохоронні органи можуть відслідковувати не лише окремі транзакції, а й складні багаторівневі злочинні схеми [9, с. 112; 10, с. 144]. По-друге, кримінальний аналіз дозволяє встановити зв'язки між підозрюваними особами, створюючи мережеві карти комунікацій, що є ефективним інструментом для виявлення організованих груп. По-третє, він допомагає прогнозувати розвиток ситуації, виявляючи тенденції зростання попиту на окремі види психоактивних речовин у різних регіонах.

На практиці кримінальний аналіз використовується не лише як інструмент реагування на вже вчинені злочини, але й як спосіб превентивного впливу. Наприклад, завдяки аналітичним даним виявляються регіони з підвищеною концентрацією випадків збуту наркотиків, що дозволяє спрямовувати оперативні ресурси більш адресно. Крім того, аналітичні висновки стають основою для прийняття управлінських рішень

у системі МВС та Національної поліції України, формування стратегічних програм протидії наркозлочинності [1, с. 5].

Значна увага приділяється міжнародному співробітництву у сфері кримінального аналізу. Протидія наркозлочинності здійснюється ціле спрямовано з використанням багатосторонніх міжнародно-правових норм, що диференціюються на загальні і спеціальні. До загальних відносяться акти, що регулюють різні міжнародні відносини в тому числі пов'язані з боротьбою з міжнародними злочинами і злочинами міжнародного характеру, включаючи наркобізнес. Спеціальні представляють міжнародно-правові акти, які безпосередньо спрямовані на подолання наркотизму. Серед них суттєве значення мають міжнародні багатосторонні конвенції [3, с. 195].

Водночас існують суттєві проблеми у застосуванні кримінального аналізу. До них належать недостатнє технічне забезпечення аналітичних підрозділів, відсутність уніфікованих методичних стандартів та потреба у підготовці висококваліфікованих кадрів. Додатковим викликом є швидка трансформація ринку психоактивних речовин, коли з'являються нові види наркотиків (так звані «дизайнерські» наркотики), що швидко поширюються серед молоді й вимагають оперативної реакції з боку правоохоронців.

Міжнародний досвід доводить ефективність використання кримінального аналізу у боротьбі з наркозлочинністю. У країнах Європейського Союзу активно функціонують спеціалізовані аналітичні центри, зокрема в межах діяльності Європолу, які здійснюють моніторинг та прогнозування тенденцій на ринку наркотиків, застосовуючи багатовимірні системи аналізу даних і технології штучного інтелекту. У США кримінальний аналіз широко використовується Управлінням з боротьби з наркотиками (DEA) для виявлення міжнародних каналів постачання та фінансових схем, пов'язаних із наркобізнесом [7]. Застосування міжнародних практик свідчить про те, що кримінальний аналіз може виступати не лише інструментом реагування, а й стратегічним механізмом запобігання поширенню наркотичних засобів. Для України надзвичайно актуальним є запозичення досвіду міжнародної кооперації, зокрема участь у програмах ЄС з обміну аналітичною інформацією, спільних розслідуваннях та інтеграція у глобальні бази даних щодо наркоринку.

Перспективи розвитку кримінального аналізу в Україні пов'язані з удосконаленням законодавчої бази, впровадженням сучасних програмних комплексів, здатних здійснювати багатовимірний аналіз великих обсягів даних, а також з поглибленням міжнародної інтеграції. Успішне використання кримінального аналізу у протидії незаконному збуту психоактивних речовин можливе лише за умови належної координації між підрозділами Національної поліції, прокуратурою, митними органами та міжнародними партнерами.

Таким чином, кримінальний аналіз як гласний захід оперативно-розшукової діяльності є невід'ємною складовою сучасної стратегії бо-

ротьби з наркозлочинністю. Його роль полягає у створенні комплексного інформаційного підґрунтя для прийняття рішень, формуванні цілісного бачення злочинних процесів і забезпеченні ефективного превентивного впливу. В умовах зростаючої глобалізації та цифровізації злочинності саме кримінальний аналіз виступає тим інструментом, що дозволяє правоохоронним органам випереджати злочинців на крок і мінімізувати шкоду, яку завдає незаконний збут психоактивних речовин суспільству та державі.

Література:

1. Албул С.В. Тактичні особливості здобуття оперативної інформації про криміногенні процеси у злочинному середовищі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Спеціальний випуск № 4. С. 3–11.
2. Албул С.В., Байов В.О. Оперативно-розшукова протидія наркозлочинам, що вчинюються етнічними злочинними угрупованнями: монографія; за заг. редакцією проф. С. В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2024. 226 с.
3. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.
4. Основи кримінального аналізу: посібник з елементами тренінгу / Албул С.В., Користін О.Є., Заєць О.М., Ісмаїлов К.Ю., Тетерятник Г.К., Горбаньов І.М. – Одеса : ОДУВС, 2016. – 112 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність Закон України від 18.02.1992 р. №2135XII URL: <https://surl.li/cvuoiv> (дата звернення 15.09.2025).
6. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР. URL: <https://surl.li/prarde> (дата звернення 15.09.2025).
7. DEA Mission statement. DEA. URL: <https://www.dea.gov/about/mission>
8. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol (2024), EU Drug Markets Analysis: Key insights for policy and practice, Publications Office of the European Union, Luxembourg. URL: <https://surl.li/cc/oahibu> (дата звернення 19.09.2025).
9. Поляков Є.В. Парушев Д.М. Практичні інструменти та алгоритми використання OSINT. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 травня 2025 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС. С. 112–116.
10. Свинаренко Ю.П., Толмаченко Є.О. Розвиток кримінального аналізу та кібербезпеки в Україні. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: матеріали науково-практичної конференції. (м. Одеса, 23.05.2025 р.; ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2025. С. 144–147.

11. Щурат Т.Г. Поліцейський скринінг в умовах воєнного стану як один із напрямів діагностики. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір*: матеріали науково-практичного онлайн-заходу (м. Одеса, 29 квітня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 285–286.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Кіра Геннадіївна Набільська,
курсант групи ННІ 1-201 групи,
Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: *Оксана Василівна Пчеліна,*
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства,
Харківський національний університет внутрішніх справ

На сучасному етапі розвитку правової системи України питання впровадження електронного судочинства в кримінальному провадженні набуває особливої актуальності, оскільки відповідає як загальнонаціональним тенденціям цифровізації, так і потребам оптимізації діяльності судових органів. Електронне судочинство, як форма організації обміну інформацією між судами та учасниками процесу, сприяє підвищенню ефективності та прозорості судового розгляду, забезпечуючи доступність правосуддя та прискорення розгляду в кримінальному провадженні. Запровадження сучасних інформаційних технологій у судову сферу дає змогу не лише автоматизувати процеси обробки, зберігання і передавання документів, а й спростити комунікацію між сторонами, забезпечити оперативний доступ до судових рішень та уніфікувати процедуру судового розгляду.

У контексті кримінального провадження електронне судочинство відіграє вирішальну роль у скороченні строків розгляду справ, зниженні навантаження на суддів та працівників апарату суду, а також у підвищенні якості судових рішень через можливість швидкого аналізу великої кількості інформації. Крім цього, використання електронних документів та реєстрів мінімізує ризики втрати чи підробки матеріалів кримінального провадження (кримінальної справи), а цифрові засоби фіксації процесуальних дій забезпечують додатковий рівень контролю за дотриманням процесуальних норм.

Особливої актуальності набуває впровадження сучасних інформаційних технологій у сфері кримінального провадження, адже саме цей напрямок судочинства характеризується значною складністю процедур, великою кількістю учасників процесу та необхідністю оперативного

обміну процесуальними документами між усіма сторонами. Використання електронних систем дозволяє автоматизувати такі процеси, як подання та розгляд клопотань, отримання повідомлень про судові засідання, подання доказів у цифровій формі, реєстрація процесуальних дій тощо. При цьому використання електронного судочинства в кримінальному провадженні має базуватися на належному правовому підґрунті.

Зокрема, початком правового забезпечення електронного судочинства на теренах європейського континенту слід визнати Рекомендацію Rec (2001) 2 щодо побудови та перебудови судових систем і правової інформації в економічний спосіб і Рекомендацію Rec (2001) 3 щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх інформаційних технологій, які були ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи 28 лютого 2001 року [1; 2]. Своєю чергою, Україна як держава-член Ради Європи не може залишатися осторонь процесів інформатизації загалом та судової діяльності зокрема, які проходять на європейському континенті. Тому 22 травня 2003 року було прийнято Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який фактично започаткував створення електронного судочинства. Дія цього Закону поширюється на відносини, що виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів [3]. Законодавство щодо електронних документів та електронного документообігу регулюється низкою нормативних актів, серед яких і Цивільний кодекс України. Однак ці положення не узгоджені з процесуальним законодавством, у результаті чого чинні процесуальні закони не містять згадок про використання електронного документообігу в судах.

Важливим нормативно-правовим актом в аспекті запровадження електронного судочинства, серед іншого в кримінальному провадженні, є Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 року, який регулює відносини щодо забезпечення доступу до судових рішень (рішень, судових наказів, постанов, вироків, ухвал), ухвалених судами загальної юрисдикції, та ведення Єдиного державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР). Зазначений Закон сконструйовано таким чином, що можливо виокремити принципи доступу до судових рішень – універсальність, всеохоплюваність, конфіденційність, відкритість, відповідальність, бюджетне фінансування, державне регулювання, та взаємодія. За допомогою ЄДРСР можливо забезпечити вільний доступ всіх зацікавлених осіб до судових рішень з метою реалізації права учасників процесу на оскарження судового рішення. Як самостійний здобуток функціонування ЄДРСР вбачається і можливість забезпечення однакового застосування норм законодавства судами вищих інстанцій, підвищення якості судових рішень загалом, зменшення навантаження на суди касаційної інстанції, спрощення

збору даних для аналізу й узагальнення судової практики та оцінки професійних якостей кожного судді [4, с. 95–99].

При цьому наголосимо, що перехід до електронного судочинства вимагає комплексного підходу до вирішення супутніх цьому процесу проблем і значних фінансових витрат, які у майбутньому мають дати результат у вигляді економії коштів. Тому Україна як держава, яка поставила за мету відповідати світовим та європейським стандартам здійснення судочинства та забезпечення права громадян на доступне правосуддя, не може стояти осторонь процесів інформатизації, які поступово проникають у кожную сферу діяльності людини та суспільства. Так, згідно з Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС) остання є «сукупністю інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію визначених законодавством та цим Положенням процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС». При цьому в судах і органах системи правосуддя функціонують такі окремі підсистеми (модулі) ЄСІТС як «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцв'язку [5]. Також суттєвим кроком до запровадження електронного судочинства є розроблення Стратегії розвитку правосуддя на 2025–2030 роки як «єдиного документа влади у реформуванні правосуддя» [6].

Серед правових підстав упровадження електронного судочинства в кримінальному провадженні варто назвати Положення про автоматизовану систему документообігу суду, яким визначено порядок функціонування такої автоматизованої системи. Зокрема, автоматизована система документообігу суду забезпечує реєстрацію кореспонденції та судових справ, їх неупереджений розподіл між суддями, визначення присяжних, надання інформації про стан розгляду справ, оприлюднення даних на вебпорталі «Судова влада України», зберігання оригіналів електронних документів, формування статистики й аналітики, видачу копій судових рішень, автоматичне надсилання електронних документів учасникам процесу та передачу справ до електронного архіву [7].

Отже, впровадження електронного судочинства в кримінальному провадженні відповідає світовим і європейським стандартам здійснення правосуддя, а також сучасним викликам, що стоять перед правовою

системою України. Це не лише технічне нововведення, а й стратегічний напрямок розвитку судової влади, який передбачає підвищення професійного рівня суддів, вдосконалення механізмів обміну інформацією та створення єдиної автоматизованої системи документообігу. Загалом, електронне судочинство є передумовою для формування відкритого, доступного та ефективного судового процесу, що сприяє зміцненню довіри суспільства до судової влади і забезпеченню справедливого розгляду в кримінальних провадженнях.

Література:

1. Рекомендація Rec (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб: від 28 лютого 2001 року. Комітет Міністрів Ради Європи. *Окреме видання*. 16 с.

2. Рекомендація № R (2000) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій: від 28 лютого 2001 року. Комітет Міністрів Ради Європи. *Окреме видання*. 2 с.

3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.

4. Сопільник Р.Л. Єдиний державний реєстр судових рішень. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 7. С. 95–99.

5. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: затверджено Рішенням Вищої ради правосуддя 17.08.2021 № 1845/0/15-21. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n22>.

6. Мудра І. Стратегія розвитку системи правосуддя на 2025-2030 роки стане єдиним документом для його реформування. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3921385-strategia-rozvitku-pravosudda-20252030-stane-edinim-dokumentom-reformuvanna-pravosudda-mudra.html>.

7. Положення про автоматизовану систему документообігу суду: затверджено Рішенням Ради суддів України від 11.11.2024 № 39. *Судова влада України*. URL: <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/>.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Евеліна Рустамівна Нарзієва,
здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки спеціальності 081 «Право»
Науковий керівник: **Сергій Олександрович Єгоров,**
к.ю.н., доцент, кафедри професійних
та спеціальних дисциплін інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Актуальність теми: В умовах широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України питання виявлення та документування колабораціонізму набуло виняткового значення. Колабораціонізм, як форма допомоги державі-агресору у шкоді суверенітету, територіальній цілісності та безпеці України, є не лише моральним злочином, а й кримінально караним діянням. Ефективне виявлення, фіксація та документування колабораційної діяльності вимагає інтеграції оперативно-розшукових заходів, які відіграють ключову роль у системі національної безпеки.

Сучасні виклики, що постали перед українською державністю, зумовили необхідність активізації оперативно-розшукової діяльності (ОРД) із залученням спеціальних методів фіксації фактів сприяння ворогу. Колабораціонізм має різні форми: від інформаційної підтримки агресора, поширення пропаганди, до надання матеріальної допомоги або участі в окупаційних адміністраціях. Така діяльність часто має латентний характер, що зумовлює необхідність застосування негласних методів виявлення.

У складних умовах воєнного стану колабораційна діяльність набуває все більш витончених і прихованих форм:

- розгортання мереж агентури на тимчасово окупованих територіях;
- інформаційно-психологічні операції, спрямовані на деморалізацію населення;
- цифровий колабораціонізм, що реалізується через соціальні мережі та месенджери;
- використання штучного інтелекту для маскування ворожих наративів;
- співпраця місцевих чиновників і бізнесу з окупаційною владою.

У такій ситуації ефективність оперативно-розшукових та слідчих заходів, спрямованих на виявлення, фіксацію та припинення колабора-

ційної діяльності, набуває критично важливого значення для збереження державності, територіальної цілісності та громадянської безпеки.

Оперативно-розшукова діяльність — це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюється із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Оперативно-розшукова діяльність виступає ключовим інструментом у системі забезпечення державної безпеки, особливо в умовах воєнного стану. Вона спрямована на виявлення, фіксацію та запобігання проявам колабораційної діяльності, яка становить пряму загрозу територіальній цілісності та суверенітету України.

Законодавець визначає основні завдання оперативно-розшукових заходів як збір фактичних даних про протиправні дії фізичних осіб або організованих груп, за які передбачена відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України, що співпрацюють з державою-агресором, підтримують окупаційні адміністрації чи поширюють ворожу пропаганду. Ці заходи також передбачають виявлення і нейтралізацію розвідувально-підривної діяльності в інтересах іноземних спецслужб. [1]

Особливості поняття «колабораційна діяльність» містяться у статті 111-1 Кримінального кодексу України, колабораційна діяльність охоплює низку свідомих і добровільних дій громадян України, спрямованих на співпрацю з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією або створеними нею незаконними органами влади та збройними формуваннями. До таких дій належать публічне заперечення факту збройної агресії проти України, підтримка або схвалення рішень окупаційної адміністрації, добровільне обіймання посад у незаконних структурах на тимчасово окупованих територіях, участь у проведенні незаконних виборів та референдумів, передача матеріальних ресурсів ворогу, господарська діяльність у взаємодії з окупаційними органами, а також пропаганда в освітній сфері, що сприяє легітимізації агресії. [2]

Бісюк О., Асанов Д., зазначають що на момент початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України стало очевидним, що чинні на той час положення Кримінального кодексу України потребували термінових змін і уточнень, зокрема в частині диференціації кримінальної відповідальності за співпрацю з ворогом. Якщо розглядати саме поняття «колаборація» в широкому філософському або соціологічному контексті, воно традиційно асоціюється зі спільною діяльністю двох або більше сторін для досягнення спільної мети. Однак в умовах воєнного стану колабораційна діяльність набуває абсолютно протилежного змісту — вона стає багатограним, суперечливим і водночас небезпечним соціальним явищем, що викликає гостре негативне сприйняття суспільством. [3, 101]

Як зазначають дослідники О. І. Гарасимів, Б. Т. Гарасимів та О. В. Ряшко, однією з ключових проблем у сфері виявлення та документування колабораційної діяльності є фактична недосяжність тимчасово окупованих територій України для працівників правоохоронних органів. Внаслідок цього істотно ускладнюється процес здійснення слідчих (розшукових) дій, а також інших процесуальних заходів, спрямованих на встановлення обставин, що підлягають доказуванню в межах кримінального провадження. Через це обсяг доказової бази в подібних справах розширюється вже з моменту перевірки інформації щодо самого факту можливої колабораційної діяльності й охоплює весь комплекс доказів, необхідних для її підтвердження.

Форми колабораційної діяльності, як це визначено кримінальним законодавством України, охоплюють широкий спектр протиправної поведінки. До них, зокрема, належать: публічне заперечення факту збройної агресії проти України або заклики до підтримки держави-агресора (в тому числі через мережу Інтернет); добровільне зайняття посад у незаконних органах окупаційної влади (як із виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, так і без них); ведення пропаганди в закладах освіти, включаючи впровадження освітніх стандартів держави-агресора; надання допомоги збройним формуванням окупанта; організація політичних заходів на користь держави-агресора (з'їзди, мітинги, демонстрації, конференції, «круглі столи», збір і поширення ворожої інформації тощо); а також зайняття посад у сфері правосуддя або військових формуваннях держави-агресора. Усі ці дії в умовах воєнного стану набувають особливої суспільної небезпеки, вимагаючи чіткого нормативного реагування та ефективного механізму фіксації й притягнення винних осіб до відповідальності. [4, 108; 5; 6].

Отже, в умовах широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України проблема виявлення та документування колабораційної діяльності набула надзвичайної актуальності. Колабораціонізм, що в мирний час міг асоціюватися зі співпрацею задля досягнення спільної мети, в умовах війни трансформувався у вкрай небезпечне суспільне явище, яке несе загрозу національній безпеці, територіальній цілісності та суверенітету України. Така діяльність охоплює широкий спектр форм — від пропаганди й інформаційної підтримки держави-агресора до прямої участі у діяльності окупаційних адміністрацій та незаконних органів. З огляду на латентний характер багатьох таких проявів, ефективне виявлення й фіксація колабораційної діяльності вимагає активного залучення оперативно-розшукових заходів, у тому числі негласного характеру. Особливе ускладнення для правоохоронних органів становить обмежений доступ до тимчасово окупованих територій, що зумовлює необхідність удосконалення методів збору доказів і розширення доказової бази вже з моменту надходження інформації про можливі протиправні дії. Законо-

давчі зміни, прийняті після початку повномасштабної агресії, стали важливим кроком для уточнення і диференціації відповідальності за колабораціонізм, однак потребують подальшого розвитку, зокрема в частині забезпечення ефективного механізму притягнення до відповідальності. Отже, поєднання сучасного правового регулювання, аналітичної роботи, технічних засобів та оперативно-розшукової діяльності має стати ключовим елементом у системі протидії колабораційній діяльності, що є критично важливою для збереження української державності.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12> (дата звернення: 22.05.2025)

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 22.09.2025).

3. Албул С.В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2-х т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 2. С. 432–435.

4. Албул С.В. Загрози терористичного характеру: до питання визначення поняття. *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 16 червня 2023 р.). Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 78–80.

5. Єгоров С.О. Проблеми аспекти співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у протидії колабораціонізму. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 130–133.

6. Щурат Т.Г., Гуменюк А.В. Поняття «колабораціонізму» в сучасному законодавстві України. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 244–247.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ І УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

*Ольга Олександрівна Нестеровська,
курсантка 306 взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності НПУ ОДУВС
Науковий керівник: **Юрій Павлович Свинаренко,**
доктор філософії, завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

В умовах збройного конфлікту, гібридних загроз та цифровізації правоохоронної діяльності оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є важливим інструментом протидії злочинності й тероризму, але водночас несе ризики для прав людини – приватності, справедливого суду, свободи від незаконного втручання. Це підтверджується практикою України та ЄСПЛ.

Дослідження має на меті проаналізувати міжнародні стандарти захисту прав людини в ОРД, зіставити їх із українським законодавством і практикою, визначити проблемні аспекти та напрями реформ. Завдання: огляд рішень ЄСПЛ, аналіз національної бази й судової практики, виявлення критичних порушень та пропозиції вдосконалення.

Серед міжнародних стандартів забезпечення прав людини під час здійснення ОРД, найважливішим міжнародним документом є Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ETS No. 5, ратифікована Україною 1997 року). Стаття 8 Конвенції гарантує право на повагу до приватного й сімейного життя, дому та кореспонденції. Згідно з практикою ЄСПЛ, втручання у приватне життя чи кореспонденцію за допомогою негласних заходів може бути виправданим тільки якщо це «у відповідності із законом», має легітимну мету (наприклад, захист національної безпеки, громадського порядку або запобігання злочину), є необхідним у демократичному суспільстві і передбачає адекватні гарантії від зловживань. Суд неодноразово наголошував, що закон має бути чітким і детальним щодо підстав та меж надання права органам проводити таємний нагляд або приховані слідчі заходи [1].

Ще одним документом є Практика Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи, зокрема Recommendation No. R (87) 15 «Про регулювання використання персональних даних у поліцейському секторі». Ця Рекомендація містить принципи щодо обробки особистих даних: обмеження

за обсягом, строками зберігання, доступом до даних, знищенням даних, а також контролем за їх використанням. Важливою є вимога, щоб законодавство або інші нормативні документи чітко визначали категорії осіб, які можуть підлягати спостереженню, види втручань і процедуру санкціонування.

Крім того, міжнародні угоди з прав людини, такі як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), також містять положення про право на приватність (стаття 17) і справедливий суд (стаття 14), які мають застосування до випадків застосування негласних методів у кримінальному провадженні чи управлінні розвідкою. Генеральні коментарі Комітету з прав людини ООН уточнюють, що держава має встановлювати чіткі процедури та гарантії, коли допускається втручання у право на приватність, зокрема повідомлення суб'єкта, можливість оскарження, мінімізація обсягу та строків збору і зберігання даних [6, с.115].

У рішенні ЄСПЛ *Denysyuk and Others v. Ukraine* від 13 лютого 2025 року Суд встановив, що правові гарантії в Україні були недостатніми для запобігання свавілля при прослуховуванні й прихованому відеоспостереженні, що призвело до порушення статті 8 Конвенції; рішення містить детальний аналіз відсутності процедур доступу до документації для оскарження негласних заходів [4].

Українське законодавство щодо гарантій прав людини при здійсненні ОРД базується на Конституції України від 28 червня 1996 р. яка створює основу для правових гарантій у сфері ОРД. Наприклад, стаття 31 гарантує недоторканність житла, а також таємницю листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції, обмеження яких можливе виключно за законом. Стаття 32 Конституції гарантує право на недоторканність особистого і сімейного життя, а також забороняє збір, зберігання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII (зі змінами) регламентує види оперативних заходів, повноваження органів, підходи до забезпечення законності. Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України) від 13 квітня 2012 року № 4651-VI містить главу 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії». Стаття 246 КПК визначає підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій: вони допускаються лише в межах кримінального провадження, за умови, що без такого втручання неможливо досягти мети слідства, і лише за санкцією слідчого судді або іншого уповноваженого законом органу. Стаття 247 КПК регламентує порядок розгляду клопотань слідчих суддів щодо надання дозволу на проведення таких дій. Закон і КПК повинні забезпечувати, щоб особа мала можливість оскарження рішень щодо негласних дій, щоб строки та обсяг діяльності не пере-

вищували необхідного, та щоб будь-яке втручання у приватність супроводжувалося судовим наглядом або незалежним контролем [2; 10, с. 21].

Судовий та прокурорський контроль за здійсненням негласних слідчих (розшукових) дій в Україні ґрунтується на положеннях Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (зокрема ст. 246 – підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, ст. 247 – порядок розгляду клопотань про надання дозволу, ст. 253 – порядок повідомлення про проведені НСД) та на процесуальній ролі прокурора як уповноваженого на прийняття окремих рішень щодо організації контролю за вчиненням злочину. Верховний Суд, матеріали та узагальнення практики декларують, що рішення слідчого судді мають бути вмотивованими, а процесуальні документи – доступними для сторони захисту, оскільки порушення порядку санкціонування тягне за собою недопустимість отриманих доказів.

У практиці національних судів є численні приклади, коли докази, отримані в результаті НСД, визнавали недопустимими через процесуальні порушення. Так, у практичних оглядах і рішеннях Касаційного кримінального суду та Верховного Суду наведено справи, в яких відсутність постанови прокурора, невідповідність підстав проведення контролю за вчиненням злочину або порушення строків санкціонування призводили до виключення аудіо- та відеозаписів, результатів контролю кореспонденції та інших матеріалів із доказової бази (приклади: постанова ВС від 26.03.2019 у справі № 554/5204/17; постанова ККС ВС від 21.02.2019 у справі № 698/1151/15-к) [3; 9, с. 125].

Підсумовуючи, для наближення практики до вимог Конвенції слід: 1) чітко кодифікувати підстави, процедури та строки застосування і продовження НСД у законодавстві про ОРД та КПК; 2) забезпечити обов'язкову судову санкцію з письмовим обґрунтуванням і незалежний контроль виконання дозволів; 3) запровадити журнали обліку, строки знищення матеріалів та механізми повідомлення осіб після завершення операцій (за винятком належно обґрунтованих випадків); 4) створити незалежний наглядовий орган або посилити парламентський контроль із доступом до статистики та регулярною звітністю. Ці кроки відповідають рекомендаціям Ради Європи та практиці ЄСПЛ. [7, с.173; 8, с. 21]. Пропонуємо пріоритетно забезпечити: а) законодавчу деталізацію НСД згідно з вимогами ЄСПЛ; б) незалежний нагляд і прозору звітність; в) системне навчання та методичну підтримку для працівників правоохоронних органів – як передумову зниження ризиків порушень і підвищення доказової цінності зібраних матеріалів [5, с.84].

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) Документ

995_004, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.08.2021 [Електронний ресурс] URL: <https://surl.li/bczlmf> (дата звернення 22.09.2025).

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 10.09.2025).

3. Постанова ККС ВП від 26.03.2019 року у справі №554/5204/17 [Електронний ресурс] URL: <https://surl.li/njurfw> (дата звернення 20.09.2025).

4. Європейський суд з прав людини / П'ята секція / Справа «Денисюк та інші проти України» (Case of Denysyuk and others v. Ukraine) [Електронний ресурс] URL: <https://surl.li/zugxwn> (дата звернення 22.09.2025).

5. Гарантії та забезпечення прав людини в Україні: становлення, Г20 розвиток та перспективи : збірник тез доповідей та повідомлень за матеріалами круглого столу, присвяченого Міжнародному дню прав людини (м. Харків, 4 грудня 2022 р.). – Харків : НІОУ імені Ярослава Мудрого, 2022. – 146 с.

6. Забезпечення прав людини правоохоронними органами / С.В. Петков, І.В. Іванов, Ю.В. Делія; за заг. ред. д. ю. н., проф. С.В. Петкова. – К. : КНТ, 2022. – 241 с.

7. Лежнін К. В. Стандарти забезпечення прав людини в діяльності Служби безпеки України в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 34. С. 172–177.

8. Албул С.В. Забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності: збірник нормативно-правових актів. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 32 с.

9. Албул С.В. Омбудсмен з питань розвідки: досвід Литовської Республіки в контексті становлення кримінальної розвідки в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. Частина 3. С. 125–130. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.19>

10. Албул С.В. Принципи оперативно-розшукової діяльності: посібник. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 60 с.

ВИКОРИСТАННЯ ГЛАСНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ У ДОКУМЕНТУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

*Аліна Олександрівна Огородник,
курсантка 409 взводу*

*факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України ОДУВС*

Демид Анатолійович Морозов,

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Гласні оперативно-розшукові заходи є важливим інструментом у документуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом психоактивних речовин, таких як наркотичні засоби, психотропні речовини та їх прекурсори. Вони дозволяють відкрито збирати, фіксувати та оцінювати інформацію, необхідну для розкриття та запобігання таким злочинам, із дотриманням принципів законності та поваги до прав людини, як передбачено законодавством України про оперативно-розшукову діяльність [1, с. 24].

Варто зазначити, що гласні методи мають не лише доказове, але й превентивне значення. Вони формують у суспільстві розуміння невідворотності покарання та демонструють активну роботу правоохоронних органів у протидії незаконному обігу наркотиків. Наприклад, відкрите залучення представників громадськості до антинаркотичних заходів може знижувати рівень латентності злочинів та створювати умови для раннього виявлення правопорушень. У цьому контексті важливу роль відіграє взаємодія поліції з закладами освіти, медичними установами та соціальними службами [2, с. 89].

До гласних заходів належать:

- прийняття заяв і скарг про вчинення правопорушень та їх перевірка;
- участь у проведенні огляду місця події з метою фіксації обставин злочину;
- отримання пояснень щодо конкретних фактів, протиправних дій та осіб, які їх скоїли;
- вжиття необхідних заходів для припинення та попередження правопорушень;

— гласне відвідування підприємств, організацій та установ, проведення бесід, вивчення документів, що характеризують фінансово-господарську та іншу діяльність;

— відвідування житлових та інших приміщень за згодою власників, із можливим використанням технічних засобів, що не потребують спеціального дозволу.

— використання інструментів OSINT, тобто збір та аналіз даних з відкритих джерел (соціальних мереж, інтернет-ресурсів, ЗМІ, баз даних тощо) [4, с. 178].

Ці заходи включають кілька основних методів. Наприклад, опитування осіб, які можуть володіти інформацією про злочинну діяльність, таких як свідки чи особи, залучені до обігу наркотиків. Це дозволяє встановлювати зв'язки з організаторами чи постачальниками. Спостереження за підозрілими особами чи місцями, такими як аптеки, транспортні вузли чи громадські місця, допомагає виявляти факти незаконного обігу, наприклад, продаж за підробленими рецептами чи діяльність лабораторій. Оперативна закупівля або поставка наркотичних засобів фіксує транзакції та рух заборонених речовин, що є важливим для документування [3, с. 54]. Залучення громадян до добровільної співпраці також сприяє отриманню цінної інформації, якщо це відбувається відкрито та з їхньою згодою. Крім того, профілактичний контроль за особами, схильними до вчинення злочинів, допомагає запобігати їх діяльності через переконання чи громадський вплив [6, с. 142].

Окремо слід звернути увагу на використання інструментів OSINT (Open Source Intelligence), які також належать до гласних оперативно-розшукових заходів. Вони ґрунтуються на зборі та аналізі інформації з відкритих джерел – соціальних мереж, інтернет-ресурсів, медіа, відкритих баз даних, урядових порталів тощо. Використання таких інструментів дозволяє оперативно виявляти осіб, причетних до незаконного обігу психоактивних речовин, встановлювати їхні зв'язки, способи збуту та коло спілкування. OSINT забезпечує економічність і швидкість збору даних, дає можливість своєчасно реагувати на криміногенні прояви у сфері наркообігу, а також формує доказову базу, що відповідає вимогам ст. 99 КПК України [5, с. 62]. Таким чином, сучасні технології OSINT органічно поєднуються з традиційними гласними методами і підвищують ефективність документування злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

Слід також враховувати, що проведення гласних оперативно-розшукових заходів тісно пов'язане з процесуальними гарантіями. Недотримання вимог законодавства при їх здійсненні може призвести до визнання зібраних доказів недопустимими у суді. Тому опе-

ративні працівники зобов'язані суворо дотримуватися визначеного порядку проведення таких дій, зокрема фіксувати їх результати у протоколах, складених відповідно до процесуальних норм. Це забезпечує баланс між потребою у розкритті злочинів і захистом прав осіб, щодо яких здійснюються заходи.

Документування за допомогою цих заходів передбачає фіксацію матеріальних слідів злочину: наркотичних речовин, обладнання, документів чи інших предметів, які можуть стати доказами. Особливу увагу приділяють транспорту, де наркотики часто приховують у багажі чи конструкціях. Однак сучасні виклики, такі як продаж через інтернет чи використання «закладок», ускладнюють застосування гласних методів. Відсутність фізичного контакту між продавцем і покупцем, а також використання анонімних серверів вимагають адаптації методів, включаючи міжнародне співробітництво, подібне до практик країн Європейського Союзу [1, с. 61].

У цьому контексті особливо актуальним є застосування сучасних технологій для підвищення ефективності гласних заходів. Використання відеофіксації, електронних баз даних, інтегрованих інформаційних систем дозволяє більш якісно документувати протиправну діяльність і забезпечувати прозорість доказової бази. Крім того, співпраця з міжнародними організаціями, такими як Європол чи Інтерпол, сприяє обміну досвідом та отриманню доступу до передових методик у боротьбі з наркозлочинністю. Це підкреслює необхідність комплексного підходу, де традиційні гласні методи поєднуються з новітніми технічними рішеннями.

Ефективність гласних заходів залежить від координації між оперативними підрозділами та органами розслідування. Спільне планування та обмін інформацією дозволяють перетворювати зібрані дані на докази для кримінального провадження. Водночас важливо вдосконалювати законодавство, чітко визначаючи перелік таких заходів та їх порядок, щоб підвищити результативність боротьби з незаконним обігом психоактивних речовин. Це сприятиме захисту суспільства від цієї загрози.

Таким чином, гласні оперативно-розшукові заходи у документуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом психоактивних речовин, виступають невід'ємним елементом системи боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Вони гарантують законність і прозорість зібраних доказів, сприяють об'єктивному дослідженню обставин справи, підвищують результативність досудового розслідування та забезпечують баланс між інтересами суспільства у протидії злочинності та дотриманням прав людини.

Література:

7. Албул С.В., Байов В.О. Оперативно-розшукова протидія наркозлочинам, що вчинюються етнічними злочинними угрупованнями: монографія; за заг. редакцією проф. С. В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2024. 226 с.

8. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.

9. Комплекс методичних рекомендацій з протидії безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації / С.В. Албул, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін. Одеса: ОДУВС, 2018. – 170 с.

10. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свищенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

11. Особливості оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси у злочинному середовищі в умовах воєнного стану: науково-практичні рекомендації / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Т.О. Рекуненко. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 100 с.

12. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.

ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Соломія Юрїївна Підгурська,
курсантка 304 взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності НПУ ОДУВС
Науковий керівник: *Юрій Павлович Свинаренко,*
доктор філософії,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС

Вищою гарантією забезпечення прав і свобод людини й громадянина виступає стійкий конституційний устрій держави, що ґрунтується на неухильному дотриманні Конституції України, чинного законодавства, положень Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод, практики Європейського суду з прав людини, а також загально-визнаних принципів і норм міжнародного права. Гарантом реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина виступає держава, ключову роль якої закріплено безпосередньо у Конституції України. Водночас виконання цієї функції держави забезпечується через застосування різних правових механізмів у межах всієї системи органів публічної влади, включно з правоохоронними інституціями та судовими органами [2, с. 126].

Усі права та свободи осіб, рівних за своєю гідністю, визнаються невідчужуваними і непорушними та не підлягають анулюванню за будь-яких обставин. Водночас практична реалізація цих принципів у сфері здійснення оперативно-розшукових заходів часто супроводжується певними труднощами, що зумовлено конфліктом між завданням правоохоронних органів щодо протидії злочинності та необхідністю втручання уповноважених суб'єктів у сферу забезпечення конституційних прав і свобод громадян, які з тих чи інших причин потрапляють у правові межі кримінального провадження [1, с. 12].

Конституційні положення забезпечують громадянам право власності, свободу вибору професійної діяльності та роду занять, право на виїзд з території України та в'їзд до неї, захист таємниці кореспонденції, телефонних розмов, поштової, телеграфної та іншої комунікації, недоторканність житла та особистості, свободу пересування та визначення місця проживання, а також інші права та свободи [3, с. 17]. Будь-яке обмеження цих прав можливе виключно на підставі рішення суду.

Відповідно до Конституції України, права і свободи людини та громадянина можуть підлягати обмеженню лише законом і виключно у межах, необхідних для захисту основ конституційного ладу, державного устрою, суспільної моралі, охорони здоров'я населення, прав і законних інтересів інших осіб, а також для забезпечення оборони та безпеки держави [4, с. 145]. При цьому кожному громадянину, щодо якого обмежуються права та свободи, гарантовано судовий захист та неприпустимість фізичного чи морального приниження честі, гідності та недоторканності особи.

Життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека особи визнаються найвищими соціальними цінностями. Права і свободи людини та механізми їх забезпечення визначають зміст і спрямованість державної діяльності, яка, відповідно до Конституції України, несе відповідальність перед особою за свою діяльність. Основним обов'язком держави є гарантування та утвердження прав і свобод людини [5, с. 36].

Для правового регулювання оперативно-розшукової діяльності вирішальне значення мають конституційні положення, які визначають засади організації та взаємодії відповідних органів, порядок їх створення та основні завдання, що підлягають виконанню. Зокрема, Конституція України встановлює, що чисельність, структура та функціональні обов'язки військових і воєнізованих формувань визначаються виключно законами, прийнятими Верховною Радою України. Конституційні положення виступають правовою базою для розробки та ухвалення всіх інших нормативно-правових актів, зокрема тих, що регламентують організацію та функціонування судових і правоохоронних органів, а також визначають їх компетенцію у сфері оперативно-розшукової діяльності [6, с. 32].

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні підрозділи в межах своєї компетенції та відповідно до чинного законодавства зобов'язані проводити оперативно-розшукові заходи, спрямовані на запобігання, своєчасне виявлення та припинення кримінальних правопорушень, а також на встановлення причин і умов, що сприяють їх вчиненню, і реалізацію заходів профілактики правопорушень. Такий обов'язок, покладений державою на правоохоронні органи, які уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність, підкреслює постійну актуальність проблеми забезпечення прав і свобод людини у сферах суспільного життя, де перетинаються інтереси особистості та потреби державної безпеки [7].

Оскільки виконання оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій майже завжди передбачає втручання у приватну сферу життя особи, питання дотримання прав і свобод громадян у цій галузі продовжує залишатися предметом наукових дискусій та професійних обговорень серед представників правоохоронних органів,

юристів і науковців. У статті 3 Конституції України встановлено положення, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а забезпечення та гарантування прав і свобод особи визначається базовим обов'язком держави [8, с. 210]. Водночас Конституцією України передбачено випадки законного обмеження окремих прав і свобод особи та громадянина, зокрема недоторканності житла або іншого володіння (ст. 30), таємниці листування, телефонних переговорів, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), а також права на особисте і сімейне життя (ст. 32). Такі обмеження можуть застосовуватися виключно на підставі судового рішення.

Серед комплексу оперативно-розшукових заходів, у тому числі оперативно-технічних засобів, що становлять основу оперативно-розшукової діяльності, присутні такі дії, які за будь-яких обставин передбачають обмеження конституційних прав і свобод особи, а саме: негласне обстеження житла або іншого володіння, недоступного для загального користування, аудіо- та відеоконтроль особи чи об'єкта, зовнішнє спостереження, фіксація інформації з електронних комунікаційних мереж, арешт кореспонденції з її подальшим оглядом та виїмкою, визначення місцезнаходження радіоелектронних пристроїв [6, с. 72]. Водночас за сучасних умов, з урахуванням необхідності протидії збройній агресії РФ та загрозам транснаціональної злочинності, реалізація завдань оперативно-розшукової діяльності в умовах правового режиму воєнного стану можлива лише за умови використання відповідно до правового і технічного інструментарію.

Важливою гарантією дотримання конституційних прав і свобод особи під час проведення оперативно-розшукових заходів, зокрема оперативно-технічних, є функціонування багаторівневої системи контролю та нагляду, що включає відомчий, прокурорський та судовий нагляд. Особливе значення прокурорського нагляду обумовлюється специфікою оперативно-розшукової діяльності, що переважно реалізується за допомогою негласних методів, а також обмеженими можливостями сторони захисту осіб, щодо яких проводяться відповідні заходи [8]. Законодавство передбачає обов'язок компетентних органів негайно відновлювати порушені права та відшкодовувати у повному обсязі матеріальну і моральну шкоду у випадках незаконного втручання у права і свободи громадян чи юридичних осіб, а також у разі, якщо причетність особи до правопорушення не підтверджена. Виконання цієї вимоги забезпечується, зокрема, за допомогою кримінально-правових заборон, передбачених ст. 162 та 163 КК України.

Крім того, чинне законодавство встановлює обов'язок ведення лише однієї оперативно-розшукової справи стосовно особи, яка підозрюється

у вчиненні чи підготовці злочину, ухиляється від органів досудового розслідування, суду або відбування покарання. Це сприяє підвищенню ефективності контролю та запобігає необґрунтованому дублюванню оперативно-розшукових заходів.

Водночас, незважаючи на існування розгалуженої системи гарантій, у практичній реалізації оперативно-розшукової діяльності зберігаються чинники, що ускладнюють забезпечення оптимального балансу між інтересами держави та особистими правами людини. Зокрема, відповідно до ст. 253 КПК України, у разі тимчасового обмеження прав і свобод особи під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язані письмово повідомити особу, її захисника чи підозрюваного про відповідне обмеження, що сприяє підвищенню рівня гарантування прав людини в умовах втручання правоохоронних органів. Конституційне право на захист прав і свобод людини в межах оперативно-розшукової діяльності в Україні має міцну нормативно-правову основу. Водночас чинне законодавство, практика його застосування та інституційні механізми потребують подальшого вдосконалення. Забезпечення належного співвідношення між потребами суспільства у безпеці та невідчужуваним правом особи на охорону приватності та недоторканності виступає ключовим викликом і стратегічною метою правової держави.

Література:

1. Албул С.В. Забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності: збірник нормативно-правових актів. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 32 с.
2. Албул С.В. Омбудсмен з питань розвідки: досвід Литовської Республіки в контексті становлення кримінальної розвідки в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. Частина 3. С. 125–130. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.19>
3. Албул С.В. Принципи оперативно-розшукової діяльності: посібник. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 60 с.
4. Бондар В.С., Морозов Д.А., Пупинін О.М. Щодо проблеми дотримання конституційних прав і свобод людини в процесі оперативно-розшукової діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. № 2. С. 144–150.
5. Кириченко О.В., Хмеленко В.В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 160 с.
6. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 420 с.

7. Про оперативно-розшукову діяльність Закон України від 18.02.1992 р. № 2135XII URL: <https://surl.li/cvuoiw> (дата звернення 21.09.2025).

8. Щурат Т.Г. Сучасні напрями відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 208–211.

ЗАСОБИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ

Тимур Юрійович Пліс,
*здобувач освітнього ступеня «магістр»
Інституту права та безпеки ОДУВС
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
Науковий керівник: **Сергій Володимирович Албул,**
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Останнім часом вітчизняному суспільству характерні такі явища, як загострення криміногенної обстановки з одночасним зростанням злочинності, зниження рівня життя населення, пов'язаного з соціально-економічною нестабільністю. Водночас аналіз способів, методів і засобів вчинення злочинів за останні декілька років свідчить про високу технічну оснащеність та витонченість злочинних елементів при здійсненні тих чи інших злочинних дій.

Вказане, перш за все, пов'язано з тим, що злочинність не має меж ані в часі, ані в просторі; вона деформує загальнолюдські цінності, підриває економіку, постійно погрожуючи життю й благополуччю всіх і кожного. При цьому її небезпека в історичному аспекті розвитку суспільства постійно зростає і вимагає постійного перегляду у використанні і вдосконаленні технічних засобів, прийомів і методів, що сприяють більш повному та швидкому розкриттю злочинів, а також попередженням злочинів [2, с. 4; 3, с. 38]. По-друге, можна дійти висновку що існує нагальна необхідність постійної цілеспрямованої державної діяльності на забезпечення від злочинних посягань людини та в цілому суспільства, тобто, соціально-корисливої державної діяльності. Вказаною соціа-

льно корисливою діяльністю є оперативно-розшукова діяльність, під час якої за допомогою методів, заходів та засобів ОРД досягається ефективний результат в процесі протидії злочинності. Враховуючи вказане, можна резюмувати, що від фахівців у сфері ОРД вимагається вивчення з єдиних правових позицій усіх складових ОРД, зокрема її засобів.

Взагалі, визначення різнопланових аспектів засобів оперативно-розшукової діяльності на протязі багатьох років перебуває в центрі уваги вчених, оскільки особливо важлива, а іноді й вирішальна роль належить засобам ОРД при документуванні злочинної діяльності, реалізації оперативної інформації, розшуку й затриманні злочинців. Тому не дивно, що вивченню окресленого питання було приділено увагу вченими із різних сфер юридичної науки, зокрема: із загальної теорії держави і права, кримінального права та криміналістики, оперативно-розшукової діяльності.

В той же час, слід відмітити, що аналіз фахової літератури свідчить про те, що до цього часу триває дискусія що змісту поняття «засоби ОРД». Більшість вчених пропонує під ними розуміти сукупність об'єктів матеріального світу, за допомогою яких оперативні працівники виконують поставлені задачі та покладені обов'язки [1, с. 154; 3, с. 67]. Разом із цим, у теорії оперативно-розшукової діяльності загальноприйнятим до останнього часу було віднесення до засобів ОРД: оперативних обліків, оперативної техніки та службових собак. Так, вирішення питань встановлення оперативного контролю, застосування заходів адміністративного та кримінально-правового впливу щодо конкретної особи спирається на сукупність наявних про неї певного роду відомостей, як здобутих окремо взятим працівником, так і його колегами з інших підрозділів. Таку інформацію, спеціальним чином систематизовану і розміщену, прийнято називати обліками. В даний час у підрозділах Національної поліції функціонує значна кількість обліків. З метою найбільш ефективного використання вони класифікуються за груповою приналежністю [1, с. 154].

Застосування сучасних технічних засобів і вдосконалення прийомів їх використання в протидії злочинності є дієвим резервом підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності. Використовувані оперативними підрозділами технічні засоби називають «оперативною технікою». До неї відносяться спеціально виготовлені оптико-механічні та електронно-оптичні прилади, відео-звукзаписні, радіо-, пошукові та інші технічні засоби [3, с. 73].

Іншим ефективним засобом ОРД є розшукові собаки та службові коні. Спеціально натреновані, вони застосовуються в розкритті злочинів, розшуку і затримання злочинців, виявленні наркотиків, для вибірки речей, в припиненні масових заворушень. Це далеко не повний перелік їх використання під час протидії злочинності. Однак, нещодавно

з'явилась тенденція щодо віднесення до засобів ОРД й інших складових. Вказане і обумовлює актуальність визначення класифікації засобів ОРД. Загально визначено, що основою будь-якої класифікації є критерії, за якими можливо її подальше розроблення.

На нашу думку, першим є критерій законодавчого закріплення. З цього приводу доцільно відмітити, що взагалі можливість використання засобів оперативно-розшукової діяльності визначена Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом, Законами України - «Про оперативно-розшукову діяльність» [5], «Про Національну поліцію» [4] та відомчими нормативно-правовими актами. Наприклад, Законом України Про Національну поліцію» закріплена можливість використання службових коней та службових собак в правоохоронній діяльності, зокрема, під час: а) патрулювання; б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення; в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи; г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського.

Тобто, з наведеного можна дійти висновку, що сьогодні, ведучи мову про засоби оперативно-розшукової діяльності, не можна казати лише про належність до них службових собак, а слід виділяти як різновид взагалі службових тварин.

Також треба відмітити, що до появи у системі кримінального процесу інституту негласних слідчих розшукових дій, оперативно-розшукові та криміналістичні засоби були розмежовані як фактично, так і юридично. Перш за все, головною різницею були підстави використання засобів ОРД та криміналістики. Однак, після останніх докорінних змін у кримінальному процесуальному законодавстві вказані грані в окремих моментах стали «прозорими», оскільки, негласні слідчі (розшукові) дії, закріплені главою 21 КПК України, за сутністю та змістом проваджуваних дій корелюють із оперативно-розшуковими заходами, закріпленими ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а окремі норми ч. 1 ст. 8 Закону України Про оперативно-розшукову діяльність», з урахуванням змін, внесених законом № 4652-XI від 13.04.2012 року, побудовані як бланкетні та посилаються на окремі статті КПК України, що встановлюють порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій [6, с. 188]. Тобто, можна резюмувати, що засоби, що використовуються під час оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, і є засобами оперативно-розшукової діяльності, у зв'язку з чим їх можна розподілити на такі: – використання яких безпосередньо визначено в оперативно-розшуковому законодавстві; – використання яких закріплюється кримінальним процесуальним законодавством. Наступним критерієм, на нашу думку, є розподіл засобів ОРД в залежності від способу їх викорис-

тання. Зокрема, засоби ОРД розподіляються в такому випадку на: – ті, що використовуються гласно; – ті, що використовуються негласно; – ті, що можуть використовуватись як гласно, так і негласно.

Окремо слід відзначити наявність такого критерію, як приналежність до тієї чи іншої групи об'єктів, зокрема:

1) засоби, що належать до оперативної техніки, а саме: – спеціальні пристрої для негласного отримання та реєстрації аудіоінформації; – спеціальні пристрої для негласного отримання та реєстрації відеозображення; – спеціальні пристрої для негласного візуального спостереження за особою, місцем або річчю та одночасним документування; – спеціальні пристрої для негласного зняття інформації для негласного зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; – спеціальні пристрої для негласного зняття інформації для негласного зняття інформації з електронних каналів зв'язку; – спеціальні пристрої для негласного перехоплення та реєстрації інформації з технічних каналів зв'язку; – спеціальні пристрої для негласного контролю поштових повідомлень і відправлень; – спеціальні пристрої для негласного обстеження предметів і документів; – спеціальні пристрої та знаряддя для негласного проникнення у приміщення, транспортні засоби, інші об'єкти та їх обстеження; – спеціальні технічні засоби для негласного контролю за переміщенням транспортних засобів та інших об'єктів; – спеціальні технічні засоби для негласного отримання (зміни, знищення) інформації з технічних засобів її зберігання, обробки та передачі;

2) засоби оперативного гардеробу, зокрема: – оперативний одяг; – засоби зміни зовнішності;

3) документи оперативного прикриття;

4) спеціальні хімічні реактиви;

5) оперативні обліки: – для використання всіма працівниками правоохоронних органів; – для використання виключно оперативними працівниками;

6) службові тварини [3, с. 101].

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що з урахуванням сучасних тенденцій технічного прогресу, питання класифікації засобів оперативно-розшукової діяльності потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Література:

1. Албул С.В. Оперативні обліки як засіб реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України. *Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice. Proceedings of the XXVII International Scientific and Practical Conference. (July 12-15, 2022). Prague, Czech Republic. 2022. Pp. 153–155.*

2. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції*: колективна монографія. Lviv-

Toruń : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>

3. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 15.09.2025).

5. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/2135-12#Text> (дата звернення 15.09.2025).

6. Негласні слідчі (розшукові) дії: навчальний посібник / С.В. Албул, С.А. Дроботов, Г.І. Масяйкін, Д.М. Павлов; за заг. ред. С.А. Дроботова. К.: Інститут УДО України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2022. 472 с.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІІ ТЕРОРИЗМУ

Євген Валентинович Поляков,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

навчально-наукового інституту підготовки фахівців для

підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України

Одеського державного університету внутрішніх справ

Тероризм є однією з найгостріших і найнебезпечніших загроз сучасного світу, що ставить під загрозу національну та міжнародну безпеку, стабільність суспільства та права і свободи людини [8]. Характерними рисами сучасного тероризму є його транснаціональний характер, використання новітніх технологій, зокрема кіберпростору, та постійна адаптація до методів протидії [1, с. 78; 6, с. 33]. У цих умовах ефективна боротьба з тероризмом вимагає комплексного підходу, де ключову роль відіграє оперативно-розшукове супроводження діяльності правоохоронних органів [7, с. 23]. Саме він дозволяє виявляти потенційні загрози на ранніх стадіях, збирати інформацію про осіб, причетних до терористичної діяльності, та забезпечувати доказову базу для їх притягнення до відповідальності.

Оперативно-розшукове супроводження у контексті протидії тероризму – це система гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, що здійснюються спеціально уповноваженими суб'єктами (оперативними підрозділами правоохоронних органів) з метою своєчасного виявлення, попередження, припинення та розкриття кримі-

нальних правопорушень терористичної спрямованості, а також збору інформації, необхідної для їх ефективного розслідування [2, с. 27; 4, с. 21; 9].

Основними завданнями оперативно-розшукового супроводження є ідентифікація осіб, які готують, вчиняють або вчинили терористичні акти, а також організацій та груп, що займаються терористичною діяльністю; превентивні заходи, спрямовані на запобігання вчиненню терористичних актів, нейтралізацію загроз та руйнування терористичних мереж; оперативне втручання з метою зупинення терористичної діяльності, затримання злочинців та звільнення заручників; збір та фіксація доказової інформації для кримінального провадження, встановлення всіх обставин терористичного акту та винних осіб; постійний аналіз інформації про терористичні загрози, вивчення нових методів і тактик терористів [3, с. 63].

Значення оперативно-розшукового супроводження полягає у його здатності проникати у терористичне середовище завдяки негласним методам, що дозволяють отримати інформацію, недоступну іншими шляхами; працювати на випередження та ідентифікувати загрози до того, як вони реалізуються; збирати доказову базу шляхом формування матеріалів, які можуть бути використані в судовому процесі; забезпечувати безпеку громадян та державних інституцій від терористичних посягань [5, с. 112].

Ефективність оперативно-розшукового супроводження протидії тероризму, на нашу думку, ґрунтується на дотриманні низки принципів, таких як:

- законність – всі оперативно-розшукові заходи повинні здійснюватися виключно у рамках чинного законодавства, з дотриманням прав і свобод людини;
- конспірація – збереження таємниці оперативно-розшукових методів, засобів та джерел інформації;
- системність – комплексне та взаємопов'язане застосування всіх доступних сил і засобів;
- науковість – використання сучасних наукових розробок, методів аналізу та прогнозування;
- міжвідомча взаємодія – координація зусиль різних правоохоронних та спеціальних органів;
- поєднання гласних і негласних методів – оптимальне співвідношення гласних та негласних оперативно-розшукових заходів [7, с. 24].

Формами протидії терористичній діяльності оперативно-розшуковими заходами у класичному розумінні теорії оперативно-розшукової діяльності є оперативна розробка як комплекс заходів щодо вивчення осіб та груп, підозрюваних у причетності до терористичної діяльності; оперативне впровадження спеціально підготовле-

них співробітників, негласних працівників у терористичній структурі; використання спеціальних оперативно-технічних засобів для отримання інформації; збір, обробка та аналіз великих обсягів даних з відкритих та закритих джерел; проведення оперативних комбінацій для створення умов, що сприяють виявленню та припиненню терористичної діяльності; міжнародне співробітництво з метою обміну інформацією та координацією дій з правоохоронними органами інших держав [7, с. 26; 10, с. 19].

Але в умовах сьогодення терористична діяльність створює ряд специфічних викликів для оперативно-розшукового супроводження:

- децентралізація та мережевий характер – терористичні групи часто не мають чіткої ієрархії, що ускладнює їх виявлення та нейтралізацію;
- використання кіберпростору – інтернет та соціальні мережі активно використовуються для вербування, поширення ідеології та координації дій;
- фінансування тероризму – складнощі у відстеженні джерел та каналів фінансування терористичної діяльності;
- «саморадикалізація» – швидка радикалізація окремих осіб під впливом ідеології, що поширюється в інтернеті;
- використання нових технологій – застосування терористами БПЛА, криптографії, 3D-друку зброї тощо;
- питання дотримання прав людини – необхідність балансу між ефективністю боротьби з тероризмом та дотриманням конституційних прав і свобод громадян [4, с. 45; 6, с. 40].

Підвищення ефективності оперативно-розшукового супроводження протидії тероризму можливе за умови комплексного підходу, що включає такі ключові напрями:

1. Впровадження новітніх технологій та аналітичних систем:

1.1. використання програмного забезпечення для аналізу великих масивів даних, що дозволяє виявляти приховані зв'язки, патерни поведінки та потенційні загрози на ранніх стадіях (системи штучного інтелекту та Big Data);

1.2. створення спеціалізованих підрозділів, які здатні проводити оперативно-розшукові заходи в Інтернеті, моніторити активність терористичних груп у соціальних мережах, форумах, Darknet (оперативна робота в кіберпросторі);

1.3. активне застосування методів розвідки на основі відкритих джерел для збору та аналізу публічної інформації, що може мати оперативне значення (використання OSINT).

2. Поглиблення міжвідомчої та міжнародної співпраці:

2.1. об'єднання зусиль різних правоохоронних структур, спецслужб та фінансових розвідок для спільного аналізу інформації (створення єдиних інформаційно-аналітичних центрів);

2.2. активізація співпраці з іноземними партнерами, обмін досвідом та інформацією щодо терористичних організацій, їхніх членів, фінансування та методів діяльності (міжнародний обмін даними);

2.3. проведення тренувань з іноземними колегами для відпрацювання спільних дій у кризових ситуація (спільні оперативно-тактичні навчання).

3. *Вдосконалення кадрового забезпечення та підготовки:*

3.1. розробка навчальних програм, орієнтованих на сучасні загрози, включаючи кіберзлочинність, психологію тероризму та методи роботи з негласними та конфіденційними джерелами (спеціалізоване навчання);

3.2. навчання співробітників роботі з Big Data, OSINT, а також іншим аналітичним інструментам (підвищення рівня інформаційно-аналітичних навичок);

3.3. забезпечення належних умов праці та соціальних гарантій для співробітників, що займаються оперативно-розшуковим супроводженням протидії тероризму (створення системи мотивації).

Оперативно-розшукове супроводження є невід'ємною та однією з найважливіших складових системи протидії тероризму. Його ефективність безпосередньо впливає на рівень національної безпеки та захищеності суспільства від терористичних загроз. В умовах постійного розвитку терористичних методів і тактик, правоохоронним органам необхідно постійно вдосконалювати свої оперативно-розшукові можливості, поєднуючи традиційні методи з інноваційними підходами, активно впроваджуючи нові технології та поглиблюючи міжвідомчу і міжнародну співпрацю. Тільки таким чином можливо забезпечити надійний захист від однієї з найсерйозніших загроз сучасності.

Література:

1. Албул С.В. Загрози терористичного характеру: до питання визначення поняття. *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 16 червня 2023 р.). Дніпро: ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 78–80.

2. Албул С.В. Правові аспекти контррозвідувального забезпечення боротьби з терористичними актами в Україні. *Протидія терористичним актам у міському середовищі*: збірник матеріалів Наукового форуму. Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 21 червня 2023 р.). Київ: Вид-во УДУ ім. Михайла Драгоманова, 2023. С. 26–28.

3. Виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності: сучасні проблеми та перспективи: методичні рекомендації / А.М. Рубель, О.О. Людвиченко, А.О. Волобоєв, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та інш.; за заг. ред. А.М. Рубеля: К.: Алерта, 2024. 132 с.

4. Горб В.В., Албул С.В. Організаційно-правові засади системи оперативного інформування про загрози терористичного характеру в Україні : навчальний посібник. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 134 с.

5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса: ОДУВС, 2024. – 380 с.

6. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Основні елементи запобігання та профілактики проявів тероризму на залізничному транспорті України: *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. Спеціальний випуск № 1. С. 33–43.

7. Поляков Є.В. Організація та тактика виявлення оперативними підрозділами НПУ злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Спеціальний випуск № 1. С. 23–29.

8. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення 08.09.2025).

9. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII із змін. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 08.09.2025).

10. Шендрик В.В., Албул С.В. Теоретичні аспекти оперативно-розшукової протидії злочинам, вчиненим на об'єктах критичної інфраструктури. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Спеціальний випуск № 3. С. 13–21.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИНАМ

Наталя Вадимівна Попова,

*здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник: **Сергій Олександрович Єгоров,**
к.ю.н., доцент, кафедри професійних
та спеціальних дисциплін інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Актуальність теми: У сучасному світі кіберпростір став невід'ємною частиною повсякденного життя, охоплюючи економіку, державне управління, безпеку, освіту та інші сфери. Зі стрімким розвитком інформаційних технологій зростає й кількість кіберзлочинів, які стають дедалі витонченішими та складнішими для виявлення й розслідування. Це становить серйозну загрозу як для окремих громадян, так і для національної безпеки загалом.

Кіберзлочинність включає широкий спектр протиправних дій — від несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерних систем до шахрайств, пов'язаних із фінансовими операціями, розповсюдження шкідливого програмного забезпечення та порушень у сфері персональних даних. Особливої небезпеки набувають кіберзлочини, що вчиняються транснаціональними організованими групами, які використовують складні технічні засоби та діють анонімно.

У таких умовах оперативно-розшукова діяльність (ОРД) стає важливим інструментом у виявленні, запобіганні та розкритті кіберзлочинів. Особливості ОРД у цій сфері потребують постійного удосконалення законодавчої бази, технічного забезпечення, а також спеціальної підготовки кадрів.

Визначаючи сутність, мету та завдання оперативної профілактики вчені розділяються на дві групи, представники першої групи акцентують увагу на загальній оперативній профілактиці, а саме виявленні причин та умов, що в цілому сприяють вчиненню злочинів певного виду, але в такому випадку існує необхідність розмежування заходів загальної оперативної профілактики та заходи криміналістичної та кримінологічної профілактики. Друга група вчених акцентує увагу на індивідуальній оперативній профілактиці[1, 121 с.].

Особлива роль в ОРД та криміналістиці відводиться спеціалізованим комп'ютерним системам ідентифікації людини. Ці системи дають змогу отримувати й аналізувати за декількома пов'язаними параметрами інформацію, що прямо чи опосередковано може сприяти розкриттю злочину. Зокрема недавнім часом значного поширення в діяльності правоохоронних органів набули інформаційно-пошукові системи біометричної ідентифікації особи

Біометрична ідентифікація – це засіб підтвердження особи; належності паспорта його власникові шляхом розпізнавання та зіставлення біометричних даних (кольору очей, малюнка сітківки ока, відбитки пальців, геометрії рук, рис обличчя тощо), що зафіксовано носіями цих даних, з особистими даними їх власника[2, 98-99].

Фактичні дані, отримані під час ОРД, повинні мати значення доказу в кримінальному провадженні. Для того, щоб інформація про вчинення або готування кіберзлочину мала перспективу досудового слідства, вона повинна бути підтверджена достовірними для слідчого джерелами, які закономірно пов'язані з документальністю факту її перевірки оперативним підрозділом. Для цього варто характеризувати про два напрями роботи оперативних підрозділів, а саме: 1) оформлення отриманої інформації у вигляді матеріалів первинної перевірки, що підлягають передачі керівнику органу досудового розслідування для внесення до СРДР; 2) документування злочинної діяльності (в рамках оперативно-розшукової справи) [3, с. 24; 6].

Унаслідок вчинення кіберзлочинів утворюються як традиційні в криміналістичному сенсі, так і нетрадиційні або «цифрові» сліди, що потребує проведення в таких справах широкого спектру судових експертиз, а саме: експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів; експертизи телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів; технічної експертизи документів; експертизи відео звукозапису; експертизи у сфері інтелектуальної власності; інших видів експертиз, без проведення яких неможливо отримати необхідні відомості, що свідчать про ознаки складу одного зі злочинів злочинної сукупності (наприклад, економічних експертиз під час розслідування злочинів, пов'язаних із фінансово-економічною сферою відносин у кіберпросторі; психологічної, мистецтвознавчої експертизи або відповідної комплексної експертизи – злочинів, пов'язаних із соціальною сферою відносин суб'єктів у кіберпросторі; трасологічних експертиз – злочинів, що вчинені з антидержавнополітичних або корисливих мотивів, лінгвістичної експертизи мовлення (семантико-текстуальний аналіз писемного й усного мовлення) – злочинів, що вчинені з антидержавно-політичних мотивів; судово-балістичних, судово-хімічних експертиз тощо – злочинів, що порушують встановлений порядок обігу певних речей). [3, с. 30; 4; 5]

Отже, оперативно-розшукова діяльність у сфері протидії кіберзлочинам є важливою складовою забезпечення національної безпеки, пра-

вопорядку та захисту прав громадян в умовах цифровізації суспільства. Кіберзлочини вирізняються своєю складністю, динамічністю та високим рівнем анонімності, що ускладнює їх виявлення та розслідування традиційними методами. У зв'язку з цим оперативно-розшукова діяльність потребує постійної адаптації до нових технологічних реалій.

Ефективна протидія кіберзлочинності можлива лише за умов:

- удосконалення правового регулювання ОРД з урахуванням специфіки цифрового середовища;
- технічного оснащення правоохоронних органів сучасними засобами аналізу та моніторингу кіберпростору;
- підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері кібербезпеки;
- налагодження міжнародного співробітництва та обміну інформацією.

Таким чином, подальший розвиток оперативно-розшукової діяльності у сфері боротьби з кіберзлочинами має базуватися на поєднанні правових, організаційних і технологічних заходів, що забезпечить ефективний захист цифрового простору України.

Література:

1. Сергєєва Д.Б., Топорецька З.М. Оперативно-розшукова профілактика злочинів, пов'язаних з гральним бізнесом: стаття: Київ: Вісник кримінального судочинства, 2021, 129 с. <file:///C:/Users/Acer/Downloads/86-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-126-1-10-20241114.pdf>;
2. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник / А.В. Мовчан. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 244 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/318/1/%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD.pdf>;
3. Самойленко О., Цехан Д. Транснаціональні кіберзлочини : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти [Електронне видання] / О. Самойленко, Д. Цехан ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2024.– 136 с. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/275e67bb-4664-4404-a7e9-5b7d8241e7a5/content>.
4. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С. В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 375 с.
5. Щурат Т.Г., Гуменний В.Р. Оперативний пошук як невід'ємна складова оперативно-розшукової діяльності. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали ІVВсеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 39–41.

6. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Scientific research: modern challenges and future prospects*: Proceedings of the 6th International scientific and practical conference (January 20-22, 2025, Munich, Germany). Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Pp. 609–612.

КРИМІНАЛІСТИКА ТА ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Карина Юрївна Постолова,

курсантка 202 взводу

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України ОДУВС

Науковий керівник: Демид Анатолійович Морозов,

кандидат юридичних наук, доцент,

старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України ОДУВС

Повномасштабна війна внесла зміни не лише в життя суспільства, а й трансформувала підходи та завдання у сферах криміналістики та юридичної психології. Ці дисципліни не просто адаптуються до нових реалій, а й трансформуються, створюючи нові напрями та підходи для ефективної протидії злочинності в умовах збройного конфлікту.

Ефективне протистояння викликам сьогодення вимагає розробки нових криміналістичних технологій та методів, а також проведення ключових досліджень які будуть спрямовані на формування науково обґрунтованої бази для вирішення практичних завдань в умовах війни [3, с.152].

Сучасні реалії вимагають від криміналістики оперативного реагування на нові загрози. Наукові дослідження в цій галузі повинні бути тісно пов'язані з потребами практики, сприяючи розробці ефективних засобів розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з військовою агресією, та інших видів злочинної діяльності [1, с. 610]. Війна створює унікальний спектр злочинів, включаючи злочини агресії та воєнні злочини, а також інші протиправні дії, пов'язані з військовими операціями. Це ставить завдання перед правоохоронними органами щодо розробки новітніх методів розслідування та фіксації доказів, які б відповідали вимогам міжнародного права [4, с. 119].

Особливість воєнної криміналістики полягає в роботі з унікальними доказами, що суттєво відрізняються від тих, що використовуються в цивільних справах. Йдеться про сліди, залишені бойовими діями, дета-

льні балістичні характеристики військової зброї та боєприпасів, а також цифрову інформацію, вилучену з військових систем. Збір та аналіз таких специфічних доказів вимагає глибоких знань та застосування спеціалізованих технологій. Для успішного розслідування воєнних злочинів необхідне активне впровадження новітніх технологічних рішень. Це може включати використання БПЛА для детального документування руйнувань, 3D-сканування місць злочинів та подальше вдосконалення методів цифрової криміналістики [8, с. 167].

Воєнна криміналістика є життєво важливою для забезпечення справедливості та захисту прав людини в умовах воєнного конфлікту. Вона дозволяє адаптувати традиційні криміналістичні методи до нових реалій, що сприяє успішному розслідуванню та притягненню винних до відповідальності, як під час війни, так і у повоєнний період.

Щодо актуальності проблем юридичної психології, то знову неможна не звернути увагу, щодо вище зазначених подій в країні. Юридична психологія є важливою галуззю, яка досліджує психологічні аспекти права, правосуддя та юридичного процесу. В умовах війни, коли порушення прав людини стають частими та системними, роль юридичної психології набуває особливого значення. Вона допомагає зрозуміти, як психологічні чинники впливають на поведінку як індивідів, так і груп, а також як ці фактори можуть бути використані для захисту прав людини.

Сучасні соціальні реалії постійно змінюються під впливом економічних, політичних та культурних чинників. Юридична психологія має на меті розуміння цих змін і їх впливу на правову систему [2, с. 48]. Наприклад, зміни в соціальному сприйнятті прав людини, гендерних прав, екологічних питань та інших соціально значущих тем вимагають від юристів не тільки знання закону, але й усвідомлення психологічних аспектів, що лежать в основі цих питань. Юридична психологія аналізує, як психологічні фактори впливають на правозастосування. Ігнорування психологічних чинників може призвести до спотворення правосуддя та недотримання прав людини. Однак важливо наголосити, що все, що не належить до юриспруденції, знаходиться поза межами юридичної психології. Наприклад, загальні соціальні проблеми, що не мають безпосереднього стосунку до правових норм чи їх застосування, не можуть бути предметом дослідження цієї науки. Це обмеження є важливим для збереження фокусу на юридичних аспектах, оскільки інакше втрачається предметність науки.

Юридична психологія допомагає вивчити, як травматичний досвід впливає на свідків, жертв і правозахисників. Наприклад, зрозумівши психологічні механізми, які діють у постраждалих від війни, правозахисники можуть краще адаптувати свої програми допомоги, надаючи необхідну підтримку та ресурси [5, с. 282]. Юридична психологія пропо-

нує інструменти для психологічної підготовки таких фахівців, що дозволяє знизити ризик професійного вигорання та підвищити ефективність їхньої роботи. Тренінги, спрямовані на розвиток емоційної стійкості, можуть значно підвищити їхню готовність до виконання важливих завдань у складних умовах.

Юридична психологія також досліджує, як суспільні уявлення про права людини змінюються під впливом війни. Умови конфлікту можуть призводити до зменшення чутливості суспільства до порушень прав людини. Психологічні дослідження можуть допомогти виявити ці зміни та запропонувати рішення для підвищення усвідомлення прав людини серед населення. Профілактика порушень прав людини та створення механізмів їхнього захисту в умовах війни вимагають уважного аналізу соціально-психологічних факторів [6, с. 211]. Юридична психологія відіграє ключову роль у забезпеченні прав людини під час війни. Вона дозволяє зрозуміти психологічні аспекти, що впливають на поведінку людей у конфліктних ситуаціях, а також забезпечує засоби для підвищення ефективності роботи правозахисників. Учасники правозахисної діяльності повинні враховувати психологічні чинники для забезпечення належного захисту прав людини, що у свою чергу сприятиме зменшенню насильства і поліпшенню загальної ситуації в умовах конфлікту.

Юридична психологія сприяє розумінню важливості прав людини в умовах війни та впливу соціальних уявлень на їх реалізацію. Освіта та просвітницькі кампанії, засновані на психологічних принципах, можуть підвищити усвідомленість населення щодо своїх прав і обов'язків, а також щодо механізмів захисту прав людини в умовах війни [7, с. 104]. Важливо, щоб юридична психологія стала невід'ємною частиною правозастосування в умовах війни. Інтеграція психологічних знань у юридичну практику, допоможе створити більш гуманну та ефективну правову систему, що відповідає потребам суспільства і захищає права людини.

Отже, юридична психологія є важливим елементом у забезпеченні прав людини під час війни. Її застосування дозволяє глибше розуміти психологічні аспекти конфлікту, забезпечувати підтримку постраждалим, підвищувати ефективність роботи правозахисників і сприяти формуванню правосвідомості у суспільстві. У контексті сучасних викликів, з якими стикається світ, роль юридичної психології в захисті прав людини стає особливо актуальною та необхідною.

У підсумку можна відзначити що повномасштабна війна стала своєрідним каталізатором для виникнення змін у криміналістиці та юридичній психології. Криміналістика перетворилася у воєнну криміналістику, яка спеціалізується на розслідуванні воєнних злочинів за допомогою сучасних підходів та технологій. У свою чергу психологія сприяє розумінню психологічних аспектів конфлікту, сприяє захисту прав потерпі-

лих від збройного конфлікту, а також всебічно сприяє підтримці фахівців які надають правову допомогу.

Література:

1. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Scientific research: modern challenges and future prospects: Proceedings of the 6-th International scientific and practical conference* (January 20-22, 2025, Munich, Germany). Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Pp. 609–612.
2. Албул С.В. Психологія оперативно-розшукової діяльності: навчальний посібник. Одеса: ОДУВС, 2021. 220 с.
3. Бондаренко О.С., Плетенець В.М. Актуальні проблеми криміналістики в діяльності співробітників правоохоронних органів в умовах воєнного стану. (2022). С. 151–152.
4. Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. – 508 р.
5. Ємчук К.М. Наслідки воєнних дій як предмет досліджень юридичної психології. *Consequences of military actions as a subject of legal psychology research*. (2025). С. 280–286.
6. Зеля Р.І. Кримінальна психологія: розвиток та практика під час війни. *II Наукові читання пам'яті Ганса Гросса: міжнародна науково-практична конференція*. 2022. С. 210–213.
7. Нороха С., Шинкаренко І. Роль юридичної психології у забезпеченні прав людини під час війни. *Природа та сутність людини: матеріали регіонал. наук.-практ. семінару* (м. Дніпро, 18 грудня 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 104–105.
8. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

ЕЛЕКТРОННА КОМУНІКАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ВІДЕОКОНФЕРЕНЦВ'ЯЗОК ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оксана Василівна Пчеліна,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-
го процесу та організації досудового слідства,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Данило Русланович Тесля,

*курсант групи ННІ 1-22-401,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

У сучасних умовах воєнного стану правова система України стикається зі значними викликами, які стосуються не лише забезпечення належного виконання норм кримінального процесуального законодавства, а й гарантування основних прав і свобод учасників провадження. Одним із таких викликів є необхідність адаптації процесуальних процедур до реалій, що унеможливають фізичну присутність сторін у суді або під час проведення процесуальних дій. В умовах постійної загрози життю та безпеці особи, а також обмеження пересування, судова система вимушено вдається до використання альтернативних форм комунікації, зокрема електронних засобів зв'язку.

Відеоконференцв'язок, як інноваційний інструмент електронної комунікації, набуває особливого значення у кримінальному провадженні, адже він дозволяє забезпечити оперативність, доступність і захищеність процесуальних дій навіть у найскладніших обставинах. Його застосування відкриває нові можливості для реалізації засади змагальності, забезпечення прав учасників процесу на захист, доступ до правосуддя та дотримання гарантій адвокатської діяльності. Водночас впровадження таких технологій породжує низку проблемних питань: як щодо ідентифікації особи, забезпечення конфіденційності, дотримання вимог щодо фіксації процесуальних дій, так і щодо захисту даних та інформаційної безпеки.

Особливої актуальності набувають питання про теоретичні та практичні аспекти застосування відеоконференцв'язку у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану, що, своєю чергою, дасть можливість виявити новітні тенденції, визначити переваги і ризики, а також сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавчого регулювання й практики використання відеоконференцв'язку як засобу забезпечення прав учасників кримінального провадження. При цьому особливу увагу слід приділити забезпеченню прав учасників процесу, гарантіям адвокатської діяльності, а також пошуку шляхів мінімізації негатив-

вних наслідків та підвищення ефективності електронної комунікації у надзвичайних ситуаціях.

Як зазначають І. Глушко, А. Моїсєєва, після введення в Україні воєнного стану, кримінальне процесуальне законодавство зазнало суттєвих змін, які торкнулись порядку проведення дистанційного судового засідання. Зокрема, 14 квітня 2022 р. законодавцем були внесені доповнення до ч. 2 ст. 336 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, якою проведення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану було віднесено виключно на розсуд суду. Думка обвинуваченого з цього приводу перестала мати вирішальний характер. Розумні строки судового розгляду вийшли на перший план [1; 2]. Крім того, в судовій практиці активно використовується рішення Ради суддів України «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ», згідно з яким кримінальний процес почав проводитися із застосуванням власних технічних засобів суддів, прокурорів, адвокатів, свідків та інших учасників судового провадження. Для проведення судового засідання почали використовувати програми «EasyCon», «ZOOM» та інші [1; 3].

У контексті досліджуваного питання варто навести судження О. Кравчука щодо пріоритету відеоконференцз'язку (далі – ВКЗ) із власних технічних засобів. Зокрема, на його думку, «важливо, що в новій архітектурі статті 336 КПК України спочатку в частині 4 згадано про відеоконференцію з власних технічних засобів, а лише потім у частині 7 – про відеоконференцію з приміщення суду. Це нібито вказує на те, що відеоконференція з власних технічних засобів є пріоритетною над ВКЗ із приміщення суду. Концептуально це дуже правильно, адже залучення залів засідань в інших судах і працівників суду для відеоконференції не тільки спрощує, але і водночас ускладнює судовий розгляд, потребує додаткових організаційних і (очевидно) матеріальних витрат. Відеоконференція з власних технічних засобів спрощує провадження (у тому, що інструменти відеозв'язку спрощують професійну, пізнавальну та іншу людську діяльність, майже кожен міг переконатися ще в епоху згаданої пандемії). Під час війни у випадках залучення судів різних областей до проведення відеоконференції кратно до кількості таких областей зростає ризик затримання або відкладення засідання через повітряну тривогу або інші військові події в одній із таких областей, адже відповідні суди можуть не функціонувати (тоді як особа може мати змогу вийти на зв'язок із власних технічних засобів з укриття або іншого безпечного місця)» [4]. Водночас законодавець указує, що «допит свідка, потерпілого, спеціаліста може здійснюватися в судовому засі-

данні в режимі відеоконференції лише в приміщенні суду, визначеному судом. Якщо такий виняток щодо свідка цілком зрозумілий (адже мова йде про встановлення особи), то щодо потерпілого (цілком постійного учасника справи, особа якого на момент допиту може бути судом встановлена) може викликати питання (виходить, що особа має право участі в справі у режимі відеоконференції, однак її допит у відеоконференції має проводитися лише з приміщення суду). Водночас на період воєнного або надзвичайного стану із цього винятку передбачено, що у виняткових випадках суд має право допитати свідка, потерпілого з використанням його власних технічних засобів» [4].

Проте окремі адвокати наголошують на існуванні технічних недоліків дистанційних судових засідань, а також наявність в їх проведенні порушень кримінального процесуального законодавства. Зокрема, серед основних таких недоліків називають:

- відсутність можливості належним чином встановити особу учасника судового процесу. Адже без фактичної перевірки оригіналів документів, що посвідчують особу, її встановлення стає формальністю;

- залишення під питанням обізнаність особи у її правах та обов'язках. Адже отримати відповідну розписку, як того вимагає законодавство, для суду видається неможливим;

- в дистанційному судовому засіданні не можливо забезпечити конфіденційність, неупередженість та відсутність тиску на особу, що дає показання. Це пов'язано з тим, що особа, знаходячись у будь-якому місці поза судом чи іншою державною установою, може зазнавати стороннього впливу [1].

У світлі наведених зауважень адвокатів щодо недоліків дистанційних судових засідань, варто зазначити, що ці питання дійсно мають значний вплив на якість та справедливість кримінального провадження. З одного боку, дистанційний формат забезпечує гнучкість і доступність правосуддя у кризових ситуаціях, як-от під час воєнного стану. З іншого – технічні та процедурні обмеження можуть створювати ризики для належної ідентифікації учасників, розуміння ними своїх прав і обов'язків, а також для забезпечення конфіденційності та неупередженості показань. Особливої уваги заслуговує питання ідентифікації особи. У сучасних реаліях, коли технології постійно вдосконалюються, можливо розглядати впровадження додаткових засобів цифрової ідентифікації, наприклад, використання електронного підпису, біометричних даних чи інтеграцію із державними реєстрами. Зокрема, згідно з ч. 5 ст. 336 КПК України «учасники кримінального провадження беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та кваліфікованого електронного підпису згідно з вимогами Положення про

Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи» [2]. Проте навіть ці заходи не завжди гарантують абсолютну достовірність, що підтверджує слушність адвокатських побоювань.

Щодо обізнаності учасників у своїх правах, тут доцільно запровадити інтегровані цифрові протоколи, які б дозволяли автоматизовано підтверджувати ознайомлення особи з її правами перед початком засідання. Це може частково вирішити проблему отримання розписок у дистанційному режимі, хоча людський фактор і надалі залишатиметься важливим. Питання конфіденційності та неупередженості заслуговують окремої уваги. Дистанційний формат дійсно ускладнює контроль за тим, чи не перебуває особа під стороннім впливом або психологічним тиском. Можна запропонувати використання спеціальних процедур, наприклад, обов'язкове відеоспостереження за всім простором, де перебуває учасник, або залучення незалежних спостерігачів онлайн. Однак, повністю усунути ризики втручання складно.

Загалом, дистанційні засідання – це вимушений крок розвитку судової системи, який має свої переваги та недоліки. В умовах війни вони стають незамінними, але водночас вимагають постійного вдосконалення як технологічних рішень, так і законодавчого регулювання, щоб максимально захистити права учасників процесу та забезпечити справедливість кримінального судочинства.

Література:

1. Глушко І., Моїсєєва А. Дистанційне кримінальне провадження під час воєнного стану. *GOLAW*. URL: <https://surl.li/ltvppf>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2054>.

3. Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку рф: рішення Ради суддів України від 24.02.2022 № 9. *Рада суддів України*. URL: <https://surl.li/sjaxij>.

4. Кравчук О. Спрощення або ускладнення відеоконференцій у кримінальному суді. *Justtalk*. URL: <https://surl.li/rylewq>.

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

*Антоніна Андріївна Рибіна,
курсантка 305 взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності НПУ ОДУВС
Науковий керівник: **Юрій Павлович Свинаренко**,
доктор філософії,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Початок повномасштабного вторгнення та проголошення воєнного стану в Україні став переломним моментом для кожного регіону нашої країни. Перед державою почали поставати нові проблеми, не лише пов'язані з економікою, соціально-демографічними питаннями та обороною територіальних кордонів, а ще й значне зростання злочинності та зародження нових її форм, які б підлаштовувалися під сьогоденні умови [1, с. 2]. Особливої уваги з боку правоохоронних органів на сьогодні потребує наркозлочинність, яка з початком повномасштабного вторгнення значно трансформувала.

Даний вид злочинів найбільш небезпечний тим, що розповсюдження та популяризація наркотичних засобів призводить до появи певних верств населення, які під дією речовин, обіг яких заборонений, вчиняють інші правопорушення визначені Кримінальним кодексом України. Тому саме якісна протидія оперативними підрозділами, що включає в себе профілактику, запобігання та припинення наркозлочинам, може вирішити проблему розповсюдження заборонених речовин, а це в свою чергу знизить рівень захворювань і смертності, а також понизить рівень вчинення інших кримінальних правопорушень.

Складна та нестабільна ситуація в країні, пов'язана з введенням воєнного стану перетягнула всю увагу правоохоронних органів на вирішення питань національної безпеки чим скористалась певна категорія злочинців, пов'язаних з обігом наркотичних засобів. Згідно звіту Національної поліції України про результати роботи за 2021 рік, перед початком повномасштабного вторгнення було задокументовано 28 тис. 852 наркозлочина [3], а у 2024 році 47,4 тис. [4], що майже у два рази більше ніж у мирний час. Це пов'язано з погіршенням соціальної та економічної ситуації в країні, масовими психологічними травмами і розладами та збільшенням кількості вразливих категорій населення. Особливо гостро стоїть проблема протидії наркозлочинності у прифронтових зо-

нах через ведення бойових дій, а на тимчасово окупованих територіях є взагалі неможливим [2, с. 17]. Введення комендантської години, посилення патрулювання та охорони громадського порядку підконтрольних Україні міст створює значні перешкоди у веденні так званого «бізнесу», пов'язаного з речовинами обіг яких заборонений, що в свою чергу сприяє протидії даного виду злочину.

В умовах війни перед наркоторгівцями постала нова задача обійти правоохоронні органи. Введення комендантської години, постійні патрулювання міст змусили злочинців трансформувати свою діяльність та перейти на безконтактний збут. Великим попитом користуються так званий «Даркнет», непідконтрольна частина інтернету, яка відома своєю повною, а також закриті чати в «Telegram». Зберегти анонімність злочинцям допомагає використання такого сучасного платіжного інструменту як криптовалюта, яка забезпечує високий рівень конфіденційності проведених транзакцій. Все це значно ускладнює виявлення та фіксування даної діяльності та ідентифікації причетних осіб. З огляду на різкий перехід наркоторгівлі на онлайн ресурси, почали створювати спеціалізовані підрозділи кіберполіції, перед якими стоїть чітка задача – виявлення та блокування каналів продажу заборонених речовин у просторах «Інтернету». А отже, запобігти цьому можливо в разі постійного моніторингу інтернет-ресурсів для отримання оперативно-розшукової інформації. Для цього необхідно постійно вдосконалювати та підлаштовувати чинне законодавство під реалії сьогодення, з метою закріплення всіх можливих тонкощів та особливостей проведення процедури протидії наркозлочинності в умовах воєнного стану та з урахуванням усіх сучасних технологій.

Попри цифровізацію та використання «Інтернету» в якості платформи для здійснення пошуку та комунікації, кінцевий результат – передача товару – залишається традиційно фізичним. І звідси витікають інші проблеми виявлення та протидії наркозлочинам в умовах воєнного стану. Не маючи ніяких людських та моральних якостей, такі правопорушники знайшли новий спосіб транспортування та перевезення заборонених речовин, маскуючи їх під гуманітарну допомогу наших партнерів та вводячи в оману правоохоронців, що значно ускладнює виявлення даного факту [5, с. 108; 6, с. 142]. Тому все ж таки контроль та перевірка даних вантажів має бути більш ретельним. А при безпосередньому встановленні такого факту покарання має бути невідворотним.

Оскільки наркозлочинність дуже часто передбачає дії, пов'язані з перетинанням кордонів, вона носить транснаціональний характер. В цьому випадку ми маємо проводити міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності визначення, якого закріплено в ст. 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» як: «Співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними

органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, визначені у статті 5 цього Закону, та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, які мають у своєму складі відповідні підрозділи, а також з міжнародними правоохоронними організаціями здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна» [8]. Отже, в такому випадку більш раціональним буде проведення контрольованої поставки в якості заходу протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, визначеною в ст. 4 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [7]. В Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» чітко за зазначено, що: «Оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 цього Закону підстав надається право: «...проводити контрольовану поставку...товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь» [8]. Така тактика дозволяє відстежити увесь ланцюжок постачання та документально зафіксувати його. В умовах саме воєнного стану, через зміну звичайних маршрутів контрабанди, створюються сприятливі умови для активізації транснаціональних наркоугруповань. Ми маємо пам'ятати, що ворог не спить і він так само може використовувати дану діяльність для проведення підривної діяльності. Наприклад, такі злочинні мережі можуть мати зв'язок з агентами спецслужб країни-агресора, а кошти від продажу заборонених речовин йти на її фінансування. Тому, наразі міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності та контрольована поставка є невід'ємною частиною стратегії у протидії наркозлочинам.

Таким чином, повномасштабне вторгнення не лише значно погіршило стан національної безпеки України, а ще й стало фактором, який вплинув на криміногенну ситуацію, зокрема в напрямку наркозлочинності, через складну ситуацію в економічній, соціальній сфері та масові психологічні розлади населення. Наркоторговці адаптуються до нових умов, трансформуючи свою діяльність, особливо в цифровому просторі. Отже якісна протидія можлива лише за умови комплексного підходу у вигляді посилення кібербезпеки, міжнародного співробітництва, а також постійного вдосконалення законодавства, враховуючи умови сьогодення.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>
2. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.
3. Звіт Національної поліції України про результати роботи за 2021 рік. URL: <https://surl.li/dsawvt> (дата звернення 19.09.2025).
4. Звіт Національної поліції України про результати роботи за 2024 рік. URL: <https://surl.li/jkynkm> (дата звернення 19.09.2025).
5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свиначенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.
6. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.
7. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР. URL: <https://surl.li/gotbxo> (дата звернення 20.09.2025).
8. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. №2135-XII. URL: <https://surl.li/yqtaux> (дата звернення 20.09.2025).

ВИДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДРОЗДІЛІВ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Візантій Гаврилович Саркісян,

*аспірант відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Аналітичний огляд законодавства, теоретичних положень оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної науки, практичної діяльності оперативних підрозділів стратегічних розслідувань та слідчих підрозділів Національної поліції України свідчить про те, що в сучасних умовах ефективного протидія організованих злочинності неможлива без системного підходу до її організації. Не складно помітити, що більшість засобів, форм та методів протидії організованій злочинності – традиційні за змістом, за своїм потенціалом головним чином розраховані

вані на вирішення поодиноких завдань – окремих епізодів злочинної діяльності [1, с. 23; 3, с. 14]. Але ефективна боротьба з організованою злочинністю повинна ставити на меті знешкодження злочинних угруповань шляхом викриття максимального числа їх членів і, в першу чергу, організаторів, а для цього необхідне широке коло дій та заходів негласного характеру [6, с. 245]. Організаційною формою такої діяльності при виконанні складних завдань оперативних підрозділів стратегічних розслідувань є оперативно-розшукова операція.

Вивчення вітчизняної спеціальної літератури, відомчих нормативних актів МВС та НПУ дає змогу вважати, що операція, як організаційна форма застосування сил та засобів Національної поліції є найбільш дієвою. Ефективність проведення операцій не викликає сумніву, і сьогодні є вагома нормативно-теоретична база та практичний досвід їх використання в боротьбі із організованою злочинністю. Але вивчення питань використання «операції» як організаційної форми застосування сил та засобів ОРД виявляється обмеженим. Принаймні у розвитку і формуванні злочинних структур постійно відбувається процес посилення інтеграції злочинних угруповань, які вчиняють злочини в сфері економіки, із загальною кримінальною злочинністю [2, с. 611].

Кожна оперативно-розшукова операція оперативних підрозділів стратегічних розслідувань пов'язана численними зв'язками з рядом факторів та умов, серед яких одні є важливими, а інші – побічними, другорядними. Наприклад, на відстеження руху контрольованого товару при проведенні операції з контрольованої поставки можуть впливати випадкові події, в т.ч. непередбачувані явища природи, або техногенні надзвичайні ситуації [5, с. 42].

Безумовно, повне врахування всіх факторів неможливе, але головним завданням все ж таки є встановлення залежності кінцевого результату від найважливіших, вирішальних факторів. Разом з тим, не слід вважати, що всі випадкові фактори – другорядні. Навпаки, часто вони відіграють помітну роль у ході операції, тобто їх аналіз та врахування є обов'язковою справою.

Розглядаючи різноманітні операції з точки зору їх цільової спрямованості можна виділити два основних види, що характеризуються кінцевою метою, а саме:

а) операція виконується з метою досягнення певного результату, який може бути досягнутий або ні, та ніякі проміжні результати не розглядаються (тобто, успіх оцінюється за схемою «так – ні», «все або нічого»);

б) завданням операції є не досягнення певного (кінцевого) результату, а тільки вирішення декількох завдань, позбавивши таким чином різних можливостей противника, послабивши його (наприклад, оперативно-профілактичні операції по відпрацюванню інфраструктури злочинності) [4, с. 197; 7, с. 75].

Крім наведених вище видів операцій в теорії і практиці певне місце посідає й багатоетапна операція, така, що розпадається на чергу послідовних «етапів» (кроків), де на кожному етапі необхідно прийняти таке рішення, яке б максимально впливало на ефективність кінцевого результату.

У такому разі здійснюється поетапне планування, при цьому прийняття рішень на кожному етапі має відбуватися з урахуванням майбутнього. Єдиний результат, який можна планувати без погляду на майбутнє – це останній етап. Останній етап повинен бути найбільш вигідним, після нього вже нічого не відбувається. Тому процес динамічного програмування розгортається не від початку до кінця, а від кінця до початку. Перш за все планується останній етап. Перераховані заходи в теорії ОРД мають свою відповідну назву, але формою їхньої реалізації є власне операція, в даному випадку – багатоетапна [4, с. 198].

У зв'язку з цим, потрібно наголосити, що проблемні питання комплексних операцій, що проводяться оперативними підрозділами стратегічних розслідувань, потребують подальших ґрунтовних наукових досліджень.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова нейтралізація кримінальної активності організованих злочинних угруповань: організаційно-тактичні аспекти: монографія. Одеса: ОДУВС, 2022. 290 с.
2. Албул С.В. Праксеологічні аспекти оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Scientific research: modern challenges and future prospects*: Proceedings of the 6th International scientific and practical conference (January 20-22, 2025, Munich, Germany). Munich, Germany: MDPC Publishing, 2025. Pp. 609–612.
3. Виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності: сучасні проблеми та перспективи: методичні рекомендації / Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, А.М. Рубель, О.О. Людвиченко, А.О. Волобоев та інш.; за заг. ред. А.М. Рубеля: К.: Алерта, 2024. 132 с.
4. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свиначенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.
5. Особливості оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси у злочинному середовищі в умовах воєнного стану: науково-практичні рекомендації / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Т.О. Рекуненко. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 100 с.
6. Щурат Т.Г. Актуальні питання протидії організованим етнічній наркозлочинності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С. 244–247.
7. Щурат Т.Г., Поляков Є.В. Дієвість та необхідність оперативно-пошуку. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 07 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 74–76.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Юрій Павлович Свинаренко,

доктор філософії,

завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України ОДУВС

Проблематика наркозлочинності посідає одне з провідних місць серед глобальних викликів сучасності, оскільки нелегальний обіг наркотичних засобів становить багатовимірну загрозу — від підриву національної безпеки до системного руйнування фізичного та психічного здоров'я населення. В Україні, незважаючи на інтенсифікацію правових механізмів протидії та впровадження організаційно-правових заходів превентивного характеру, масштаби поширення наркотичних речовин залишаються критично високими [3, с. 12]. Особливу тривогу викликає зростання рівня доступності психоактивних речовин у молодіжному середовищі, а також стрімке поширення цифрових каналів їх розповсюдження — від соціальних мереж до закритих месенджерів. Така ситуація актуалізує необхідність поглибленого аналізу сучасних тенденцій розвитку наркозлочинності та пошуку інноваційних і ефективних шляхів її подолання.

Серед найбільш показових тенденцій останнього десятиліття слід виокремити процес цифровізації незаконного наркоринку. Злочинні угруповання дедалі ширше застосовують Telegram-канали, анонімізовані чати, даркнет-платформи та криптовалютні інструменти для організації обігу й фінансових операцій [1, с. 53]. Така трансформація злочинної діяльності значно ускладнює її виявлення, фіксацію та процесуальне документування, оскільки вона набуває транснаціонального характеру, виходить за межі національних юрисдикцій та потребує нових підходів до міжнародної співпраці правоохоронних органів [2, с. 11].

З метою конспірації власної протиправної діяльності представники наркозлочинного середовища активно експлуатують можливості сучасних комунікаційних мереж і мобільних додатків, залучаючи тіньові інтернет-ресурси, використовуючи псевдоніми, умовні позначення, кодовану лексику та інші засоби криптокомунікації для координації дій і оперативного обміну інформацією [4, с. 26]. До арсеналу таких інструментів належать, зокрема, рекламні написи (так звані графіті) із зазначенням адрес вебресурсів чи контактів у популярних месенджерах (Viber, WhatsApp, Telegram тощо). Подібні «мітки» здебільшого нано-

сяться у публічних просторах із високим рівнем пішохідного трафіку: на стінах житлових будинків та під'їздів, у гаражних масивах, на парканках, зупинках громадського транспорту, асфальтовому покритті, транспортних естакадах і в підземних переходах. Найчастіше серед таких графіті трапляються написи з назвами або скороченнями психоактивних речовин: «мет», «фен», «амф», «спайси», «бошки», «солі», «спіди», «скорость», «закладки», «клад», «JWH», «МДМА» тощо. Вони виконують функцію не лише інформаційного сигналу для потенційних споживачів, а й засобу підтримання сталого попиту на наркотичні речовини [5, с. 118].

Виконавцями нанесення подібних написів здебільшого виступають неповнолітні особи, які отримують за це грошову винагороду, а також наркозалежні, котрі погоджуються на таку діяльність в обмін на дозу психоактивної речовини. Лише у поодиноких випадках цим займаються безпосередньо збувачі наркотичних засобів. У результаті застосування такої тактики процес збуту наркотиків набуває значної динамічності та мобільності, що значно випереджає розробку та впровадження ефективних механізмів збору доказової бази й процесуального документування зазначених злочинних діянь.

Основною цільовою аудиторією та споживачами такої «продукції» залишаються наркозалежні особи й молодіжні групи, котрі демонструють легковажне ставлення до власного здоров'я і, перебуваючи в пошуку нових відчуттів, виявляють готовність до експериментування з власним організмом, що поглиблює масштаби соціально-демографічних ризиків.

Наступною помітною тенденцією розвитку наркозлочинності є істотне розширення спектра психоактивних речовин, що перебувають у незаконному обігу. Якщо раніше домінуючими на вітчизняному «ринку» залишалися канабіс та опіюїдні препарати, то нині відбувається стрімке зростання популярності синтетичних наркотиків, таких як амфетамін, метамфетамін та МДМА. Останні вирізняються високим рівнем деструктивного впливу як на психічне, так і на соматичне здоров'я людини, а також відносно дешевизною виробництва, що здебільшого організовується у підпільних лабораторіях із використанням легко доступних прекурсорів. Цей чинник зумовлює швидке поширення синтетичних психоактивних речовин та ускладнює діяльність правоохоронних органів у сфері протидії їх незаконному обігу [6, с. 142].

Водночас важливим елементом удосконалення системи протидії наркозлочинності в Україні стало створення у структурі Міністерства внутрішніх справ спеціалізованого підрозділу — Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності. Функціонування цього органу базується на принципах відкритості,

прозорості та інституційної співпраці, що передбачає активну участь у спільних національних і міжнародних проєктах, налагодження взаємодії з правоохоронними й профільними відомствами, партнерськими структурами інших держав та громадянським суспільством. Крім того, до ключових напрямів його діяльності належить ініціювання та реалізація заходів комплексного характеру, спрямованих на вирішення проблеми наркоманії на державному рівні та формування ефективної антинаркотичної політики. Відповідно до Положення про Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності МВС України, затвердженого наказом МВС України від 12 грудня 2019 року № 1038, було визначено такі завдання:

1) участь у забезпеченні формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності й здійснення за дорученням керівництва МВС координації діяльності у цій сфері;

2) вивчення та впровадження позитивного міжнародного й вітчизняного досвіду щодо способів і методів виявлення, документування та припинення фактів незаконного обігу наркотичних речовин;

3) забезпечення участі в здійсненні міжнародного співробітництва у сфері протидії транснаціональній та організованій наркозлочинності, налагодження дієвої взаємодії за цим напрямом.

Нині Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності здійснює такі функції: бере участь у розробленні та внесенні пропозицій щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності, політичних і стратегічних завдань, принципів і напрямів її розвитку; вносить пропозиції з удосконалення законодавства у сфері протидії наркозлочинності; бере участь у проведенні наукових, аналітичних, кримінологічних, соціологічних досліджень стану протидії наркозлочинності; здійснює систематичний аналіз діяльності Національної поліції України у сфері протидії наркозлочинності; здійснює комплексний аналіз тенденцій та динаміки у сфері протидії наркозлочинності, учинення суспільно-політичних, соціально економічних, демографічних та інших факторів, що мають на неї суттєвий вплив, а також причин та умов їх виникнення [5, с. 117].

Третьою тенденцією виступає омолодження контингенту споживачів. Значна кількість злочинів пов'язана із залученням підлітків та молоді як кур'єрів або закладників. Це створює соціальну небезпеку, оскільки молода людина стає жертвою кримінальних структур на ранньому етапі життя [3, с. 53].

Ще однією характерною особливістю сучасного етапу розвитку наркозлочинності є її дедалі тісніший взаємозв'язок з організованою злочинністю. Процеси виробництва, транспортування та розповсюдження наркотичних засобів у багатьох випадках координуються транснаціона-

льними злочинними угрупованнями, які розглядають Україну як стратегічно важливу транзитну ланку на шляху постачання наркотиків до країн Європейського Союзу. Така тенденція не лише загострює криміногенну ситуацію всередині держави, а й інтегрує український сегмент наркоринку у глобальні злочинні мережі, що значно ускладнює процеси протидії [1, с. 21].

Ефективне подолання наркозлочинності можливе лише за умови впровадження комплексного, багаторівневого підходу, який має поєднувати правові, організаційні, соціальні та міжнародні інструменти. По-перше, вкрай необхідним є посилення нормативно-правового регулювання та вдосконалення кримінально-правових норм, що визначають відповідальність за незаконний обіг наркотичних речовин. При цьому важливо враховувати появу нових форм збуту, зокрема через інтернет-платформи, месенджери та інші цифрові канали комунікації, що актуалізує потребу у формуванні спеціалізованих механізмів протидії кібернаркозлочинності та їх закріпленні у чинній правовій базі. Відповідно до Стратегії державної політики щодо наркотиків, одним із основних напрямів діяльності правоохоронних органів є впровадження нових технологій отримання інформації про факти незаконного обігу наркотиків, зокрема їх продаж через Інтернет, способи контрабандного перевезення, маскування, виробництво і створення нових видів психоактивних речовин та їх комбінацій.

Література:

1. Албул С.В., Байов В.О. Оперативно-розшукова протидія наркозлочинам, що вчинюються етнічними злочинними угрупованнями: монографія; за заг. редакцією проф. С. В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2024. 226 с.
2. Албул С.В., Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Протидія безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації. – Одеса : ОДУВС, 2018. – 21 с.
3. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.
4. Комплекс методичних рекомендацій з протидії безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації / С.В. Албул, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат та ін. Одеса: ОДУВС, 2018. – 170 с.

5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

6. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.

ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ БОРотьБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ: ВИКЛИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗСЛІДУВАННЯМ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ТА АДАПТАЦІЯ ІСНУЮЧИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ

*Андрій Сергійович Сизонович,
курсант 204-го взводу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування НПУ
Науковий керівник: Ганна Володимирівна Мудрецька,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеський державний університет внутрішніх справ*

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства та глобальної цифровізації дедалі більшої актуальності набуває проблема протидії кіберзлочинності, що характеризується високим рівнем латентності, анонімності та транснаціонального поширення. Кіберзлочини охоплюють широкий спектр діянь, від незаконного доступу до комп'ютерних систем і викрадення персональних даних до фінансових махінацій, використання криптовалют для відмивання коштів та поширення шкідливого програмного забезпечення. В умовах зростання ролі цифрового середовища традиційні механізми кримінального процесу, які історично формувалися для розслідування злочинів матеріального характеру, виявляються недостатніми, що зумовлює необхідність переосмислення завдань кримінального процесу та їх адаптації до нових викликів [1].

Завдання кримінального процесу, визначені кримінальним процесуальним законодавством, традиційно зводяться до охорони прав і свобод людини та громадянина, забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування, встановлення об'єктивної істини, притягнення винних до відповідальності та недопущення засудження невинних осіб. Проте в умовах цифровізації суспільства ці завдання набувають якісно нового змісту. Передусім йдеться про захист цифрових прав особи – права на безпеку в інформаційному середовищі, права на захист персональних даних, права на недоторканність електронної комунікації. Су-

часна кримінально-процесуальна система має враховувати, що посягання у сфері кіберпростору є не менш небезпечними для особи та держави, ніж традиційні злочини, а тому потребують адекватних правових механізмів реагування [2].

Одним із ключових завдань стає формування ефективної системи доказування в умовах цифрового середовища. Електронні докази суттєво відрізняються від письмових або речових: вони є нематеріальними, можуть зберігатися у вигляді тимчасових файлів, розміщуватись на серверах, що знаходяться поза межами юрисдикції держави, а також підлягають швидкому видаленню або модифікації.

Не менш важливим завданням є забезпечення міжнародної взаємодії. Кіберзлочини у переважній більшості випадків мають транскордонний характер: дії можуть здійснюватися з території однієї держави, сервери зберігатися в іншій, а потерпілі перебувати у третій країні. За таких умов національні органи розслідування стикаються з обмеженістю власної юрисдикції та необхідністю швидкого отримання правової допомоги від іноземних партнерів. Це актуалізує потребу у вдосконаленні механізмів обміну інформацією, імплементації положень міжнародних конвенцій, зокрема Будапештської конвенції про кіберзлочинність, та розширенні практики оперативної взаємодії правоохоронних органів різних країн [3].

Розслідування кіберзлочинів супроводжується низкою специфічних викликів. Передусім це анонімність, забезпечувана використанням VPN, TOR та інших інструментів, що дозволяють злочинцям приховувати свою особу та місце перебування. Наступною проблемою є нестабільність цифрових слідів: електронна інформація може бути швидко видалена або змінена, що унеможлиблює її фіксацію традиційними способами. До цього додається проблема кваліфікації слідчих і суддів, адже для належного розслідування кіберзлочинів необхідні спеціальні знання у сфері комп'ютерних технологій, криптографії, інформаційної безпеки. Брак таких знань створює ризик неправильного трактування електронних доказів та ускладнює процес ухвалення обґрунтованих процесуальних рішень. Окрему складність становить правовий вакуум, пов'язаний з відсутністю детально врегульованих процесуальних процедур, які стосуються електронних доказів, їхнього вилучення, дослідження та зберігання [4].

Вирішення окреслених проблем можливе шляхом адаптації існуючих процесуальних норм до нових умов. Передусім необхідним є чітке нормативне закріплення електронних доказів як повноцінного виду доказів у кримінальному процесі, визначення порядку їхнього збирання, фіксації, автентифікації та допустимості. Перспективним напрямом є впровадження цифрових технологій у сам кримінальний процес, зокрема використання електронного документообігу, цифрових платформ

для зберігання матеріалів кримінальних проваджень, програмних засобів для автоматизованого аналізу великих масивів інформації [5]. Також важливим є створення спеціалізованих підрозділів з протидії кіберзлочинності, які поєднуюватимуть у своїй діяльності професійні навички слідчих і технічні знання експертів у сфері ІТ.

Таким чином, завдання кримінального процесу в умовах боротьби з кіберзлочинністю полягають у забезпеченні належного захисту цифрових прав людини, удосконаленні інституту електронних доказів, створенні дієвих механізмів міжнародної взаємодії, підготовці спеціалізованих кадрів та адаптації процесуальних норм до реалій інформаційного суспільства. Реалізація цих завдань сприятиме підвищенню ефективності кримінального судочинства, зміцненню інформаційної безпеки держави та належному захисту прав і свобод громадян у цифровому просторі.

Література:

1. Аніщук В.В., Зицик С.Г. Проблема протидії кіберзлочинності: порівняльно-правовий аналіз, Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2024 URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/4-2.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 21.09.2025).

2. Національна асоціація адвокатів України. Реалізація ідеї електронного суду: конфіденційність персональних даних учасників кримінального провадження. 2021. URL: <https://unba.org.ua/publications/5139-realizaciya-idei-elektronnoho-> (дата звернення: 21.09.2025).

3. Саєнко М.І., Савела Є.А., Тополянський Ю.Ю. Міжнародний досвід протидії кіберзлочинності та кібершахрайству. Серія ПРАВО. Випуск 64. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/74.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 21.09.2025).

4. Герасименко О. В. Проблемні аспекти використання електронних доказів у кримінальному провадженні. Електронне наукове видання «Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері». 2021. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/61ea5aa5-63af-424d-a18d-1008968222ff> (дата звернення: 21.09.2025).

5. Ангеленюк А.-М. Ю. Використання електронних доказів у кримінальному процесуальному праві України (проблемні питання). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 34(1). С. 18–23. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/34-1.pdf> (дата звернення: 21.09.2025).

ОПЕРАТИВНИЙ СУПРОВІД ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Владислав Андрійович Татарли,
курсант 302 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Наталія Васиївна Домброван,
кандидат юридичних наук, доцент
начальник відділу організації наукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ

Оперативний супровід досудового розслідування займає центральне місце у сучасній системі боротьби зі злочинністю та є ключовим компонентом, який забезпечує скоординовану взаємодію оперативних підрозділів із слідчими органами, спрямовану на досягнення максимальної повноти, ефективності та оперативності кримінального провадження.

В умовах зростання злочинності, її організованих форм і технічних складнощів, оперативний супровід стає визначальним інструментом успішності розслідувань. Це поняття охоплює комплекс заходів, що проводяться оперативними підрозділами для збору даних, документування злочинної діяльності та сприяння доведенню провини підозрюваних. Його сутність поєднує правові аспекти кримінального процесу та методи оперативно-розшукової діяльності, забезпечуючи плавний зв'язок між оперативною роботою і слідством.

Однією з головних задач оперативного супроводу є отримання нових доказів, недосяжних у межах стандартних слідчих дій [1], що особливо важливо при розслідуванні справ, пов'язаних із діяльністю організованих злочинних угруповань, корупційними схемами, злочинами у сфері кібербезпеки та наркоторгівлі.

Використання прихованих слідчих заходів дозволяє одержати критичну інформацію, необхідну для обґрунтування вини підозрюваних. Основною особливістю оперативного супроводу є його конфіденційність. Заходи такого характеру часто залишаються прихованими від учасників кримінального процесу, що запобігає передчасному розкриттю планів слідства та створює додаткові можливості для викриття злочинців.

Однак це вимагає суворого дотримання правових норм для забезпечення законності дій і недопущення порушень процесуально-

го права. У ході досудового розслідування оперативні підрозділи здійснюють збір критично важливих даних, зокрема про місцезнаходження підозрюваних, їхні зв'язки, фінансову активність та джерела фінансування нелегальної діяльності. Отримана інформація часто стає основою для проведення таких слідчих заходів, як обшуки, допити або накладення арешту на майно. Таким чином, оперативний супровід виступає базисом для прийняття обґрунтованих рішень слідчими і прокурорами.

Координація дій між слідчими і оперативними співробітниками відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного кримінального провадження. Взаємодія між цими двома групами дозволяє досягти високого рівня організованості [2]. Оперативні працівники відповідають за швидке отримання інформації, тоді як слідчий упорядковує зібрані дані, створюючи доказову базу, згідно з процесуальними нормами. Таке співробітництво дає можливість оптимально використовувати наявні матеріали та сприяє результативності розслідувань.

Особливо важливим оперативний супровід є у боротьбі з організованою злочинністю. З огляду на складну структуру таких угруповань, їхню конспіративність та ресурсну базу, оперативні заходи є незамінними. Завдяки супроводу вдається документувати злочинну діяльність, розкривати ієрархію груп та доводити взаємозв'язки між її членами, що значно полегшує процес покарання винних.

У випадках корупційних злочинів оперативний супровід займається збиранням доказів у вигляді документів, електронних даних, записів переговорів і фінансових транзакцій. Ця інформація має фундаментальне значення, адже часто корупційні дії приховані за фасадом формальної законності. Завдяки ефективній роботі оперативників виявляється справжній зміст корупційних схем, що дозволяє не лише розкрити злочин, а й притягнути винних до відповідальності.

Справи про економічні та кіберзлочини також потребують ретельного оперативного супроводу. Такі правопорушення характеризуються використанням сучасних технологій, офшорних механізмів, криптовалют і спеціального програмного забезпечення. Без технічної допомоги та специфічних знань оперативних підрозділів встановлення об'єктивної істини стає надзвичайно складним завданням. Крім того, оперативний супровід має виражений профілактичний ефект.

Системний контроль за діяльністю злочинних груп допомагає запобігати новим злочинам. Своєчасне отримання інформації дозволяє локалізувати кримінальні загрози ще до їхнього фактичного

прояву, що позитивно впливає на загальний рівень безпеки в суспільстві. У практиці оперативна підтримка також спрямована на забезпечення захисту учасників кримінального провадження. Це включає не лише потерпілих і свідків, але й самого слідчого [3].

Залучення оперативних працівників сприяє нейтралізації можливих загроз чи тиску з боку підозрюваних або їх спільників, гарантуючи безперешкодне виконання завдань кримінального судочинства.

Законодавство України чітко окреслює межі застосування оперативного супроводу, наголошуючи на обов'язковому дотриманні прав людини та громадянина, особливо під час проведення негласних заходів. Порушення цих норм може спричинити недопустимість доказів у судовому процесі, а також негативно вплинути на виконання Україною її міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини.

У рамках теорії кримінального процесу оперативний супровід розглядається як одна з форм процесуального забезпечення, тісно пов'язана з доказуванням. Його основна функція полягає у збиранні фактичних даних, які набувають процесуальної форми через закріплення в протоколах та інших документах. У цьому контексті оперативний супровід виступає допоміжним, але надзвичайно важливим компонентом системи доказування. За умов воєнного стану необхідність оперативного супроводу стає ще більш актуальною [4].

Злочинність у цей період набуває специфічних рис, пов'язаних із військовими діями, переміщенням великої кількості людей, незаконним обігом зброї та фінансових ресурсів. Ефективне забезпечення оперативного супроводу в таких умовах є ключовим фактором підтримання правопорядку та захисту національної безпеки.

Оперативний супровід у процесі досудового розслідування становить невід'ємний елемент сучасного кримінального процесу. Його роль полягає у забезпеченні своєчасності, повноти й ефективності розслідувань, що сприяє встановленню об'єктивної істини у кримінальних провадженнях та підвищує їхню результативність. Враховуючи сучасні виклики, значення цього інструменту постійно зростає, що підкреслює необхідність подальшого поглибленого теоретичного дослідження й практичного вдосконалення.

Оперативне супровід досудового розслідування на практиці часто виступає вирішальним елементом, що сприяє не лише підвищенню результативності слідчих заходів, але й значному покращенню якості доказової бази. Це зумовлено тим, що оперативні підрозділи мають можливість діяти конфіденційно, отримуючи інформацію, яку слідчий за допомогою традиційних процесуальних

методів здобути не в змозі. Завдяки цьому забезпечується формування більш повної картини злочинної події.

Одним із ключових аспектів є постійна взаємодія між слідчим і оперативними співробітниками [5]. У процесі розслідування слідчий визначає основний напрям роботи, тоді як оперативні служби підтримують його, збираючи орієнтовну інформацію, виконуючи спостереження або застосовуючи негласні заходи. Таке комплексне співробітництво дозволяє дотримуватися встановлених процесуальних норм, водночас зберігаючи гнучкість у зборі важливих даних.

Особливу роль у оперативному супроводі відіграють негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на приховане здобуття доказів. До них належать аудіо- та відеоконтроль, зняття інформації з телекомунікаційних каналів, а також контроль місць перебування підозрюваних осіб. Застосування таких методів значно мінімізує ризик знищення доказів або їхнього впливу на свідків, що є важливою складовою успішного розслідування.

Оцінюючи питання припустимості результатів оперативних заходів у суді, варто враховувати, що закон вимагає закріплення будь-якої інформації, отриманої у межах оперативного супроводу, у процесуальній формі. Це ставить перед оперативними працівниками та слідчими високі вимоги щодо професійної підготовки та знання як кримінально-процесуального законодавства, так і оперативно-розшукових норм.

Особливу увагу слід приділити супроводу складних кримінальних проваджень, зокрема тих, що стосуються організованої злочинності та корупції. У таких випадках від оперативних підрозділів очікується глибокий аналіз зв'язків між учасниками групи, виявлення джерел фінансування та локацій зберігання речових доказів [6]. Це дозволяє зменшити прогалини у доказовій базі, тим самим запобігаючи винесенню виправдувальних вироків.

Не менш важливою умовою є своєчасність реагування. Оперативна інформація швидко втрачає актуальність, тому сповільнення координації між оперативниками та слідчими може негативно позначитися на результатах роботи. Ефективна система взаємодії має включати чіткий розподіл завдань та відповідальності кожної сторони.

Таким чином, оперативний супровід досудового розслідування виконує не лише функцію збирання доказів, але й є ключовим елементом у забезпеченні прав і свобод учасників процесу, попередженні злочинів і підтриманні правопорядку. У нинішніх умовах його роль стає дедалі важливішою, а успішність залежить від висо-

кого рівня професіоналізму та якісної організації роботи правоохоронних структур.

Література:

1. Щадило А. Співвідношення діяльності оперативних підрозділів у кримінальному судочинстві з оперативно-розшуковою діяльністю. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 4 (97). 2015. С. 261–274. URL: <https://lawscience.com.ua/uk/article/download/spivvidnoshyennya-diyalnosti-opyerativnikh-pidrozdiliv-u-kriminalnomu-sudochinstvi-z-opyerativno-rozshukovoyu> (дата звернення: 18.09.2025).

2. Чайка Р. Процесуальні особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану в Україні. *Академічні візії*. Вип. 44. 2025. С. 1–10. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/download/2027/1931> (дата звернення: 18.09.2025).

3. Свінціцька О. Взаємодія слідчих та оперативних працівників із боротьби з торгівлею людьми Національної поліції України під час розслідування торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації. *Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення*. № 3. 2017. С. 39–43. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/11.pdf> (дата звернення: 18.09.2025).

4. Швидкова О. Процесуальні повноваження оперативних підрозділів на стадії досудового розслідування. *Наукові записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського Серія «Юридичні науки»*. № 2-1. 2013. С. 377–383. URL: https://www.juris.Vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-1-2_2013/55.pdf (дата звернення: 18.09.2025).

5. Козаченко О. Проблемні питання оперативного супроводження кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. №1. 2025. С. 797–799. URL: http://lsej.org.ua/1_2025/192.pdf (дата звернення: 18.09.2025).

6. Організація роботи слідчо-оперативної групи : навчальний посібник / Л. Д. Удалова, Ю. В. Сухомлин, А. С. Симчук та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Вікторія Сергіївна Тинкован,

курсант 312 взводу

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України

Науковий керівник: Віктор Борисович Любчик,

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції

кандидат юридичних наук, доцент

Функціонування правоохоронних органів України в умовах воєнного стану супроводжується значними викликами, що стосуються забезпечення правопорядку та протидії злочинності в особливо складних обставинах. Одним із визначальних чинників результативності досудового розслідування є ефективна взаємодія кримінальної поліції та органів досудового розслідування, що передбачає інтеграцію оперативно-розшукової діяльності з процесуальними формами розслідування. Принципи, на яких ґрунтується така взаємодія, виступають методологічним орієнтиром у забезпеченні належної доказової бази та своєчасного реагування на кримінальні правопорушення.

У сучасних умовах, коли злочинність набуває нових форм і методів, а збройна агресія проти України створює додаткові криміногенні ризики, формування чіткої системи взаємодії між підрозділами кримінальної поліції та органами досудового розслідування набуває особливого значення. Недотримання таких принципів, як законність, взаємна відповідальність, узгодженість та своєчасність, може призвести до втрати доказів, затримки у викритті злочинців і, як наслідок, до зниження рівня довіри суспільства до державних інституцій. У цьому контексті дослідження принципів взаємодії є необхідною передумовою підвищення ефективності протидії кримінальним правопорушенням у складних соціально-політичних умовах, що, у свою чергу, визначає стратегічний характер обраної теми.

Відповідно до наказу МВС України від 7 липня 2017 року № 575, ключовим призначенням взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України з іншими структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональними територіальними органами, а також їх територіальними (відокремленими) підрозділами є формування цілісної системи заходів, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням, їх своєчасне виявлення та якісне розслідування. У межах цієї взаємодії забезпечується при-

тягнення винних осіб до передбаченої законодавством юридичної відповідальності, відшкодування заподіяних злочинами збитків та поновлення порушених прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [1].

Зазначене завдання поєднує інструментально-практичний аспект діяльності поліції з імплементацією аксіологічних принципів – верховенства права, соціальної справедливості та гарантування прав людини, які утворюють методологічний базис сучасної моделі кримінального правосуддя. При цьому, як наголошує В. Галунько, спеціальні принципи адміністративно-правового забезпечення слідчої діяльності, такі як невтручання в процесуальні дії слідчих, право на оскарження дій чи бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації та гласність забезпечення слідчої діяльності, є ключовими засадами організації ефективної взаємодії правоохоронних органів у процесі досудового розслідування [2, с.118]. Вони забезпечують баланс між оперативною ефективністю, правовою визначеністю та захистом прав учасників процесу.

Ефективність кримінального провадження значною мірою визначається здатністю органів правопорядку діяти скоординовано, узгоджено та відповідно до законодавства. Особливе значення в цьому контексті набуває взаємодія кримінальної поліції з органами досудового розслідування, адже її належна організація забезпечує своєчасне виявлення правопорушень, повне та об'єктивне збирання доказів, а також дотримання прав і свобод учасників процесу.

Як підкреслюють автори навчального посібника «Взаємодія учасників кримінального провадження під час досудового розслідування: правові аспекти та основні форми», виданого під редакцією В. В. Сокурєнка, взаємодія учасників кримінального провадження ґрунтується на низці загальних та спеціальних принципів, що визначають правові та організаційні засади спільної діяльності [3, с.22]. Ці принципи формують нормативно-організаційну рамку, яка гарантує законність, узгодженість дій та ефективне виконання завдань кримінального провадження.

Одним із ключових є принцип законності, який передбачає, що всі форми співпраці між кримінальною поліцією та органами досудового розслідування повинні здійснюватися виключно в межах, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими нормативними актами. Цей принцип виключає перевищення повноважень та зловживання владою, забезпечуючи правову основу для прийняття рішень.

Принцип незалежності процесуальних дій означає, що кожен суб'єкт взаємодії зберігає автономність у межах своїх повноважень, а втручання сторонніх осіб у роботу слідчого або оперативного підрозділу без законних підстав заборонене. Це гарантує неупередженість, об'єктивність та законність кожного процесуального рішення.

Не менш важливим є принцип координації та узгодженості дій, який передбачає планування спільних слідчих (розшукових) заходів, обмін

інформацією та чітке визначення ролей і функцій кожного учасника. Узгодженість дій підвищує ефективність розслідування, мінімізує ризик дублювання операцій та сприяє раціональному використанню ресурсів.

Принцип оперативності та своєчасності забезпечує швидке реагування на нові обставини кримінального провадження. Затримки у координації між підрозділами можуть призвести до втрати речових доказів або втечі підозрюваних, що суттєво знижує результативність досудового розслідування.

Особлива увага приділяється принципу дотримання прав і свобод людини, який передбачає, що взаємодія органів повинна здійснюватися без порушення конституційних та міжнародних гарантій, пов'язаних з правом на захист, приватне життя та гідність особи.

Сучасні підходи до взаємодії передбачають також використання науково-технічних досягнень, зокрема цифрових баз даних, електронного документообігу та систем відеоспостереження. Це дозволяє підвищити ефективність, точність та прозорість процесів розслідування, одночасно зберігаючи конфіденційність і дотримуючись законодавчо встановлених обмежень на розголошення інформації.

Таким чином, дотримання зазначених принципів – законності, незалежності, координації, оперативності та забезпечення прав людини – є фундаментальною передумовою для побудови ефективної системи кримінальної юстиції. Вони формують основу для інтегрованої та системної взаємодії кримінальної поліції та органів досудового розслідування, забезпечуючи баланс між оперативною ефективністю та гарантіями правового захисту.

Спеціальні засади взаємодії кримінальної поліції та органів досудового розслідування визначаються залежно від конкретних суб'єктів і характеру їхньої діяльності. Так, у взаємодії слідчого з оперативними підрозділами ключовими є конфіденційність джерел оперативно-розшукової інформації, яка забезпечує ефективність збору даних, та самостійність оперативного підрозділу у виборі методів і засобів діяльності в межах чинного законодавства. У співпраці зі структурними підрозділами підприємств, установ, громадськістю та ЗМІ принципи передбачають добровільність участі, забезпечення безпеки учасників та поєднання гласності розслідування із дотриманням слідчої таємниці. Важливими є також засади системності, плановості та розподілу компетенцій, що забезпечують координацію дій при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Сьогодні взаємодія здійснюється на стратегічному рівні, спрямованому на організацію державної політики щодо протидії злочинності, та на тактичному, що охоплює виявлення, документування, розкриття злочинів та розшук підозрюваних. Проблемами залишаються недостатня інтеграція інформаційних систем, обмежений обмін криміналістично значущою інформацією та відсутність чітких алгоритмів координації між різними рівнями.

Отже, Вирішення зазначених проблем передбачає розвиток єдиних інформаційно-аналітичних платформ, уніфікацію процедур обміну інформацією, проведення регулярних координаційних нарад і навчання персоналу щодо сучасних методик взаємодії, що дозволить підвищити ефективність та оперативність спільної діяльності правоохоронних органів.

Література:

1. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України № 575 від 07.07.2017. № 937/30805. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>

2. Галуцько В.М. Адміністративно правове забезпечення слідчої діяльності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 472 с.

3. Взаємодія учасників кримінального провадження під час до судового розслідування: правові аспекти та основні форми : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Вид. 3-тє, допов. і перероб. Харків : ХНУВС, 2024. 208 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРД У СФЕРІ БОРОТЬБИ З НАРКОЗЛОЧИННІСТЮ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА РИЗИКИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Вікторія Сергіївна Тинкован,

курсантка 312 взводу

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС

Науковий керівник: Юрій Павлович Свиначенко,

доктор філософії

завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України ОДУВС

Сфера протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів є фокусом міждисциплінарної уваги, оскільки злочинна активність у цій галузі характеризується високою латентністю, множинністю ризиків та здатністю до швидкої адаптації. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності (ОРД) є необхідним інструментом системного узагальнення, достовірного документування та ефективного реагування на кримінальні прояви, проте його практична реалізація стикається з нормативно-правовими, організаційними та етичними проблемами [1, с. 5]. З одного боку, правоохоронні структури стикаються з інституційною інертністю та фрагментарністю інформаційних ресурсів, з іншого — існує ризик

порушення конституційних прав громадян через непрозорі практики збору й використання даних, особливо у воєнний період.

Згідно з Національним звітом Центру громадського здоров'я України за даними 2024 року, протягом року 172 059 осіб отримали лікування від розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин, із них 66 991 — через наркотики, а 105 068 — через алкоголь. Програми зменшення шкоди охопили 200 709 осіб, які ін'єкційно вживають наркотики, яким надано понад 16,8 млн шприців та проведено масове тестування на ВІЛ [4]. У сфері кримінальної юстиції зафіксовано 47 617 злочинів, пов'язаних із наркотиками, з яких 17 601 стосувався збуту; кількість засуджених сягнула 12 320 осіб. Виявлено 87 підпільних лабораторій, переважно з виробництва синтетичних стимуляторів, а найчастіше вилучали канабіс (54,1%), транквілізатори (26,3%) та стимулятори (17,9 %) [4].

Актуальність теми визначається транснаціоналізацією наркоринку, ускладненням правопорядку внаслідок воєнного стану та необхідністю збереження контролю над державними інформаційними ресурсами. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення передбачає інтеграцію даних, міжнародну взаємодію та формування правових гарантій дотримання прав людини [5, с. 139].

Інформаційно-аналітичне забезпечення ОРД охоплює цілу низку ключових напрямів, серед яких: підвищення рівня оперативної обізнаності працівників відповідних підрозділів, що здійснюють профілактику та виявлення кримінальних правопорушень; зростання результативності заходів протидії злочинності; оптимізація міжвідомчої та внутрішньої взаємодії між структурними елементами Національної поліції України; удосконалення профілактичної роботи з особами, які перебувають на профілактичних обліках у НПУ; запровадження системного контролю за оперативно-службовою діяльністю підрозділів; своєчасне вжиття превентивних заходів, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень визначеним колом осіб; а також забезпечення належного рівня реагування на заяви та повідомлення про вже вчинені кримінальні діяння [3, с. 78].

Особливої ваги у цьому контексті набуває створення, накопичення та використання спеціалізованих обліків, адже саме вони містять архіви специфічної інформації, яка дає змогу ідентифікувати об'єкти, встановлювати їхню кримінальну репутацію та зв'язки, а також підтверджувати чи спростовувати причетність до протиправної діяльності у минулому [7, с. 85].

На думку науковців, інформаційно-аналітичне забезпечення слід розглядати як інтегрований процес систематизації, накопичення та критичного аналізу відомостей, що мають значення для документування кримінальної активності, який одночасно виконує функції інструменту профілак-

тики, засобу виявлення нових загроз і механізму контролю за діяльністю правоохоронних органів [8, с. 181]. Якісне інформаційно-аналітичне супроводження є передумовою формування адекватної правоохоронної політики, оскільки воно дозволяє узгоджувати оперативно-службові заходи з реальними тенденціями криміногенного середовища [8, с. 182].

Аналіз сучасних тенденцій розвитку наркозлочинності дозволяє стверджувати, що інституційна спроможність системи інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД перебуває у стані трансформації, оскільки наявні організаційно-правові механізми, попри певний рівень нормативної урегульованості, не відповідають викликам глобалізованого кримінального середовища. Зокрема, проблема латентності злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, обумовлює дефіцит достовірної інформації щодо реальних масштабів ринку та складу його учасників [2, с. 83]. Традиційні методи збору й систематизації відомостей, зосереджені переважно на поліцейських обліках, архівах досудового розслідування та статистичних звітах, не дозволяють сформувати повну картину криміногенної ситуації, особливо з урахуванням високої мобільності, цифровізації й конспіративних технологій, що використовуються організованими угрупованнями.

Важливо підкреслити, що якість інформаційно-аналітичного забезпечення залежить не лише від обсягу накопичених відомостей, а й від глибини їхньої інтерпретації. Наявність великих масивів інформації без належних методів її верифікації й узгодження може призвести до хибних аналітичних висновків, що у свою чергу негативно позначається на оперативних та процесуальних рішеннях [6, с. 152]. З огляду на це, ключовим завданням є створення інтегрованої системи обробки даних, у якій поєднувалися б відомчі ресурси МВС, Національної поліції, СБУ, Державної прикордонної служби та інших суб'єктів протидії злочинності. Така система повинна ґрунтуватися на міжвідомчій взаємодії, стандартизованих протоколах обміну інформацією та незалежному контролю за правомірністю доступу до персоналізованих відомостей.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що ефективність інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД у сфері протидії наркозлочинності визначається рівнем інтеграції відомчих ресурсів, наявністю сучасних методів верифікації даних, належним балансом між інтересами державної безпеки та дотриманням прав людини. Недостатність нормативної деталізації, роз'єднаність баз даних та фрагментарність статистичної інформації призводять до того, що правоохоронні органи нерідко діють реактивно, а не проактивно, що суттєво знижує ефективність превентивних заходів.

У цьому контексті доцільно висунути пропозицію щодо створення Єдиного національного центру інформаційно-аналітичного забезпечен-

ня у сфері протидії наркозлочинності, який функціонував би на засадах міжвідомчої координації, використання стандартизованих алгоритмів аналізу та незалежного аудиту діяльності. Такий центр міг би забезпечити інтеграцію даних різних відомств, формування національних і регіональних карт ризиків, прогнозування криміногенних тенденцій, а також підготовку рекомендацій для законодавчих і виконавчих органів влади. Крім того, він став би майданчиком для міжнародного інформаційного співробітництва, дозволяючи гармонізувати українську систему протидії наркозлочинності з європейськими та глобальними стандартами. Побудова цілісної моделі інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД у сфері протидії наркозлочинності має розглядатися не лише як суто технічне чи відомче завдання, а як комплексна державна стратегія, що поєднує у собі правові, організаційні, технологічні та етичні засади. Її реалізація стане запорукою підвищення ефективності боротьби з наркозлочинністю та водночас гарантією дотримання принципів правової держави й міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Література:

1. Албул С.В. Аналітична діяльність як складова кримінальної розвідки. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 травня 2025 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС. С. 4–7.
2. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.
3. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2024. 380 с.
4. Оприлюднено звіт про наркотичну та алкогольну ситуацію в Україні за даними 2024 року. URL: <https://phc.org.ua/news/oprilyudneno-zvit-pro-narkotichnu-ta-alkogolnu-situaciyu-v-ukraini-za-danimi-2024-roku> (дата звернення 20.09.2025 р.).
5. Поляков Є.В. Використання підрозділами кримінальної поліції оперативно-розшукового прогнозування під час дії воєнного стану. *Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів*: матеріали круглого столу (Одеса, 21.02.2024 р., ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 137–141.
6. Свинаренко Ю.П., Трошев А.Д. Розвиток кримінального аналізу та кібербезпеки в Україні. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: матеріали науково-практичної конференції. (м. Одеса, 23.05.2025 р.). Одеса: ОДУВС, 2025. С. 151–154.
7. Щурат Т.Г., Саркісян В.Г. Використання інформації працівниками оперативних підрозділів ДСР, отриманої під час негласного спів-

робітництва. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Спеціальний випуск № 3. С. 79–87.

8. Application of artificial intelligence as a way of digitalizing the system of justice: legal, economic and social issues / Serhii Albul, Vladyslav Teremetskyi, Yurii Burylo, Serhii Bandurka, Yurii Riabchenko. *Via Inveniendi Et Iudicandi*. Vol. 20. № 1. (2025). P. 172–186.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Єгор Олегович Толмаченко,

*курсант 311 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС*

Сергій Васильович Дарій,

*викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

На теперішній час незаконна торгівля наркотичними речовинами, а також психотропними речовинами, їх аналогами або прекурсорами посідає значне місце і потребує підвищеної уваги. За останніми статистичними даними на сьогодні помітне збільшення злочинів пов'язаних із торгівлею та виробництвом наркотичних речовин. На оперативні підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність покладені певні завдання та обов'язки, щодо протидії злочинам у сфері торгівлі, збуту та виготовлення наркотичних речовин. Вони беруть активну участь у протидії злочинності, але існують певні проблеми, які є актуальними і потребують розгляду [1, с. 27].

Головною проблемою сучасності є те, що з кожним роком з'являються нові наркотичні речовини, а з ними і способи їх продажу та розповсюдження. А оскільки, продаж зазначених речовин – це прибутковий бізнес, який характеризується швидким способом заробітку, а у сучасності вагома кількість осіб, які мало забезпечені, активно вживаються у роль продавця наркотиків для заробітку грошей та покращення свого матеріального становища [2, с. 34]. Що ж стосовно підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у напрямку протидії наркозлочинності, для них виникли проблеми оперативно-розшукової протидії зазначеним злочинам у зв'язку з різними видами збуту, серед яких є канали збуту наркоти-

ків через мережу Інтернет та торгівля наркотиками через закладки [4, с. 143].

Крім того, варто звернути увагу на питання правового регулювання оперативно-розшукової діяльності органів та підрозділів Національної поліції України щодо боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, оскільки характер продажу наркотичних речовин переходить з вулиці в Інтернет мережу, вже виникає проблематика проведення певних оперативно-розшукових заходів, які спрямовані на протидію та викриття злочинів пов'язаних із торгівлею наркотиками, а також правова основа що визначає напрями та порядок організації діяльності органів Національної поліції України щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, потребує вдосконалення форм та методів роботи [3, с. 164].

Отже, для зменшення кількості зазначених злочинів та вирішення наведених проблем оперативно-розшукової протидії у сфері незаконного обігу наркотичних речовин варто проаналізувати сучасні методи та способи збуту наркотиків і розробити нові форми та методи роботи органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність щодо викриття та протидії злочинам пов'язаних із збутом наркотичних речовин через мережу Інтернет та закладки. Крім того, постає питання вдосконалення правового регулювання оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції України щодо боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, оскільки правова основа діяльності яка регламентує певні заходи ОРД, вже не відповідає сучасності; розслідування більшої кількості зазначених видів злочинів, що здійснюються через мережу Інтернет ускладнено тим, що якісні характеристики мережі Інтернет дають можливість злочинним елементам використовувати сервери, які знаходяться поза юрисдикцією України, для приховування фактів своєї злочинної діяльності [3, с. 167].

Також, варто звернутися до міжнародного співробітництва і практики ЄС, для вдосконалення існуючих органів протидії наркозлочинності, або створенню нового окремого незалежного органу, на прикладі такої держави, як Шотландія. У вказаній країні створене окреме агентство, яке має назву: «Шотландське агентство боротьби з наркотиками» (Scottish Drug Enforcement Agency – SDEA), створено у квітні 2001 р. і є ключовим підрозділом країни, що займається виконанням урядової програми з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, тісно співпрацюючи з шотландською поліцією, національною службою кримінальної розвідки, управлінням акцизів й митних платежів та іншими правоохоронними організаціями. Ставлячи перед собою завдання суттєво знизити попит на вживання наркотиків та зменшити шкоду від них [6].

Ефективність кримінального права в запобіганні наркозлочинності як виду делінквентності, який безпосередньо пов'язаний із хворобливою залежністю особи, не є очевидною. Встановлення та реалізація кримінальної відповідальності за діяння в сфері незаконного обігу наркотиків протягом тривалого часу показало складність аргументації постійного посилення примусу, особливо в світлі активної антинаркотичної позиції громад. Так, починаючи з 2005 р., Європейський форум громадянського суспільства, Горизонтальна група по наркотиках привертають увагу правоохоронних органів до гуманітарних ініціатив щодо соціальної підтримки наркозалежних осіб [5, с. 97]. Загалом, з такою активністю почати пов'язується зміна ставлення до наркоспоживачів вже не як до правопорушників, а як до осіб з особливими потребами. Це безпосередньо впливає на обсяг кримінально правової заборони, адже функція кримінального права полягає у захисті суспільних цінностей шляхом засудження певних видів поведінки. Це твердження сформулював Федеральний конституційний суд Німеччини в рішенні 2009 р.: у кримінальному праві встановлюється кодекс поведінки, порушення якого, згідно з загальним уявленням про право, є настільки тяжким та недопустимим для соціального співіснування, що вимагає покарання [5, с. 97]. Зрозуміло, що відповідно до міжнародних зобов'язань (наприклад, Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.) кожна держава – учасниця повинна вжити необхідних заходів для визнання певних дій з наркотиками злочинами/кримінальними правопорушеннями. Однак якщо змінюється суспільне ставлення до наркоспоживачів, змінюється соціальна оцінка певної поведінки, то це привід для уточнення кримінально-правової політики в частині можливої декриміналізації, принаймні, дій, вчинення яких не переслідує мету збуту наркотиків. Загалом в світі нараховується майже 30 країн, які підтримують декриміналізацію найбільш розповсюджених діянь, пов'язаних зі споживанням наркотиків, однак держави – члени ЄС не мають єдиного бачення з цього питання. Більшість держав ЄС криміналізували зберігання та розповсюдження (збут) наркотиків, однак їх споживання розглядається як проблема системи охорони здоров'я, і судами широко застосовуються програми лікування від наркозалежності щодо засуджених осіб [5, с. 98]. Відсутність уніфікованого підходу до криміналізації/декриміналізації діянь в сфері незаконного обігу наркотиків обумовлює формування національних моделей кримінально-правового запобігання наркозлочинності. Вони залежать від низки факторів, серед яких найчастіше називають рівень економіч-

ного розвитку, історичні традиції, особливості правових систем, релігійні погляди, що домінують у конкретній країні.

Література:

1. Албул С.В., Байов В.О. Оперативно-розшукова протидія наркозлочинам, що вчинюються етнічними злочинними угрупованнями: монографія; за заг. редакцією проф. С. В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2024. 226 с.

2. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.

3. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свищенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

4. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.

5. Combating exsise Smuggling: A comparative analysis of Ukraine and Poland / Albul, S., Samoilenko, O., Veits, A., Yankova, L., Shchurat, T. *Amazonia Investiga*. 2024. Volume 13. Issue 77. P. 90–107.

6. Serious Organised Crime Agency and Scottish Drugs Enforcement Agency. URL: <https://surl.li/qkzkqp> (дата звернення 21.09.2025).

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ГАРАНТІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Марія Володимирівна Тритяк,

курсантка 201 взводу

навчально-наукового інституту підготовки

фахівців для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС

*Науковий керівник: **Сергій Васильович Дарій,***

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України ОДУВС

Оперативно-розшукова діяльність є однією з ключових гарантій ефективності кримінального провадження, зокрема на стадії досудового розслідування. Вона поєднує у собі систему гласних та негласних заходів, спрямованих на виявлення, попередження та припинення кримінальних правопорушень, встановлення осіб, що їх вчинили, а також збирання фактичних даних, які мають доказове значення [1, с. 4]. В умовах воєнного стану роль оперативно-розшукової діяльності суттєво зростає, оскільки специфіка криміногенних процесів у цей період характеризується підвищеною суспільною небезпекою, появою нових форм та методів злочинності, зокрема пов'язаних із воєнними злочинами, терористичною діяльністю, колабораціонізмом та незаконним обігом зброї [2, с. 28; 3, с. 11]. Саме оперативні підрозділи, взаємодіючи зі слідчими органами, забезпечують швидке отримання релевантної інформації, що значно підвищує результативність досудового розслідування [8, с. 43].

Актуальність вивчення оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану обумовлюється рядом вагомих чинників. Насамперед, ускладнення криміногенної ситуації в країні вимагає модернізації та пристосування наявних інструментів протидії злочинності [7, с. 26]. Крім того, правовий режим воєнного стану передбачає встановлення певних обмежень прав і свобод людини, що зобов'язує до особливої уваги щодо законності та аргументованості проведення оперативно-розшукових дій. Додатково, сучасні загрози, пов'язані з гібридними формами агресії, інформаційними атаками та кібернебезпеками, ставлять перед правоохоронними органами завдання підвищення рівня технічного, організаційного та аналітичного забезпечення оперативної роботи.

Водночас, ефективне поєднання оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування є запорукою належного функціонування

кримінальної юстиції. Це дозволяє не лише швидко документувати протиправні діяння, а й формувати доказову базу, яка витримує перевірку в суді. Таким чином, удосконалення правових та організаційних засад оперативно-розшукової діяльності, а також її оптимізація в умовах воєнного стану є одним із пріоритетних напрямів розвитку правоохоронної системи України.

Як слушно зазначає С. В. Албул, сучасні умови воєнного стану висунули перед оперативними підрозділами Національної поліції України безпрецедентні виклики, що потребують суттєвого перегляду усталених підходів до організації їх діяльності. Військова агресія продемонструвала не лише необхідність підвищення функціональної готовності правоохоронної системи, а й потребу у вдосконаленні правового регулювання оперативно-розшукових заходів [1, с. 5]. Зокрема, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відповідні відомчі акти залишаються актами мирного часу і не враховують специфіки боротьби з воєнними злочинами [6, с. 112]. Це об'єктивно ускладнює процес виявлення та документування фактів порушення законів і звичаїв війни на деокупованих територіях, де працівники кримінальної поліції стикаються з масштабними проявами жорстокості та масовими порушеннями міжнародного гуманітарного права [1, с. 12].

Відповідно до чинного кримінального законодавства України, найбільш розповсюдженими злочинами в умовах воєнного стану є: жорстоке поводження з військовополоненими чи цивільним населенням, розграбування національних цінностей, застосування заборонених засобів ведення війни та інші дії, що суперечать міжнародному праву [4]. Практика діяльності Національної поліції свідчить, що найбільш поширеними серед них є умисні вбивства та поранення цивільних, катування, згвалтування, використання мирного населення як «живого щита», депортації, пошкодження та знищення інфраструктури, культурних і релігійних об'єктів. Такі злочини завдають непоправної шкоди як громадянам, так і державі загалом, водночас актуалізуючи завдання з удосконалення оперативно-розшукової діяльності. Саме її розвиток та адаптація до умов воєнного стану здатні гарантувати належну фіксацію доказів та забезпечити ефективне притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Кримінальне процесуальне законодавство України в умовах воєнного стану продемонструвало значно більшу адаптивність порівняно з нормативно-правовим регулюванням оперативно-розшукової діяльності. Так, у 2022 році до Кримінального процесуального кодексу України були внесені зміни, які закріпили особливий режим здійснення досудового розслідування та судового розгляду (Розділ IX-1 КПК) [5]. Вони врегулювали низку практично значущих питань, зокрема порядок початку досудового розслідування у випадку неможливості доступу до Єди-

ного реєстру досудових розслідувань, особливості проведення процесуальних дій за умов небезпеки для їх учасників, а також механізми реагування на відсутність технічної можливості виконання окремих процесуальних обов'язків у встановлені строки.

Разом із тим варто наголосити, що вказані новели майже не торкнулися аспектів, пов'язаних з діяльністю оперативних підрозділів. Зокрема, залишилися поза увагою питання розширення їхніх повноважень у сфері проведення негласних слідчих (розшукових) дій, удосконалення процедур оперативного супроводження кримінальних проваджень, а також правове забезпечення оперативно-розшукових заходів у специфічних умовах воєнного часу. Наявна правова база, як і відомчі нормативні акти, фактично зберегли характер «мирного періоду» та не були адаптовані до нових викликів [1, с. 14].

Сьогодні виникає нагальна потреба у формуванні спеціальних норм, які б забезпечували ефективність оперативно-розшукової діяльності як невід'ємної складової досудового розслідування, оскільки саме вона здатна стати ключовим інструментом для швидкого збирання доказової інформації та викриття осіб, причетних до воєнних злочинів.

Аналіз практики функціонування оперативних підрозділів Національної поліції України на звільнених територіях та в регіонах, наближених до лінії бойових дій, свідчить про значні організаційні, тактичні та правові ускладнення реалізації більшості оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих дій. Об'єктивні чинники воєнного стану – активні бойові дії, руйнування інфраструктури, масова міграція населення, систематичні обстріли, діяльність диверсійно-розвідувальних груп противника, втрата матеріальних носіїв інформації — фактично мінімізують функціональну складову оперативно-розшукової діяльності [6, с. 19].

Подолання цих викликів можливе лише за умови цілеспрямованої модернізації правової та організаційної бази. Вбачається доцільним розширити дискреційні повноваження оперативних підрозділів у воєнний період, дозволивши ініціативне проведення невідкладних заходів без попереднього доручення слідчого, але з подальшим процесуальним контролем прокурора. Окремої уваги потребує внесення змін до ст. 41 та 253 КПК України щодо особливостей строків і процедур повідомлення осіб про обмеження їхніх прав у надзвичайних умовах. Крім того, стратегічно важливим кроком має стати розробка концептуально оновленої доктрини агентурно-оперативної роботи, яка б інтегрувала досвід воєнного часу та відповідала викликам гібридної агресії.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні*

проблеми юриспруденції: колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>

2. Албул С.В., Катеринчук І.В. Координація діяльності суб'єктів протидії незаконному обігу зброї в умовах воєнного стану в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. № 2. С. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2025.2.5>

3. Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. – 508 р.

4. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/> (дата звернення 18.09.2025 р.).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 18.09.2025 р.).

6. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свиначенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

7. Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану: монографія / С.В. Албул, А.М. Бабенко, П.М. Балтаджи та ін.; за заг. ред. Д.В. Швеця, М.О. Семенишина. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 552 с.

8. Свиначенко Ю.П. Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання і досудового слідства. *Юридичний бюлетень*. 2024. № 1 (83) том 2. С. 42–46.

THE INSTITUTE OF *IN ABSENTIA* IN UKRAINE'S CRIMINAL PROCEDURE: CONSTITUTIONAL-LEGAL AND INTERNATIONAL DIMENSIONS

Ihor Fedorov,

*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor at the Department of
Criminal Law Disciplines of the Institute of Law and Security of the
Odesa State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-8234-7977*

Trials conducted in the absence of the accused have deep historical roots, spanning Roman, medieval, and early-modern traditions, yet their contemporary legitimacy turns on whether the state can reconcile efficiency with robust defence guarantees. In modern Ukrainian law, the deployment of special pre-trial investigation and special trial *in absentia* remains contested precisely because it touches the core of fair-trial rights: timely and informed notice, the opportunity to be heard, adversarial equality, and effective legal representation. At the same time, Ukraine faces practical imperatives—armed aggression, tem-

porary occupation, and sustained patterns of absconding—that compel authorities to prevent impunity while preserving Convention-level safeguards.

Against this backdrop, the paper pursues four aims. First, it maps the constitutional foundations (liberty, privacy, judicial protection, proportionality) that frame any derogation from ordinary participation. Second, it situates Ukrainian law within the international standard, with particular attention to Article 6 ECHR and the conditions under which *in absentia* may remain compatible with a fair and public hearing. Third, it analyses the domestic procedural architecture of Chapter 24-1 CPC: triggering criteria, judicial authorisation, the scope of defence participation, notification duties (including public summons), and grounds for refusal. Fourth, it identifies recurrent application bottlenecks—proof of “being abroad,” residents of temporarily occupied territories, and the risk of merely formal (rather than effective) notification—before proposing targeted legislative and practice-oriented refinements.

Methodologically, the study relies on doctrinal legal research, normative interpretation, and focused practice illustration, with selective comparative references where they illuminate proportionality and due-process balancing. The expected contribution is twofold: (i) a structured framework for assessing when *in absentia* remains a narrowly tailored, exceptional response to deliberate evasion, and (ii) concrete criteria for strengthening legality reviews by investigating judges—linking authorisation to demonstrable diligence in service, mandatory defence involvement from the decision’s inception, and meaningful access to rehearing upon the defendant’s appearance. In doing so, the paper aims to advance a rights-conscious yet workable model that reduces strategic abuse of procedure without diluting the essence of fair trial.

Article 29 guarantees liberty and personal inviolability; Article 31 ensures privacy guarantees under judicial control; Article 55 secures the right to judicial protection; and Article 64 provides that constitutional rights and freedoms may be restricted only in cases established by the Constitution and, even under emergency or martial law, only in a proportionate manner. These provisions frame the principles of legality, proportionality, and fairness in any *in absentia* application. [1]

Pursuant to Article 6 §1 of the ECHR, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal. This underscores the ordinary importance of a suspect’s or accused’s personal presence during key procedural acts (notice of suspicion, questioning, investigative experiment, identification, sampling for forensic examination). Any limitation on, or deprivation of, such participation is permissible only in exceptional circumstances and, as a rule, follows from the person’s conscious decision. [2], [5]

The rules governing special pre-trial investigation in absentia are set out in Chapter 24-1 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC), *Specifics of Special Pre-Trial Investigation of Criminal Offences.*” The chapter does not define the term “special pre-trial investigation” itself. Under Article 297-1 (1) CPC, such proceedings follow the general rules of pre-trial investigation with the special provisions of the chapter applied. Article 297-1 (2) CPC limits its application to a suspect (excluding minors) who absconds from the pre-trial investigation bodies or the court in order to evade liability and who is wanted at the interstate and/or international level. [3]

Participants include: (i) the investigating judge; (ii) representatives of the prosecution (prosecutor, investigator, detective, head of the pre-trial investigation body, operational officer acting under instruction); (iii) representatives of the defence (suspect, accused, acquitted or convicted person, their legal representatives, and defence counsel); and (iv) the victim. A distinctive feature is the suspect’s absence during procedural acts; counsel represents the person mandatorily, ensuring the right to defence. From the moment a decision is taken to conduct a special pre-trial investigation, defence counsel’s participation is compulsory (Article 52(2)(8) CPC). [3]

A special pre-trial investigation may be initiated only on the basis of a ruling (uhvala) by an investigating judge (Article 297-1 (2) CPC). Article 297-4 CPC sets out the grounds for refusal where the prosecutor or investigator fails to prove absconding with a view to evading criminal liability and the existence of an interstate or international wanted notice, or where there is insufficient evidence substantiating the suspicion. Upon review, the investigating judge issues a reasoned ruling either authorising or refusing the special investigation. [3], [4]

The CPC permits in absentia application to three categories: (1) persons absconding and wanted at interstate and/or international level; (2) persons who evade appearance before investigative or judicial authorities for more than six months; (3) persons with verified information indicating presence outside Ukraine, on temporarily occupied territories, or in areas of anti-terrorist operations. In practice, the statutory formula “is abroad” has proved vague and difficult to evidence; residents of temporarily occupied territories are not formally considered “abroad,” which creates legal obstacles to initiating special pre-trial investigations regarding them. [3]

Notice and publicity are critical. Under Article 297-5 CPC, summonses must be sent to the last known residence or place of stay and be published in nationwide print media and on the official websites of the investigative authorities. Exceptional factual scenarios (e.g., accident or severe injury, lack of internet access, absence of informed relatives/employer) may render effective notice illusory, risking a decision to conduct the procedure without the person’s knowledge.

Among the advantages of in absentia mechanisms, procedural economy is often highlighted: shortened timelines and simplified steps. When conducted with the safeguards set out in Article 6 ECHR, the European Court of Human Rights considers such proceedings permissible and compatible with fair-trial requirements. [5] Proponents argue that, in Ukraine's circumstances, the mechanism is not only justified but should be further refined and extended to a broader category of persons and offences, provided statutory guarantees are observed. [4], [6], [7]

At the same time, in absentia is exceptional and judge-authorised; its lawfulness hinges on robust notice and defence guarantees, proportionality, and access—upon a person's appearance—to a rehearing with personal participation, as reflected in the European Convention on the International Validity of Criminal Judgments. [8]

Within special pre-trial investigation, the court may render two principal outcomes: (a) a conviction, where a criminal offence occurred, was committed by the accused, and its constituent elements are present; or (b) an acquittal, where those circumstances are not proven or where grounds exist for termination. Under Article 284(1)(1)–(2) CPC, such grounds include the absence of the event of a criminal offence or the absence of its constituent elements in the person's conduct. [3]

Special pre-trial investigation in absentia is a distinct, exceptional modality within Ukraine's criminal procedure. Properly confined to clearly proven situations of absconding and coupled with strict notice and defence safeguards, it promotes procedural efficiency while respecting constitutional and Convention standards. To consolidate legitimacy in practice, the threshold for judicial authorisation should require documented diligence in service, verified placement on interstate/international wanted lists, and a reasoned finding of deliberate evasion. Safeguards should include contemporaneous defence access to the file, prompt publication plus individualised notice, and an assured right to rehearing upon appearance. Clarifying statutory formulas (especially "is abroad"), harmonising terminology and citation practice across instruments, and mandating auditable records of notification efforts would enhance legal certainty, foster predictable adjudication, and reduce the risk of merely formal compliance.

References:

1. Constitution of Ukraine. Law of Ukraine of 28 June 1996 No. 254k/96-VR. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254_k96_-bp (accessed: 23.09.2025).
2. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights). Council of Europe, 4 November 1950. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed: 23.09.2025).

3. Criminal Procedure Code of Ukraine (Chapter 24-1; Arts. 52 (2) (8), 284(1)(1)–(2), 297-1, 297- 4, 297- 5). Official portals as cited in Ukrainian sources (accessed: 23.09.2025).

4. Nahorniuk-Danyliuk, O.O. (2015). Conditions for Special Court Proceedings in the Criminal Process of Ukraine. Prykarpatskyi Legal Bulletin, Issue 3(9), p. 308.

5. McBride, J. (2013). The European Convention on Human Rights and Criminal Procedure (2nd ed.). Kyiv: K.I.S., pp. 421–430.

6. Maliarenko, V.T. (2004). Reforming Ukraine's Criminal Procedure in the Context of European Standards: Theory, History and Practice (monograph). Kyiv: In Yure, pp. 432–433.

7. Tatarov, O.Yu. (2021). Legal Regulation of Special Pre-Trial Investigation: Analysis of the Provisions of the Law of Ukraine of 23.04.2021 No. 1422. Naukovi Visnyk Publichnoho ta Pryvatnoho Prava (Scientific Bulletin of Public and Private Law), Issue 6, 165–171. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.28> (accessed: 23.09.2025).

8. European Convention on the International Validity of Criminal Judgments. Council of Europe, ETS No. 070, 28 May 1970. Available at: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_341 (accessed: 23.09.2025).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

*Анна Валеріївна Федорощевська,
курсант 301 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС
Науковий керівник: **Сергій Володимирович Албул**,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Проблематика забезпечення прав і свобод людини під час проведення оперативно-розшукових заходів є однією з найбільш складних та водночас ключових у сучасній науці. Оперативно-розшукова діяльність, за своєю суттю, пов'язана із застосуванням специфічних методів та засобів, що передбачають обмеження певних конституційних прав громадян, зокрема права на приватність, недоторканність житла, таємницю листування і комунікацій [1, с. 3]. Саме тому баланс між потребами держави у забезпеченні національної безпеки, ефективному розслідуванні кримінальних правопорушень та обов'язком гарантувати дотри-

мання основоположних прав людини постає центральним викликом як для законодавця, так і для правоохоронних органів [2, с. 4].

Забезпечення прав людини в умовах здійснення ОРЗ є багатовимірною проблемою, яка охоплює як теоретичні, так і практичні аспекти. З одного боку, вона вимагає формування чіткої нормативно-правової бази, яка б унеможливила зловживання владними повноваженнями та гарантувала дієвий механізм судового контролю та прокурорського нагляду [6, с. 209]. З іншого боку, практичний вимір цієї проблеми пов'язаний із необхідністю впровадження прозорих процедур, підвищення рівня професійної підготовки працівників правоохоронних органів, формування належної культури правозастосування, що відповідала б стандартам верховенства права та міжнародним зобов'язанням України.

Необхідність дослідження визначається сукупністю факторів. По-перше, широкомасштабна збройна агресія проти України та запровадження правового режиму воєнного стану створюють унікальний правовий контекст, у якому оперативно-розшукова діяльність набуває особливого значення. По-друге, інтеграція України до європейського правового простору вимагає гармонізації національного законодавства з практикою Європейського суду з прав людини. По-третє, зростання суспільного запиту на прозорість і підзвітність діяльності правоохоронних органів актуалізує необхідність переосмислення підходів до захисту прав людини у сфері ОРД [4, с. 23]. Таким чином, дослідження даної проблематики має не лише теоретичну, а й практичну цінність для удосконалення вітчизняної системи кримінальної юстиції.

Фундаментальною засадою конституційного ладу України є визнання людини, її життя, здоров'я, честі, гідності та безпеки найвищою соціальною цінністю, а забезпечення прав і свобод – головним обов'язком держави. Водночас Конституція України передбачає випадки правомірного обмеження окремих прав і свобод, зокрема права на недоторканість житла (ст. 30), таємницю листування й телефонних розмов (ст. 31), а також права на особисте і сімейне життя (ст. 32). Такі обмеження можливі виключно на підставі рішення суду, що виступає важливим елементом гарантування верховенства права [1, с. 12].

Як слушно зазначають науковці, особливістю оперативно-розшукової діяльності є застосування комплексу заходів, серед яких аудіо- та відеоконтроль особи, спостереження, зняття інформації з електронних мереж, що неминує пов'язано з втручанням у сферу приватного життя. Використання сучасних технологій, зокрема систем розпізнавання облич та Big Data, водночас підвищує ефективність протидії злочинності та збройній агресії, але й породжує суспільні та правові дискусії щодо допустимих меж таких обмежень [4, с. 105; 5, с. 72].

Статистичні дані підтверджують системний характер цієї проблеми. У 2024 році Національною поліцією України було зареєстровано понад

357 тис. кримінальних проваджень [3]. Значна їх частина супроводжувалася проведенням негласних слідчих (розшукових) дій, що прямо пов'язано з втручанням у приватне життя. Водночас Національною поліцією було заведено 158 оперативно-розшукових справ у сфері протидії корупції, з яких 93 реалізовано шляхом внесення відомостей до ЄРДР, а 65 закрито відповідно до закону [3].

Проблема дотримання прав людини під час таких заходів відображається і в міжнародній практиці. У 2023 році ЄСПЛ ухвалив 130 рішень у справах проти України, у 123 з них було констатовано порушення прав, зокрема за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на повагу до приватного і сімейного життя [6, с. 209]. Це свідчить про значний масштаб порушень і вказує на потребу посилення механізмів контролю.

Варто наголосити, що забезпечення прав людини під час проведення оперативно-розшукових заходів є не лише формальною вимогою закону, але й практичним критерієм ефективності державної політики у сфері кримінальної юстиції. Як слушно підкреслює С.В. Албул, поєднання принципу наступальності у протидії злочинності з гарантіями верховенства права є ключовою умовою побудови демократичної та правової держави. Навіть у надзвичайних умовах воєнного стану, коли оперативні підрозділи об'єктивно стикаються з дефіцитом ресурсів та значним навантаженням, обмеження прав і свобод мають залишатися винятком, чітко врегульованим законом та підконтрольним суду і прокурору. В іншому випадку будь-які досягнення у сфері безпеки можуть бути знівельовані втратою довіри громадян до правоохоронних органів та міжнародними визнаннями України як держави, що порушує базові права людини [2, с. 20]. Саме баланс між інтересами особи та суспільства, що досягається через удосконалення нормативної бази, впровадження європейських стандартів і дієві механізми відновлення порушених прав, повинен стати головним орієнтиром для подальшого розвитку оперативно-розшукової діяльності в Україні.

В умовах дії правового режиму воєнного стану існує законодавство України, що регламентує оперативно-розшукову діяльність, а також відомчі нормативно-правові акти, не забезпечують повноцінної реалізації практичної складової діяльності оперативних підрозділів Національної поліції. Реалії широкомасштабної збройної агресії зумовлюють необхідність глибокого оновлення правових механізмів у цій сфері, аби підвищити ефективність протидії кримінальним загрозам і водночас гарантувати дотримання прав людини. Першочерговим завданням є розширення можливостей оперативних підрозділів щодо самостійного проведення окремих заходів у тих випадках, коли відсутня можливість невідкладного отримання доручення слідчого чи санкції суду. Важливим також є закріплення особливих правил виконання процесуальних доручень у специфічних умовах воєнного часу, що враховують обме-

женість ресурсів і ризику для життя працівників. Не менш актуальним постає питання визначення спеціального порядку здійснення негласних слідчих дій, пов'язаних із втручанням у приватне життя, із чіткими гарантіями недопущення свавільного обмеження прав і свобод особи. Водночас доцільно законодавчо встановити підстави для оперативно-розшукових заходів, що ґрунтуються на перевірених інформації про злочини невідомих осіб або на потребі проведення фільтраційних і стабілізаційних дій у зонах бойових дій. Концептуальне переосмислення засад оперативно-розшукової діяльності, на наше переконання, сприятиме зростанню результативності оперативної діяльності без порушення фундаментальних принципів верховенства права.

Література:

1. Албул С.В. Забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності: збірник нормативно-правових актів. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 32 с.
2. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Torun : Liha-Pres, 2024. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-1>
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Офіс Генерального прокурора [Електронний ресурс]. URL.: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 17.09.2025 р.).
4. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свиначенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.
5. Поляков Є.В. Проблеми правового регулювання інституту розшуку осіб в сучасних умовах. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Спеціальний випуск № 3. С. 71–78.
6. Щурат Т.Г. Сучасні напрями відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 208–211.

ЗАВДАННЯ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП (СОГ) У РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Богдан Степанович Ферлієвич,

*Курсант 312 взводу навчально-наукового
інституту підготовки фахівців підрозділів
кримінальної поліції НПУ*

Науковий керівник: Віктор Борисович Любчик,

*доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
кандидат юридичних наук, доцент*

Слідчо-оперативні групи (СОГ) є одним із основних елементів системи досудового розслідування в Україні. Вони формуються для оперативного реагування на повідомлення про злочини та забезпечення комплексного збору доказів. Актуальність дослідження діяльності СОГ зумовлена підвищенням рівня злочинності, необхідністю підвищення ефективності правоохоронних органів та зміцнення довіри громадян до системи правосуддя. Метою роботи є дослідження організації та завдань СОГ, аналіз нормативної бази, а також окреслення проблем та перспектив їх удосконалення.[1,56 с.]

Слідчо-оперативні групи утворюються як спеціалізовані підрозділи, до їхнього складу входять слідчі, оперативні працівники, експерти, а за потреби — прокурором. У випадках резонансних кримінальних справ до складу СОГ можуть залучатися на місце події для проведення першочергових слідчих дій. Формування такого підрозділу здійснюється відповідно до наказів МВС та контролюється співробітниками різних структурних підрозділів та в деяких випадках інших регіонів.[2, 101 с.] Інші профільні фахівці. Їх головна мета -це оперативний виїзд .

Головні завдання слідчо-оперативної групи :

- оперативний виїзд на місце події;
- контроль ситуації та запобігання втрати доказів чи їх знищення;
- пошук, фіксація та вилучення речових доказів;
- встановлення часу, місця, способу скоєння, а також коло свідків та потерпілих;
- ефективна взаємодія з усіма учасниками групи.

Ефективність роботи СОГ залежить напряму від якості огляду місця події. Неякісне оформлення й втрата важливих доказів можуть суттєво ускладнити судовий процес і призвести до ухвалення виправдувальних вироків.[1, 59 с.]

Одним із головних напрямів роботи СОГ є співпраця з експертами різних сфер. Для ефективного проведення розслідувань залучають криміналістів, судово-медичних фахівців є, спеціалістів з вибухотехніки та пожежної безпеки. Завдяки такій співпраці вдається отримувати об'єктивні результати експертиз, що мають вагоме доказове значення. Також

особливо важливо це у складних кримінальних провадженнях, в справах про пожежі або вибухи, де роль експертів є остаточною.[3, 73 с.]

Залежно від специфіки кримінального правопорушення, слідчо-оперативні групи (СОГ) можуть мати вузьку спеціалізацію. Наприклад, для розслідування економічних злочинів до їх складу залучають фахівців із фінансових розслідувань, тоді як у випадках боротьби з організованою злочинністю – оперативників відповідних підрозділів. Особливої уваги заслуговують СОГ у справах, пов'язаних із пожежами, чия діяльність регламентується спільним наказом МВС і МНС № 1106/1377 від 30.11.2012 [7]. Ці групи також взаємодіють пожежно-рятувальними підрозділами та експертами у сфері пожежної безпеки.

Також СОГ у своїй діяльності поєднує як слідчу, так і оперативну складову. Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) включає проведення як гласних, так і негласних заходів, що спрямовані на виявлення, припинення та розкриття правопорушень. Результати ОРД використовуються як джерела інформації та інтегруються у матеріали досудового розслідування. Таким чином, ця діяльність є надто важливою у справах про корупцію, організовану злочинність, а також злочини міжрегіонального характеру.[3, 28 с.]

Правове регулювання роботи спеціальних оперативних груп здійснюється за допомогою Кримінального процесуального кодексу України, який встановлює загальні правила досудового розслідування. Крім того, порядок створення спеціальних оперативних груп докладно визначено у наказах Міністерства внутрішніх справ. Одними з головних нормативних документів є: Наказ МВС України № 940 від 22.10.2012, який стосується організації реагування на повідомлення про злочини [5]; Наказ МВС України № 1107 від 20.10.2014, що встановлює інструкцію щодо створення СОГ, але втратив чинність [7]; Наказ МВС України № 357 від 27.04.2020, що визначає алгоритм реагування [10]; Наказ МВС України № 575 від 07.07.2017, що регулює взаємодію органів досудового розслідування з підрозділами Національної поліції України[8]; Наказ МВС України № 686 від 09.08.2012, який пропонує питання органів досудового розслідування [4]; Наказ МВС України № 687 від 2015, що встановлює завдання Департаменту карного розшуку [8]; Спільний наказ МВС та МНС № 1106/1377 від 30.11.2012, що стосується розслідування пожеж [6].

Але незважаючи на значну роль СОГ у системі кримінальної юстиції, їх діяльність стикається з великою кількістю проблем. По-перше, це відсутня уніфікована регламентація в КПК України, що призводить до розбіжностей у практичному застосуванні норм. По-

друге, дублювання наказів МВС створює серйозні труднощі у організації роботи груп. Крім того, недостатня співпраця між підрозділами призводить до зниження ефективності, особливо в складних справах, які розглядаються в різних регіонах. Для подальшого розвитку СОГ потрібно вдосконалювати законодавчу основу, ввести єдині стандарти роботи та підвищити рівень матеріально-технічного забезпечення.[1,23 с.]

Отже, діяльність слідчо-оперативні групи спрямована на швидке реагування, збирання доказів та якісне розслідування кримінальних правопорушень. СОГ не лише організовує роботу на місці події, а й інтегрує результати оперативно-розшукових заходів у кримінальний процес, що робить розслідування більш комплексним та результативним. Нормативна база, зокрема Наказ МВС № 575 від 07.07.2017 р., визначає порядок створення СОГ, їх взаємодію з іншими підрозділами та завдання у сфері розслідування злочинів. Доповнюють її накази № 940, № 686, № 357 та інші, які деталізують організаційні аспекти діяльності поліції. Подальше вдосконалення організації роботи СОГ сприятиме підвищенню результативності правоохоронної діяльності й зміцненню захисту прав громадян.

Література:

1. Бойко О. П., Кобзар О. Ф., Черняк Н. П. Організація взаємодії структур Національної поліції у процесі досудових розслідувань. Дніпро, 2017. 84 с.
URL:<https://files.znu.edu.ua/files/bibliobooks/Inshi59/0043887.pdf>
2. Взаємодія суб'єктів кримінального провадження на етапі досудового розслідування: правові підходи та основні форми : навчальний посібник, за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; НАПрН України. 3-тє вид., допов. і перероб. Харків 2024. 208 с. URL:<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/07217ffe-64c2-4fc7-9648-24329a791dea/content>
3. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у процесі виявлення та розслідування злочинів: теоретичні засади, історичний розвиток та сучасні практики. – Одеса : Вид. дім “Гельветика” 2021. 258 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/72ba0936-a89f-4792-a2c7-a53f0106e062>
4. Відомчий наказ МВС України № 686 від 9 серпня 2012 року. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12#Text>
5. Розпорядження МВС України № 940 від 22 жовтня 2012 року. Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші

події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0054-13#Text>

6. Спільний розпорядчий документ МВС України та МНС України № 1106/1377 від 30 листопада 2012 року. Про затвердження Порядку спільних дій органів внутрішніх справ, Державної інспекції техногенної безпеки України та Міністерства надзвичайних ситуацій України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з пожежами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0054-13#Text>

7. Розпорядчий акт МВС України № 1107 від 20 жовтня 2014 року. Про затвердження Інструкції про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2220-12>

8. Нормативний акт МВС України № 687 від 6 серпня 2015 року. Про затвердження Положення про Департамент карного розшуку Національної поліції України. URL: <https://npu.gov.ua/acts/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-departament-karnogo-rozshuku-natsionalnoyi-politsiyi-ukrayini>

9. Розпорядчий документ Міністерства внутрішніх справ України № 575 від 07 липня 2017 року. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>

10. Документ МВС України № 357 від 27 квітня 2020 року. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ

Богдан Степанович Ферлієвич,

курсант 312 взводу

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС

Науковий керівник: Юрій Павлович Свинарченко,

доктор філософії

завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності

навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Національної поліції України ОДУВС

Національна поліція України відіграє важливу роль у протидії наркозлочинності, яка є однією з найнебезпечніших форм організованої злочинності. Актуальність дослідження інституційного потенціалу поліції у цій сфері обумовлена глобалізацією наркотрафіку, поширенням синтетичних психоактивних речовин та зростанням рівня латентної злочинності [5, с. 59].

Інституційний потенціал органів Національної поліції при боротьбі з наркозлочинністю визначається кількома важливими аспектами. По-перше, нормативно-правовою основою, яка включає Закон України «Про Національну поліцію», Закон «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», а також міжнародні конвенції ООН та Ради Європи [4; 6; 7]. По-друге, спеціалізованими підрозділами, зокрема Департаментом боротьби з наркозлочинністю [3, с. 15]. По-третє, кадровим забезпеченням, професійною підготовкою співробітників та їх здатністю застосовувати сучасні методи розслідувань [8, с. 61]. А також технічними та аналітичними ресурсами, які дозволяють відстежувати наркотрафік та онлайн-канали збуту.

У сучасних умовах функціонування поліції у сфері боротьби з наркозлочинністю виділяється низка нагальних проблем, які значно ускладнюють ефективне виконання завдань та забезпечення громадської безпеки. Передусім, це стосується високого рівня латентності таких правопорушень, що часто супроводжується труднощами у виявленні та документуванні діяльності організованих злочинних угруповань, які займаються виробництвом, розповсюдженням чи транспортуванням наркотичних речовин [1, с. 34]. Окрім того, стратегічним викликом є обмежене матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, що включає застаріле обладнання та недостатній рівень цифровізації процедур, необхідних для проведення опе-

ративно-розшукових заходів. Це призводить до повільнішої реакції на загрози і менш ефективного збору доказової бази.

Ще одним важливим аспектом є слабка міжнародна співпраця у протидії транскордонному наркотрафіку. Відсутність достатньо налагоджених каналів обміну інформацією між країнами або міжнародними організаціями створює сприятливі умови для поширення та нелегально-го обігу наркотиків через державні кордони [2, с. 15].

Додатково до цього існують прогалини у нормативно-правовій регуляції, особливо в частині реагування на появу нових психоактивних речовин. Закони часто не встигають адаптуватися до швидких змін у структурі й типах наркотичних засобів, що надає злочинцям можливість використовувати ці прогалини для уникнення відповідальності.

Аналітична оцінка актуальної ситуації свідчить про необхідність кардинальних змін у підходах до протидії наркозлочинності, що вимагає модернізації інституційних елементів Національної поліції. Такі зміни мають на меті не лише підвищення ефективності роботи відповідних структур, але й створення довгострокової стратегії боротьби з наркокриком. Формування єдиної інтегрованої бази даних, яка б охоплювала повний спектр інформації про стан наркоринку, сприяючи оперативному аналізу та швидкому реагуванню. Оптимізація міжвідомчої координації шляхом встановлення чіткої комунікаційної моделі, а також розширення співпраці з міжнародними організаціями з метою обміну досвідом та напрацювання спільних механізмів протидії. Запровадження програм підвищення кваліфікації персоналу із застосуванням сучасних інструментів аналітики та цифрових технологій, що дозволять розвивати більш гнучкі методи розслідування. Розширення спектру профілактичних ініціатив. Особливий акцент має бути зроблено на роботі з молодіжною аудиторією, спрямованій на інформування про ризики вживання наркотичних засобів та створення умов для популяризації здорового способу життя.

Отже, інституційний потенціал Національної поліції у протидії наркозлочинності наразі є достатнім для виконання основних функцій, проте очевидно, що він потребує глибокої модернізації. Лише застосування комплексного підходу, який об'єднує правові, організаційні та технічні заходи, може значно підвищити ефективність правоохоронної системи та забезпечити дієвий захист суспільства від загроз, що виникають у зв'язку з незаконним розповсюдженням наркотиків.

Література:

1. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.

2. Албул С.В., Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Протидія безконтактному способу розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин

вин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: методичні рекомендації. – Одеса : ОДУВС, 2018. – 21 с.

3. Кузик В.В. Підрозділи протидії наркозлочинності Національної поліції України як суб'єкти запобігання злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 5. С. 13–19.

4. Національна стратегія боротьби з наркозлочинністю на період до 2030 року, схвалена розпорядженням КМУ від 24.11.2021 № 1493-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2021-%D1%80> (дата звернення 21.09.2025).

5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свинаренко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 380 с.

6. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 20.09.2025).

7. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 20.09.2025).

8. Ступник Я.В., Білаш О.В., Данко В.Й. Координація діяльності правоохоронних органів у сфері протидії наркозлочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2021. Вип. 64. С. 59–63.

ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ БОРЬОБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

Нікіта Павлович Чистяков,
курсант 204 взводу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування НПУ,
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Ганна Володимирівна Мудрецька,**
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації суспільства кіберзлочинність стає однією з найнебезпечніших загроз для національної безпеки та правопорядку. Використання інформаційних технологій створює нові можливості для злочинців, а саме: несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, розкрадання даних, шахрайство з електронними платіжними засобами, поширення шкідливого програмного забезпечення тощо. Такі правопорушення характеризуються високим

рівнем латентності та складністю виявлення, що потребує від органів досудового розслідування застосування нових методів та засобів.

Завдання кримінального процесу в умовах боротьби з кіберзлочинністю зберігають свою сутність, визначену кримінальним процесуальним законодавством – охорона прав і свобод людини, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів, викриття винних і притягнення їх до відповідальності. Водночас у цифровій сфері вони набувають специфічного змісту. Це зумовлено тим, що злочини у кіберпросторі можуть вчинятися анонімно, за допомогою спеціальних технологій приховування даних та з територій інших держав.

Особливістю кіберзлочинності є те, що процесуальні дії, які традиційно застосовуються в кримінальному провадженні (допит, обшук, призначення експертиз), потребують адаптації до нових умов. Зокрема, виникає проблема фіксації цифрових доказів, які можуть бути швидко знищені або змінені. Тому особливої уваги набуває використання спеціалізованих технічних засобів, а також підготовка слідчих та експертів у сфері інформаційних технологій.

Актуальність теми дослідження зумовлюється також необхідністю удосконалення законодавчої бази, оскільки чинні процесуальні норми не завжди враховують специфіку цифрового середовища. Таким чином, дослідження завдань кримінального процесу в умовах боротьби з кіберзлочинністю є важливим напрямом наукових пошуків та практичного вдосконалення діяльності правоохоронних органів.

Специфічні виклики, пов'язані з розслідуванням кіберзлочинів. Розслідування кіберзлочинів суттєво відрізняється від традиційних видів кримінальних проваджень через низку специфічних викликів. Передусім це пов'язано з високим рівнем технологічності злочинів та необхідністю володіння спеціальними знаннями для їх виявлення та документування. Більшість слідчих (розшукових) дій у таких провадженнях вимагають не лише юридичної, а й технічної підготовки.

Однією з основних проблем є анонімність кіберпростору. Злочинці використовують VPN, мережу Tor, а також інші засоби маскування, що ускладнює ідентифікацію особи правопорушника. Навіть за наявності технічних слідів встановлення конкретного користувача може бути складним або неможливим без міжнародної співпраці.

Ще однією проблемою є транскордонний характер кіберзлочинності. Сервери, з яких здійснюється атака, можуть знаходитися в іншій країні, а шкода завдається потерпілим на території України. Це потребує активної взаємодії між державами, використання міжнародно-правових механізмів та участі у роботі таких організацій, як

Європол чи Інтерпол. Особливу складність становить фіксація та збереження цифрових доказів. Електронна інформація може бути швидко видалена, змінена або переміщена, що ставить під сумнів її автентичність. Тому у практиці слідчої діяльності необхідно застосовувати спеціальні інструменти для збору цифрових слідів, дотримуючись принципів належності, допустимості та достовірності доказів.

До викликів належить і швидкий розвиток технологій, адже злочинці часто випереджають правоохоронні органи у використанні нових інструментів. Сучасні кіберзлочини можуть включати криптовалютні шахрайства, атаки на критичну інфраструктуру, використання штучного інтелекту для створення фішингових схем чи deepfake-контенту. Це вимагає постійного оновлення знань та методик розслідування. Таким чином, розслідування кіберзлочинів є складним комплексним процесом, що вимагає поєднання юридичних, технічних та міжнародних механізмів співпраці.

Адаптація процесуальних норм та напрями вдосконалення. У сучасних умовах протидії кіберзлочинності особливої актуальності набуває питання адаптації чинних процесуальних норм до специфіки цифрового середовища. Традиційні інструменти кримінального процесу часто виявляються недостатніми для належного збору та використання електронних доказів, а також для забезпечення ефективного міжнародного співробітництва.

Передусім необхідно забезпечити належне правове регулювання статусу цифрових доказів. У кримінальному процесуальному законодавстві України вже визначено можливість використання електронних носіїв інформації як джерела доказів, проте на практиці виникають труднощі із підтвердженням їх автентичності та збереженням у незмінному вигляді. Це вимагає запровадження чітких процедур вилучення та фіксації електронних даних із застосуванням спеціальних технічних засобів.

Другим напрямом є створення спеціалізованих підрозділів і підготовка кадрів. Слідчі, прокурори та експерти мають отримувати спеціальну освіту у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій. Важливо забезпечити також матеріально-технічну базу, включно з програмними продуктами для аналізу електронних слідів.

Вагоме значення має і розвиток міжнародної правової допомоги, оскільки більшість кіберзлочинів має транскордонний характер. Україна повинна активно брати участь у міжнародних угодах, таких як Будапештська конвенція про кіберзлочинність, що встановлює стандарти співпраці та обміну інформацією. Таким чином, завдання кримінального процесу в умовах кіберзлочинності полягають не ли-

ше у класичному забезпеченні правосуддя, а й у виробленні нових підходів до збирання доказів, підготовки кадрів та міжнародної взаємодії. Адаптація процесуальних норм до цифрової реальності є необхідною умовою ефективної протидії загрозам кіберпростору.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р., № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 13.09.2025)

2. Будапештська конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text. (дата звернення: 13.09.2025)

3. Кримінальний процес України: навч. посіб.; за заг. ред. О. П. Кучинської, Ю. В. Циганюк. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 652 с.

4. Таволжанський О. В. Сучасні реалії кіберпростору України// Забезпечення правопорядку в умовах коронакризи : матеріали панельної дискусії IV Харків. міжнар. юрид. форуму, м. Харків, 23–24 верес. 2020 р. / редкол.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, Ю. Г. Барабаш, Б. М. Головкін. – Харків : Право, 2020. С. 203- 208. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18127/1/Tavolzhanskiy_203-208.pdf

5. Марченко Анна-Марія. Особливості використання цифрових доказів у кримінальних провадженнях. Наукові інновації та передові технології. 2023. DOI:10.52058/2786-5274-2023-6(20)-284-288

6. Europol. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA 2023). The Hague, 2023. URL: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2023>. (дата звернення: 13.09.2025)

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Уляна Дмитрівна Чубук,
курсантка 304 взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності НПУ ОДУВС
Науковий керівник: **Юрій Павлович Свинаренко**,
доктор філософії,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС*

Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, засвідчують підвищення результативності злочинності у здійсненні впливу на суспільні відносини. Інтеграція організованої злочинності з фінансово-економічними та політичними структурами зумовлює формування якісно нового типу взаємодії кримінального середовища з державними й соціальними інститутами. Вказане знаходить прояв у виникненні феномену так званих «злочинних держав» («мафіозних держав», «Mafia States»), а також невизнаних або частково визнаних політичних утворень (квазідержав, «неспроможних держав» – «failed states»), у межах яких регулювання суспільно-економічних процесів здійснюється кримінальними засобами або методами, що не відповідають демократичним стандартам сучасного державного управління.

Паралельно спостерігається інтенсивне технічне, технологічне та методологічне оновлення кримінального середовища, що детермінує необхідність належного рівня готовності правоохоронних органів до протидії зазначеним явищам [8, с. 210]. У цьому контексті оперативно-розшукова діяльність набуває статусу одного з провідних напрямів функціонування уповноважених державою органів та підрозділів, здатних забезпечити утвердження правової держави й дотримання засад громадянського суспільства [6, с. 21].

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні співробітники наділені правом здійснювати оперативно-розшукові та оперативно-технічні заходи [1, с. 3; 7]. Практика засвідчує, що використання оперативного інструментарію нерідко пов'язане з втручанням у приватну сферу життя громадян, що зумовлює актуальність проблеми забезпечення законності та дотримання прав і свобод людини під час реалізації завдань ОРД. У ряді випадків проведення оперативно-розшукових заходів прямо торкається реалізації особистих прав громадян, а отже, дія-

льність оперативних підрозділів має ґрунтуватися на суворому дотриманні базових принципових положень. Функціонування оперативних підрозділів Національної поліції України у сфері виявлення, розкриття та попередження злочинів повинно бути адекватним, співмірним рівню суспільної небезпеки протиправних посягань і відповідати конкретним умовам оперативної обстановки [5, с. 206].

Аналіз наукових концепцій щодо системи принципів ОРД свідчить, що домінуючою є орієнтація на забезпечення конституційних засад, серед яких: свобода та особиста недоторканність людини, повага до честі й гідності особи, недопущення втручання у приватне та сімейне життя та презумпція невинуватості [3, с. 6]. Психологічний зміст їх дотримання полягає у необхідності сприйняття об'єкта оперативно-розшукового впливу насамперед як особистості, права та інтереси якої охороняються державою, у тому числі через механізми ОРД. Особливе місце посідає принцип законності, що передбачає обов'язок неухильного дотримання положень чинного законодавства у повній відповідності до їхнього змісту [4, с. 39]. Його тісний взаємозв'язок із конституційними принципами є беззаперечним, оскільки саме він забезпечує ефективну реалізацію й правову обґрунтованість усієї системи оперативно-розшукової діяльності. Працівники оперативних підрозділів Національної поліції керуються нормами оперативно-розшукового законодавства та іншими правовими актами, що формують правову основу ОРД. Відтак, під час її здійснення неприпустимим є порушення прав і свобод фізичних та юридичних осіб [2, с. 126].

У традиційному розумінні принцип законності означає, що будь-яке втручання у права, гарантовані Конвенцією, має здійснюватися виключно на підставі закону та у порядку, визначеному правовими нормами, насамперед — у відповідності до національного законодавства. Водночас практика Європейського суду з прав людини демонструє більш широке трактування як самого принципу, так і поняття «закон», ніж у національних правових системах, де закон розглядається передусім як нормативний акт із найвищою юридичною силою порівняно з підзаконними актами [3, с. 27]. Наявність закону як формальної підстави втручання не є достатньою умовою для визнання такого втручання правомірним. Закон має відповідати критеріям доступності, чіткості та передбачуваності. Правова норма повинна бути сформульована так, аби особа могла передбачити правові наслідки її застосування і спланувати власну поведінку [4, с. 65].

Вимога законності ґрунтується на принципі верховенства права, відповідно до якого закон має забезпечувати належні гарантії проти зловживань та свавільного втручання з боку органів державної

влади. У кожному випадку виникнення правових підстав для здійснення оперативно-розшукової діяльності оформлюється оперативно-розшукова справа. Постанова про її відкриття підлягає обов'язковому затвердженню керівником відповідного органу Національної поліції або інших уповноважених органів (СБУ, ДБР, НАБУ тощо) [6, с. 94]. Контроль за здійсненням ОРД покладено на низку уповноважених державних органів. Забороняється порушення прав і свобод фізичних та юридичних осіб під час проведення оперативно-розшукової діяльності. Тимчасові обмеження прав можливі лише за ухвалою слідчого судді та у виняткових випадках, передбачених законодавством [6, с. 92].

Під час здійснення ОРД працівники зобов'язані враховувати пропорційність заходів ступеню суспільної небезпеки кримінально протиправних дій та рівню загрози інтересам держави і суспільства. Застосування технічних, хімічних чи психотропних речовин для здобуття інформації суворо забороняється. Відомості, отримані під час ОРД, що стосуються приватного життя, честі та гідності людини, якщо вони не містять інформації про протиправні дії, повинні бути знищені [6, с. 72].

Принцип законності є фундаментальною основою будь-якої правоохоронної діяльності, забезпечуючи легітимність проведення оперативно-розшукових заходів через пріоритетне дотримання Конституції України та міжнародних стандартів. Він передбачає суворе й послідовне виконання вимог законів усіма суб'єктами ОРД. Дотримання законності включає: перевірку осіб і фактів оперативного інтересу, проведення заходів щодо підозрюваних у злочинах, попередження, розкриття та розслідування злочинів, неухильне виконання закону самими оперативними працівниками [3, с. 18]. Законність у сфері ОРД пов'язана з конституційними гарантіями свободи та особистої недоторканності, недоторканності житла, таємниці комунікацій, права на повагу до честі та гідності, а також з презумпцією невинуватості. Дотримання законності передбачає встановлений правовий режим отримання, перевірки та використання оперативної інформації, що регламентується законодавством. Гарантом дотримання законності є прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль, принцип взаємодії оперативних підрозділів з органами влади та населенням, підзвітність і підконтрольність вищим органам державної влади [8, с. 210].

Таким чином, принцип законності виступає не лише правовою, а й морально-етичною основою ОРД, спрямованою на баланс між охороною суспільної безпеки і захистом прав громадян, що є ключовою умовою функціонування правової держави.

Література:

1. Албул С.В. Забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності: збірник нормативно-правових актів. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 32 с.
2. Албул С.В. Омбудсмен з питань розвідки: досвід Литовської Республіки в контексті становлення кримінальної розвідки в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. Частина 3. С. 125–130. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.19>
3. Албул С.В. Принципи оперативно-розшукової діяльності: посібник. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 60 с.
4. Кириченко О.В., Хмеленко В.В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 160 с.
5. Корецька Ю.П. Гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності*: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 трав. 2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. С. 206.
6. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат, Ю.П. Свищенко; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2024. – 420 с.
7. Про оперативно-розшукову діяльність Закон України від 18.02.1992 р. № 2135XII URL: <https://surl.li/cvuoiv> (дата звернення 21.09.2025).
8. Щурат Т.Г. Сучасні напрями відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 208–211.

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІ-
ЛАМИ ДБР ПРИВЛАСНЕННЮ, РОЗТРАТІ МАЙНА
АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ
СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ**

*Є.В. Шаповаленко,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
та національної безпеки кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)*

*А.А. Оніщук,
аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності
та національної безпеки
(Національна академія внутрішніх справ)*

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими трансформаційними процесами у сфері державного управління та правоохоронної діяльності. В умовах воєнного стану, збройного конфлікту та постійних викликів, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, особливої ваги набувають питання ефективності протидії службовим злочинам, учиненим посадовими особами Національної поліції України. Зловживання службовим становищем, привласнення чи розтрата ввіреного майна підривають довіру суспільства до органів правопорядку, створюють корупційні ризики у секторі безпеки й оборони та безпосередньо впливають на обороноздатність держави.

У цьому контексті важливого значення набуває інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів Державного бюро розслідувань (далі – ДБР). Саме воно виступає фундаментальною передумовою ефективного попередження, виявлення та документування злочинів, що посягають на державне майно або бюджетні ресурси. Своєчасне отримання та систематизація інформації про схеми привласнення чи розтрата, механізми легалізації незаконних доходів, коло причетних осіб і характер протиправних зв'язків дає змогу оперативним підрозділам не лише викривати злочинні дії, але й прогнозувати ризики їх поширення.

Проблематика інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам у сфері службової діяльності перебуває на перетині кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності та антикорупційної політики держави. Вона охоплює питання взаємодії між різними правоохоронними органами, використання сучасних цифрових технологій, інтеграції інформаційних систем і захисту відомостей від несанкціонованого доступу. Недостатня врегульованість правових механізмів обро-

бки та використання інформації, а також фрагментарність наявних ресурсів створюють ризики зниження результативності діяльності ДБР у протидії службовим розкраданням.

Інформаційно-аналітичне забезпечення протидії привласненню, розтраті майна або заволодінню ним шляхом зловживання службовим становищем, що вчиняється посадовими особами Національної поліції, є ключовим елементом діяльності оперативних підрозділів ДБР. Його значення обумовлюється як високим рівнем латентності цих кримінальних правопорушень, так і складністю виявлення корупційних діянь, учинених особами, які володіють спеціальними знаннями, мають доступ до конфіденційної інформації та володіють ресурсами для приховування злочинної діяльності.

Впровадження сучасних інформаційно-аналітичних систем, зокрема в діяльність правоохоронних структур, відкриває нові перспективи для обробки, інтерпретації та використання великих масивів неструктурованих даних. У той самий час криміногенне середовище також зазнає змін: кримінальні структури дедалі активніше інтегрують до своєї протиправної діяльності найновіші досягнення науки і техніки, комп'ютерні технології та засоби кібервпливу, що особливо помітно в сфері діяльності правоохоронних органів [1, с. 50]. Як слушно зазначає Л. І. Аркуша, вирішальне значення у процесі ухвалення рішень у будь-якій сфері діяльності має рівень поінформованості суб'єкта, уповноваженого законом на їх прийняття. Вчена підкреслює, що в діяльності правоохоронних органів інформованість набуває особливої ваги, оскільки саме з визначення інформації, яка має значення для виявлення кримінальних правопорушень і встановлення місцезнаходження різних категорій осіб, починається розробка та реалізація комплексу заходів протидії. У цьому контексті інформаційно-аналітичне забезпечення виступає не лише інструментом накопичення та систематизації даних, а й основою для формування тактичних і стратегічних рішень, що забезпечують ефективність діяльності оперативних підрозділів [2, с. 110].

Інформаційне забезпечення у сфері протидії злочинності розглядається як цілеспрямоване впровадження спеціалізованих засобів, що сприяють ефективному виявленню, дослідженню та документуванню джерел інформації відповідно до вимог законодавства, з метою формування доказів щодо обставин учинення кримінальних правопорушень, способів їх здійснення та подальшого використання зібраних даних у кримінальному провадженні. На досудових стадіях воно передбачає постійний аналіз слідчої та оперативної практики, виявлення проблемних аспектів, їх наукове осмислення та нормативне, методичне й організаційне вирішення [3, с. 24].

Діяльність оперативних підрозділів ДБР щодо протидії привласненню, розтраті майна або заволодінню ним шляхом зловживання службовим становищем, має чітко виражений оперативно-розшуковий характер. Основним завданням ОРД [4] у цій сфері є виявлення та фіксація відомостей про корупційно-мотивовану злочинну діяльність окремих посадових осіб та організованих груп у структурі Національної поліції. Як зазначає О. М. Бандурка, ОРД спрямована на отримання інформації, її накопичення, аналітичне опрацювання та реалізацію результатів у формі конкретних заходів протидії; при цьому всебічне висвітлення діяльності суб'єкта правопорушення є запорукою успішного припинення його протиправної поведінки [5, с. 281].

Інформаційно-аналітичне забезпечення виступає не лише інструментом оперативного реагування, але й базою для довгострокових стратегій протидії службовим розкраданням у Національній поліції. Аналітика розглядається як цілісна система принципів методологічного, організаційного та технологічного забезпечення індивідуальної й колективної інтелектуальної діяльності, що забезпечує ефективну обробку інформації для виявлення її сутнісно-сміслового ядра, підвищення якості наявних і набуття нових знань, а також формування інформаційної бази для ухвалення оптимальних управлінських рішень [6, с. 26].

Зміст аналітичного забезпечення ОРД включає: акумулювання оперативної інформації, отриманої під час виконання функціональних завдань; забезпечення доступу оперативних підрозділів до зовнішніх і внутрішніх інформаційних ресурсів; створення, інтеграцію та експлуатацію інформаційно-пошукових систем, баз і банків даних; впровадження аналітичних інструментів для своєчасного реагування на загрози.

Ключові інструменти кримінального аналізу ДБР:

1. Аналіз зв'язків та візуалізація: *IBM i2 Analyst's Notebook* – побудова мережових структур злочинних схем, виявлення посередників, аналіз часових послідовностей подій; *Maltego* – OSINT-розвідка, побудова цифрових профілів осіб, аналіз зв'язків у соцмережах і доменних структурах.

2. Обробка та аналіз даних: *Excel/Power Query/Power Pivot* – робота з великими масивами транзакцій, телефонних з'єднань, службових журналів; *Power BI* – інтерактивні панелі, виявлення аномалій у фінансових потоках.

3. Геоаналітика: *ArcGIS/QGIS* – відображення переміщень фігурантів, зон ризику, маршрутів поставок, у тому числі у прифронтових районах.

4. OSINT-інструменти: *Social Links*, *Skopenow*, *Spiderfoot* – пошук відкритих даних про майновий стан, ділові зв'язки та приховані контакти підозрюваних; фінансовий аналіз: виявлення компаній-прокладок, розкладання транзакцій за схемами, виявлення фіктивних контрактів.

5. Відеоаналітика: *BriefCam* – аналіз відео з камер, ідентифікація транспортних засобів, переміщень осіб, фіксація фактів передачі ресурсів.

6. AI/ML-рішення: *Palantir Gotham* – інтеграція різнорідних джерел, автоматична класифікація операцій за рівнем ризику.

7. Документування та звітність: системи управління справами, шаблони звітів, стандартизоване включення діаграм та карт у матеріали кримінальних проваджень.

Основним елементом організації пошукової діяльності та документування є інформаційно-аналітичне забезпечення, яке у контексті корупційної злочинності серед працівників Національної поліції має подвійне значення: по-перше, як складова організації діяльності – у формі оцінки криміногенної та оперативної обстановки на об'єкті обслуговування, виявлення організованих форм злочинної діяльності, корупційних фактів; по-друге, як інструмент оцінки, відбору та планування оперативно-тактичних заходів протидії, що здійснюються органами ДБР. В умовах збройного конфлікту та воєнного стану, ефективним для оперативних підрозділів ДБР є застосування можливостей кримінальної розвідки із використанням сучасних інструментів кримінального аналізу, що забезпечують пошук акаунтів у соцмережах, ідентифікацію прихованих зв'язків, аналіз фінансових потоків, геоаналітику, відеоаналітику та документування результатів. Додатковими чинниками підвищення ефективності є взаємодія з інформаційними ресурсами інших правоохоронних органів та організація цільових тренінгів для працівників ДБР у межах системи спеціальної підготовки та підвищення кваліфікації.

Література:

1. Максименко Ю. Є. Боротьба з тероризмом в умовах інформатизації. *Правові проблеми сучасності*. 2013. С. 48–50.

2. Аркуша Л. І. Проблеми взаємодії та інформаційного забезпечення правоохоронних органів у боротьбі з економічною організованою злочинною діяльністю. *Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності*. 2003. С. 109–117.

3. Збірник актів нормативно-правового регулювання фінансово-економічної безпеки / упоряд. : О. М. Кубецька, Я. С. Палешко, Д. Б. Санакоєв, О. В. Неклеса. Дніпро : ДДУВС, 2019. 312 с.

4. Бесчастний В. М. Напрями удосконалення інформаційного забезпечення у протидії злочинності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2016. № 1 (36). С. 24–28.

5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

6. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2002. Ч. 1. 336 с.

МЕХАНІЗМИ ВИЯВЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КАНАЛІВ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИКІВ: ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ АСПЕКТИ

*Олег Олегович Шкута,
доктор юридичних наук, професор,
директор Інституту права та безпеки ОДУВС
Єлизавета Олександрівна Ягольковська,
курсантка 201 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції НПУ ОДУВС*

У сучасних умовах глобалізації контрабанда наркотиків є одним із найбільш небезпечних проявів транснаціональної злочинності, що становить суттєву загрозу національній та міжнародній безпеці. Проблема полягає у високій латентності даного виду злочинів, трансформації схем транспортування та активному використанні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій злочинними угрупованнями [6, 309]. Механізми виявлення міжнародних каналів контрабанди наркотиків у сфері оперативно-розшукової діяльності потребують істотного вдосконалення, оскільки класичні форми контролю втрачають ефективність у протидії динамічним та добре організованим мережам.

За даними UNODC World Drug Report 2023, обсяги нелегальної торгівлі наркотиками у світі оцінюються більш ніж у 300 млрд доларів США щорічно, при цьому понад 296 млн осіб віком 15–64 років вживали наркотики протягом 2021 року, що становить близько 5,8 % населення світу цієї вікової групи. У Європі, за оцінками Europol, до 70 % організованих злочинних угруповань залучені у торгівлю наркотиками, що робить цю сферу базовим джерелом кримінальних прибутків [8].

Статистичні дані переконливо свідчать, що контрабанда наркотичних засобів та психотропних речовин є не лише окремим видом злочинної діяльності, а й чинником, який генерує цілу систему похідних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків. Із 38670 зареєстрованих кримінальних правопорушень у цій сфері, безпосередньо контрабанду (ст. 305 КК України) зафіксовано у 145 випадках, що становить лише 0,4% від загальної кількості. Проте їхній реальний криміногенний ефект є значно вищим, адже саме контрабандні канали забезпечують «первинний імпульс» для існування внутрішнього ринку наркотиків. Дані показують, що понад 52% злочинів у сфері незаконного наркообігу становлять випадки незаконного зберігання та перевезення без мети збуту (ст. 309 ККУ), а ще 37% — пов'язані із виготовленням і збутом (ст. 307 ККУ). Ці категорії правопорушень безпосередньо живляться з контрабандних потоків: ввезення наркотичних речовин чи прекурсорів створює ресурсну базу як для індивідуального вживання, так і для ор-

ганізованого розповсюдження. Таким чином, кожен факт контрабанди фактично трансформується у сотні дрібніших правопорушень на території держави [4]. Крім того, контрабанда стимулює розширення виробничої інфраструктури злочинних груп (прикладом є понад 1 тис. випадків незаконного посіву та вирощування маку чи конопель за ст. 310 ККУ), адже доступність прекурсорів і готових наркотичних речовин через нелегальний імпорт посилює внутрішній попит. Водночас наявність каналів незаконного переміщення створює умови для формування стійких злочинних угруповань, що спеціалізуються не лише на контрабанді, а й на збуті, «відмиванні» доходів, корупційному прикритті.

Для України проблема має особливу актуальність з огляду на її геополітичне положення як транзитної території між Сходом і Заходом. Лише у 2024 році правоохоронними органами вилучено понад 5,5 тон наркотиків і понад 24 тони прекурсорів, вартість яких на «чорному ринку» оцінюється більш ніж у 2,6 млрд грн (дані Національної поліції України) [2, с. 13]. За результатами аналізу, найбільш поширеними каналами переміщення залишаються автомобільні переходи (273 випадки), а також міжнародні поштові відправлення (212 випадків), що свідчить про адаптивність злочинних мереж та необхідність зміни акцентів у системі аналізу ризиків [4].

Отже, контрабанда наркотиків становить особливу небезпеку саме як системоутворюючий злочин: навіть за відносно невеликої кількості виявлених епізодів вона формує потужний криміногенний мультиплікатор, який підтримує функціонування всього ланцюга наркозлочинності в Україні [5, с. 143].

На думку науковців, механізми виявлення міжнародних каналів контрабанди наркотиків в оперативно-розшуковій діяльності мають комплексний характер і ґрунтуються на гармонійному поєднанні профілактичних, аналітичних та практичних заходів, спрямованих на нейтралізацію організованих злочинних груп [1, с. 21]. Дослідники підкреслюють, що особлива складність у виявленні таких структур полягає у їхній етнічній замкненості, високому рівні конспірації та транскордонних зв'язках [3, с. 338]. Саме ці чинники зумовлюють необхідність активного застосування негласних методів, серед яких чільне місце посідають контрольована поставка та оперативна закупка. Завдяки цим інструментам правоохоронні органи мають змогу документувати злочинну діяльність не лише виконавців, а й організаторів, ідентифікувати канали переміщення, фінансування та збуту наркотичних засобів [6, с. 312].

Важливою складовою системи протидії контрабанді є міжвідомча та міжнародна взаємодія. Науковці наголошують, що обмін інформацією між підрозділами МВС, СБУ, ДПСУ, митними органами, а

також міжнародними структурами (Interpol, Europol, Frontex) дозволяє своєчасно виявляти ознаки протиправних дій, відстежувати транскордонні маршрути та реалізовувати спільні оперативні комбінації. У цьому контексті особливого значення набувають масштабні операції превентивного й оперативного характеру — «Канал», «Мак», «Допінг». Вони передбачають цілеспрямоване перекриття каналів незаконного постачання наркотичних засобів, виявлення місць їх концентрації та затримання учасників злочинних угруповань [5, с. 144].

Контрабанда наркотичних засобів відзначається підвищеним ступенем суспільної небезпеки, адже не лише порушує порядок митного контролю, а й створює умови для поширення наркоманії, зростання злочинності та деградації суспільних цінностей. Виявлення міжнародних каналів потребує комплексних оперативно-розшукових механізмів, які поєднують правові, організаційні та технічні інструменти. Використання контрольованих поставок, негласних закупок, спеціальних операцій і міжнародної взаємодії дозволяє документувати діяльність організованих угруповань, виявляти способи приховування наркотиків та перекривати транскордонні маршрути їх переміщення, що є ключовим для забезпечення наркобезпеки України [2, с. 137].

Не менш важливими інструментами виступають сучасні технічні засоби контролю: мобільні та стаціонарні сканери, біометричні технології, детектори наркотиків, службові собаки, а також експрес-тести. Використання цих технологій значно підвищує точність і швидкість перевірки вантажів, поштових відправлень та осіб на митних і прикордонних пунктах. Крім того, інтеграція цифрових технологій та штучного інтелекту у сферу аналітичної діяльності оперативних підрозділів дає змогу ефективніше виявляти аномалії у фінансових транзакціях, логістичних маршрутах і комунікаціях злочинних структур, що є ознаками міжнародного наркотрафіку [8, с. 94].

Таким чином, контрабанда наркотиків постає складним і багатогранним феноменом, небезпека якого не обмежується лише фактом незаконного переміщення товарів через державний кордон. Вона є системоутворюючим чинником, що забезпечує існування всієї піраміди наркозлочинності — від індивідуального споживання до масштабних організованих угруповань, котрі акумулюють колосальні фінансові ресурси. У цьому контексті оперативно-розшукова діяльність потребує не лише модернізації технічної бази, а й концептуального оновлення — від побудови нових інформаційних платформ і алгоритмів аналізу до посилення міжнародної координації. Лише

синергія аналітичних, технічних і правових механізмів може гарантувати ефективне виявлення та нейтралізацію міжнародних каналів контрабанди наркотиків. У воєнних умовах і геополітичній турбулентності питання вдосконалення цих механізмів набуває статусу стратегічного, адже йдеться не лише про криміногенну ситуацію всередині держави, а й про загальноєвропейську систему безпеки.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова протидія безконтактному розповсюдженню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів за допомогою мережі Інтернет. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. Спеціальний випуск № 4. С. 18–29.
2. Албул С.В., Тригуб С.М. Організаційно-правові засади діяльності Національної поліції України з протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : монографія; за заг. редакцією проф. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2025. 184 с.
3. Василевич В.В., Левченко Ю.О. Запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 335–339.
4. Наркотична ситуація в Україні: Звіт 2024 [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/zodbna> (дата звернення 19.09.2025).
5. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.
6. Свиначенко Ю.П., Андрусенко О.А. Попередження, виявлення та припинення оперативними підрозділами контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 16. С. 309–316.
7. World Drug Report 2023 [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/jndhmk> (дата звернення 19.09.2025).
8. Combating exsise Smuggling: A comparative analysis of Ukraine and Poland / Albul, S., Samoilenko, O., Veits, A., Yankova, L., Shchurat, T. *Amazonia Investiga*. 2024. Volume 13. Issue 77. P. 90–107.

РОЛЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ПРОФІЛАКТИЦІ КОЛАБОРАЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

Тарас Григорович Щурат,

кандидат юридичних наук, доцент

*доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Співпраця з ворогом є кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки України, оскільки вона становить одне з найтяжчих правопорушень у сфері забезпечення цілісності нашої держави [1, с. 41].

Виходячи з цього, профілактика злочинності є одним із ключових заходів, які реалізуються правоохоронними органами, державними установами та громадськими організаціями з метою запобігання новим кримінальним правопорушенням. Тому заходи щодо запобігання колабораційної діяльності нині мають особливу важливість [2, с. 183].

Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України — є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю [3]. Але документування та профілактика колабораційних проявів є одним з пріоритетних та сучасних напрямів діяльності оперативних підрозділів стратегічних розслідувань Національної поліції України.

Профілактика злочинності базується, та повинна відповідати таким принципам, як законність, демократизм, гуманізм, справедливість та науковість.

1. Законність профілактичної діяльності вимагає достатнього правового регулювання на рівні законів та інших нормативних актів. Це включає завдання, методи, форми профілактики, права та обов'язки суб'єктів (учасників) цієї роботи, а також гарантії законних інтересів осіб, які здійснюють профілактику, та осіб, щодо яких вона здійснюється.

2. Демократизм у профілактиці злочинності означає, що вона проводиться:

- під контролем представницьких органів влади відповідного рівня;

- за безпосередньої участі та під контролем громадських об'єднань і формувань, роль яких не обмежується лише допомогою державним органам;

- з урахуванням результатів постійного моніторингу громадської думки.

3. Гуманізм і справедливість профілактичної діяльності означає, що:

- особи, щодо яких вона проводиться, розглядаються як суб'єкти взаємодії з органами профілактики, а не як безправні об'єкти;

- ставиться завдання якнайшвидше виявити та запобігти подальшому розвитку криміногенних процесів з метою мінімізації шкоди для особистості, суспільства та держави;

- профілактичний вплив починається з найменш інтенсивних заходів, і лише якщо вони недостатні, застосовуються заходи більш інтенсивного впливу.

4. Науковість як принцип профілактики означає:

- наявність та необхідність у програмуванні та плануванні запобіжної діяльності, її правовому регулюванні та управлінні, а також у безпосередньому застосуванні профілактичних заходів на основі наукових знань, які враховують закономірності та місце цієї діяльності в соціальних системах;

- науково-методичне забезпечення всіх рівнів, етапів, напрямків та видів профілактичної діяльності, яке базується на комплексному використанні досягнень наук, пов'язаних із боротьбою зі злочинністю, зокрема кримінології та кримінальної політики, та визначення чіткого механізму реалізації наукових рекомендацій після їх об'єктивної оцінки;

- використання на практиці наукових знань про закономірності злочинності для об'єктивної оцінки ситуації в ретроспективі, сьогоденні та майбутньому, а також для прийняття обґрунтованих стратегічних і тактичних рішень щодо боротьби зі злочинністю.

- усвідомлення на практиці того факту, що спроби вирішити проблеми концептуальної бази, правового регулювання, управління профілактикою тощо, які вимагають професійного використання наукових знань, без звернення до них, а використовуючи терміни на рівні побутового спілкування, призводять лише до серйозних невдач. Тому в усіх програмно-планових документах необхідно передбачити розділ про наукове забезпечення запобіжної діяльності;

- обов'язкове проведення кримінологічних та комплексних експертиз законодавчих і управлінських актів, пов'язаних із профілактикою злочинності, під час їх підготовки [4, с. 7].

Профілактичні заходи мають здійснюватися на всій території України або в її окремому регіоні, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, серед груп населення (загальна профілактика) або стосовно конкретної особи (індивідуальна профілактика) [5, с. 246; 6, с. 18].

Профілактичні заходи мають проводитися залежно від контингенту з метою запобігання колабораційній діяльності серед керівних посад в будь-якій установі, організації незалежно від форми власності, державних службовців, голів рад ОТГ, народних депутатів, правоохоронних органів України, викладачів ВНЗ, вчителів, медичних працівників, а також серед населення країни, включаючи підлітків, раніше судимих осіб, та осіб, які відбувають покарання. Усі заходи щодо запобігання колабораційній діяльності мають відповідати Конституції України та законодавству України.

Література:

1. Щурат Т.Г. Актуальні питання протидії організованих етнічній наркозлочинності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С.244-247.

2. Поляков Є.В. Деякі питання кримінологічної характеристики колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 181–186.

3. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України: Наказ Національної поліції України № 1077 від 23.10.2019 р.

4. Албул С.В. Окремі аспекти документування працівниками кримінальної поліції воєнних злочинів на деокупованих територіях України. *Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів*: матеріали круглого столу (Одеса, 21.02.2024 р., ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 6–11.

5. Щурат Т.Г. Поняття «колабораціонізму» в сучасному законодавстві України. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 244–247.

6. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: сучасні доктринальні та праксеологічні концепти. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції* : колективна монографія. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2024. С. 1–24.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ-ПРАВОПОРУШНИКА

С.О. Саїнчин,

*к.ю.н., старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін Інституту права та безпеки
Одеського Державного Університету внутрішніх справ*

Дослідження особи злочинця відбувається на усіх етапах кримінального процесу, починаючи від внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Цей процес здійснюється комплексним аналізом усіх характеристик конкретної особи з огляду на певне кримінальне провадження. Кожна характеристика має своє значення для процесу розслідування: кримінально-правова – для кваліфікації діяння, кримінологічна – для попередження подальших його проявів, а криміналістична – для безпосереднього процесу розслідування та проведення слідчих процесуальних дій.

Дослідження особи військовослужбовця, який вчинив військовий злочин, в криміналістиці має особливо важливе значення.

Питання криміналістичного аналізу особи злочинця при розслідуванні сьогодні має низку невирішених організаційно-тактичних проблем. Тому на практиці виникає потреба в науково-обґрунтованих криміналістичних рекомендаціях щодо вказаного елементу криміналістичної характеристики у розрізі розслідування конкретних кримінальних правопорушень.

Для нашого дослідження необхідно долучити положення щодо криміналістичного визначення цієї категорії.

Відмінність з точки зору розуміння таких понять, як «особа» та «особистість», вже може впливати на ефективність певних рекомендацій. Зокрема, М.М. Майстренко наголошує, що дані поняття не виключають одне одного. Утім різняться за змістовною частиною, відрізняючись кількістю ознак. Поняття «особистість» є ширшим, таким що охоплює, окрім соціальної сутності, ролі індивіда у соціумі, численні грані людської індивідуальності, внутрішній світ (духовну складову). Термін носить психологічне забарвлення, спонукаючи встановити внутрішні потреби, мотиви, переконання, установки конкретної особи. Уживання його доцільно у конкретних випадках, при складанні портретів злочинців [2, с. 11].

О.Р. Лужецька в криміналістичному ракурсі під особою злочинця розуміє типову модель особистості людини, яка вчинила злочин, з притаманними їй біологічними, психологічними і соціальними властивостями, ознаками, що беруть участь у процесі детермінації механізму злочину, зумовлюють особливості його відбивних можливостей та процесу слідо - утворення і разом з тим відчують на собі й відображають вплив інших осіб, предметів і процесів, що взаємодіють з ними [3, с. 200].

Ми підтримуємо позицію І.М. Даньшина, який визначив досліджуване поняття як сукупність істотних і стійких соціальних ознак і соціально зумовлених біопсихологічних особливостей індивіда, які об'єктивно реалізуються у вчиненому конкретному злочині під вирішальним впливом негативних обставин зовнішнього середовища, що додають учиненому діянню характер суспільної небезпеки, а винній особі (даному індивіду) – властивості суспільної небезпеки, у зв'язку з чим вона й залучається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом.

Тобто особа злочинця в криміналістичному сенсі повинна містити в собі, крім загально-кримінальних ознак, ще ряд інших, які будуть допомагати працівникам правоохоронних органів в процесі розслідування.

Ф.Х. Хаткова, у структурі особи злочинця жіночої злочинності виділяє демографічні чинники (стать, вік, наявність психічних аномалій) та соціальні чинники (соціальний статус, виконувані соціальні функції, етично-психологічні установки) [5, с. 117-126].

Ми підтримуємо позицію науковців, які вважають, що криміналістична характеристика будь-якого злочину пов'язана з вирішенням проблеми моделювання особи злочинця. Специфічні риси, які її характеризують, про що наголошують деякі автори, знаходять свій прояв насамперед у поведінці, яка передуює вчиненню злочину [4, с. 12].

М.А. Лушечкіна до криміналістичного вивчення особистості включає встановлення криміналістично значимої інформації про злочинця, жертву злочину, про обвинуваченого, про потерпілого та інших учасників процесу розслідування. Подібна інформація повинна містити дані про притаманні їм анатомічні, біологічні, психологічні та соціальні якості, які необхідні для ідентифікації особистості, вирішення тактичних задач та з'ясування фактичних обставин картини злочину у процесі його розкриття та розслідування, а також для використання отриманої інформації у криміналістичній профілактиці [4, с. 44].

З огляду на вищевказане вважаємо, що дані про особу військовослужбовця, який вчинює військовий злочин, повинні включати додаткові групи ознак:

- 1) особисті якості винної особи (особи, раніше засуджувані за тяжкі злочини, за певні види злочинів (пов'язані зі зброєю, статеві злочини, вбивства та інші);
- 2) службове становище чи виконання професійних, службових функцій (військові злочини; торгівельна діяльність);
- 3) характеристики особистих взаємостосунків осіб, які були задіяні у злочинних діях (службова, матеріальна, психологічна залежність).

Література:

1. Коновалова В.О. Юридична психологія: акад. курс: електронний підручник / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007.
2. Майстренко М.М. Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Львів. держ. ун-т внутр. сп 10. 20 с.
3. Лускатова Т.О. Розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Тетяна Олександрівна Лускатова. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 282 с.
4. Лужецька О.Р. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики вимагання, пов'язаного із застосуванням насильства над потерпілим // Науковий вісник Національного університету Державної економіки, право). 2013. № 4. С. 196-201.
5. Харитонов С.О. Об'єкт і система військових злочинів // Вісник Нац ак. Пр. наук України. 2016. № 3 (86).С. 243-253.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У БОРОТБІ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

*Дарія Євгенівна Бережна,
здобувач вищої освіти 4 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки спеціальності 081 «Право»
Науковий керівник: **Сергій Олександрович Єгоров**, к.ю.н., доцент,
кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства кіберзлочинність стала однією з найбільших загроз національній та міжнародній безпеці. Використання інформаційних технологій у протиправних цілях призводить не лише до матеріальних збитків, але й до посягання на права, свободи та безпеку громадян, підриває довіру до державних інституцій та механізмів правопорядку. Особливість кіберзлочинів полягає в їхній латентності, транскордонному характері та високому рівні технічної складності, що ускладнює процес виявлення, фіксації та доказування злочинної діяльності.

У цьому контексті оперативно-розшукова діяльність набуває ключового значення як один із основних інструментів протидії кіберзлочинності. Саме завдяки оперативно-розшуковим заходам забезпечується своєчасне виявлення та припинення протиправних дій у кіберпросторі, збір доказів, ідентифікація правопорушників та встановлення їхньої причетності до злочинів. Водночас актуальним завданням залишається удосконалення правових механізмів ОРД, впровадження новітніх технічних засобів і розширення міжнародного співробітництва, що дозволить ефективно реагувати на нові виклики у сфері інформаційної безпеки.

Кіберзлочинність у XXI столітті стала однією з найнебезпечніших форм транснаціональної злочинності. Її поширення обумовлене розвитком інформаційних технологій, а також зростанням кількості користувачів мережі Інтернет. За даними досліджень, щороку фіксується зростання кількості злочинів, пов'язаних із використанням шкідливого програмного забезпечення, незаконним доступом до інформаційних ресурсів, фінансовим шахрайством у цифровій сфері, торгівлею персональними даними тощо [1; 6]. У зв'язку з цим перед правоохоронними органами постає завдання не лише належного реагування на такі правопорушення, але й здійснення превентивних заходів, спрямованих на їх попередження.

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) у сфері боротьби з кіберзлочинністю має свою специфіку. Вона передбачає не лише традиційні методи здобуття інформації (спостереження, контроль, опитування), але й активне застосування спеціальних технічних засобів, зокрема програмного забезпечення для моніторингу мережевого трафіку, аналізу цифрових слідів та виявлення анонімних користувачів у DarkNet [2; 7]. Це потребує від оперативних підрозділів високої професійної підготовки та володіння сучасними ІТ-інструментами.

Серед сучасних проблем оперативно-розшукової діяльності у сфері кіберзлочинності можна виділити:

- недостатній рівень технічного забезпечення оперативних підрозділів;
- обмеженість процесуальних механізмів щодо фіксації цифрових доказів;
- низький рівень кваліфікації кадрів у сфері ІТ;
- відсутність єдиної державної системи моніторингу та аналізу кіберзагроз [3, с. 8-59].

Тому виникають такі проблеми, як: збереження цифрових доказів (integrity), верифікація їх автентичності, складність визначення середовища вчинення злочину (сервери за кордоном), затримка реагування або недостатня кваліфікація персоналу. Додатково, у військовому середовищі під час воєнного стану виникають особливі складнощі, пов'язані із безпекою оперативників, з обмеженим доступом до джерел інформації,

із погіршенням комунікацій та можливою протидією з боку суб'єктів, підпорядкованих військовому командуванню.

Оскільки кіберзлочини у більшості випадків мають транскордонний характер, міжнародна взаємодія також відіграє ключову роль у забезпеченні їх ефективного розкриття та попередження. Умовно можна виокремити кілька напрямів такої співпраці: правове регулювання, оперативний обмін інформацією та спільні практичні дії.

Найважливішим міжнародно-правовим документом у цій сфері є Будапештська конвенція про кіберзлочинність 2001 року, яка заклала основу для гармонізації національного законодавства, створила правові механізми оперативного співробітництва та взаємної правової допомоги у кримінальних справах, пов'язаних із цифровими технологіями [4]. Україна приєдналася до Конвенції у 2006 році, що дозволило нашим правоохоронним органам брати участь у глобальних ініціативах протидії кіберзлочинності та здійснювати обмін даними з міжнародними партнерами.

Важливу роль у практичному аспекті співпраці відіграє Європол, зокрема його підрозділ European Cybercrime Centre (EC3), що координує міжнародні операції та надає державам-членам ЄС (а також партнерам, серед яких і Україна) експертну та технічну підтримку. Аналогічно, у структурі Інтерполу функціонує підрозділ з кіберзлочинності, який організовує оперативні заходи на глобальному рівні та виступає платформою для обміну розвідувальною інформацією між правоохоронними органами різних країн [5].

Окрім цього, одним із сучасних викликів для міжнародної взаємодії є різниця у національних законодавствах, що стосується доступу до цифрових даних, збереження персональної інформації та юрисдикції щодо серверів, які часто знаходяться за межами країни-розслідувача. Тому, саме це зумовлює необхідність укладання двосторонніх і багатосторонніх угод, а також розвитку механізмів швидкого реагування.

Роблячи висновок, варто зазначити, що оперативно-розшукова діяльність виступає ключовим інструментом протидії кіберзлочинності, забезпечуючи своєчасне виявлення злочинних діянь, збір доказів та встановлення осіб, причетних до правопорушень у цифровому середовищі. Ефективність ОРД у сучасних умовах залежить від поєднання правових, технологічних та організаційних заходів, а також від здатності правоохоронних органів адаптуватися до швидких змін у сфері інформаційних технологій.

На сьогодні кіберзлочини характеризуються високою технічною складністю, транснаціональністю та анонімністю суб'єктів, що створює додаткові виклики для правоохоронних органів і вимагає від них постійного удосконалення методів роботи.

Разом із тим, існують значні виклики: недосконалість законодавчої бази, недостатня технічна підготовка підрозділів, брак кваліфікованих кадрів та необхідність міжнародного співробітництва. Вирішення цих

проблем передбачає оновлення нормативно-правових актів, впровадження сучасних технологій і методик цифрової криміналістики, підготовку фахівців та активне залучення міжнародного досвіду. Лише комплексний підхід дозволить оперативно-розшуковим підрозділам ефективно протидіяти кіберзлочинності, забезпечуючи безпеку громадян та стабільність інформаційного простору країни.

Література:

1. Кримінальне право та кримінологія. Кримінальне право. Кримінальний процес та криміналістика. Судово-матеріальна експертиза. Оперативна діяльність: *Кіберзлочини: види, фінансова розвідка, використання спеціальних знань*. 03.02.2023. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/apl/article/view/1421/1468>

2. Weaponization of the Growing Cybercrimes inside the Dark Net: The Question of Detection and Application. 14 August 2024. URL: https://www.mdpi.com/2504-2289/8/8/91?utm_source=chatgpt.com

3. Протидія кіберзлочинам: криміналістичний аспект. *Навчально-методичний посібник. Одеса. 2020 рік. Національний університет «одеська юридична академія»* URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c5fd21d6-f96b-4531-ad0c-da2272b64aab/content>

4. Cybersecurity and the Fight against Cybercrime: Partners or Competitors? 15 May 2025. URL: https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/cybersecurity-and-the-fight-against-cybercrime-partners-or-competitors/80A53F6CED87BA65B100E7A03B00DC16?utm_source=chatgpt.com

5. Operational Activities in the Field of Cybersecurity. 28 October 2021. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-78551-2_27?utm_source=chatgpt.com

6. Албул С.В. Аналітична діяльність як складова кримінальної розвідки. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 травня 2025 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС. С. 4–7.

7. Сгоров С.О., Жук І.В. Напрями взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування у протидії розбоям, що вчинюються організованими злочинними групами. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 183–186.

СЕКЦІЯ 6.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

**CONFLICT OF INTEREST IN ROMANIAN CRIMINAL LAW
FOUND IN THE CRIME OF USING OFFICE TO FAVOR SOME
PERSONS**

*Bogdan Bărbuceanu¹,
PhD. Candidate at Economic
Studies Academy Bucharest Romania*

Abstract

According to the law, conflict of interest is understood as the situation in which the person exercising a public dignity or a public function has a personal interest of a patrimonial nature, which could influence the objective fulfillment of the duties incumbent on him according to the Constitution and other normative acts.

In national legislation, conflict of interest is regulated in art. 301 of the Civil Code under the name of using the position to favor certain persons and consists of the act of a public official who, in the exercise of his official duties, performs an act by which a patrimonial benefit was obtained for himself, for his spouse, for a relative or a close relative up to the second degree inclusive, except in the case where the act or decision refers to the issuance, approval or adoption of normative acts or to the exercise of a right recognized by law or to the fulfillment of an obligation imposed by law, in compliance with the conditions and limits provided for therein.

Thus, the incrimination norm is intended to complete, alongside the acts provided for as official offenses, the general normative framework for the protection of official relations, as a social value.

Accordingly, through this, the legislator aimed to protect social relations related both to the proper conduct of the public servant's activity, an activity that requires correct behavior by the person exercising an activity within a public authority, and to the defense of the legal interests of natural or public persons against the illicit interests of the public servant.

The high incidence in judicial practice of this offense requires its approach from a theoretical and practical perspective, for a better identification and sanctioning of it, but also for the prevention of its commission by public servants.

Keywords - conflict of interest, article 301 of the Criminal Code, public servant, official offense

¹ e-mail: avocatbarbuceanu@yahoo.com; PhD. Candidate at Economic Studies Academy Bucharest Romania

INTERNATIONAL COOPERATION IN COMBATING CYBER-CRIME: THE EXPERIENCE OF EUROPOL AND INTERPOL

Ihor Bilyk,

*Bachelor's degree holder
of the National Academy of Internal Affairs*

Sergii Bratel,

*Candidate of legal sciences, Associate Professor
Head of the Department of Police Activities
of the National Academy of Internal Affairs*

In recent years, international cooperation has become pivotal in addressing the growing complexities of cybercrime. Europol and Interpol, as the leading international organizations in crime prevention, have developed specific approaches and initiatives to foster cross-border collaboration. Highlighting the strengths and difficulties of such cooperation, with an emphasis on effective practices and existing limitations, allows us to outline modern approaches to cybercrime prevention.

Europol and Interpol have established numerous frameworks to streamline cross-border cybercrime investigations. Operations like Operation Blackfin and Operation Neptune, led by Europol, represent successful joint efforts to dismantle cybercriminal networks involved in various types of on-line crime, such as financial fraud and identity theft. Additionally, Interpol's Cyber Fusion Centre offers a global hub for intelligence-sharing, bringing together expertise from law enforcement agencies worldwide. Such operations underscore the importance of a unified approach to identify, track, and apprehend cybercriminals [1].

Despite advances in cooperation, differences in legal standards and data-sharing regulations remain significant barriers. Countries vary widely in their cybercrime legislation, complicating evidence collection and prosecution across borders. For instance, data protection laws in the EU pose unique challenges in collaborating with regions with less stringent data regulations. The Budapest Convention on Cybercrime has attempted to provide a framework for alignment, yet not all countries are signatories, limiting its effectiveness.

Europol and Interpol prioritize data sharing as a key strategy to anticipate and prevent cyber-attacks. Initiatives like the No More Ransom project by Europol and partners have demonstrated the effectiveness of cooperative data exchange, assisting over 6 million ransomware victims worldwide. However, ensuring secure, real-time data exchange across jurisdictions presents technological and security challenges, often delayed by concerns over data privacy and cybersecurity risks.

A common challenge in international cybercrime investigations is the discrepancy in technological capabilities among countries. Europol's European Cybercrime Centre (EC3) regularly provides training and support to member states lacking advanced cybercrime units. Interpol's Global Complex for Innovation (IGCI) similarly offers resources and capacity-building workshops to ensure global reach. However, maintaining these resources is costly, and many regions struggle to sustain the requisite infrastructure and expertise [2].

Recognizing the role of private-sector innovation, Europol and Interpol have increased partnerships with tech firms, financial institutions, and cybersecurity companies [3]. Collaborations with companies like Microsoft and Kaspersky in initiatives such as Interpol's Cybercrime Knowledge Exchange improve access to advanced technology and expertise. Despite these successes, building trust and ensuring that private-sector collaboration does not compromise public accountability remains challenging.

To enhance the efficacy of international cybercrime cooperation, Europol and Interpol must continue to address regulatory alignment, expand cybersecurity training, and invest in robust public-private partnerships. Enhanced integration with Interpol's National Central Bureaus (NCBs) and expanded use of artificial intelligence in real-time threat detection are potential strategies. Strengthening frameworks like the Joint Cybercrime Action Taskforce (J-CAT) can also improve resource allocation and operational efficiency [2]. Ultimately, a balanced approach that respects national sovereignty while fostering cooperative enforcement remains essential in the global fight against cybercrime.

In summary, Europol and Interpol have made significant progress in fostering international collaboration to combat cybercrime, highlighting the crucial role of joint operations, data sharing, and public-private partnerships. However, disparities in national legislation, resource availability, and cybersecurity infrastructure present ongoing challenges. Addressing these issues requires a continued commitment to harmonizing regulations, enhancing training and technological support, and promoting trust among international partners. By expanding frameworks like the Joint Cybercrime Action Taskforce (J-CAT) and integrating advanced technology such as artificial intelligence for real-time threat detection, Europol and Interpol can further strengthen their capacity to counteract cybercrime. Ultimately, a balanced approach that respects national sovereignty while enhancing cross-border cooperation will remain essential for effective and sustainable global cybercrime prevention.

Literature:

1. Cybercrime. INTERPOL. The International Criminal Police Organization. URL: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Cybercrime> (date of access: 22.09.2025).

2. European Cybercrime Centre – EC3. Europol. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3> (date of access: 22.09.2025).

3. INTERPOL Innovation Centre. INTERPOL. The International Criminal Police Organization. URL: <https://www.interpol.int/How-we-work/Innovation/INTERPOL-Innovation-Centre> (date of access: 22.09.2025).

CRIMINALIZATION OF ARBITRARINESS - COMPARATIVE LAW STUDY (REPUBLIC OF MOLDOVA, ROMANIA AND UKRAINE)

Sergiu Cernomoret,

PhD in law, associate professor, Faculty of Law, Administration, Public Order and Security of Academy "Stefan cel Mare" of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova; associate professor at Cross Border Faculty, "Dunarea de Jos" University from Galati (România), <https://orcid.org/0000-0003-0172-0491>, e-mail: cernomor2004@gmail.com

Andrei Nastas,

PhD in law, Pro-Dean Faculty of Law, Administration, Public Order and Security of Academy "Stefan cel Mare" of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova; associate professor at Cross Border Faculty, "Dunarea de Jos" University from Galati (România), <https://orcid.org/0000-0003-2715-6577> e-mail: ady_bax@yahoo.com

ABSTRACT

We propose a legal and criminal analysis of the normative content of arbitrariness, according to the criminal law of the Republic of Moldova and Ukraine, by comparing it with the criminal law of Romania, in order to identify the specifics of the protection of the same social relations through different legislative technical procedures.

Keywords: subjective law, presumed law, arbitrary, criminal protection, incrimination.

Arbitrariness attacks the normal activity of public bodies, which consists in establishing social relations of direction between public bodies and other persons, within which the subjects are in subordinate positions, relations that

are expressed in the performance by the competent bodies of administrative duties.

The harmful degree of arbitrariness results from the fact that this offense attacks the administrative order, that is, its content. Administrative order - the normal state of development of social relations, which is ensured by the executive-dispositive activity of the public authority, being carried out on the basis of laws and other normative acts. Public power is the political expression of the sovereignty of a state, manifested by directing society with the help of its special bodies.

The Criminal Code of the Republic of Moldova, provides for the crime of arbitrariness in Chapter XVII - "Crimes against public authorities and state security" (art. 352 Criminal Code), outlining it through the following content: arbitrariness, that is, the exercise of a legitimate or presumed right arbitrarily and by violating the established order, if large-scale damage has been caused to the rights and interests protected by law of natural or legal persons, is punishable by a fine of up to 850 conventional units or by unpaid community service from 100 to 240 hours.

The aggravating forms of paragraph (2), the same action:

- c) accompanied by a threat of death or injury to bodily integrity or health;
- d) accompanied by the use of violence not dangerous to life or health;
- e) accompanied by the destruction of property,

shall be punished by a fine in the amount of 850 to 1350 conventional units or by imprisonment for a term of 3 to 5 years.

The aggravating forms of paragraph (3), the actions provided for in paragraph (1) or (2):

- b) accompanied by the use of violence dangerous to life or health;
- c) committed with the use of a weapon;
- d) resulting in particularly large damages;

shall be punished by imprisonment for a term of 3 to 8 years.²

The Criminal Code of Ukraine, provides for the crime of arbitrariness in Chapter XV - "Crimes against the authority of government, local government or associations of citizens and crimes against journalists" (art. 356 Criminal Code), outlining it through the following content: unauthorized action, that is doing anything contrary to the rules established by law, where the lawfulness of such acts is challenged by an individual citizen, an enterprise, institution or organization, and where such acts caused any significant damage to the interests of a citizen, state and public interests, or interests of the owner,

shall be punishable by a fine up to 50 tax-free minimum incomes, or correctional labor for a term up to two years, or arrest for a term up to three months.³

² The criminal code of the Republic of Moldova, available on line: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150640&lang=ro#

The Romanian criminal legislation does not contain the act of arbitrariness. Moreover, in the Romanian criminal doctrine, the term arbitrariness is supplemented with another semantic-legal content. In this sense, the authors V.Dongoroz, S.Kahane, I.Oancea etc. mention that depending on the existing factual situation in which the property protected by the criminal law is found, crimes against collective or private property can be grouped into three categories: -category of acts of theft (taking, misappropriation); -category of acts of fraud (abuse, deception); category of acts of arbitrariness (destruction, degradation, invasion).⁴

In order to understand the normative content of arbitrariness, we propose to make an incursion into the field of comparative criminal law. We note the lack of criminalization of arbitrariness, as well as the lack of similar provisions in the legislations (depending on the specific sources of the legal system to which we refer) of the states of the world (Australia, Austria, Israel, Italy, Norway, USA, France, Turkey, Sweden, Japan, etc.). The legal norms, provided by the criminal laws of the nominated states, subject to subsidiary protection the relations protected as a priority by the criminal law of the Republic of Moldova or Ukraine in the case of incrimination of the offense of arbitrariness.

In order to confirm this idea, we will try to analyze some offenses from the criminal legislation of Romania (being the most easily assimilated and notified, in addition constituting an eloquent representative of European criminal legislation), by legally classifying some cases from judicial practice, which, assimilated to the legislation of the Republic of Moldova, fall under the incidence of art. 352 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, or art. 356 of the Criminal Code of the Ukraine.

One of the mandatory signs of the objective side of arbitrariness provided for by art. 352 /356 of the Criminal Code of the Republic of Moldova/Ukraine is the causing of large-scale /considerable damage to public interests or the rights and interests protected by law of natural or legal persons, which, for the most part, have a patrimonial nature. Although, however, patrimonial relations are prejudiced, the acts do not fall under the category of crimes against patrimony.⁵ This situation is characteristic of the criminal legislation of the Republic of Moldova/Ukraine.

³ The criminal code of Ukraine, available on line: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/ukr/2001/criminal-code-of-the-republic-of-ukraine-en_html/Ukraine_Criminal_Code_as_of_2010_EN.pdf

⁴ Dongoroz V., Kahane S., Oancea I., Fodor I., Iliescu N., Bulai C., Stănoiu R., Roșca V., Explicații teoretice ale Codului penal roman. Partea Specială, Vol. III, Ediția a II-a, Editura ALL BECK, București, 2003, p. 425

⁵ Горбачова І. М, Самоправство: межі кримінальної та адміністративної відповідальності, АКАДЕМІЧНИ ВІСНИК Випуск 30/2024, Секція Право, с. 4

Let us examine the following simulated factual situation: D took the keys from his minor daughter, with the help of which he entered his ex-wife's apartment and, secretly, stole some property from the apartment, causing considerable damage to the victim. As D stated, he stole the property in order to resolve material issues related to some mutual "claims" regarding the division of the living space with the aim of returning his property. Victim C (D's wife) does not deny that after divorcing D, their joint property was not divided between them, C continued to live in D's apartment, which previously belonged to her ex-husband's parents, in which were located not only their joint property, but also the husband's personal belongings and property and the property of his parents. C took all measures to become the sole owner of the apartment. According to D, the latter proposed to his ex-wife some ways to exchange the apartment for two smaller ones, but the wife categorically refused.

The legal appreciation of D.'s actions, if we operate with the criminal norms of Romania according to art. 229 paragraph (1) letter d) of the Criminal Code (qualified theft). This last fact is conditioned by the idea that the Romanian criminal law defines theft, in art. 228 paragraph (1) of the Criminal Code, as - taking a movable asset from the possession or detention of another, without his consent, in order to appropriate it unjustly. Paragraph (2) of the same norm is supplemented with the following clarifications - the act constitutes theft even if the asset belongs in whole or in part to the perpetrator, but at the time of the commission of that asset was in the legitimate possession or detention of another person.

The normative regulation of theft in comparison with the criminal norms of Romania differs from those contained in the provision of art.186 of the Criminal Code of the Republic of Moldova/ 185 of the Criminal Code of Ukraine, in this case regarding the ownership of the property liable for theft. In this regard, Professor S. Brînză states that in Romanian legislation and judicial practice it has been decided that there is no doubt regarding the protection of legitimate possession against anyone, even against the owner of the property, who is also guilty of theft if he takes that property under the conditions of art.228 paragraph (1) of the Romanian Criminal Code from the legitimate possession or detention of another person (art.228 paragraph (3) of the Romanian Criminal Code). If the Romanian criminal law expressly specifies in art.228 paragraph (3) of the Criminal Code that the act constitutes theft, even if the property belongs in whole or in part to the perpetrator, but at the time of the commission of that property was in the legitimate possession or detention of another person, then both the legislation and the criminal doctrine of the Republic of Moldova do not accept such a position. The recently indicated solution is well-founded and legal in relation to the system of Romanian criminal law. *De lege lata*, arising from the provisions of the criminal norms contained in the Criminal Code of the Republic of Moldova,

if the property belongs in whole or in part to the perpetrator, but at the time of the commission of that property was in the legitimate possession or detention of another person, the act may be classified as arbitrariness (art. 352 Criminal Code of the Republic of Moldova/ art. 356 Criminal Code of Ukraine), provided that large-scale damage was caused to public interests or the rights and interests protected by law of natural or legal persons.⁶

Theft, according to the criminal law of the Republic of Moldova, is committed secretly. Theft is defined as the - illegal and gratuitous taking of movable property from the possession of another, which caused an actual patrimonial damage to him, committed for the purpose of greed (profit)". This fact is justified by the hypothesis that theft, according to the criminal norms of the Republic of Moldova, constitutes the illegal and gratuitous taking of goods from the possession of another with the causing of an actual patrimonial damage to him. Therefore, in D's actions there is no such intention, respectively, the classification will be carried out according to art. 352 of the Criminal Code of the Republic of Moldova or art. 356 Criminal Code of Ukraine.

Finally, we mention that, through the methods of incriminating crimes against property, the Romanian legislator used notions that differ from those included in the normative use in the Republic of Moldova. Through such a procedure, the protection of a certain sphere of social relations and social values was conditioned, the incrimination of arbitrariness as a separate offense not being justified and necessary. This solution is due to specific methods and traditions of incrimination, the use of notions and definitions, which, by their nature, in some cases, leave room for legal classification - a fact also recorded by the inclusion in the criminal law of the act from art.352 of the Criminal Code of the Republic of Moldova or art. 356 Criminal Code of Ukraine.

References:

1. The Criminal Code of the Republic of Moldova, available on line: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150640&lang=ro#
2. The Criminal Code of Ukraine, available on line: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/ukr/2001/criminal-code-of-the-republic-of-ukraine-en_html/Ukraine_Criminal_Code_as_of_2010_EN.pdf
3. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I., Fodor I., Iliescu N., Bulai C., Stănoiu R., Roșca V., Explicații teoretice ale Codului penal roman. Partea Specială, Vol. III, Ediția a II-a, Editura ALL BECK, București, 2003, p. 425
4. Горбачова І. М, Самоправство: межі кримінальної та адміністративної відповідальності, АКАДЕМІЧНІ ВІЗІЇ Випуск 30/2024, Секція Право, с. 4

⁶ Brînză S. Obiectul infracțiunii de furt în contextul obiectului infracțiunilor contra patrimoniului, Revista Națională de Drept, 2005, nr.10 , p.5

5. Brînză S. Obiectul infracțiunii de furt în contextul obiectului infracțiunilor contra patrimoniului, *Revista Națională de Drept*, 2005, nr.10 ,p.5

CRIMINAL PROTECTION OF DIGITAL HEALTH IN THE EUROPEAN CONTEXT

Mihaela Rotaru,⁷

*Lecturer PhD, Department of Public Law,
„Alexandru Ioan Cuza” Police Academy, Bucharest, Romania*

Abstract In the context of the accelerated development of electronic means of communication and the inclusion of virtual space in all aspects of human life, it is important to ensure increased protection, also from the perspective of criminal law, of electronic personal data relating to people's health. We have as a starting point the provisions of Regulation (EU) 2025/327 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2025 on the European health data area and amending Directive 2011/24/EU and Regulation (EU) 2024/2847, which establishes a complementary right of access to personal data, different from the homonymous right provided for in Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC. Although the concept of "digital health" is used, it has no legal definition. Moving on from the Covid 19 pandemic, when the use of digital health products intensified, their criminal protection is now necessary, in the current European context.

Keywords: digital health, criminal protection, crime.

1. General Aspects

Straight in point 1 of the preamble of Regulation⁸ (EU) 2025/327, the desideratum in the field of health is specified, namely, "creating a strong and resilient European Health Union". Health is a key element in ensuring the good development of society, both at national level, for each Member State, as well as at European level and beyond. We must take into account both the physical and mental health of people. Maintaining the health of the popula-

⁷ Lecturer PhD, Department of Public Law, „Alexandru Ioan Cuza” Police Academy, Bucharest, Romania, email: mihaelarotarumihaela@gmail.com.

⁸ Regulation (EU) 2025/327 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2025 on the European Health Data Space and amending Directive 2011/24/EU and Regulation (EU) 2024/2847, published in the Official Journal of the European Union L series of 05 March 2025, available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2025/327/oj/eng> (last accessed: October 01, 2025).

tion has several component elements, namely: on the one hand, there is a need for disease prevention measures, but also for treatment, and, on the other hand, it is necessary to take innovative steps in the field of medical research, so that we do not repeat the Covid-19 pandemic.

As people travel to different countries either for pleasure or for work, we consider it extremely important that they benefit from medical treatment, if they fall ill on the territory of a state other than their own national one. In order to apply the appropriate treatment depending on the disease contracted, it is particularly important to know the patient's medical history, whether he has other chronic conditions, whether he has allergies to certain medications, etc. From this perspective, Regulation (EU) 2025/327 presents these aspects by establishing the "European health data space"⁹, so that both individuals and the authorities competent to provide medical services have access to the respective data in a timely manner.

It is true that data concerning a person's health are personal data, protected under Regulation¹⁰ (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC. We state this in consideration of the legal definition of the phrase "data concerning health", according to art. 4 point 15 of the aforementioned Regulation, namely: "personal data relating to the physical or mental health of a natural person, including the provision of healthcare services, which reveal information about his or her state of health". This definition was also taken up in art. 2 para. (1) lett. a) of Regulation (EU) 2025/327.

An additional argument is the application of the principles governing the processing of personal data, in particular that of minimization, also in the field regulated by Regulation (EU) 2025/327, according to point 3 of the preamble to this regulation.

The availability of these personal data in virtual space makes them susceptible to being exploited by unauthorized persons, which can lead to image damage and not only for the persons to whom these data refer to.

2. The Concept of "Digital Health", the Need and Means of its Criminal Protection

Although used in Regulation (EU) 2025/327, the phrase "digital health" is not defined. The role of a definition, in general, is to establish a unitary understanding of a term used in a regulatory act, when it is susceptible to different interpretations or is given a certain meaning in the respective case. On the one hand, the lack of a legal definition may mean that the European legis-

⁹Idem.

¹⁰ Published in the Official Journal of the European Union no. L 119/1 of May 4, 2016, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679> (last accessed: October 01, 2025).

lator considered that the notion would not generate different interpretations, in applying the provisions of the regulation to practical situations. On the other hand, the very joining of the terms "health" and "digital" is surprising, in the context in which the first term is associated with living beings, and the other with work tools. Thus, we should think about what the concept itself refers to. In compliance with the rigor of the content of the regulation, we consider that the phrase "digital health" brings together all personal data relating to the physical or mental health of a natural person, available in electronic format.

Analysing the content of art. 2 of Regulation (EU) 2025/327, we find that it abounds in definitions for many terms. In the overwhelming majority, they are taken from other normative acts at European level. However, we also find definitions specific to the regulation in question. We have in mind, on the one hand, the definition of the phrase "public health", taken from art. 3 letter c) of Regulation¹¹ (EC) no. 1338/2008 of the European Parliament and of the Council, meaning "all elements related to health, namely health status, including morbidity and disability, the determinants having an effect on that health status, health care needs, resources allocated to health care, the provision of, and universal access to, health care as well as health care expenditure and financing, and the causes of mortality", and, on the other hand, the definition for the phrase "electronic data relating to health", a definition which is found in art. 2 para. (2) let. c) of Regulation (EU) 2025/327, as follows: "electronic data with or without personal character relating to health".

We consider that the phrase "digital health" is a very broad concept, which includes both definitions presented above.

All information regarding the health status of people, stored electronically, must be accessible to those entitled to use it, but, at the same time, be protected against unauthorized access and use.

Regarding the criminal protection of personal data relating to digital health, we note that in the content of Regulation (EU) 2025/327 we do not find any criminalization. This does not mean that their unauthorized access and use are not criminalized. We thus have in mind the provisions of the Council of Europe Convention on Cybercrime¹², in which we find criminalized behaviours such as: illegal access (art. 2), illegal interception of com-

¹¹ Regulation (EC) No 1338/2008 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on Community statistics on public health and health and safety at work, published in the Official Journal of the European Union nr. L 354 of December 31, 2008, as subsequently consolidated, available as: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02008R1338-20210101> (last accessed: October 01, 2025).

¹² Signed at Budapest in November 23, 2001, available at: <https://rm.coe.int/16802fa41f> (last accessed: October 01, 2025).

puter data (art. 3), damage to data integrity (art. 4), damage to system integrity (art. 5), abuse of devices (art. 6), computer falsification (art. 7) and computer fraud (art. 8). Therefore, any abusive action on computer data related to digital health, respectively on computer systems containing computer data related to digital health will not be allowed, the behaviour falling within one of the legal texts in which we find incriminations, as we have specified above.

The need for criminal protection of digital health is obvious, given the importance of these computer data both at the individual and at the societal level.

The specificity of Regulation (EU) 2025/327 is given by the scope of the personal data it refers to, and this aspect leads to the establishment of a complementary right of access to personal data related to the healthcare sector. This right is complementary by reference to the homonymous right in Regulation (EU) 2016/679. As it is clear from point 9 of the preamble to Regulation (EU) 2025/327, the complementary right of access will be made immediately, by receiving by the applicant of a response from the controller of the data, which controller may be, for example, a hospital or other medical institution. This situation is different from the response received under the right of access stipulated in Regulation (EU) 2016/679, the deadline in this case being a maximum of one month from the moment of receipt of the request.

3. Conclusions

Regardless of where we are, we all have the right to health. In order to exercise this right, the obligation arises correlatively to allow us access to the information stored digitally by the operators. In order to maintain or restore our health, we need as detailed information as possible regarding our health status, in order to apply the appropriate treatment. However, another aspect to consider is the need for scientific research in the medical field, so as to prevent pandemics.

REFERENCE :

1. Regulation (EC) No 1338/2008 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on Community statistics on public health and health and safety at work;

2. Regulation (UE) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC

3 Regulation (EU) 2025/327 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2025 on the European Health Data Space and amending Directive 2011/24/EU and Regulation (EU) 2024/2847

4.¶ eur-lex.europa.eu

REGULATION OF CRIMINAL LEGALITY IN MOLDOVAN LEGISLATION – EVOLUTIONARY APPROACHES. COMPARATIVE ASPECTS WITH THE UKRAINIAN LEGAL SYSTEM

Gherman-Grimailo Ana-Maria,

The „Ștefan cel Mare” Academy of the Ministry of Internal

Affairs of Republic of Moldova

Lecturer of the Department Private Law of the „Ștefan cel Mare” Academy

of the Ministry of Internal Affairs of Republic of Moldova, PhD student

SUMMARY

The work stands out because for more than three decades, the Republic of Moldova has been engaged in the extensive process of consolidating the rule of law and building constitutional democracy. This process requires a radical change in the state concepts and practices that existed until 1991, as well as combating or reducing certain criminal phenomena whose prevalence seriously affects the country's social and economic stability. It is evident that the democratic transformations initiated in the last century marked the transition of our state from a totalitarian, rigid, amorphous, and legally paralyzed political regime to one based on law and democratic values, which inevitably required inevitably required a new reaffirmation of the principle of legality in social life, a fact that was particularly noticeable with the entry into force of the new Criminal Code of the Republic of Moldova on August 8, 2003.

Undeniably, this principle has always been a central one, including for the functioning of state power under the former regime, but its applicability was less felt, somewhat limited, overshadowed by the rigidity of that period. However, with the collapse of this regime and the establishment of a new, democratic, sovereign, and independent state, especially since 1994, with the adoption of the new Constitution of the Republic of Moldova and the abolition of the totalitarian regime, it became necessary to reconceptualize the exclusivity of legality and adjust it to the new modern realities. Also, the work stands out for its comparative analysis of the principle of legality in relation to the Ukrainian state.

Keywords: legality, incrimination, criminal act, punishment, accessibility, predictability, guarantee, rule of law.

THE "ENGEL" CRITERIA IN THE ECHR JURISPRUDENCE

Elena-Irina Rahimian (Cîrciumaru),¹³

*University assistant, PhD. Candidate, Department of Public Law,
„Alexandru Ioan Cuza” Police Academy, Bucharest, Romania*

Abstract :

The establishment of the “Engel” criteria by the European Court of Human Rights represents an important stage in the evolution of the uniform interpretation of the principle of “ne bis in idem”. The criteria established by the case law of the Strasbourg Court are represented by a number of three criteria, used to determine whether or not a criminal act has occurred. The first criterion is represented by the legal classification of the act as an offense in national law, the second criterion is given by the nature of the offense, and the third criterion refers to the severity of the application of the penalty.

Each criterion has a certain degree of importance in the analysis and determination of an act as a crime. With the help of the “Engel” criteria, the judicial practice of the European courts establishes the nature of the sanction, by expanding the notion of punishment and criminal procedures defined by national legislation.

Keywords: “Engel” criteria, punishment, crime, ECHR jurisprudence, criminal procedures.

13 University assistant, PhD. Candidate, Department of Public Law, „Alexandru Ioan Cuza” Police Academy, Bucharest, Romania, e-mail : irina.circiumaru@yahoo.com ; PhD. Candidate at Economic Studies Academy Bucharest Romania

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

*Фаріда Асіф кизи Абасова,
здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник: **Сергій Олександрович Єгоров**,
к.ю.н., доцент, кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Сучасна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала таке явище, як колабораціонізм. Повномасштабний характер агресії Російської Федерації визначає необхідність розширення змісту цього явища.

Для початку кримінально-правового аналізу такого діяння, слід визначити, що таке колабораціонізм. Загальновідомо, що це слово має французьке походження (від слова «collaboration» – співробітництво) і має два значення: позитивне – спільна діяльність, співпраця різних суб'єктів та негативна – добровільна та навмисна співпраця з ворогом у його інтересах та на шкоду своїй державі та її союзникам [1, с. 1; 2; 3].

15 березня 2022 року Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» [4]. Новели правової норми кримінального кодексу України полягає в тому, що колабораціонізм – це співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі [5-7, 8; 13].

Законодавець визначився, що дії громадян України будуть вважатися колабораціонізмом в наступних випадках коли:

1. Громадянин/ка України публічно (на мітингах, зборах, в пресі, в мережі Інтернет тощо) заперечує збройну агресію проти України, окупацію частини території України, закликає до підтримки дій держави-агресора, підтримує збройні формування агресора та його окупаційну адміністрацію, закликає співпрацювати з державою-агресором та її уповноваженими органами, а також до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України. Публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації.

2. Громадянин/ка України добровільно зайняв/ла різного роду посади у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій

території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, а також брала участь в організації та проведенні незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території або публічно закликав до проведення таких незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території.

3. Здійснення громадянином/кою України пропаганди в інтересах держави-агресора у будь-яких закладах освіти та сприяння впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти України.

4. Передача матеріальних ресурсів військовим держави-агресора, господарська діяльність у взаємодії з державою-агресором.

5. Організація та проведення заходів політичного характеру, як то з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо, для підтримки держави-агресора, а також активна участь у таких заходах.

6. Громадянин/ка України добровільно зайняв/ла посади в створених державою-агресором судових або правоохоронних органах, а також добровільно брав/ла участь незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях держави-агресора чи надавав/ла таким формуванням допомогу у веденні бойових дій проти України.

7. Під час зайняття посад в незаконних органах створених державою-агресором, вчинив/ла дії або прийняв/ла рішення, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [8; 12].

Об'єкт кримінального правопорушення родовий – суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України [9].

Безпосередній об'єкт – зовнішня безпека України, її суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність, обороноздатність, державна, економічна чи інформаційна безпека.

Видовий об'єкт – зовнішня та внутрішня безпеки України.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – публічне заперечення громадянином України: 1. здійснення збройної агресії проти України; 2. встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України; публічні заклики громадянином України до: 1. підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; 2. співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; 3. невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Встановлення відповідальності за колабораціонізм потребувало комплексного та системного підходу. Однак, очевидно, за браком часу, народні депутати України не врахували всі обставини.

По-перше, вимагає легалізації стратегія (концепція) перехідного правосуддя, яка, зокрема, має збалансувати амністію та кримінальне переслідування винних.

По-друге, слід передбачити політичну складову реалізації зазначених законодавчих змін, оскільки це не сприятиме мирному врегулюванню війни. Визначені ступені суспільної небезпеки колабораційної діяльності (частини 1, 2 – кримінальні проступки, частини 3, 4 – нетяжкі злочини, частина 5 – тяжкий злочин, частини 6, 7, 8 – особливо тяжкі злочини) не зовсім відповідають назві Розділу 1 Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки».

Отже напрошуються два варіанти вирішення проблеми:

1) передбачити в санкціях частин 1 та 2 покарання у виді позбавлення волі (такий шлях частково вирішить проблему безальтернативності основного покарання саме у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що не відповідає традиційним правилам нормативної техніки та, за висновком Головного науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України, взагалі є проблематичним його застосування до осіб, для яких вчинення відповідних кримінальних правопорушень не було пов'язане з їхньою діяльністю або посадою [10; 11]);

2) також можливо змінити назву Розділу 1 Особливої частини КК України на «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки». Однак, в такому разі, згадане питання щодо санкцій вказаних норм залишається відкритим. [3]

Література:

1. Gordon Bertram M. The morphology of the Collaborator: The French Case. *Journal of European Studies*. 1993. № 23, no. 1 p. 1–25.

2. Гафт Б.Г. Красный коллаборационизм: миф или реальность. Коллаборационизм и союзничество на примере Латвии. *Журнал исторических исследований*. 2018. № 3. URL: znanium.com/catalog/product/1005469.

3. Кузнецов В.В., Сийпловік М.В КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2022. № 70. С. 381–388. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.61> (дата звернення: 20.05.2025).

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341- ІІІ. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (режим доступу 12.08.2023р.).

5. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміну колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії

// Військовоісторичний меридіан. Електрон. наук. фаховий журнал. Вип.1(23).2019.С. 5-25.

6. Горобець В. Співпраця з ворогом як вимушена модель поведінки та стратегія виживання// Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Вип. 3 (21) / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. С 56-74.

7. Дзьобак В. Порівняльна характеристика колаборації населення Росії й України в роки радянсько-німецької війни. Сторінки воєнної історії України. 2008. №11. С. 253 – 254.

8. Закон України про колабораційну діяльність зі змінами. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (режим доступу 12.08.2023р.).

9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (режим доступу 12.08.2023р.).

10. Висновок на проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» (реєстр. № 5144 від 24.02.2021 р.) : проєкт вноситься народними депутатами України Чернєвим Є.В., Кравчук Є.М., Потураєвим М.Р. та ін. / Апарат Верховної Ради України № 04-27/3-2022/54331 від 02.03.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1243571>

11. Албул С.В. Окремі аспекти документування працівниками кримінальної поліції воєнних злочинів на деокупованих територіях України. Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів: матеріали круглого столу (Одеса, 21.02.2024 р., ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 6–11.

12. Албул С.В. Напрями оперативно-розшукового документування фактів колабораційної діяльності під час деокупації Автономної Республіки Крим. Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 р.). – Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 5–9.

13. Єгоров С.О., Донець А.І. Теоретичні аспекти оперативно-розшукового документування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, вчинених на деокупованих територіях України. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.) Одеса: ОДУВС, 2024. С. 176–179.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ПРАВ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Вікторія Олександрівна Аніщенко,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри формування та розвитку професійної
компетентності персоналу ДКВС України,
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України;
Людмила Іванівна Олефір,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри формування та розвитку професійної
компетентності персоналу ДКВС України,
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України;
Тимур Володимирович Євсєєнков,
старший викладач кафедри формування та розвитку
професійної компетентності персоналу ДКВС України,
Інституту професійного розвитку
Пенітенціарної академії України

Міжнародні стандарти поводження з ув'язненими, зокрема Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими (так звані «Правила Нельсона Мандели») [1], чітко передбачають необхідність роздільного тримання чоловіків та жінок. Це не просто формальність, а вимога безпеки, захисту гідності та попередження насильства.

У тих випадках, коли чоловіки та жінки перебувають в одному закладі, вони повинні бути розміщені в абсолютно окремих приміщеннях, що виключає можливість контакту поза офіційними й контрольованими процедурами. Цей принцип є фундаментальним, адже історія та практика свідчать: нехтування ним призводить до численних порушень прав жінок, сексуальних домагань, а іноді й тяжких злочинів. Таким чином, роздільне утримання є необхідною умовою забезпечення гендерної справедливості та безпеки у пенітенціарних установах.

Жінки у місцях позбавлення волі – це специфічна категорія, яка вимагає особливих умов тримання. У жіночих установах обов'язково мають бути передбачені спеціальні приміщення для вагітних та породіль. Мова йде не лише про технічні, санітарно-гігієнічні умови, а й про гуманітарний підхід до здоров'я матері та дитини, що є прямим обов'язком держави.

Варто підкреслити, що навіть перебуваючи під вартою чи відбуваючи покарання, жінка не позбавляється права на материнство (навіть особи, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі). Більше того, держава бере на себе додаткову відповідальність, адже свобода такої жінки обмежена, і вона не може самотійно забезпечити себе й дитину необхідними умовами.

Окреме положення 23 міжнародних стандартів передбачає, що пологи жінок-ув'язнених мають проходити не у в'язниці, а в цивільних лікарнях чи госпіталах [1]. Це дозволяє гарантувати належний рівень медичної допомоги; забезпечує гідність жінки; а також зменшує стигматизацію дитини, яка народжується в умовах несвободи.

Якщо ж, так трапилося, що дитина народилася у в'язниці, міжнародні стандарти прямо вимагають, що про це «не повинно бути згадано в метриці» [1] (свідоцтві про народження). Це виважений та гуманний принцип, оскільки він спрямований на захист дитини від дискримінації у майбутньому, адже жодна дитина не повинна починати своє життя з «ярликом» місця народження у в'язниці.

Гендерні положення у пенітенціарних правилах не є другорядними – вони мають фундаментальне значення, а саме:

по-перше, вони відображають ідею гуманізації системи виконання покарань, що поступово змінює акцент з репресії на ресоціалізацію;

по-друге, вони демонструють, що навіть у місцях несвободи людина зберігає свою гідність і невід'ємні права, серед яких – право на материнство, на охорону здоров'я, на безпеку;

по-третє, вони формують у суспільстві позитивне ставлення до правозахисних стандартів, що особливо важливо для соціально-правового розвитку демократичної держави, яка прагне інтегруватися у світову спільноту.

Окремої уваги заслуговує ще одна гендерна асиметрія. Мова йде про те, що в жіночих установах у ряді країн діють так звані будинки дитини, де малюки можуть перебувати разом із матерями до досягнення певного віку. Це важливий механізм збереження психоемоційного зв'язку між матір'ю та дитиною. Водночас для ув'язнених чоловіків-батьків подібних установ не передбачено. Таким чином, маємо ситуацію, коли права жінок-матерів у певному аспекті захищені, тоді як права й потреби батьків-чоловіків фактично залишаються поза увагою. Це ставить на порядок денний питання пошуку балансу в підходах до забезпечення прав батьків незалежно від статі.

Аналізуючи чинне законодавство, бачимо ще один яскравий приклад різниці у підходах до чоловіків і жінок. Так, у Кримінальному кодексі України, а саме, статтею 79 передбачено можливість

звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років [2]. Ця норма спрямована на захист прав дитини та збереження материнського піклування, що, безумовно, відповідає гуманістичним засадам права.

Проте для чоловіків-батьків, які так само можуть бути єдиними або основними опікунами малолітніх дітей, аналогічних положень закон не містить. Така ситуація створює гендерну диспропорцію: права матері у сфері кримінальної юстиції захищені значно більше, ніж права батька. Це питання набуває особливої ваги в умовах сучасних трансформацій суспільства, де роль батька у вихованні дітей стає дедалі активнішою та значущою. Відсутність рівних правових механізмів ставить під сумнів принцип рівності чоловіків і жінок перед законом.

Підсумовуючи вище викладене, хочемо наголосити:

- гендерні положення у міжнародних і національних стандартах відображають прагнення до захисту прав жінок, проте на практиці вони нерідко носять формальний характер та не забезпечують рівності статей у повному обсязі;

- наявність будинків дитини при жіночих колоніях є гуманною формою реалізації прав матері й дитини, проте водночас така практика створює нерівність: подібних інституцій для чоловіків-батьків, які можуть залишитися єдиними опікунами дитини, не існує. Це підкреслює асиметрію у підходах до гендерних питань;

- законодавчі положення про звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років [2], свідчать про прагнення держави захистити дитинство. Водночас відсутність аналогічних гарантій для чоловіків-батьків демонструє гендерну упередженість, що суперечить принципу рівності перед законом;

- вирішення виявлених диспропорцій потребує внесення змін до національного законодавства та практики його застосування. Необхідно забезпечити рівні умови для чоловіків і жінок, які є батьками малолітніх дітей, а також розробити більш гнучкі механізми пробації та ресоціалізації з урахуванням інтересів дитини;

- загалом, гендерні питання у пенітенціарній системі залишаються складною і багатоаспектною проблемою. Вони потребують комплексного підходу: від удосконалення законодавчої бази та міжнародної співпраці до впровадження нових соціальних програм, що дозволять гарантувати реальну, а не декларативну рівність.

Література:

1. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (Правила Нельсона Мандели): резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 17.12.2015 р. № 70/175. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text (дата звернення: 09.09.2025).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Марія Віталіївна Арсеньєва,

*здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник: **Сергій Олександрович Єгоров,**
к.ю.н., доцент,*

*кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки*

*Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, зумовило потребу в чіткому правовому реагуванні на співпрацю з державою-агресором. Відповіддю стало внесення до Кримінального кодексу України статті 111-1, яка передбачає відповідальність за колабораційну діяльність. У сучасних умовах ця норма є особливо актуальною, оскільки охоплює широкий спектр дій - від підтримки агресора до участі в окупаційних структурах. Колабораціонізм становить загрозу безпеці та єдності України, тому його правове осмислення є важливим як для судової практики, так і для формування свідомого громадянського суспільства.

Колабораціонізм як протиправне діяння визначено у статті 111-1 Кримінального Кодексу України. Ця стаття була запроваджена ще у 2022 році у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії на Україну. В цій статті зазначена відповідальність за діяння, яке передбачає співпрацю з державою-агресором.

Відповідно до частини першої статті 111-1 ККУ, громадянин України не має права: публічно (тобто відкрито, перед іншими людьми) заперечувати, що Росія веде війну проти України; заперечувати, що частина українських територій тимчасово окупована; закликати інших підтримувати дії або рішення Росії, її армії чи окупаційної влади; закликати

співпрацювати з Росією, її військовими чи окупаційною адміністрацією; закидати не визнавати, що Україна має повне право на свої окуповані території. Тобто, якщо людина в Україні публічно підтримує дії держави-агресора (росії), заперечує війну чи окупацію, або закликає інших співпрацювати з ворогом - це є порушенням закону. Прикладом може бути відео в Інтернеті, які знімають громадяни України, що виступають за державу-агресора. Вони повністю виправдовують Росію та обвинувачують Україну, кажучи про зміну влади, про те, що «мы не з теми воюем» чи «Россия забирает то, что ей принадлежит по праву», що є закликанням не визнавати права України на свої окуповані території.

Частина 2 цієї статті ККУ вказує на те, що громадянам України заборонено добровільно працювати навіть на звичайних, не керівних посадах у так званих "органах влади", які були незаконно створені на тимчасово окупованих територіях (наприклад, там, де владу захопила Росія). Навіть якщо людина не керує нічим, а просто, наприклад, працює офісним працівником чи техніком в установі окупаційної адміністрації - це все одно заборонено законом. Частина 3 цієї статті ККУ включає в себе заборону щодо пропаганди у навчальних закладах(школа, коледж, університет або ін.), яка стосується підтримки ворожої сторони, виправдання окупації українських територій, та загалом виправдати державу-агресора (Росію) і зняти відповідальність за напад на Україну. Також заборонено впроваджувати у закладах освіти навчальні програми та дисципліни, правила, якими користуються в Росії, тобто - вводити російські стандарти освіти. Також не можна забувати про мову, на якій треба розмовляти у закладах, яка визначена у другому читанні та в цілому Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» Верховною Радою України та про заборону російської мови, про яку оголосив Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремінь [3]. Частина 4 статті 111-1 ККУ містить інформацію про заборону громадянам України здійснювати будь-яку форму матеріальної або господарської підтримки незаконних збройних формувань, створених на тимчасово окупованій території, а також збройних формувань держави-агресора. Зокрема, мова йде про передачу матеріальних ресурсів (наприклад, техніки, пального, продовольства, коштів) таким утворенням, а також про провадження господарської діяльності у взаємодії з окупаційними адміністраціями чи іншими незаконними органами влади. Такі дії кваліфікуються як кримінальне правопорушення, оскільки вони сприяють легітимізації окупаційної влади та можуть розцінюватися як співпраця з державою-агресором. Частина 5 включає в себе заборону громадянам України добровільно працювати керівниками (тобто тими, хто керує людьми чи ресурсами) в структурах окупаційної влади, них на тимчасово захоплених територіях, у тому числі в російських "адміністраціях". Також заборонено йти на "вибори" до таких незаконних

органів і добровільно ставати їх “депутатами” чи “посадовцями”; організовувати або допомагати проводити фейкові вибори чи референдуми; закликати інших брати участь у цих незаконних процесах.

За аналізом Олексія Кравчука та Марини Бондаренко частина 6 статті 111-1 ККУ встановлює кримінальну відповідальність за співпрацю з державою-агресором або її окупаційною адміністрацією, якщо така співпраця передбачає організацію, проведення або активну участь у політичних заходах (з'їзди, мітинги, конференції тощо), або здійснення інформаційної діяльності, спрямованої на підтримку агресора чи уникнення ним відповідальності. Що розуміється під заходами політичного характеру - частково визначено в п. 2 Примітки до ст. 111-1 - це з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо. Тобто фактично необмежені види заходів можуть вважатися політичними.

Ці склади правопорушення є об'ємними, оскільки охоплюють не лише проведення заходів політичного та інформаційного характеру, але й активну участь у таких заходах, це фактично дії по керуванню/направленню так званої «масовки».

Щодо активної участі в заходах - це оціночна категорія. Активна участь може полягати, наприклад, у виступах, вигуках у гучномовці, впливі на інших учасників політичного заходу. Лише сама присутність на мітингу, в той час з певним плакатом, не утворює активної участі.

Злочини за ч. 6 ст. 111-1 КК можуть бути вчинені як на тимчасово окупованій території України, так і поза її межами [4].

Частина 7 ст. 111-1 ККУ визначає, що громадянам України забороняється:

- добровільно погоджуватися працювати в “суді” чи “поліції”, які створили окупанти на тимчасово захоплених територіях (наприклад, у Криму, частині Донбасу, Херсонщині чи Запорізькій області),
- вступати до незаконних збройних формувань - тобто до “ополчення”, “армії ЛНР/ДНР” або інших угруповань, що діють проти України,
- або воювати у складі російської армії,
- або навіть просто допомагає цим силам (наприклад, возить їм їжу, пальне, надає житло, передає інформацію, показує, де перебувають українські військові).

Ця частина захищає національну безпеку, цілісність території і незалежність України, адже колабораціонізм послаблює оборону держави. До цього ж, участь чи допомога навіть без зброї в руках (наприклад, просто працюєш “секретарем” у фейковому суді) - це теж порушення закону. Дуже доречно висловилися у своєму коментарі суддя Вищого антикорупційного суду Олексій Кравчук та суддя Дарницького районного суду м. Києва Марина Бондаренко щодо частини 8 даної статті. Вони вважають що 7 частин 111-1 статті - це прості (основні) види зло-

чинів, наприклад: публічна підтримка агресора, передача інформації, участь в окупаційній владі тощо. А у частині 8 цієї статті Олексій Кравчук та Марина Бондаренко визначили про найтяжчі наслідки, наприклад, загибель людей або велику шкоду, і що за це передбачене найсуворіше покарання - довічне ув'язнення. Але є помилка в самому тексті закону: замість того, щоб написати, що ця частина (ч. 8) стосується злочинів, вказаних у ч. 5-7, там написано, що вона стосується осіб, зазначених у цих частинах. Через це виходить дефект правової норми: будь-який злочин, що спричинив загибель людей або інші тяжкі наслідки, можна формально "підтягнути" під ч. 8 - навіть якщо він не має нічого спільного з ч. 5-7. Це створює правову невизначеність, бо виходить, що майже кожен випадок з тяжкими наслідками можна розглядати за ч. 8 - і це довічне ув'язнення та суд присяжних. У цій ситуації судді пропонують просто намагатися "викрутити" ситуацію через тлумачення (наприклад, казати, що ч. 8 стосується тільки колаборантів - теж не допоможе), бо формально в законі є технічна помилка. Тому до її виправлення правильніше буде кваліфікувати злочини за тими частинами, які реально підходять (ч. 5-7), без автоматичного переходу до ч. 8. А якщо через колабораціонізм дійсно загинули люди або сталося щось серйозне — тоді краще говорити про сукупність злочинів і додавати ще статті, наприклад, про умисне вбивство, теракт, пошкодження майна тощо [4].

Щодо застосування ст. 111-1 ККУ практика виявила низку проблем: нечіткість формулювань; перетин із нормами статей 111, 111², 436² КК України; складність у доведенні добровільності та шкоди державній безпеці.

Тоді на розгляд парламенту подано три законопроекти: №8301 (основний), №8301-1, №8301-2 (альтернативний). Законопроект №8301 передбачає: нові санкції (штрафи, громадські роботи); криміналізацію професійної діяльності (нотаріуси, аудитори тощо) на ТОТ; виключення добровільності як ознаки злочину. Однак, присутні й недоліки, такі як розмитість понять, ризик переслідування невинних осіб, порушення принципів кримінального права.

Законопроект №8301-1 пропонує збільшення штрафів та збереження добровільності як обов'язкової ознаки. Так, він є менш ризикованим, але не вирішує ключових проблем - правової невизначеності та співмірності санкцій.

Законопроект №8301-2 має цікавий системний підхід: чітке визначення суб'єкта та дій, які є кримінально караними; збереження добровільності; виключення відповідальності для осіб, мобілізованих примусово; адаптація санкцій до тяжкості діянь. Переважає в тому, що забезпечує правову визначеність, виключає переслідування за вимушені дії, відповідає принципам справедливості й міжнародного гуманітарного права.

Отже, найбільш обґрунтованим і доцільним для прийняття є законопроект №8301-2, як такий, що дозволяє ефективно регулювати відповідальність за колабораційну діяльність, водночас захищаючи права громадян і дотримуючись принципу верховенства права [5]. На мою думку, лише законопроект №8301-2 враховує реалії життя на тимчасово окупованих територіях, не караючи за примус. Він дозволяє чітко розмежувати справжню співпрацю з окупантом і вимушені дії. Це найбільш гуманний та правовий підхід. Важливу роль в цьому питанні відіграє й кримінально-правова відповідальність, яку більш детально розглянули доктора юридичних наук Кузнецов В.В. та Сийпловіч М.В.

Автори розглянули питання кримінальної відповідальності за колабораціонізм - тобто за співпрацю з окупантами або ворогом. Вони виділили кілька важливих моментів:

1. Колабораціонізм буває різним - закон охоплює багато видів такої діяльності: від публічних заяв до роботи в незаконних органах влади. Тобто, під колабораціонізмом розуміють не одну дію, а цілу низку різних форм.

2. Перетин з державною зрадою - деякі дії колаборантів можуть накладатися на поняття державної зради. Це створює складнощі, бо складно чітко визначити, що саме кваліфікувати як колабораціонізм, а що - як зраду.

3. Не дуже чіткі формулювання у законі - деякі положення розпливчасті, і через це важко визначити, хто саме винен, а хто ні. Це може призводити до несправедливих вироків. Автори звертаються до висновків Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, яке розкритикувало цей проект, зокрема, запровадження відповідальності за пособництво державі-агресору в межах законопроекту №7186 було розцінене як надмірна криміналізація. Така криміналізація могла би: створити конкуренцію між кримінально-правовими нормами (тобто перетинатися з вже існуючими складами злочинів, наприклад, з державною зрадою); порушити принцип економії кримінально-правової репресії (тобто притягати до відповідальності більше осіб, ніж це обґрунтовано суспільною небезпекою).

Крім того, автори наголошують, що деякі формулювання у законопроекті №7186 є оціночними та нечіткими, як-от: «будь-яка співпраця» та «інша взаємодія з представниками держави-агресора». Це, на думку авторів (і з урахуванням позицій Конституційного Суду України та ЄСПЛ), не відповідає принципу правової визначеності, який є ключовим у кримінальному праві [11; 12; 13]. Через нечіткість понять виникає ризик довільного застосування норм (тобто вибіркового правосуддя).

4. Проблема добровільності - автори звертають увагу, що важливо чітко визначити, чи людина свідомо йшла на колаборацію, чи ні. Без цього важко довести провину.

5. Покарання не завжди справедливі - санкції за різні види колаборації не завжди відповідають тяжкості вчинених дій. Тобто, хтось може отримати занадто легке або занадто суворе покарання.

Отже, вони проаналізували, що закон є корисним, але має багато проблем, які треба виправляти, щоб боротьба з колабораціонізмом була ефективнішою і справедливішою [6, с. 381-388]. Було цікаво побачити, як автори аналізують відповідальність не лише по суті закону, а й у контексті міжнародних стандартів. Наприклад, вони згадують рішення Конституційного Суду та ЄСПЛ. Було б правильно розділити колабораціонізм на рівні суспільної небезпеки, враховуючи добровільність, мотиви, наслідки. Хтось вступив у колаборацію під примусом, а хтось - з переконань. Закон має це враховувати і не створювати однакову відповідальність для різних ситуацій. На відміну від Кузнецова В.В. та Сийплові М.В., адвокат Шадрін О.С. вважає, що при регулюванні колабораціонізму в Україні треба перш за все враховувати права людини та міжнародне гуманітарне право. Він каже, що стаття 111-1 ККУ має проблеми: формулювання там не зовсім зрозумілі, а деякі дії, зроблені з гуманітарних причин або під тиском окупантів, карають занадто суворо. Шадрін О.С. наголошує, що права людини мають бути головним принципом кримінальної політики. Якщо Кузнецов В.В. та Сийплові М.В. дивляться на криміналізацію колабораціонізму здебільшого з точки зору законодавчих норм і класифікації злочинів, то Шадрін звертає увагу на захист прав людини. У його підході ключове значення має принцип верховенства права, зокрема принцип правової визначеності, пропорційності покарання та дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини навіть під час війни. Він сумнівається у доцільності карати людей, які діяли через крайню необхідність, під примусом або для забезпечення гуманітарних потреб населення. Шадрін О.С. піддає системну критику концептуальну модель статті 111-1 ККУ на відміну від Кузнецова В.В. та Сийплові М.В., які зосереджуються на конкретних недоліках правозастосування, Шадрін О.С. ставить під сумнів саму логіку криміналізації певних форм поведінки на окупованих територіях. Він розглядає криміналізацію як політичний акт, що не завжди узгоджується з принципом *ultima ratio* - крайнього засобу втручання держави у приватну автономію особи. Особливу увагу Шадрін О.С. приділяє відсутності чітких критеріїв для розмежування між колабораціонізмом і гуманітарною діяльністю, що, на його думку, створює ризики надмірної або навіть необґрунтованої криміналізації. Шадрін О.С. наголошує на конфлікті з міжнародним гуманітарним та кримінальним правом. Він

глибше, ніж В.В. та Сийплові М.В., аналізує положення міжнародного права, зокрема норми Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів, які передбачають обов'язок окупаційної влади забезпечувати адміністративне управління та публічний порядок на захопленій території. Відтак, на думку Шадрін О.С., притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які займали технічні чи адміністративні посади в органах влади або системі правосуддя під час окупації, потенційно суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України. Такі дії, згідно з міжнародним гуманітарним правом, можуть бути правомірними (*jus in bello*), якщо не пов'язані з участю у воєнних діях проти України [7].

Ще цікаво, що Верховною Радою України ухвалено того ж року, що й внесення до Кримінального кодексу України статті 111-1, Закон України № 2107-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність» (набрав чинності 15.03.2022 року). Цим Законом внесено зміни до низки інших законодавчих актів України, які стосуються заборони колабораційної діяльності, зокрема, до Виборчого кодексу України, Законів: «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про державну таємницю», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про політичні партії в Україні», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про громадські об'єднання», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Так, частину третю статті 18 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» викладено в новій редакції: «Діяльність профспілок, їх об'єднань, яка порушує Конституцію України та закони України, зокрема у разі засудження їхніх уповноважених осіб за вчинення кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України, передбаченого статтею 111-1 Кримінального кодексу України, може бути заборонена лише за рішенням місцевого суду, а профспілок зі статусом всеукраїнських і республіканських та об'єднань профспілок з відповідним статусом - лише за рішенням Верховного Суду України» [8]. Окрім кримінальної відповідальності за колабораціонізм (ст. 111-1 КК України), законодавець передбачив і інституційні санкції через Закон № 2107-IX від 3 березня 2022 року.

Цим Законом внесено зміни до низки інших законодавчих актів України, які стосуються заборони колабораційної діяльності, зокрема, до Виборчого кодексу України, Законів: «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про державну таємницю», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про політичні партії в Україні», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про громадські об'єднання», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Цей акт дозволяє судову заборону діяльності громадських об'єднань, партій,

релігійних організацій та профспілок, якщо їхні уповноважені особи засуджені за колабораціонізм. Відповідна норма, зокрема, закріплена в новій редакції ч. 3 ст. 18 Закону про профспілки. Заборона застосовується виключно за рішенням суду - місцевого або Верховного, залежно від статусу організації. Це розширює підхід до боротьби з колабораціонізмом, охоплюючи не лише осіб, але й організаційно-правові наслідки, з дотриманням принципів правової держави [8].

На мою думку, крім правомірності та законності, треба враховувати й психологічні й моральні аспекти. У своїй статті Сагайдак Ю. А. розглядає колабораціонізм у контексті збройного конфлікту в Україні, особливо після 2014 та 2022 років, коли це явище набуло особливої актуальності. Авторка зазначає, що мотиви співпраці з окупантами можуть бути різними - від страху до необхідності виживання, тому підхід до таких випадків має бути індивідуальним та гуманним. Особливу увагу Сагайдак приділяє аналізу ст. 111-1 Кримінального кодексу України, вказуючи на її недоліки та невизначеність, зокрема в частині розмежування з державною зрадою. Вона, як й інші науковці, підкреслює необхідність вдосконалення законодавства для більш чіткого правозастосування. Авторка наголошує, що протидія колабораціонізму має базуватись не лише на юридичних нормах, а й на розумінні соціальних причин цього явища, формуванні моральної стійкості громадян і підтримці тих, хто опинився під тиском. Тому у своїй праці Сагайдак Ю. А. обговорює комплексний, збалансований підхід до проблеми - із поєднанням принципів справедливості, законності та гуманізму [9]. На мою думку, колабораціонізм не завжди варто сприймати як однозначний прояв зради. Людина, яка опинилася в умовах окупації, часто перебуває у стані хронічного стресу, страху за власне життя та життя близьких. У таких обставинах поведінка іноді визначається не розумом, а інстинктами виживання. Психологічний тиск, страх перед репресіями, відчай або безвихідь можуть змусити людину співпрацювати з окупаційною владою, і це не завжди є результатом свідомого вибору. Не можна також ігнорувати такі чинники, як соціальна ізоляція, втрата звичних соціальних опор, депресивні стани, які особливо загострюються під час війни. Усе це створює сприятливий ґрунт для маніпуляцій з боку окупантів. В історії відомо чимало випадків, коли люди діяли під примусом або психологічним тиском, але після завершення конфлікту суспільство часто ігнорує ці аспекти, оцінюючи дії лише з юридичної точки зору. Водночас, із психологічної точки зору, колабораціонізм у деяких випадках - це форма адаптації до травматичних обставин, спроба зберегти себе та своїх близьких. Такі дії можуть виглядати морально суперечливо, але не завжди мають на меті заподіяння шкоди. Тому, на мою думку, у підході до цього явища варто поєднувати правову оцінку з глибоким розумінням людської психіки та особистісних обставин кожної ситуації.

Питання «колабораціонізму як складне соціально-психологічне явище» розглянув Волков М. С.. Він зазначає, що в кризових ситуаціях позитивні потреби можуть перетворюватися на негативні, що веде до співпраці з ворогом. Також використовує психоаналітичну теорію, що дозволяє глибше зрозуміти психологічні механізми, які лежать в основі колабораціонізму. Акцентує увагу на впливі як індивідуального, так і колективного несвідомого, що підкреслює складність і багатогранність явища. Автор згадує про історичний досвід Франції під час нацистської окупації та жорстке ставлення СРСР до колабораціонізму. В Україні з 2022 року колабораціонізм криміналізований. Волков М. С. підкреслює, що колабораціонізм охоплює військову, політичну, економічну та інформаційну сфери, включає участь у ворожих діях і пропаганді. Соціологічні дослідження вказують, що він часто пов'язаний із прагненням до соціального підвищення чи зміною ідентичності, а добровільність дій важко відокремити від примусу [10].

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Відом. Верхов. Ради України від 05.04.2001 № 25-26 : станом на 9 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 21 : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Тарас Кремінь: закон про державну мову сприяв тектонічним змінам в державній мовній політиці. Уповноважений із захисту державної мови. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/taras-kremin-zakon-pro-derzhavnu-movu-spryiv-tektonichnym-zminam-v-derzhavnii-movnii-politytsi> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Кравчук, О. Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК. ГО «Вектор прав людини». Київ, 2022. <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo> (дата звернення: 21.05.2025).
5. . Аналіз запропонованих змін до законодавства щодо відповідальності за колабораціонізм: законопроекти №8301, 8301-1, 8301-2 . Донбас SOS. URL: <https://www.donbasssos.org/zakon-kolaborazionism-analis/> (дата звернення: 24.05.25).
6. Кузнецов В., Сийплові М. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. Науковий вісник ужгородського національного університету. 2022. № 70. С. 381-388. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/05/63.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).

7. Шадрін О. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм: дискусійні моменти статті закону. Українська гельсінська спілка з прав людини. 2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/kryminalna-vidpovidalnist-za-kolaboratsionizm-dyskusiyni-momenty-statti-zakonu/> (дата звернення: 24.05.2025).

8. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: законодавчі зміни. Профспілка працівників освіти і науки України. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9330-kryminalna-vidpovidalnist-za-kolaboraciinudiialnist-zakonodavchi-zminy.html> (дата звернення: 25.05.2025).

9. Сагайдак Ю. Соціально-правові та психологічні аспекти колабораціонізму в умовах російсько-української війни XXI століття. Юридична психологія. 2024. Т. 1, № 34. С. 46-53 .URL: <https://doi.org/file:///C:/Users/Asus/Downloads/1637-Текст%20статті-3276-110-20240717.pdf> (дата звернення: 24.05.2025).

10. Волков М. С. Аналіз психологічних аспектів колабораційної діяльності в сучасному суспільстві: виклики і перспективи. Академічні візії. 2023. № 24. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/624/573> (дата звернення: 24.05.2025).

11. Албул С.В. Напрями оперативно-розшукового документування фактів колабораційної діяльності під час деокупації Автономної Республіки Крим. Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 р.). – Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 5–9.

12. Єгоров С.О. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, ОДУВС, 9 серпня 2024 р.). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 203–205.

13. Щурат Т.Г., Шавлай М.О. Документування та розслідування колабораціонізму в умовах воєнного стану. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, ОДУВС, 9 серпня 2024 р.). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 272–275.

**КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ
СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ
ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ ЧИ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ
(СТ. 364 КК УКРАЇНИ)**

*Валерія Олегівна Афанасьєва,
курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Ірина Миколаївна Чекмарьова,**
професор кафедри кримінального права та кримінології
ФПФОДР НПУ Одеського державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент*

Злочини, пов'язані зі службовою діяльністю, залишаються серйозною проблемою у сфері функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування. Вони не лише підривають засади законності, а й знижують рівень довіри громадян до інститутів публічного управління. Одним із найскладніших за змістом та наслідками є зловживання владою або службовим становищем, яке врегульоване статтею 364 Кримінального кодексу України. Актуальність розгляду цього правопорушення зумовлена як високою поширеністю, так і труднощами, що виникають під час кваліфікації діяння у слідчій та судовій практиці.

Юридичне визначення зловживання владою або службовим становищем у КК України вказує на вчинення умисного діяння посадовою особою, яка діє усупереч інтересам служби з корисливою або іншою особистою метою. Такими цілями можуть бути одержання переваг, вигоди чи спричинення шкоди інтересам фізичних чи юридичних осіб, а також публічним інтересам. Законодавець також диференціює відповідальність залежно від тяжкості наслідків і посадового статусу винної особи, що дозволяє гнучко реагувати на різні обставини вчинення правопорушення [5].

Зовнішній прояв зловживання охоплює як дії, так і бездіяльність службової особи, які суперечать її посадовим обов'язкам. При цьому складнощі виникають у доведенні того, що саме порушення службових інтересів має першочергове значення у кваліфікації. Адже кожне службове правопорушення повинно аналізуватись у контексті нормативно-правових актів, що регулюють діяльність відповідного суб'єкта.

Особа, яка може бути притягнута до відповідальності за зловживання владою, повинна мати статус службової згідно із приміткою до статті 364 КК України [5]. При цьому важливо враховувати не

лише формальний статус, але й фактичне виконання владних, організаційних або адміністративно-господарських функцій. Зокрема, працівники комунальних чи державних підприємств, які не мають посадових повноважень за документами, можуть бути суб'єктами цього злочину, якщо їхні фактичні дії відповідають зазначеним критеріям. Це створює додаткову потребу в деталізації термінології та уніфікації підходів до визначення суб'єкта злочину [1, с.21].

Умисел як обов'язковий елемент суб'єктивної сторони відіграє ключову роль у доведенні злочину. Обвинувачення має не лише встановити факт порушення службових обов'язків, а й довести, що особа діяла свідомо, передбачаючи наслідки та прагнучи досягти особистої мети. Найчастіше це стосується одержання неправомірної вигоди. Разом з тим, на практиці доведення умислу потребує ретельного аналізу психологічного стану особи та обставин, у яких були прийняті її рішення. Без належної доказової бази обґрунтувати наявність прямого умислу вкрай складно.

Поняття "неправомірної вигоди" тісно пов'язане з антикорупційними стандартами, але не завжди збігається із злочинами, передбаченими статтями 368 та 369 КК України. У випадку зловживання владою вигода може бути не тільки матеріальною, а й нематеріальною – у вигляді впливу, репутації чи певних переваг для третіх осіб. Тому в межах кваліфікації за ст. 364 важливо з'ясувати не сам факт одержання вигоди, а те, чи стало це основним мотивом службового порушення. Недотримання цієї вимоги може призвести до помилкового застосування суміжних складів злочинів [4, с.155].

Відмежування зловживання від інших подібних діянь, зокрема перевищення повноважень або службової недбалості, є однією з найголовніших задач під час досудового розслідування. Зловживання передбачає саме використання наданих повноважень у супереччя їх призначенню, а не вихід за їхні межі чи недбале ставлення. У практиці трапляються випадки неправильної кваліфікації, коли одна й та сама дія розцінюється як перевищення влади замість зловживання або навпаки [2, с.319].

Кваліфікуюча ознака у вигляді тяжких наслідків залишається дискусійною. Хоча в окремих постановках Верховного Суду й надаються орієнтири для визначення таких наслідків, загального юридичного критерію не встановлено. Це створює простір для суб'єктивної оцінки слідчим або судом. В окремих випадках "тяжкі наслідки" визнаються через заподіяну матеріальну шкоду, в інших через суттєве порушення прав і свобод громадян.

Процес доказування у таких справах вимагає не лише стандартних слідчих дій, а й залучення спеціалістів для оцінки фінансових

або управлінських рішень. Причинно-наслідковий зв'язок між діями службової особи та наслідками її рішень є обов'язковим елементом складу злочину. При цьому сама наявність негативного результату не є достатньою підставою для кваліфікації дій як зловживання владою, якщо не доведено наявність умислу та протиправного мотиву [3, с.12].

Отже, ефективність застосування статті 364 КК України залежить не лише від якості законодавчих формулювань, а й від правозастосовної практики, професійної підготовки слідчих, прокурорів та суддів. Потреба в оновленні понятійного апарату, уніфікації критеріїв оцінки наслідків та посиленні методичного забезпечення є очевидною. Узгодження національного підходу з міжнародними антикорупційними стандартами має бути стратегічним напрямом удосконалення законодавства у сфері боротьби з посадовими злочинами.

Література:

1. Алгоритм дій працівників підрозділів стратегічних розслідувань при виявленні та документуванні кримінальних правопорушень, вчинених шляхом зловживання владою або службовим становищем: метод. рек. / авт. Дніпро: ДДУВС, 2020. 44 с.

2. Арсентьев Д. С. Окремі ознаки об'єктивної сторони зловживання владою або службовим становищем. Право та державне управління. 2022р. 316-322с.

3. Гайдаш К. О., А. А. Павловська. Особливості кваліфікації зловживання владою або службовим становищем. 2023р. 10- 13с.

4. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с.

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ КРАДІЖОК

*Валерія Миколаївна Афанасьєва,
курсант 410-го навчального в зводу,
факультет підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Вікторія Сергіївна Щирська,**
к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового слідства
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Крадіжка є одним із найбільш поширених видів злочинів проти власності та визначається як таємне викрадення чужого майна. Вона відрізняється від інших форм викрадення способом вчинення – діяння здійснюється таємно, тобто винна особа розраховує, що її дії залишаться непоміченими потерпілим або іншими особами. Таємність є ключовою ознакою крадіжки, оскільки злочинець усвідомлює, що порушує право власності приховано. Навіть якщо потерпілий або сторонні особи зауважили викрадення, дії, що здійснювались з переконанням винного у непомітності, за правовою природою залишаються крадіжкою [5, с. 206].

Аналіз причин, що спонукають до вчинення крадіжок, свідчить про їх комплексний характер. Соціальні чинники включають низький рівень матеріального забезпечення, безробіття, бідність, а також вплив асоціального оточення та відсутність моральних орієнтирів. Психологічні мотиви пов'язані з особистісними рисами, такими як імпульсивність, схильність до ризику, недостатній контроль над власними діями та потреба у задоволенні особистих інтересів без врахування прав інших осіб. Економічні та побутові умови також можуть виступати фактором ризику: доступність цінного майна, відсутність надійних засобів охорони та безконтрольний доступ до ресурсів сприяють виникненню спокуси здійснити крадіжку. Окремо слід відзначити, що молодіжне середовище з високим рівнем девіацій та вплив субкультур, де нормою є приховане набуття чужого майна, значно підвищує ймовірність скоєння подібних злочинів [4, с. 206].

Управління ризиком вчинення крадіжок включає як профілактичні, так і превентивні заходи. До соціально-економічних умов належить забезпечення населення роботою, підвищення рівня

доходів, доступ до освітніх програм, формування моральних цінностей і правової свідомості. Психологічна превенція передбачає роботу з особами груп підвищеного ризику, проведення тренінгів із розвитку самоконтролю та соціальної відповідальності [7, с. 130]. Організаційно-технічні заходи включають облаштування систем охорони об'єктів, застосування сигналізацій, камер відеоспостереження та обмеження доступу до цінного майна. Ефективним інструментом запобігання крадіжкам є також кримінально-правове регулювання, що передбачає не лише покарання за статтею 185 Кримінального кодексу України, а й адміністративну відповідальність за дрібні крадіжки відповідно до ст. 51 КУпАП [1].

Проблема вчинення крадіжок в Україні має комплексний характер і обумовлена як соціально-економічними, так і психологічними чинниками. До основних проблем належать високий рівень безробіття та бідності, недостатній контроль за обігом майна, низька правова свідомість населення та вплив асоціальних груп, особливо серед молоді. Часто крадіжки відбуваються через доступність цінних речей, відсутність надійних засобів охорони, а також через недосконалість профілактичних механізмів, які не охоплюють усі категорії ризику. Поширенню дрібних та великих крадіжок сприяє й психологічна складова – прагнення швидкої матеріальної вигоди, схильність до імпульсивних дій та недостатній самоконтроль у потенційних правопорушників [8, с. 235].

Шляхи вирішення проблеми мають бути комплексними та включати соціальні, організаційно-технічні та правові заходи. Соціальні заходи полягають у покращенні економічного стану населення, доступу до освіти та формуванні моральних цінностей, що зменшують мотивацію до крадіжок. Організаційно-технічні заходи включають встановлення систем відеоспостереження, охоронної сигналізації та обмеження доступу до цінного майна. Важливу роль відіграє права превенція – посилення контролю за вчиненням крадіжок, чітке застосування норм ст. 185 КК України та ст. 51 КУпАП, а також проведення профілактичної роботи з групами ризику. Лише поєднання цих підходів дозволяє створити ефективну систему запобігання крадіжкам і зменшити їх поширеність у суспільстві [2].

Особливу увагу слід приділяти останнім змінам щодо крадіжок у воєнний час. Закон України № 3886-IX від 9 серпня 2024 року встановив, що крадіжка майна в умовах воєнного стану автоматично підпадає під кримінальну відповідальність за ч. 4 ст. 185 КК України, незалежно від вартості викраденого майна, та передбачає покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років. Ці зміни зумовлені підвищеною суспільною небезпечністю таких діянь під час війни, коли

злочинці можуть скористатися відсутністю власників майна або іншими умовами, що виникають у воєнний час. Водночас у мирний час дрібні крадіжки до 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (3028 грн.) кваліфікуються як адміністративне правопорушення [3].

Отже, підхід до запобігання крадіжкам передбачає взаємодію соціальних, психологічних, організаційно-технічних та правових механізмів. Подальші дослідження можуть зосереджуватися на виявленні специфічних умов скоєння крадіжок у різних соціальних групах, ефективності профілактичних програм та розробці нових методів превентивного впливу на потенційних правопорушників. Особлива увага має приділятися інтеграції соціально-педагогічних та правових стратегій, що дозволить максимально знизити рівень крадіжок та підвищити правову культуру населення [6].

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: «<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>».
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Відомості Верховної Ради України. 1984. № 28. URL: «<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>».
3. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів» № 3886-IX від 9 серпня 2024 року. URL: «<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text>».
4. Голіна В. В. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2022. С. 513.
5. Дудоров О. О. Проблеми запобігання крадіжкам в умовах соціально-економічної напруги. Вчені записки. 2023. С. 205–210.
6. Національна поліція України. Аналітичний звіт «Стан злочинності та заходи профілактики майнових злочинів». Київ, 2024. С. 18.
7. Панова С. Війна, крадіжки, житло, латентність: нові виклики у кримінологічній площині. Правові реалії сьогодення. 2025. С. 130–140.
8. Шкута О. О. Актуальні питання запобігання крадіжкам в умовах воєнного стану. Правові новели. 2024. С. 235–241.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОПОРУ ЗА СТ. 342 КК УКРАЇНИ

*Дар'я Олександрівна Балобанова,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

З об'єктивної сторони кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 342 КК України, полягає в опорі представникові влади, крім державного чи приватного виконавця і працівника правоохоронного органу, під час виконання ним службових обов'язків, ч. 2 – в опорі працівникові правоохоронного органу, державному чи приватному виконавцю під час виконання ними службових обов'язків, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку або уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Опір – це активна фізична протидія здійсненню названими особами покладених на них службових обов'язків або обов'язків з охорони громадського порядку і державного кордону. При цьому дії того, хто чинить опір, можуть бути спрямовані безпосередньо проти особи, наприклад, представника влади (винний перешкоджає слідчому пройти в одну з кімнат квартири для проведення огляду місця події або обшуку) або проти предметів, необхідних для виконання цими особами своїх обов'язків (винний знищує документ, який прокурор намагався вилучити). Опір характеризується такими ознаками: 1) він полягає в активних діях; 2) дії винного спрямовані на організм потерпілого, полягають у застосуванні фізичної сили до нього; 3) вони перешкоджають (протидіють) виконанню потерпілим своїх функцій, реалізації повноважень; 4) дії винного вчинені в момент виконання потерпілим покладених на нього обов'язків. Ці дії або позбавляють потерпілих можливості виконувати покладені на них обов'язки, або ускладнюють їх виконання. При цьому на визнання кримінального правопорушення закінченим не впливає, чи перешкодив винний потерпілому фактично виконати певні обов'язки.

Під час кваліфікації діяння за ст. 342 КК України необхідно встановити, наскільки дії працівників поліції, яким особа чинила опір, були необхідними, законними і пропорційними в ситуації, яка склалася, та як вони могли вплинути на обґрунтованість висновку про наявність (відсутність) складу кримінального правопорушення, передбаченого цією статтею. Закриття справ про адміністративне правопорушення не є заперечною підставою для визнання вимог працівників поліції незакон-

ними [1]. Суд, вирішуючи питання про наявність у діях обвинуваченого складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 342 та/або 345 КК України, повинен переконатися, що працівники поліції діяли правомірно, а заходи, які були ними застосовані до обвинуваченого, були необхідними та пропорційними у ситуації, що склалася, та застосовувалися відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Для об'єктивної сторони необхідно встановити часові межі вчинення цього кримінального правопорушення. Це час виконання представником влади, у т.ч. працівником правоохоронного органу, державним чи приватним виконавцем, службових обов'язків; час виконання членом громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцем покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку і державного кордону. Час вчинення опору уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у ч. 2 ст. 342 КК України не конкретизовано, що є недоліком, але виходячи зі змісту норми, він також повинен мати місце під час виконання такою особою своїх обов'язків.

Виконанням службових обов'язків є виконання зазначеними особами обов'язків, передбачених відповідними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність органів влади чи правоохоронних органів, а також окремих службових осіб. Під виконанням обов'язків по охороні громадського порядку слід розуміти: несення постової чи патрульної служби, підтримання порядку під час демонстрацій, мітингів, інших масових заходів, при ліквідації наслідків аварії, стихійного лиха, дії по припиненню або запобіганню порушень громадського порядку, затриманню порушника тощо (абз. 2 п. 6 постанови Пленуму ВСУ від 26.06.1992 р. № 8) [3]. Зокрема, поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції (ч. 2 ст. 18 ЗУ «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р.) [4]. Як зазначив Пленум ВСУ, працівники правоохоронних органів та військовослужбовці можуть визнаватися потерпілими не тільки тоді, коли вони виконували свої службові обов'язки, перебуваючи безпосередньо на службі, та коли застосовували заходи по охороні правопорядку відповідно до своїх службових обов'язків, за наказом чи розпорядженням, а й тоді, коли вони вжили зазначених заходів у межах своїх повноважень з власної ініціативи (наприклад, перепиняли правопорушення у неробочий час) (абз. 2 п. 5 постанови від 26.06.1992 р. № 8) [3].

Опір слід відрізняти від злісної непокори. Злісною непокорою, відповідальність за яку передбачено ст. 185 КУпАП, є відмова від вико-

нання наполегливих, неодноразово повторених законних вимог чи розпоряджень поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, члена громадського формування з охорони громадського порядку чи військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку або відмова, виражена у зухвалій формі, що свідчить про явну зневагу до осіб, які охороняють громадський порядок. Відмінність опору від злісної непокори полягає в тому, що опір – це активна фізична протидія законній діяльності потерпілих, яка полягає у впливі на потерпілого, а злісна непокора – це пасивна поведінка або може бути активна поведінка, але неспрямована безпосередньо на потерпілого (наприклад, невиконання законних вимог працівника поліції може полягати у втечі суб'єкта, або порушник ховається від працівників поліції, які намагаються його затримати).

У випадку вчинення опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві при здійсненні ними явно незаконних дій, слід застосовувати правила про необхідну оборону. Для кваліфікації дій особи як опору працівнику поліції та погрози або насильства щодо нього, судам слід виходити з того, що дії особи, які полягали не у протидії законній діяльності працівника поліції, а здійснювалися з метою уникнення небезпеки для її життя і здоров'я у зв'язку із застосуванням працівником поліції невинновданого та (або) надмірного насильства, не можуть кваліфікуватися за ст.ст. 342, 345 КК України [5].

Крім того, відповідальність за ст. 342 КК України виключається, якщо винний не усвідомлював, що чинив опір представнику влади, працівнику правоохоронного органу тощо. Про те, що потерпілий знаходився при виконанні службових обов'язків або обов'язків з охорони громадського порядку, можуть свідчити наявність форменого одягу, нагрудного знака, нарукавної пов'язки, значка чи жетону, факт пред'явлення службового посвідчення, особисте знайомство тощо.

У ч. 3 ст. 342 КК України встановлена відповідальність за опір, поєднаний з примушенням цих осіб шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій. Явно незаконні дії – це будь-які дії, що суперечать інтересам служби, призводять до невиконання або неналежного виконання службових чи громадських обов'язків. Примушення – це фізичний або психічний вплив з метою приневолити потерпілого виконати, всупереч його бажанню, явно незаконні дії (наприклад, застосування насильства з метою звільнення затриманого правопорушника). Під фізичним насильством розуміють незаконне позбавлення волі, зв'язування, завдання зазначеним особам ударів, побойв, тілесних ушкоджень, інші насильницькі дії. За-

подіяння потерпілому при вчиненні опору легких, середньої тяжкості тілесних ушкоджень охоплюється ч. 3 ст. 342 КК України і додаткової кваліфікації не вимагає. Опір, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або смерті, кваліфікується з урахуванням потерпілого за сукупністю кримінальних правопорушень відповідно за чч. 3 або 4 ст. 345, ст. 348 або п. 8 ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 350 КК України. Погроза застосування насильства – це дії або висловлювання, що виражають намір винного застосувати фізичне насильство щодо цих самих осіб.

Опір, втручання у діяльність та насильство щодо працівника правоохоронного органу, які розвивалися послідовно, не охоплювалися єдиним умислом, були спрямовані проти різних потерпілих та здійснювалися з тривалим проміжком у часі, повинні кваліфікуватися за сукупністю кримінальних правопорушень [6].

Література:

1. Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 24.04.2024 р. у справі № 303/307/21 (провадження № 51-7330км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118688969> (дата звернення: 15.09.2025).

2. Постанова ВС від 10.11.2021 р. у справі № 671/396/20 (провадження № 51-3377км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101138438> (дата звернення: 15.09.2025).

3. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів: постанова Пленуму ВСУ від 26.06.1992 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text> (дата звернення: 15.09.2025).

4. Про Національну поліцію: закон України № 580-VIII від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.09.2025).

5. Постанова ККС від 20.10.2020 р. у справі № 444/2115/17 (провадження № 51-8311км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93014930> (дата звернення: 15.09.2025).

6. Постанова ВС від 14.01.2021 р. у справі № 165/445/18 (провадження № 51-4371км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94237633> (дата звернення: 15.09.2025).

ПОНЯТТЯ ОДИНИЧНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЙОГО ВИДИ

*Елизавета Сергіївна Бондаренко,
курсант 2 курсу, 307 взводу,
факультету підготовки фахівців для органів
досудового слідства Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Вікторія Сергіївна Щирська,**
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів
досудового слідства Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

Поняття одиничного правопорушення та його видів зумовлена необхідністю чіткого правового розмежування правопорушень у теорії та практиці правозастосування. У сучасних умовах постійного оновлення законодавства та зростаючої складності правових відносин виникає потреба в уточненні критеріїв класифікації одиничного правопорушення, що має важливе значення для правильної кваліфікації діянь, визначення ступеня їх суспільної небезпеки, а також для забезпечення законності та справедливості у процесі притягнення осіб до юридичної відповідальності. Крім того, наукове осмислення різновидів одиничного правопорушення сприяє вдосконаленню нормативно-правових актів та ефективнішій роботі органів, що здійснюють правозастосування.

Визначення поняття одиничного правопорушення є ключовим для розмежування його від множинних правопорушень та розуміння його сутності. Це загальне поняття також важливе для правотворчості, оскільки допомагає науково обґрунтовано розробляти кримінально-правові норми, що регулюють відповідальність за складні форми кримінальної діяльності. [3, с. 10]

При вивченні одиничного кримінального правопорушення, важливо пам'ятати про статтю 62 Конституції України, особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. [1]

Одиничне кримінальне правопорушення є базовим елементом множинних кримінальних правопорушень, проте чинне законодавство не містить його визначення, тому воно є доктринальним поняттям. Ним вважається діяння, що охоплює ознаки лише одного самостійного складу кримі-

нального правопорушення, передбаченого в окремій статті або частині статті Особливої частини КК, як-от державна зрада, диверсія, різні види умисних вбивств, крадіжка, грабіж та розбій. [4, с. 213-214]

Оскільки множинність кримінальних правопорушень утворюється з одиничних, розуміння юридичної природи множинності починається з аналізу юридичної природи одиничного правопорушення. Одиничне правопорушення визначається кримінальним законом як самостійний склад кримінального правопорушення, конструюючись законодавцем на основі соціальної небезпеки діяння та єдності його об'єктивних і суб'єктивних ознак. У контексті множинності, одиничні кримінальні правопорушення поділяються на прості та ускладнені. [5, с. 201]

Одиничні правопорушення класифікуються на два види залежно від способу опису їх об'єктивної сторони в законі та, відповідно, особливостей суб'єктивної сторони. Перша група – це прості одиничні кримінальні правопорушення, які мають відносно нескладне законодавче визначення об'єктивних і суб'єктивних ознак. Друга група – це ускладнені одиничні правопорушення, які, на відміну від простих, містять додаткові об'єктивні чи суб'єктивні ознаки, що зовні можуть нагадувати множинність кримінальних правопорушень. Як прості, так і ускладнені одиничні кримінальні правопорушення мають свої підвиди. Прості одиничні правопорушення поділяються на: правопорушення з одним діянням без опису наслідків (формальні склади); правопорушення з двома обов'язковими діяннями, кожне з яких самостійне; правопорушення з двома або більше альтернативними діяннями; правопорушення з одним діянням та одним наслідком (матеріальні склади); та правопорушення з одним діянням і кількома альтернативними наслідками (також матеріальні склади). Ускладнені одиничні кримінальні правопорушення включають: триваюче кримінальне правопорушення, що розпочинається дією чи бездіяльністю і безперервно триває; складний кримінальний правопорушення, який об'єднує кілька самостійних протиправних діянь в один через їх типовість та органічну єдність; кримінальне правопорушення з похідними наслідками, що характеризується одним діянням, яке спричиняє два наслідки; та продовжуване кримінальне правопорушення, який складається з кількох тотожних діянь, об'єднаних спільним протиправним наміром. [5, с. 243-248]

Можемо зазначити три аспекти, що є ключовими для правильного розуміння не лише самого поняття «одиничне правопорушення», а й складнішої категорії – множинності правопорушення.

Конструювання множинності правопорушення на основі одиничного – це фундаментально важливо. Якщо не розуміти чітко, що таке одиничне правопорушення, то й говорити про повторність, сукупність або рецидив практично неможливо. Це як будувати будинок без розуміння, що таке цегла. Множинність кримінального правопорушення, це є їх сукупність,

відповідно до частини 1 статті 33 Кримінального кодексу України, сукупністю кримінальних правопорушень визнається вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини цього Кодексу, за жодне з яких її не було засуджено. При цьому не враховуються кримінальні правопорушення, за які особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом.[2]

Відмежування від множинності правопорушення – тут важливо звернути увагу на те, що є так звані ускладнені одиничні правопорушення, які зовні можуть нагадувати множинність. Це справді створює проблеми в практиці, особливо при кваліфікації дій. І тут розуміння критеріїв одиничного правопорушення є свого роду «розмежувальним інструментом».

Кваліфікація та покарання – судова практика завжди спирається на чітку кваліфікацію. Якщо правопорушення визнано одиничним, воно повинно отримати своє окреме правове тлумачення та окрему санкцію. Це важливо для забезпечення справедливості та законності.

Насамперед варто підкреслити, що чітке розмежування між одиничними та множинними правопорушеннями має не лише теоретичне, а й практичне значення для кваліфікації діянь, визначення міри відповідальності та забезпечення законності судових рішень. Одиничне правопорушення, як базовий елемент правової конструкції, виконує роль своєрідної «одиниці виміру» для складніших форм кримінальної поведінки. Класифікація одиничних правопорушень на прості та ускладнені дозволяє правозастосовним органам враховувати не лише формальну структуру діяння, а й його сутнісні ознаки, зокрема кількість дій, наслідків, а також наявність єдиного наміру. Це особливо важливо в контексті кваліфікації ускладнених правопорушень, які можуть бути помилково прийняті за множинність. На мій розсуд, важливим доповненням до наведеного аналізу могла би стати пропозиція щодо законодавчого закріплення дефініції одиничного правопорушення, оскільки його доктринальний статус створює певну невизначеність у правозастосовній практиці. З урахуванням зростаючої ролі деталізації в кримінальному законодавстві, така конкретизація сприяла б підвищенню правової визначеності та зменшенню кількості судових помилок.

Література:

1. Конституція України. 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n556>

2. Кримінальний кодекс України. 2341-ІІІ. Редакція від 21.11.2024. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n556>

2. Одиничні злочини: поняття, види, кваліфікація : [Монографія] / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін. Харків: Видавництво “ФІНН”, 2010. 256 с.

3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / підготовлено колективом авторів; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В.О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А.А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.

5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю.В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. 456с.

ВИКОНАННЯ ДОРУЧЕНЬ ПРО ПРОВЕДЕННЯ НСРД ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

***Карина Фіделівна Гур'янова,**
курсантка 312 взводу навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Науковий керівник: **Ірина Валеріївна Славінська,**
науковий співробітник відділу організації наукової діяльності*

Виконання доручень про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) підрозділами кримінальної поліції базується на чіткій нормативно-правовій основі. Насамперед, положення Кримінального процесуального кодексу України визначають коло повноважень та механізм їх реалізації. Так, відповідно до ч. 2 п. 5 ст. 36 КПК, прокурор має право доручати оперативним підрозділам проведення як слідчих (розшукових) дій, так і НСРД. Це закріплює провідну роль прокурора у процесуальному керівництві досудовим розслідуванням та підтверджує його функцію координатора діяльності різних органів, задіяних у кримінальному провадженні.

Важливе значення має також ст. 41 КПК, яка встановлює, що оперативні підрозділи органів поліції виконують слідчі та розшукові дії, у тому числі негласні, виключно за письмовим дорученням слідчого, дізнавача або прокурора. Це положення запобігає самостійним діям оперативників поза межами процесуального керівництва та забезпечує контрольованість таких заходів. Додатково ч. 6 ст. 246 КПК уточнює, що право проводити НСРД належить слідчому або, за його дорученням, уповноваженому оперативному підрозділу, що формалізує механізм делегування відповідних повноважень [1].

Поряд із КПК, значну роль відіграє Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Так, ст. 6 цього Закону визначає підстави для проведення оперативно-розшукових заходів – наявність достатньої інформації про вчинення чи підготовку злочину. У свою чергу, ст. 7 закріплює обов’язок оперативних підрозділів виконувати письмові доручення слідчого, прокурора або слідчого судді та здійснювати передбачені законом оперативно-розшукові заходи відповідно до їх повноважень.

Специфіку виконання НСРД детально врегульовує Інструкція щодо організації проведення НСРД, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури, МВС, СБУ та інших органів від 16.11.2012 року. Цей підзаконний акт уточнює правовий статус уповноважених оперативних підрозділів і визначених ними осіб. Інструкція регламентує порядок складання протоколу – він оформлюється або слідчим, або уповноваженим працівником, визначеним керівником підрозділу. Крім того, вона встановлює вимоги до рапорту про хід виконання НСРД, у якому виконавець зазначає використані ресурси, отримані результати, а керівник накладає резолюцію щодо подальших дій, зокрема передачі протоколу прокурору. Важливим є і те, що контроль за дотриманням строків та законністю проведення НСРД покладається на начальника оперативного підрозділу [1].

Виконання доручень про проведення НСРД підрозділами кримінальної поліції має чітку послідовність. Насамперед, здійснюється оформлення письмового доручення слідчим або прокурором. У ньому обов’язково зазначаються дата і номер реєстрації кримінального провадження, правова кваліфікація злочину, короткий виклад обставин, перелік процесуальних дій (у тому числі НСРД) та строки їх проведення. Така форма гарантує юридичну визначеність і дозволяє уникнути зловживань.

Після цього відбувається реєстрація та передача доручення до уповноваженого оперативного підрозділу. На цьому етапі документ фіксується в офіційних журналах чи електронних системах обліку, що забезпечує його відслідковування та підтверджує законність подальших дій.

Безпосереднє виконання доручення покладається на оперативних співробітників, які зобов’язані діяти лише у визначених межах і не мають права ініціювати додаткові процесуальні дії без погодження зі слідчим чи прокурором. Якщо виконати доручення у встановлений строк неможливо, продовження терміну можливе лише за письмовою згодою слідчого.

Особливе місце займає етап контролю і звітності. Начальник оперативного підрозділу відповідає за своєчасність і повноту виконання, а виконавець складає рапорт із відображенням використаних засобів, отриманих результатів і висновків.

Завершальним етапом є оформлення результатів. Протокол складається слідчим (якщо він брав участь у НСРД) або уповноваженим пра-

цівником підрозділу. Важливою гарантією прав людини є обов'язок письмового повідомлення особі, чії права обмежувалися під час проведення НСРД. Це повідомлення має бути зроблене протягом 12 місяців після завершення заходів, але не пізніше моменту подання обвинувального акта до суду.

У постанові Верховного Суду у складі Касаційного кримінального суду від 07.12.2022 р. у справі № 385/619/16 наголошено, що прокурор, доручаючи проведення НСРД, не має права визначати конкретного працівника оперативного підрозділу. Це віднесено виключно до компетенції керівника відповідного підрозділу. Таким чином, суд підтвердив важливість дотримання ієрархії у визначенні виконавців. У постанові Касаційного кримінального суду від 28.03.2023 р. зазначено, що відсутність конкретного прізвища виконавця в дорученні прокурора не є процесуальним порушенням і не може бути підставою для визнання доказів недопустимими. Це рішення засвідчує прагматичний підхід до оцінки формальних недоліків документів [2, 3].

Суттєвим елементом є контроль і відповідальність, що покладаються на керівництво оперативного підрозділу, яке гарантує дотримання законності та ефективності заходів. Особливе значення має і документальне оформлення результатів, адже від правильності складеного протоколу чи рапорту залежить подальша допустимість зібраних доказів у суді. Нарешті, судова практика підтверджує баланс між процесуальною формою та доцільністю: навіть технічні недоліки доручення не дискредитують доказів, якщо в цілому дотримано вимоги закону[4, с. 26].

Таким чином, виконання доручень про проведення НСРД підрозділами кримінальної поліції є складним і багаторівневим процесом, який поєднує процесуальні та організаційні аспекти. Його основою є суворе дотримання законодавства, чітке документування кожного етапу, контроль з боку керівництва та прокурора, а також гарантії захисту прав осіб, яких стосуються такі заходи. Судова практика формує більш гнучке, але водночас обґрунтоване розуміння допустимості доказів, отриманих у ході НСРД, і підтверджує, що головним критерієм залишається не формальність, а законність і належне процесуальне оформлення.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
2. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного кримінального суду від 7 груд. 2022 р. у справі № 385/ 619/ 16 URL: <https://reyestr.court.gov.ua>
3. Постанова Касаційного кримінального суду від 28 берез. 2023 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>

4. Взаємодія учасників кримінального провадження під час досудового розслідування: правові аспекти та основні форми : навч. посіб. кол. авт. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т. 2024. С. 208.

СТАН ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПОСЯГАНЬ НА ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАХИСНИКА ТА ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ

А.Н. Ільїн,

*аспірант денної форми навчання кафедри
кримінально - правових дисциплін*

*Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **В.О. Меркулова**, професор кафедри
Одеського державного університету внутрішніх справ,
д.ю.н., професор*

Належний рівень гарантій незалежності та безпеки захисника та представника особи є фундаментальною умовою ефективного функціонування системи правосуддя. Будь-які посягання на їхній правовий статус мають особливу суспільну небезпеку, оскільки вони не лише посягають на особисті права та свободи правників, а й фактично підривають можливість реалізації права кожної людини на захист та доступ до правосуддя. Саме тому дослідження стану злочинності у сфері посягань на правовий статус захисника та представника особи є актуальним як у науковому, так і в практичному вимірі. Умови сьогодення, позначені воєнним станом та системними викликами для правової системи України, роблять це питання особливо важливим.

Нормативну основу захисту становлять положення Конституції України, яка закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [1, ст. 3]. У статті 59 Конституції визначено право кожного на професійну правничу допомогу та гарантію вільного вибору захисника [1, ст. 59]. Ці приписи безпосередньо пов'язані з обов'язком держави забезпечувати реальну можливість здійснення безперешкодної законної адвокатської діяльності. Спеціальними кримінально-правовими гарантіями є статті 397–400 Кримінального кодексу України (КК України). Вони утворюють спеціальний блок норм, спрямованих на захист процесуальної незалежності та особистої безпеки правників. Стаття 397 КК України передбачає кримінальну відповідальність за незаконне втручання у діяльність захисника чи представника особи [2]. Вона охоплює широкий спектр протиправних діянь: від створення перешкод у спілкуванні з клієнтом і зборі доказів до тиску під час здійснення процесуальних повноважень у суді. Стаття 398 КК України вста-

новлює відповідальність за погрозу або насильство щодо захисника чи його близьких у зв'язку з професійною діяльністю [2]. Вона має особливе значення, адже захищає не лише правника, а й його сім'ю від будь-яких форм тиску. Стаття 399 КК України передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що використовується адвокатом у професійній діяльності, включаючи офіси, транспорт чи робочі матеріали [2]. Стаття 400 КК України є найбільш суворою, адже встановлює відповідальність за посягання на життя захисника чи його близьких у зв'язку з виконанням професійних обов'язків [2]. Ці приписи узгоджуються з конституційними гарантіями права на захист та правову допомогу, а також із міжнародними стандартами.

Офіційна кримінальна статистика свідчить про коливання рівня злочинності у цій сфері. У 2020 році зареєстровано 271 кримінальне правопорушення за статтями 397 – 400 КК України. У 2021 році — 234, у 2022 — лише 110, у 2023 — 167, у 2024 — 160, а у першій половині 2025 року — вже 100 випадків [3]. Показники демонструють як загальне зниження у 2022 році, що очевидно корелює з початком повномасштабної збройної агресії та системними обмеженнями, зумовленими воєнним станом, так і поступове відновлення у наступні роки. Аналіз розподілу за статтями дозволяє зробити висновок, що найбільш поширеними залишаються злочини, передбачені стаття 397 КК України, тобто незаконні втручання у діяльність захисників і представників осіб. Їх кількість щорічно суттєво перевищує показники інших статей, що свідчить про системний характер проблеми. Погрози та насильство за статтею 398 КК України мають змінну динаміку: відносне зростання у 2021 році, різке падіння у 2022 році, часткове відновлення у 2023–2024 роках. Стаття 399 КК України щодо знищення чи пошкодження майна характеризується нечисленними випадками, однак останні роки демонструють певне зростання. Посягання на життя захисників чи їхніх близьких (стаття 400 КК України) залишаються поодинокими, проте кожен такий випадок має надзвичайно високий рівень суспільної небезпеки.

Дані органів адвокатського самоврядування суттєво доповнюють офіційну статистику. Зокрема, до Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ у 2021 році надійшло 150 звернень, у 2022 році — 55, у 2023 — 98, у 2024 — 86, а у першому півріччі 2025 року — 46 [4, 5, 6, 7, 8]. Ці дані відображають ті ж тенденції, що й державна статистика: значний спад у 2022 році та подальше відновлення. Однак кількість звернень значно перевищує число офіційно зареєстрованих злочинів, що свідчить про високий рівень латентності. Значна частина порушень не знаходить належного відображення у ЄРДР або не доходить до суду. Цей розрив між офіційними показниками та даними НААУ демонструє системну проблему неналежної фіксації та розслідування злочинів проти захисників та представників осіб.

Аналіз причин і умов, що сприяють поширенню таких злочинів, свідчить про їх багатофакторність. Насамперед, вагомим чинником є воєнний стан, який створив специфічні умови для правничої діяльності. До традиційних ризиків додалися обмеження у пересуванні, складнощі з доступом до клієнтів, адміністративні бар'єри у роботі з правоохоронними органами та суду. Водночас зросла кількість випадків психологічного тиску: погрози, дискредитаційні кампанії, створення штучних перешкод у виконанні професійних функцій. Важливим чинником латентності є системне невнесення відомостей до ЄРДР за заявами адвокатів або їхніх клієнтів, що змушує правників звертатися до слідчих суддів. Така практика породжує відчуття безкарності та знецінює саму ідею правового захисту. Окремою проблемою є недостатній рівень суспільної поваги до адвокатської професії, що іноді виражається у спробах трактувати адвоката не як незалежного захисника, а як «перешкоду» у діяльності правоохоронних органів.

З огляду на це, сучасний стан злочинності у сфері посягань на правовий статус захисника та представника особи характеризується кількома ключовими рисами. По-перше, найбільш поширеною формою протиправного впливу на захисників залишається втручання у їхню діяльність, що свідчить про системний характер тиску. По-друге, динаміка злочинності прямо залежить від суспільно-політичної ситуації: воєнний стан спричинив як спад офіційної реєстрації у 2022 році, так і трансформацію форм тиску. По-третє, реальна картина значно масштабніша за офіційні дані, що підтверджують звернення до органів адвокатського самоврядування. Це вказує на високий рівень латентності й системну недовіру адвокатів до ефективності державних механізмів захисту.

Розв'язання цієї проблеми потребує комплексного підходу. У кримінально-правовій площині необхідно забезпечити невідворотність покарання за посягання на правовий статус захисників, удосконалити процедури внесення відомостей до ЄРДР, підвищити якість та швидкість розслідувань. В організаційному аспекті важливим є створення єдиного реєстру випадків посягань на адвокатів, що дозволить вести системний моніторинг. Серед загальносоціальних заходів слід відзначити формування культури поваги до адвокатури, підвищення рівня правової освіти населення, проведення інформаційних кампаній, спрямованих на пояснення суспільству ролі адвоката у захисті прав людини. У міжнародному контексті Україна має орієнтуватися на стандарти Ради Європи та практику ЄСПЛ, адже належний захист адвокатів є ключовим критерієм демократичності правової системи.

Отже, сучасний стан злочинності у сфері посягань на правовий статус захисника та представника особи характеризується комплексом не-

гативних тенденцій: домінуванням втручань у діяльність, нестабільною динамікою загального рівня правопорушень, високою латентністю та посиленням ризиків у зв'язку з воєнним станом. Подолати ці виклики можливо лише шляхом поєднання зусиль державних органів, адвокатського самоврядування та громадянського суспільства. Лише за таких умов можна забезпечити реальне функціонування принципу верховенства права та ефективний захист прав людини в Україні.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.06.2025).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.06.2025).

3. Статистика Офісу Генерального прокурора: Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: вебсайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 05.06.2025).

4. Звіт Національної асоціації адвокатів України за 2021 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_REPORT_2021_compressed.pdf (дата звернення: 05.06.2025).

5. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ за 2022 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Звіт_Комітету_захисту_прав_адвокатів_2022.pdf (дата звернення: 05.06.2025).

6. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ за 2023 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Komitety/Committee%20report/Committee%20for%20the%20Protection%20of%20the%20Rights%20of%20Advocates_report%202023.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

7. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ за 2024 рік. URL: https://admin.unba.org.ua/assets/uploads/files/Komitety/Committee%20report/Звіт_Комітету_ЗПА.pdf (дата звернення: 05.06.2025).

8. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ за I півріччя 2025 року URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Звіт_Комітету_захисту_прав_адвокатів_та_гарантій_адвокатської_діяльності.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Олександр Миколайович Ісасєв,

курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,

професор кафедри кримінального права та кримінології

ФПФОДР НПУ Одеського державного

університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

Безпека виробництва є одним із ключових аспектів забезпечення нормального функціонування будь-якого підприємства та охорони життя і здоров'я працівників. Порушення правил техніки безпеки, недбалість або умисні дії, які створюють загрозу для виробничого процесу, можуть призвести до тяжких наслідків – нещасних випадків, травмування, а іноді й загибелі людей, а також до значних матеріальних збитків та екологічних катастроф. Кримінальне право України встановлює відповідальність за такі протиправні дії, що мають суспільно небезпечний характер і ставлять під загрозу безпеку виробництва.

Безпека виробництва – це такий технічний рівень, який виключає або мінімізує ризик негативного впливу небезпечних і шкідливих факторів виробничого середовища на людей, майно та навколишнє середовище [1, с.289].

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва виступають суспільні відносини, що забезпечують належний рівень безпеки у виробничому процесі. Ці відносини охоплюють комплекс заходів і норм, спрямованих на запобігання виникненню небезпечних ситуацій, які можуть загрожувати життю і здоров'ю працівників, а також безпеці самого виробництва. Саме через порушення цих відносин і відбувається вчинення відповідних кримінальних правопорушень.

Додатково, незмінними об'єктами, що підлягають захисту в усіх кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із безпекою виробництва, є життя і здоров'я людини. Водночас, у випадках, передбачених статтями 272–275 Кримінального кодексу України, до додаткових факультативних об'єктів належать також власність та довкілля, що включає екологічну безпеку. Це означає, що окрім безпеки працівників, законом захищаються інтереси власників виробничих об'єктів і збереження навколишнього середовища від шкідливого впливу виробничої діяльності.

Що стосується потерпілих у таких кримінальних правопорушеннях, вони можуть бути різними залежно від конкретної норми закону. У деяких випадках потерпілими визнаються виключно працівники підприємства, як передбачено у статтях 271 та 272 КК. В інших випадках потерпілими можуть бути і працівники, і сторонні особи, які не пов'язані

безпосередньо з виробничим процесом (статті 273 і 274). Іноді ж кримінальні правопорушення завдають шкоди лише стороннім особам, як це зазначено у статті 275 Кримінального кодексу України [2].

Під виробництвом у цьому контексті слід розуміти складну соціально-економічну та технічну систему, яка має відносно замкнутий характер. Основою її функціонування є праця людини, спрямована на створення суспільно корисного продукту або результату. Важливо відзначити, що до складу такої системи входять як технічні, так і правові норми, які регламентують порядок організації виробничих процесів та забезпечення безпеки праці.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення проти безпеки виробництва має матеріальний характер, що передбачає необхідність встановлення конкретного діяння, його наслідків та причинно-наслідкового зв'язку між ними. Суспільно небезпечна дія або бездіяльність, яка становить об'єктивну сторону кримінального правопорушення, полягає у порушенні вимог безпеки, що регламентуються правилами охорони праці та безпеки виробництва. Такі порушення зазвичай не є поодинокими випадками, а мають системний характер, охоплюючи кілька аспектів дотримання безпеки одночасно.

Порушення в цьому контексті розглядається як недотримання або неналежне виконання встановлених правил безпеки, а також як здійснення дій, які прямо заборонені відповідними нормативами в процесі виробничої діяльності. Важливою складовою об'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень є наявність наслідків, які можуть бути двох основних видів.

Перший тип наслідків охоплює виникнення реально існуючої загрози загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, передбачених у частинах перших статей 272–275 Кримінального кодексу України. Йдеться про ситуації, коли створюється небезпечний стан, який, хоча ще не призвів до фактичних втрат, становить реальну загрозу життю або здоров'ю осіб.

Другий вид наслідків включає вже фактично заподіяну шкоду – зокрема, шкоду здоров'ю потерпілих, випадки смерті осіб або інші тяжкі наслідки, прямо зазначені у відповідних частинах статей 271–275 КК України. Такі наслідки можуть проявлятися, наприклад, у формі травм, які отримані внаслідок порушення правил охорони праці чи техніки безпеки.

Випадки створення загрози загибелі або серйозних наслідків повинні бути обґрунтовано доведені через наявність реального небезпечного стану у виробничому середовищі. Йдеться не про абстрактну можливість, а про фактичну ситуацію, яка має потенціал призвести до зазначених у законі наслідків. Шкода здоров'ю охоплює, зокрема, випадки виробничих травм або нещасних випадків, у результаті яких одній особі завдано тілесних ушкоджень середньої тяжкості, або кільком особам – легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасні розлади здоров'я чи незначну втрату працездатності.

Під загибеллю людей розуміють смерть однієї або кількох осіб внаслідок кримінального правопорушення. Інші тяжкі наслідки включають заподіяння тяжких тілесних ушкоджень принаймні одній особі або середньої тяжкості ушкоджень двом і більше потерпілим.

Суб'єктом кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва виступають спеціальні особи. Це ті, хто за своєю посадою або професійними обов'язками зобов'язаний дотримуватися встановлених правил та норм безпеки у виробничому процесі. Така спеціалізація суб'єкта пов'язана з тим, що саме ці особи мають відповідальність за організацію та підтримання безпечних умов праці, а також за недопущення дій або бездіяльності, які можуть спричинити небезпеку для життя і здоров'я працівників або інших осіб.

Суб'єктивна сторона цих кримінальних правопорушень визначається специфікою їх об'єктивної сторони і виражається у формі вини, яка може бути як умисною, так і необережною. Щодо самого факту порушення правил безпеки допускаються обидві форми вини – умисел або необережність. Однак коли йдеться про наслідки таких правопорушень, законом передбачена лише необережність, тобто особа не бажає, але допускає настання небажаних наслідків або не передбачає їх [3, с.262].

Відношення суб'єкта до наслідків є визначальним при кваліфікації кримінального правопорушення, оскільки воно характеризує його ступінь вини та відповідальність. Через це більшість кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва вважаються необережними – вони виникають внаслідок недбалості, халатності або неналежного виконання своїх обов'язків, а не через прямий умисел на заподіяння шкоди.

Отже, забезпечення безпеки виробництва є не лише важливим завданням технічного та управлінського характеру, але й правовою категорією, що потребує ретельного контролю, правового регулювання і профілактики. Підвищення правосвідомості працівників і посадових осіб, дотримання встановлених стандартів безпеки, а також своєчасне реагування на порушення є необхідними умовами для запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виробничої діяльності.

Література:

1. Борисов В. І. Злочини проти безпеки виробництва. Велика українська юридична енциклопедія у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Харків: Право, 2017. 1064 с.

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 7 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.06.2025).

3. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / М.І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ: НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА

*Єсенія Миколаївна Карагеоз,
курсант 4 курсу, факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Вікторія Сергіївна Щирська,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів
досудового слідства Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

7 березня 2022 року набрав чинності Закон України №2117-IX від 03.03.2022, яким внесено зміни до Кримінального кодексу України (КК) з метою посилення відповідальності за мародерство [1]. Цим законом низку статей КК, що регулюють відповідальність за злочини проти власності, доповнено новою кваліфікуючою ознакою – «в умовах воєнного або надзвичайного стану». Зміни торкнулися статей 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання), 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) [2].

Диференціація кримінальної відповідальності відіграє важливу роль у забезпеченні справедливого покарання, яке відповідає ступеню суспільної небезпеки правопорушення. Закріплені в законі кваліфікуючі ознаки дозволяють застосовувати більш суворі заходи кримінально-правового впливу. Скоєння злочинів проти власності під час воєнного чи надзвичайного стану (зокрема у зонах бойових дій, на тимчасово окупованих територіях, під час евакуації населення чи залишення майна без нагляду) свідчить про підвищену суспільну небезпечність таких діянь. У таких випадках винні особи фактично користуються складними обставинами, що погіршує становище потерпілих.

Закон розрізняє поняття «в умовах воєнного стану» (ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК) та «з використанням умов воєнного або надзвичайного стану» (ст. 67 КК) [2]. Останнє виступає обтяжуючою обставиною при призначенні покарання. Верховний Суд наголошує: сам факт вчинення злочину під час воєнного стану є обтяжуючою обставиною, однак судова практика має визначити, чи є ці поняття тотожними та чи всі правопорушення, вчинені під час воєнного ста-

ну, автоматично визнаються кваліфікованими, чи лише впливають на суворість покарання [7].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або її окремих регіонах у разі збройної агресії, загрози нападу чи небезпеки для незалежності та територіальної цілісності держави [3]. Він передбачає розширені повноваження органів влади, військового командування та місцевого самоврядування з метою протидії агресії, забезпечення безпеки населення, а також тимчасове обмеження прав і свобод громадян та юридичних осіб [3]. Подібне визначення закріплене й у Законі «Про оборону України» від 06.12.1991, хоча без згадки про військові адміністрації та деякі окремі завдання [4]. Конституція України відрізняє поняття «воєнний стан» та «стан війни», що створює певні труднощі для їх чіткого розмежування [5]. Процедура запровадження воєнного стану включає подання пропозиції РНБО, видання указу Президента, його затвердження Верховною Радою та офіційне оприлюднення.

Аналізуючи воєнний стан як кваліфікуючу ознаку злочину, варто виділити кілька моментів:

1. Воєнний стан має бути прямо зазначений у законі (як у диспозиції статті КК), і лише тоді він впливає на кваліфікацію [2].

2. Якщо злочин скоєний під час дії воєнного стану, ця ознака є обов'язковою для врахування.

3. Такі злочини визнаються більш суспільно небезпечними та передбачають суворіше покарання.

Особливістю є те, що кваліфікуюча ознака «в умовах воєнного стану» не потребує доведення факту використання злочинцем умов воєнного стану — достатньо лише їх наявності. Це означає, що посилена відповідальність застосовується навіть тоді, коли злочин вчинено за межами територій, де фактично введено воєнний стан, якщо він діє хоча б у певних регіонах.

Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 12.05.2015 визначає надзвичайний стан як тимчасовий правовий режим, що вводиться на всій території України або її окремих місцевостях у разі техногенних чи природних катастроф загальнодержавного рівня або при спробах насильницької зміни конституційного ладу чи захоплення влади [6]. Він також передбачає розширення повноважень органів влади для усунення небезпек, гарантування безпеки, збереження конституційного порядку та тимчасове обмеження прав і свобод громадян.

При призначенні покарання суди враховують як обтяжуючу обставину факт вчинення правопорушення під час воєнного стану, що

орієнтує на застосування максимальної межі санкції [2]. Для злочинів, кваліфікованих за ч. 4 статей 185, 186, 187, 189, 191 КК, ця ознака вже закладена в нормі, тому повторне її врахування як обтяжуючої обставини неможливе [2]. Натомість для інших злочинів, наприклад, шахрайства (ст. 190 КК), де відсутня така кваліфікуюча ознака, діяння, вчинене з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, розглядається як обтяжуюча обставина (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК). Це також тягне за собою наближення покарання до максимальної межі санкції та підкреслює зростання суспільної небезпеки таких діянь у складних умовах.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 № 2117-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2022. – № 12. – Ст. 67.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
4. Закон України «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
7. Постанова Верховного Суду від 15.06.2022 у справі № 759/1234/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua>.
8. Петренко О.С. Проблеми диференціації кримінальної відповідальності за мародерство в умовах воєнного стану // Науковий журнал «Право і суспільство». – 2025. – № 4. – С. 78–85.
9. Сидоренко В.М. Вплив воєнного стану на кримінально-правову кваліфікацію злочинів проти власності: теоретичні та практичні аспекти // Монографія. – К.: Видавництво «Право», 2025. – 320 с.

ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ: ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Віктор Ярославович Конопельський,

*доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Провідною метою кримінально-виконавчої системи України, як і більшості інших країн світу, є виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень. У період зростання злочинності перед державою та її структурами гостро постають питання профілактики правопорушень, виправлення поведінки злочинців, їх ресоціалізації. Нині виправлення та ресоціалізація засуджених неповнолітніх є пріоритетним питанням, яке хвилює ряд вітчизняних і зарубіжних вчених. До цього питання потрібно підходити ретельно та виважено, тому що неповнолітні складають особливу категорію засуджених. Обумовлено це тим, що молодь є майбутнім держави, і від того, як держава ставиться до молоді, залежить її майбутнє.

Вагомий внесок у розвиток вчення про злочинність неповнолітніх та роботи з ними під час відбування покарання у виді позбавлення волі зробили вітчизняні та зарубіжні науковці такі як: Б.М. Головкін, В.В. Голіна, А.П. Гусак, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, О.М. Джужа, А.Ф. Зелінський, І.І. Карпець, Колб О.Г., Г.М. Міньковський, М.С. Рибак, Ф.М. Решетніков, та інші.

Злочинність неповнолітніх у усі часи існування незалежної України є актуальною проблемою, якій приділяється значна увага. У кримінології злочинність неповнолітніх розглядається як негативне явище, яке проявляється у сукупності кримінальних правопорушень, вчинених особами у віці від 14 до 18 років. Неповнолітні особи, які відбули покарання і повернулися з місць позбавлення волі, потрапляють у складну життєву ситуацію, оскільки після тривалої ізоляції від суспільства їм складно адаптуватися до соціального середовища, інтегруватися в соціальні групи. Закон України від 17.03.2011 «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» визначає, що соціальна адаптація – це процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду з метою повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціальнонормативного життя в суспільстві [1].

Нині важливим напрямом діяльності установ виконання покарань для неповнолітніх є підвищення якості й рівня соціально-педагогічної та корекційно-виховної роботи із засудженими. В умовах виховної колонії перевиховання особистості неповнолітнього перш за все спрямоване на зміну стилю поведінки, антисуспільних поглядів і переконань, приведення їх у відповідність до загальноприйнятих суспільних норм. Для досягнення цієї мети в установах виконання покарань створюються певні умови: засуджені неповнолітні беруть участь у виховній, культурно-масовій роботі, залучаються до навчання і праці. Однак це все є зовнішніми впливами на особистість засудженого неповнолітнього. Без усвідомлення такою особою можливості свого виправлення, можливості змінити своє життя на краще цей вплив може приносити мінімальний результат.

Особливо складно організовувати виховання неповнолітніх зі спотвореними поняттями та звичками, з моральними вадами. Проте це не означає, що не існує виходу з таких ситуацій. У таких випадках працівники виховних колоній повинні володіти знаннями про суть самовиховання, методикою спонукання засуджених до занять самовихованням, уміннями здійснювати цілеспрямоване педагогічне керівництво цим процесом у своїй практичній діяльності.

З метою удосконалення системи виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх слід звернути увагу на зарубіжний досвід з цього питання. Як приклад можна розглянути Болгарію, в якій у місцях позбавлення волі строки перебування неповнолітніх за ґратами складаються в межах 160 днів. Цей процес мусить бути вкрай стислим, мати інтенсивний характер, бути ефективним. У Болгарії є проблема досить високого рівня рецидивної злочинності неповнолітніх, тому провідною ціллю та завданням персоналу пенітенціарного закладу, а також педагогів-наставників є необхідність надання неповнолітнім засудженим хоча б основ професійної діяльності. Безперечно, наявність професії могла б стати першим кроком для працевлаштування та подальшої освіти.

Вивчення пенітенціарних закладів для неповнолітніх у Нідерландах дозволяє відмітити, що в Україні відбуваються перші позитивні зрушення щодо гуманізації процесу відбування покарань неповнолітніми засудженими. Поряд з тим, формальне перекладання деяких форм і методів виправлення і ресоціалізації засуджених у зарубіжних країнах на українські виховні колонії не відбуваються на свідомості самих засуджених.

Наприклад, засуджені у Нідерландах не уявляють собі життя в колективі, їм притаманне бажання жити ізольовано один від одного,

у той час як у виховних колоніях України, навпаки, ізоляція в окрему кімнату вважається покаранням.

Процес виправлення і ресоціалізації засуджених не може бути ефективним, якщо до засуджених неповнолітніх не застосовувати заходи заохочення і стягнення. Відповідно до норм Кримінально-виконавчого кодексу України загальний порядок заохочення засуджених передбачений у ст. 130, а стягнення - у ст. 132 КВК України. Що стосується неповнолітніх, то порядок заохочення і стягнення регламентовано ст. 144, 145 КВК України.

У Великобританії неповнолітні, які мають конфлікт із законом, перебувають в установах, де розміщуються по 50–80 осіб зі значною кількістю персоналу. При розміщенні засуджених неповнолітніх враховують також вік: окремо поміщають хлопчиків і дівчаток 12–14, 15–17 та 18–21 років. Такий поділ дозволяє якісно застосовувати заходи соціального впливу і зменшувати ризик насильства всередині установи. Також у Великобританії обов'язково створюються умови для отримання загальної освіти для неповнолітніх злочинців. У будь-якому разі заняття тривають не менше 15 годин на тиждень [2]. Кінцевим результатом виправлення засудженого в Англії є його ресоціалізація, що й визначає основні напрями реформ у країні.

Особливе місце в ресоціалізації неповнолітніх правопорушників у США займають виправно-трудові табори “US Boot Camps. Цікавим є режим у зазначених таборах: підлітки після сніданку займаються фізичною працею 6–8 годин, після цього – стройовою підготовкою та фізичними вправами, а після вечері – навчаються або отримують консультації та лікування від алкоголізму, токсикоманії і наркоманії [3].

У Китаї особлива увага приділяється культурно-масовій роботі: неповнолітні залучаються до роботи гуртків, у цих закладах проводяться огляди художньої самодіяльності. Тут існує мікрорайонна реабілітація, яка працює в експериментальному порядку у великих містах і провінціях. Зміст мікрорайонної реабілітації полягає в тому, що для спостереження за особою, яка звільняється з місць позбавлення волі, у мікрорайоні призначається спеціальний державний орган, який за допомогою зацікавлених громадських рухів та організацій, соціальних добровольців займається виправленням злочинної психології і сприяє її ресоціалізації [4; 5].

Досить цікавим є досвід Чехії. В чеських тюрмах для дорослих існують відділення для неповнолітніх. Режим утримання засуджених у них відрізняється від режиму для дорослих. Камери, як правило, розраховані на двох осіб. Неповнолітні засуджені мають можливість читати, відвідувати гуртки за їх нахилами та бажаннями. Весь час вихованці перебувають під наглядом досвідчених педагогів і вихователів. Один раз у квартал для неповнолітніх засуджених організують

різноманітні спортивні змагання. Головною функцією позбавлення волі й ресоціалізації неповнолітніх правопорушників у Чехії є підготовка підлітка до життя після закінчення строку його ув'язнення, повернення його в соціум із твердим переконанням поводити себе відповідно до нових ціннісних орієнтирів, опираючись на отримані знання та досвід.

Підсумовуючи все вищезазначене, слід сказати, що кримінально-виконавча система України повинна переймати провідний досвід у регулюванні цього питання, запроваджувати нові методи та способи задля успішного здійснення основної мети – виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх.

Література:

1. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>

2. Prison conditions in the United Kingdom. Arianna Silvestri, Antigone Edizioni. Rome. September, 2013. 60 с.

3. Можайкіна О.С. Профілактика протиправної поведінки неповнолітніх: аналіз досвіду США та Великобританії. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2011.С. 170–177.

4. Стаднік В.В. Виконання покарання у вигляді позбавлення волі щодо неповнолітніх, Дис. канд. юрид. наук. Львів. 2017. 262 с.

5. Михайлова І. Пробація щодо неповнолітніх як механізм запобігання злочинам неповнолітніх. Національний юридичний журнал: теорія і практика, 2014. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/51.pdf>

НОРМАТИВІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА СТАТОВУ СВОБОДУ ТА СТАТОВУ НЕДОТОРКАНІСТЬ ОСОБИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Наталя Володимирівна Крохмаль,
*Аспірант кафедри кримінального права та кримінології
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Одеського державного університету внутрішніх справ*
Ганна Собко, д.ю.н., професор кафедри
*кримінального права та кримінології ФПФОДРНПУ
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Важливим кроком стала імплементація положень Ланцаротської конвенції, що була реалізована через Закон України від 12 лютого 2021 р. № 1256-IX. Ним ст. 155 КК було викладено у новій редакції, а Кодекс доповнено ст. 156-1 «Домагання дитини для сексуальних цілей», що свідчило про розширення системи кримінально-правових засобів захисту дітей від сексуальної експлуатації та насильства [1].

Таким чином, розвиток нормативізації у сфері статевих злочинів пройшов шлях від радянського кримінального законодавства з криміналізацією добровільних гомосексуальних стосунків - до сучасної системи, яка орієнтується на стандарти Ради Європи, ґрунтується на принципі добровільної згоди та спеціально спрямована на захист статевої свободи й недоторканості особи [3].

Станом на 01.08.2024 р. у проєкті нового Кримінального кодексу України передбачено розділ 4.5 «Кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини» [2]. У цьому контексті нормативно закріплюється зміна термінології – відмова від категорії «статевий» на користь «сексуальний», що відображає поступову трансформацію законодавчого підходу до визначення об'єкта кримінально-правової охорони.

Нормативна конкретизація простежується у виділених законопроєктом складах кримінальних правопорушень:

- ст. 4.5.4. «Зґвалтування» – криміналізація сексуального проникнення без добровільної згоди потерпілої особи;
- ст. 4.5.5. «Дія сексуального характеру без сексуального проникнення» – криміналізація дій сексуального характеру без проникнення, вчинених без згоди;
- ст. 4.5.6. «Примушування до дії сексуального характеру з третьою особою» – кримінально-правове реагування на примус до участі у діях сексуального характеру за участі третьої особи;

- ст. 4.5.7. «Схиляння дитини віком від 14 до 18 років до дії сексуального характеру з третьою особою» – окрема норма щодо криміналізації поведінки повнолітніх осіб стосовно неповнолітніх;
- ст. 4.5.8. «Розбещення дитини віком до 14 років» – охоплює як схиляння до споглядання дій сексуального характеру, так і демонстрацію чи збут порнографічних предметів;
- ст. 4.5.9. «Примушування або спонукання жінки до видалення чи калічення її геніталій» – відображає імплементацію міжнародних стандартів у сфері протидії практикам жіночого каліцтва;
- ст. 4.5.10. «Сексуальне домагання» – визначає кримінальний проступок, що охоплює вербальні, невербальні та фізичні дії сексуального характеру, спрямовані на порушення гідності особи.

Нормативне значення мають також інновації, пов'язані з криміналізацією поведінки, яка раніше не була предметом кримінально-правового регулювання, наприклад, спонукання жінки до калічення її геніталій. Водночас у проєкті простежується відмова від збереження складу злочину, передбаченого чинною ст. 156-1 КК України («Домагання дитини для сексуальних цілей»), що викликає обґрунтовані заперечення з огляду на поширеність і суспільну небезпечність цього діяння. Чинна редакція КК дозволяє своєчасно кваліфікувати такі діяння як закінчений злочин, забезпечуючи превентивну функцію кримінального закону.

Узагальнюючи, можна констатувати, що розвиток норм про кримінальну відповідальність за посягання на сексуальну свободу та сексуальну недоторканість в Україні має послідовний характер і відображає поступову інституціоналізацію та систематизацію законодавства. У XX ст. та на початку XXI ст. цей процес зазнав найбільш інтенсивного розвитку, а сучасний етап позначений інтеграцією положень міжнародних конвенцій (Стамбульської, Ланцаротської) [1] та гармонізацією з правом ЄС. Разом з тим, окремі новели проєкту нового КК України потребують подальшої наукової дискусії й уточнення для досягнення оптимального балансу між ефективністю кримінально-правової охорони та відповідністю міжнародним стандартам.

Література:

1. Антонюк Н. Наявність контекстуального елементу відрізняє воєнні злочини від «загальнокримінальних» / Верховний Суд. Новини. 2022. 26 жовтня. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/press-centr/news/1339593/>
2. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України (станом на 01.08.2024 р.) / Новий Кримінальний кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.
3. Sobko G. M. (2020) Criminal-legal and criminological bases of countering mental violence. dissertation of Dr. of Legal Sciences: 12.00.08. Kyiv, 791 p.

4. Пленум Верховного Суду України Постанова від 30.05.2008 N 5 Про судову практику у справах про злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості особи/ Документ v0005700-08, поточна редакція Прийняття від 30.05.2008 / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08#Text>

4. Стамбульська конвенція - потужний інструмент для подолання насильства за гендерною ознакою : посібник для парламентарів до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами / Рада Європи. Страсбург: 5 Strasbourg Cedex, 2019. 108 С. URL: <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2022/2022-HandbookIstanbulConvention-UA.pdf> (дата звернення: 15.09.2025).

5. Собко Г.М. Конкуренція кримінально-правових норм у кваліфікації корисливих посягань на власність із застосуванням насильства. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2019. № 6. Т. 30 (69). С. 144–149.

ОСНОВА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ЗВ'ЯЗОК МІЖ СКЛАДОМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА КРИМІНАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

*Вікторія Сергіївна Щирська,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів досудового слідства
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

*Аліна Олександрівна Огородник,
курсантка 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеський державний університет внутрішніх справ
Національної поліції України*

Склад правопорушення визначається законом і включає об'єктивні та суб'єктивні елементи, які характеризують злочинну діяльність. Кримінальна відповідальність передбачає покарання за скоєння злочину згідно з встановленими нормами права. Такий зв'язок гарантує відповідність покарання вчиненим правопорушенням і сприяє забезпеченню правопорядку в суспільстві. [1; с.217].

У теорії кримінального права існує значна кількість концепцій щодо визначення поняття кримінальної відповідальності. Однією з перших, яка виникла ще на початку створення перших кримінальних законів, сформувалася теорія, що ототожнювала кримінальну відповідальність і покарання. Із розвитком кримінального законодавства ця теорія втратила

ла своє значення, і на сьогодні безпосередньо в самому законі законодавець відрізняє поняття кримінальної відповідальності та покарання, зокрема під час формування інститутів звільнення від кримінальної відповідальності та кримінального покарання (розділи IX та XII Загальної частини Кримінального Кодексу України).[2; с.118].

Кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності як складової соціальної відповідальності. Її особливістю порівняно з іншими видами соціальної відповідальності є те, що вона будується на нормативних вимогах, які забезпечуються у необхідних випадках державним примусом. [3; с.173].

По-перше, аналіз поняття кримінального правопорушення як категорії науки кримінального права передбачає об'єктивний, постійно плінний суспільно-історичний процес (Babanina, 2019). Зміна політичних, економічних, моральних засад життя людей спричиняє зміну того діяння, яке суспільство визнає як кримінальне правопорушення. Дискусія в науці розгортається довкола того, чи є поняття кримінального правопорушення суто формально-логічною дефініцією із самостійними тенденціями розвитку, чи воно безпосередньо пов'язане з процесами, наявними в суспільній практиці. Тобто йдеться про взаємозв'язок матеріальної та формальної ознак кримінального правопорушення (Yurikov, 2021). Деякі автори відкидають певні ознаки у визначенні поняття кримінального правопорушення, інші ж – об'єднують їх як його складові. По-друге, поняття кримінального правопорушення по-різному тлумачать відповідно до особливостей юридично-правової системи, у якій воно відіграє якщо не ключову, то принаймні провідну роль. З одного боку, воно є видовим, порівняно з іншими загальноюридичними поняттями, такими як «правопорушення», «неправомірний поведінка», «проступок», «делікт», «норма» тощо, а з другого – це поняття відокремлює решту діянь як не суспільно небезпечні, з чим і пов'язаний вид відповідальності особи за вчинене: адміністративна, цивільна, дисциплінарна, на відміну від кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачено кримінальну відповідальність. По-третє, у межах однієї юридично-правової системи через специфіку юридичної науки загалом завжди зберігаються розбіжності між чітким, однозначним визначенням кримінального правопорушення законодавцем, закріпленням у Кримінальному кодексі, і науково-пошуковим поясненням його як предмета кримінального права. Чимало авторів безпідставно розмежовують поняття Кримінального кодексу, кримінального закону й закону про кримінальну відповідальність, а це ускладнює розуміння предмета дослідження кримінального права. [4; с.80].

Для суспільства важливим є з'ясування ефективності реалізації кримінальної відповідальності, яка визначається шляхом співвідношення цілей та тими фактичними результатами, які досягаються при її реалізації. За слова Бауліна Ю. наявні такі фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності: 1) кримінально-правова політика як частина державної полі-

тики протидії злочинності і кримінальна відповідальність як захід кримінально-правового реагування на злочинність; 2) кримінальна відповідальність як вид юридичної відповідальності в системі заходів кримінально-правового характеру; 3) кримінально-правові відносини, у рамках яких вона реалізується; 4) її сутність, зміст та форми; 5) поняття та види кримінальної відповідальності; 6) підстави та обставини, що її виключають; 7) цілі кримінальної відповідальності та ефективність її реалізації; 8) звільнення від кримінальної відповідальності. [5; с.11].

З наведених вище тез, можна зробити наступні висновки щодо поняття кримінальної відповідальності та складу кримінального правопорушення:

Кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, яка базується на нормативних вимогах з можливістю державного примусу.[6; с.131]

Концепція кримінального правопорушення визначається як складний суспільно-історичний процес, що змінюється залежно від політичних, економічних та моральних засад суспільства.

Тлумачення поняття кримінального правопорушення може відрізнятися залежно від юридичної системи та контексту, в якому воно використовується.

Література:

1. Литвинова О.М. Кримінальне право : підручник. Харків : ХНУВС, 2020. 428с.

2. Дзюба Ю.П. Суспільна небезпечність злочинів та соціальна обумовленість кримінально-правової заборони. Київ, 2014. 403с.

3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: навч. Посіб. За заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ, 2014. 944 с.

4. Микитчик О. Поняття кримінального правопорушення в системі визначень антисуспільної поведінки : філософські та методологічні проблеми права. Київ, 2023. С. 78–85.

5. Фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали наук. полілогу. Харків : Право, 2018. 208 с. URL : https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/470/3_Fundamentalni_problemi_kriminalnoi_vidpovidalnosti_ynutri.pdf (дата звернення 18.03.2024).

6. Гринь Д.О., Донченко О.І. Кримінальна відповідальність як різновид юридичної відповідальності. Одеса : Правова держава, 2015. С.129-135.URL : <http://pd.onu.edu.ua/article/view/44448/40593> (дата звернення 18.03.2024).

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ

*Аліна Костянтинівна Леонова,
курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,
професор кафедри кримінального права
та кримінології ФПФОДР НПУ
Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент*

Підтримання авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також забезпечення безперешкодного здійснення професійної діяльності журналістів є необхідною умовою стабільного розвитку демократичного суспільства. Будь-які посягання на їхню легітимну діяльність або знецінення їхнього авторитету становлять загрозу для суспільного порядку, порушують публічні інтереси та підривають довіру населення до інституцій держави й громадянського суспільства.

Кримінальні правопорушення, передбачені Розділом XV Особливої частини Кримінального кодексу України, є протиправними суспільно небезпечними діями, що порушують відносини, які виникають між державними інституціями, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та окремими громадянами під час реалізації ними адміністративно-розпорядчих повноважень, спрямованих на забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [1].

У загальному вигляді родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених відповідними положеннями Кримінального кодексу України, виступає система суспільних відносин, які виникають у зв'язку з виконанням адміністративно-розпорядчих функцій органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, а також фізичними особами. Такі відносини спрямовані на забезпечення реалізації прав і свобод громадян, захист законних інтересів юридичних та фізичних осіб, а також підтримання стабільності й легітимності функціонування публічної влади та інститутів громадянського суспільства.

З позиції об'єктивної сторони, кримінальні правопорушення цієї категорії можуть проявлятися як у формі активних дій, так і у вигляді бездіяльності. До прикладу, активною формою посягання є наруга над державними символами, що підриває державний суверенітет і національну ідентичність. Водночас прикладом злочинної бездіяльності може

бути створення незаконних перешкод у проведенні мирних зібрань, мітингів або демонстрацій, що порушує гарантоване Конституцією право на свободу мирних зібрань [2].

Більшість таких кримінальних правопорушень мають формальний склад, що означає визнання діяння завершеним у момент його вчинення, незалежно від фактичних наслідків. Наприклад, незаконне підняття Державного Прапора України на судні або захоплення адміністративної будівлі вже само по собі є завершеним правопорушенням. Проте окремі правопорушення характеризуються матеріальним складом, що передбачає необхідність настання шкідливих наслідків і встановлення причинного зв'язку між дією (чи бездіяльністю) та цими наслідками. Такими є, зокрема, випадки самоправства, насильства щодо посадових осіб або умисного пошкодження об'єктів зв'язку [3, с.429].

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень цієї категорії здебільшого виражається в умисній формі вини. Найчастіше йдеться про прямий умисел, коли особа повною мірою усвідомлює небезпечний характер своїх дій або бездіяльності, передбачає можливі негативні наслідки й свідомо прагне їх настання. У деяких випадках закон вимагає встановлення не лише умислу, а й наявності спеціальної мети. Наприклад, при захопленні державних чи громадських будівель (стаття 341 КК України) потрібно довести, що особа діяла з наміром незаконно використовувати приміщення або завадити його легальній діяльності.

Суб'єктами таких кримінальних правопорушень, як правило, є фізичні особи, які досягли віку кримінальної відповідальності, що становить 16 років. Водночас для окремих складів правопорушень встановлено нижчий вік – 14 років. Наприклад, за вчинення умисного тяжкого тілесного ушкодження працівникові правоохоронного органу (частина 3 статті 345 КК України) особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності вже з 14 років.

Кримінальні правопорушення проти журналістів, що регулюються Розділом XV Особливої частини Кримінального кодексу України, мають специфічні юридичні ознаки складу, які дозволяють відмежовувати їх від інших діянь та забезпечувати правовий захист представників медіа.

Об'єктом зазначених кримінальних правопорушень є не лише особа журналіста як громадянина, а й суспільні відносини, пов'язані з реалізацією конституційного права на свободу слова, вільне вираження поглядів та поширення інформації. Посягання на журналістів у зв'язку з їхньою професійною діяльністю є водночас посяганням на основи демократичного суспільства, зокрема на право громадськості отримувати достовірну інформацію. У більш тяжких правопорушеннях, таких як посягання на життя чи захоплення як заручника, об'єктом також висту-

пають особисті права журналіста – життя, здоров'я, свобода та недоторканність [4, с.706].

Об'єктивна сторона цих правопорушень характеризується суспільно небезпечними діями або бездіяльністю, які прямо або опосередковано впливають на здатність журналіста виконувати свою професійну функцію. Наприклад, це може бути фізичне насильство, погрози, переслідування, пошкодження або знищення майна, посягання на життя, незаконне позбавлення волі. У більшості випадків кримінальні правопорушення мають формальний склад (наприклад, погроза), незалежно від настання негативних наслідків. Однак окремі склади, як-от посягання на життя журналіста (ст. 3481), мають матеріальний склад, що вимагає встановлення наслідків (наприклад, заподіяння смерті) і причинного зв'язку між діями та цими наслідками.

Суб'єктом кримінального правопорушення проти журналіста, як правило, є фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності (зазвичай 16 років, у випадку тяжких кримінальних правопорушень з 14 років). Спеціальний суб'єкт у цих статтях відсутній, проте у випадку, коли правопорушення вчиняє службова особа (наприклад, у змові або з використанням службового становища), це може бути обтяжуючою обставиною і кваліфікуватися за відповідною частиною статті.

Суб'єктивна сторона таких правопорушень завжди характеризується умисною формою вини. У більшості випадків умисел є прямим: винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його наслідки та бажає їх настання. Особливо це стосується правопорушень, які супроводжуються насильством або посяганням на життя журналіста. У деяких випадках умисел може бути опосередкований певною метою, наприклад, змусити журналіста припинити професійну діяльність або змінити зміст публікацій. Така спеціальна мета є обов'язковою ознакою для деяких складів, зокрема ст. 3491 (захоплення журналіста як заручника) [1].

Отже, норми Розділу XV КК України виконують важливу охоронну функцію, сприяючи підтриманню авторитету публічної влади, розвитку громадянського суспільства та безперешкодному здійсненню журналістської діяльності. Їх ефективне застосування є запорукою зміцнення демократії, утвердження правової держави та захисту фундаментальних прав людини.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.06.2025).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 17.06.2025).

3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю.В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 608 с

4. Ісаєнко Є. Г. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів: суспільна небезпека та безпосередні об'єкти. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 5. С. 702–709. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/313153/304193> (дата звернення: 17.06.2025).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Анна Сергіївна Леженцова,

курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,

професор кафедри кримінального права

та кримінології ФПФОДР НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ,

к.ю.н., доцент

Удосконалення кримінального законодавства України шляхом його приведення у відповідність до норм міжнародного гуманітарного права є ключовим чинником у забезпеченні дієвого переслідування за воєнні злочини. Проте формальне наближення національних норм до положень Римського статуту має супроводжуватися створенням ефективних механізмів їх реалізації, які гарантуватимуть дотримання міжнародних стандартів кримінальної відповідальності. Попри позитивні зрушення, які стали наслідком ратифікації Римського статуту, на практиці виявлено низку проблемних моментів, зокрема щодо юрисдикції над злочинцями, скоєними за межами держави.

У міжнародному праві воєнні злочини закріплені як серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), за які передбачена відповідальність як на національному, так і на міжнародному рівнях. Вони належать до групи найтяжчих міжнародних злочинів нарівні з геноцидом, злочинами агресії та злочинами проти людяності. Основними нормативними актами, що визначають склад воєнних злочинів, є Чотири Женевські конвенції та Додатковий протокол I 1949 року, а також Римський статут Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), який конкретизує склади воєнних злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС. Історично правові засади захисту прав людини під

час збройних конфліктів формувалися ще до Першої світової війни (Женевська конвенція 1864 р., Гаазьке положення 1899 р.), а подальшу кодифікацію прискорили події обох світових воєн. У свою чергу призвело до створення міжнародних конвенцій, трибуналів і судових органів, які забезпечують переслідування та покарання воєнних злочинців. В Україні у відповідь на міжнародні зобов'язання до Кримінального кодексу було включено статтю 438 «Порушення законів та звичаїв війни», а також затверджено Інструкцію Міністерства оборони № 164 від 23.03.2017 року щодо виконання норм МГП, в якій визначено, що за серйозні порушення МГП настає кримінальна відповідальність [1]. Однак із початком повномасштабної агресії РФ постало проблемне питання недостатньої ефективності чинного законодавства, зокрема нечіткого визначення воєнних злочинів та відсутності сталої практики їх розслідування і притягнення до відповідальності.

Кваліфікація кримінального правопорушення є юридичною оцінкою діяння шляхом встановлення відповідної кримінально-правової норми, що передбачає покарання за нього. Вона базується на складі злочину та залежить як від ретельного розслідування обставин справи, так і від наявності відповідної правової норми. У випадку воєнних злочинів такою нормою виступає ст. 438 КК України, яка є єдиною підставою для встановлення факту їх вчинення. В ній йдеться про жорстоке поводження з військовополоненими чи цивільними, примусову працю, розграбування національних цінностей, застосування заборонених засобів війни та інші порушення законів і звичаїв війни, за що передбачене покарання у вигляді позбавлення волі [2]. Однак, як зазначено в літературі, наприклад у дослідженні І.В. Глобюк, ст. 438 має бланкетний характер, оскільки посилається на міжнародні договори, що створює труднощі в її застосуванні. Також дана стаття, на відміну від інших норм КК України, передбачає менш суворі покарання, що викликає питання щодо адекватності санкцій. Через нечіткість формулювань стаття породжує труднощі у кваліфікації: практики нерідко поєднують її зі статтями загального кримінального права, зокрема ст. 121, 122, 125, 127, 373 КК України, хоча, як наголошується, кваліфікація воєнних злочинів повинна здійснюватися виключно за ст. 438. В обвинувальному акті або повідомленні про підозру обов'язково мають бути вказані: формула кваліфікації, фактичні обставини, контекст збройного конфлікту, конкретні порушення міжнародних договорів (зокрема Женевських конвенцій), а також форми об'єктивної сторони злочину за ст. 438 КК України [3, с. 118-120].

Так як ст. 438 КК України має бланкетний характер [2], що створює проблеми при кваліфікації воєнних злочинів через відсутність конкретного переліку заборонених дій. У ній згадані лише загальні категорії порушень, такі як жорстоке поводження з військовополо-

ними, цивільним населенням, застосування заборонених методів ведення війни, але без уточнення конкретних дій, які до них належать. У свою чергу змушує правоохоронців звертатися до міжнародних актів – Женевських конвенцій, протоколів до них, Римського статуту – що вимагає високого рівня знань з міжнародного права. Санкції за ст. 438 є відносно м'якими – від 8 до 12 років позбавлення волі, або до 15 років і довічно у разі поєднання з умисним вбивством, що викликає сумніви в ефективності та справедливості покарання за такі серйозні правопорушення. Широке трактування норми також спричиняє правові колізії, коли воєнні злочини кваліфікуються за іншими статтями КК України – наприклад, катування чи тілесні ушкодження, – що виключає контекст збройного конфлікту та унеможливорює повноцінне застосування норм міжнародного гуманітарного права.

У зв'язку з цим постає потреба у законодавчому конкретизуванні складів воєнних злочинів шляхом чіткого визначення переліку порушень законів та звичаїв війни в національному праві. Сприятиме більш точній правовій кваліфікації злочинних дій, вчинених у контексті збройного конфлікту, та дозволить адекватно реагувати шляхом призначення відповідних покарань. Водночас необхідним є підвищення рівня професійної підготовки слідчих, прокурорів і суддів у галузі міжнародного гуманітарного права, що забезпечить належне застосування міжнародних стандартів під час розслідування та розгляду справ про воєнні злочини [4, с. 178-180].

Серед ключових проблем у сфері кримінального переслідування за воєнні злочини є невдала імплементація ст. 31-1 КК України щодо відповідальності командирів, яка більше відповідає концепції причетності, ніж співучасті, тому її розміщення в розділі про співучасть є дискусійним. Також оновлена ч. 2 ст. 438 КК передбачає відповідальність за необережне спричинення смерті під час воєнного злочину, що не узгоджується з міжнародними стандартами. Проблемним залишається застосування ст. 438 КК до неміжнародних конфліктів, а також відсутність розмежування між грубими й іншими порушеннями міжнародного гуманітарного права. Крім того, санкції за воєнні злочини є нерівномірними, що створює ризики подвійних стандартів. Необхідне подальше узгодження кримінального законодавства України з положеннями Римського статуту та міжнародними нормами [2].

Отже, у контексті збройного конфлікту в Україні особливої ваги набуває проблема належної кваліфікації воєнних злочинів. Попри імплементацію Римського статуту та включення до КК України ст. 438, застосування норм ускладнене через бланкетність статті, нечіткість переліку злочинів і м'які санкції. Також бракує сталої судової практики та належної підготовки правоохоронців і суддів. Для ефек-

тивного переслідування воєнних злочинів необхідне уточнення законодавства, посилення санкцій і фахове навчання правозастосовців.

Література:

1. Про затвердження інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 13.06.2025)

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст.131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 13.06.2025)

3. Коруц У.З. Розслідування міжнародним кримінальним судом воєнних злочинів росії в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Юридичні науки. 2023. Т. 34 (73). № 2. С. 117–122

4. Новгородська Д., Любавіна В. Актуальні проблеми кваліфікації воєнних злочинів в Україні. Молодий вчений. № 7 (131). 2024. С. 177-180

ПОНЯТТЯ «КОНТРАБАНДИ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ЇЇ ПРЕДМЕТИ

В'ячеслав Андрійович Луков,
курсант 4 курсу ФПФODP НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Ірина Миколаївна Чекарьова,**
професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФODP
НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

Стратегічно вдале географічне положення України стає в нагоді не лише для транзиту законних вантажів. У зв'язку з активними бойовими діями на сході нашої країни та з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб або осіб, які в'їжджають за кордон через війну, криміногенне становище в Україні суттєво ускладнилося, поширилися нові форми протиправної діяльності в економічній сфері, загострилася проблема корупції та зловживання владою. Одним із видів злочинної діяльності, що привертає особливу увагу, є контрабанда.

Поняття такого негативного явища як «контрабанда» впливає з низки міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів.

Так, відповідно до: «Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства» до якої Україна приєдналася 23.05.2000 термін

"контрабанда" означає митне шахрайство, що полягає у переміщенні товарів через митний кордон у будь-який прихований спосіб [5].

За Кримінальним кодексом України, а саме ст.201, поняття «контрабанда» слід розглядати як переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю предметів контрабанди. Відповідно до примітки 1 ст.201 під переміщенням через митний кордон України предметів контрабанди поза митним контролем слід розуміти умисне переміщення предметів контрабанди поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей або переміщення предметів контрабанди з незаконним звільненням від митного контролю. Примітка 2 цієї ж статті зазначає наступне: під переміщенням через митний кордон України предметів контрабанди з приховуванням від митного контролю слід розуміти умисне переміщення предметів контрабанди з використанням спеціально виготовлених схованок (тайників) та інших засобів чи способів, що утруднюють їх виявлення, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням до митного органу як підстави для переміщення товарів підrobлених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять завідомо неправдиві відомості, що підлягають обов'язковому декларуванню відповідно до законодавства з питань митної справи, та якщо зазначені документи та відомості необхідні для визначення розміру належних до сплати митних платежів та/або для підтвердження дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України [1].

У кримінологічному вимірі контрабанда – це економічна професійна організована злочинність, якщо її аналізувати з боку звичайного контрабандиста та економічна організована корупційна злочинність, якщо говорити про аналіз з точки зору особистості митника, прикордонника тощо. Але у будь-якому разі вона є організованою, бо без стійких угруповань та їх економічної діяльності кримінологічний аналіз контрабанди позбавлений сенсу [9, С. 175-176].

Визначившись з поняттям «контрабанди» слід перейти до її предметів аби краще розуміти суспільну небезпечність цього негативного явища. Перед тим необхідно зазначити, що Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів» від 09.12.2023 №3513-IX розширив перелік предметів контрабанди не змінивши об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення [4].

Таким чином стаття 201 визначає нам наступні предмети контрабанди: культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя або боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї

або бойових припасів до неї), частини вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації.

До предметів статті 201-1 відносять: лісоматеріали або пиломатеріали цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріали необроблених дерев, а також інші лісоматеріали, заборонені до вивозу за межі митної території України.

Що стосується контрабанди за статтею 305, яка зазначається не у розділі «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», а в розділі «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення», то диспозиція статті також не приховує предметів контрабанди. Тож такими предметами є наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби[7]. Аби дізнатися чи належить виявлена речовина до вищезазначених предметів цієї статті необхідно звертатися до постанови Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» і звісно призначити відповідну експертизу вилучених предметів контрабанди [6].

Диспозиція наступних двох норм, а саме ст. 201-3 та 201-4 не розкриває предмети контрабанди, тому необхідно звертатися до інших нормативно-правових актів, таких як: Митний кодекс України та Податковий кодекс України.

Так під предметами контрабанди у статті 201-3 відповідно до положень пунктів 57, 57-1 частини 1 статті 4 Митного кодексу України слід розуміти:

товари - будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі;

товари, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності: а) товари з ознаками порушення авторського права і суміжних прав, прав інтелектуальної власності на винаходи, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення, сорти рослин, компонування напівпровідникових виробів, прав, що надаються за сертифікатами додаткової охорони на лікарські засоби та засоби захисту рослин; б) пристрої, продукти або компоненти, призначені, виготовлені або адаптовані головним чином для забезпечення або полегшення обходу технології, пристрою або компонента, що у звичайному режимі функціонування попереджують або обмежують дії, не дозволені правовласником авторського права і суміжних прав; в) будь-яка форма або матриця, яка спе-

ціально призначена або адаптована для виробництва товарів, що є предметом порушення прав інтелектуальної власності [2].

Однак варто зауважити, що за диспозицією цієї ж статті Кримінального кодексу України підакцизні товари та товари електричної енергії не є предметами контрабанди за цією нормою. Також з переліку предметів можна логічно виключити культурні цінності оскільки вони є предметом контрабанди іншого вже розглянутого нами раніше складу кримінального правопорушення.

Що стосується предметів контрабанди за статтею 201-4, то необхідно звернутися до положень Податкового кодексу України, а саме п. 215.1 статті 215 який зазначає наступне:

до підакцизних товарів належать: спирт етиловий, спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу "живого" бродіння); тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну; тютюнова сировина, тютюнові відходи; рідини, що використовуються в електронних сигаретах; пальне, у тому числі товари (продукція), що використовуються як пальне для заправлення транспортних засобів, обладнання або пристроїв з двигунами внутрішнього згоряння із запалюванням від стиснення, з двигунами внутрішнього згоряння з іскровим запалюванням, з двигунами внутрішнього згоряння з кривошипно-шатунним механізмом та коди яких згідно з УКТ ЗЕД не зазначені у підпункті 215.3.4 пункту 215.3 цієї статті (крім газу природного у газоподібному стані за кодом 2711 21 00 00 згідно з УКТ ЗЕД); автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів; електрична енергія[3].

Таким чином визначившись із поняттям «контрабанди» та зазначивши усі предмети 5 видів контрабанд які є самостійними складами кримінальних правопорушень та розташовані у різних розділах Кримінального кодексу України можемо зробити висновок, що боротьба з цим негативним явищем, направлена на наповнення бюджету країни, а також на дисциплінованість ведення господарської діяльності.

Варто зауважити, що поряд з цим можуть виникати проблемні питання щодо того який правоохоронний орган буде здійснювати досудове розслідування певного виду контрабанди оскільки деякі з її предметів можуть одночасно фігурувати у різних складах кримінальних правопорушень і відповідно буде виникати правова колізія щодо визначення підслідності.

Так наприклад до підслідності органів безпеки України віднесено контрабанду за статтями 201 та 305, а до підслідності органів Бюро Економічної Безпеки України віднесено статті 201-1,201-3,201-4 і вихо-

дячи з вищезазначених предметів контрабанди, культурні цінності можуть бути як предметом статті 201 так і предметом статті 201-3.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012р. №4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 09.12.2023 №3513-IX: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#Text>
5. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства: Указ Президента України від 23.05.2000р. №699/2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text
6. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>
7. Передрій О., Дзюбинський А. Контрабанда наркотичних засобів через митний кордон України. Вісник Львівського торговельно-економічного університету.. 2018. Т. 21 : Технічні науки. 2. С. 111–114.
8. Яланський О. С. "Товарна" контрабанда в Україні – щодо доцільності криміналізації. Молодий вчений. 2017. № 11. С. 1034-1038. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_251.
9. Паламарчук Г. В., Орловська Н. А.,. Контрабанда в кримінологічному та кримінально-правовому вимірах. Науковий вісник Сіверщини.. 2017. № 2(2). Серія: Право. С. 174–179.

CONCEPT AND GENERAL CHARACTERISTICS OF CLOSING CRIMINAL PROCEEDINGS

Olena Andriivna Lukyanenko,

4rd year cadet

*Faculty of Training Specialists for
Pre-Trial Investigation Bodies of
the National Police of Ukraine*

Dnipro State University of Internal Affairs

*Language advisor: **Volodymyr Eduardovych Krasnopol'skyi,***

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Professor of the Department of Language Training

Dnipro State University of Internal Affairs

Closing criminal proceedings is one of the forms of terminating a pre-trial investigation, which involves the adoption by an authorized entity (investigator, inquirer, prosecutor, or court) of a decision to discontinue criminal proceedings in the presence of grounds established by the Code of Criminal Procedure of Ukraine. I.I. Gafych also notes that closing criminal proceedings is a complex form of terminating a pre-trial investigation, as it involves several grounds that differ in legal nature and consequences [1]. Closing criminal proceedings is a major decision that must meet the criteria of legality, reasonableness, and justification. However, in practice, issues can arise that may violate the rights of participants and cast doubt on the legality of the decision.

The legality of closing criminal proceedings assumes that the decision complies with the norms of the Criminal Procedure Code of Ukraine. Problems arise in the following cases:

1) Closing proceedings contrary to the requirements of Art. 284 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (for example, without proper grounds established by Art. 284 or violation of the deadlines for making such a decision).

2) Failure to comply with the procedural order (failure to provide a copy of the resolution to the participants in the criminal proceedings).

3) Closing the proceedings on non-rehabilitative grounds without the consent of the person (for example, due to the loss of validity of the law that established the criminal illegality of the act).

Reasonableness means that the closing of the criminal proceedings must be based on sufficient and appropriate evidence. The main problems may be: superficial analysis of the evidence, failure to conduct all necessary investigative (search) actions, use of dubious evidence, which leads to an unfounded establishment of the grounds for closing the criminal proceedings, and the adoption of an illegal decision.

The motivation for such a decision must reflect that it is the only legally permissible choice based on the evidence collected. However, in practice, problems like using standard phrases without tailoring them to the specific situation, ignoring evidence that supports a person's involvement in a crime, and unclear explanations of the reasons for the decision often occur. Illegal, unjustified, and unmotivated closures of criminal cases can violate the rights of those involved and serve as grounds for appealing such decisions. Therefore, effective oversight is necessary when closing criminal proceedings.

The grounds for closing criminal proceedings may be legally significant facts established during the pre-trial investigation or during court proceedings. The list of these grounds is contained in Art. 284 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine [2, Art. 284].

The division of grounds for closing criminal proceedings into rehabilitative and non-rehabilitative categories is quite common in scientific literature because of its significant practical importance. L.M. Loboyko believes that the grounds should be divided into:

1. Those who rehabilitate
2. Those that do not rehabilitate
3. Neutral [3, p. 260].

In my opinion, such grounds that rehabilitate should include:

- the absence of a criminal offense event has been established;
- the absence of elements of a criminal offense in the act has been established;
- sufficient evidence has not been established to prove the person's guilt in court, and the possibilities of obtaining it have been exhausted;

Those that do not rehabilitate:

- the law establishing the criminal illegality of the act has become invalid;
- the suspect, accused, person in respect of whom sufficient evidence has been collected to report suspicion of committing a criminal offense has died, but the suspicion has not been reported in connection with his death, except in cases where the proceedings are necessary for the rehabilitation of the deceased;
- after the person was notified of the suspicion, the term of the pre-trial investigation specified in Article 219 of this Code has expired, except in the case of the person being notified of suspicion of committing a grave or especially grave crime against the life and health of a person
- in relation to a criminal offense for which the consent of the state that extradited the person has not been obtained;

Neutral (formal) grounds:

- there is an uncanceled resolution of the investigator, inquirer, or prosecutor on the closure of criminal proceedings on the grounds provided for in paragraphs 1, 2, 4, 9 of this part, in criminal proceedings regarding the same act that was investigated in compliance with the requirements for investigation.
- there is a verdict on the same charge that has entered into legal force, or a court ruling has been issued on the closure of criminal proceedings on the same charge;

- concerning the tax obligations of the person who committed the actions provided for in Article 212 of the Criminal Code of Ukraine, a tax compromise has been reached in accordance with Subsection 9-2 of Section XX "Transitional Provisions" of the Tax Code of Ukraine;

The result of closing criminal proceedings is the completion of the case's procedural review (in some cases, it can be reopened by appealing the decision). Such a decision must comply strictly with legal norms, ensuring a balance between the rights of those involved in criminal proceedings and the obligation to follow the rules of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Therefore, closing criminal proceedings involves a set of procedural, evidentiary, and legal requirements that ensure the legality, validity, and reasoning of the decision. At the same time, the process must be transparent and clear to guarantee the protection of the rights of all participants in the criminal process.

References:

1. Gafych I. I. Organizational and legal foundations of the prosecutor's participation in resolving the issue of closing criminal proceedings. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy. 081 Law. National Law University named after Ya. Mudry. Kharkiv, 2021. 254 p.

2. Criminal Procedure Code of Ukraine dated 13.04.2012. No. 4651-VI. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (date of access: 07.09.2025).

3. Loboyko L.M., Banchuk O.A. Criminal Process: Textbook. Kyiv: Vaite, 2014. 280 p.

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія Сергіївна Мазур,

курсант 411 взводу 4 курсу, ФПФОДР НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,

професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР

НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,

к.ю.н., доцент

Повномасштабна збройна агресія проти України та триваючий воєнний стан поставили перед національною правовою системою безпрецедентні виклики, які докорінно змінюють контекст застосування усталених правових принципів. У цьому нелегкому випробуванні на міцність, одним з наріжних каменів правової держави, що піддається найсерйознішим перевіркам, є принцип справедливості у кримінальному праві. Він є фундаментом правосуддя, гарантуючи рівність усіх перед законом, об'єктивність розслідування, неупереджений судовий розгляд та адекватність покарання. Однак, в умовах, коли пріоритетними стають національна безпека, оперативність реагування на кримінальні

порушення та підтримання стабільності, повноцінна реалізація цього принципу зіштовхується з численними перешкодами, що робить його наукове осмислення надзвичайно актуальним та своєчасним.

Принципами кримінального права визнаються найзагальніші засади кримінального законодавства, що встановлені законом або безпосередньо з нього випливають і які мають пряму дію, пряму регулятивну функцію [1].

Принцип справедливості є одним із найбільш дискусійних у системі принципів кримінального права. Насамперед, це певним чином пов'язано з тим, що на сьогодні ми не маємо єдиної та цілісної системи розуміння такої категорії як справедливість. Думок щодо визначення справедливості існує досить багато: деякі вчені та практики отождествлюють справедливість із правом, інші приділяють увагу їх взаємозв'язку; у інших – справедливість розглядається як породження самого права. Термін «справедливість» (justitia) етимологічно походить від права (jus) і виступає правовою основою, принципом абстрактно загальної формальної рівності і свободи, а у перекладі з англійської мови термін “justice” одночасно означає і справедливість і правосуддя.

Що стосується цього поняття саме у кримінальному праві, то, не зважаючи на чималу важливість принципу справедливості для даної сфери права, у юридичній науці розробка його є недостатньою. Можна навести наступні точки зору щодо даної проблематики: справедливість це принцип кримінального права; справедливість це принцип кримінальної відповідальності; справедливість це принцип призначення покарань. Але розглядати справедливість лише як принцип відповідальності і тим більше призначення покарання буде недостатньо, адже будь-яка норма кримінального законодавства повинна обов'язково бути справедливою [2].

Принцип справедливості у кримінальному праві є фундаментальним, але його реалізація в умовах воєнного стану ускладнюється через необхідність забезпечення національної безпеки та швидкого реагування на злочини. Це може призвести до обмежень у дотриманні процесуальних прав, зокрема, права на захист та справедливий суд.

Україна після початку широкомасштабної збройної агресії, скориставшись своїм правом на дерогацію, неодноразово інформувала органи ООН та Ради Європи про відступ від окремих зобов'язань, що їх визначено Пактом та Конвенцією.

Конституційний Суд зазначає, що відступ від деяких міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини та зумовлена цим здатність держави вдатися до обмежень певних прав і свобод людини не означають запровадження законодавчих та інших засобів, які не були б узгоджені з Конституцією України.

Конституційний Суд України також підтверджує свою юридичну позицію, за якою міжнародне право хоча й уможливорює відступ держа-

ви від права на свободу та особисту недоторканність під час війни або іншої суспільної небезпеки (стаття 15 Конвенції, стаття 4 Пакту), однак із його сутності випливає, що засадничий судовий захист особи від свавільного тримання під вартою має бути забезпечений.

Із наведеного випливає, що і в умовах воєнного стану верховенство Конституції України та її принципів, зокрема верховенства права, поділу влади, поваги до прав і свобод людини, є основами демократичного конституційного ладу України. Саме Конституція України у мирний час та в умовах воєнного стану встановлює механізм запровадження засобів обмеження прав і свобод людини [3].

У процесі воєнного стану досудове розслідування адаптують до екстрених умов: процес має бути швидшим, але це не повинно підривати гарантії Конституції. Проте на практиці адвокати зазначають, що такі зміни можуть призводити до виключень - наприклад, відсутність участі захисника під час рішення про тримання під вартою [4].

Для оперативного реагування встановлено особливості кримінальних проваджень: можливий дозвіл прокурора призначати та продовжувати запобіжні заходи без участі суду або захисника, а також обмеження скажитися на дії прокуратури до завершення провадження.

— Це створює серйозні ризики для гарантованих процесуальних прав — зокрема, права на захист та справедливий суд, оскільки адвокат іноді не бере участі у рішеннях, що суттєво впливають на права особи [5].

Дослідження, такі як “Пропорційність кримінальної відповідальності...” (Тімофєєва), доводять, що санкції за злочини в умовах воєнного стану часто не є пропорційними, особливо щодо дрібних злочинів (крадіжка), і можуть суперечити Конституції, нівелюючи інститут звільнення від відповідальності [6].

Реалізація принципу справедливості у кримінальному праві в умовах воєнного стану є складним завданням, але воно є необхідним для забезпечення верховенства права та захисту прав людини. Необхідно вживати комплекс заходів для забезпечення справедливості та недопущення зловживань.

Отже, принцип справедливості є одним із ключових орієнтирів у кримінальному праві, оскільки саме через нього забезпечується баланс між суспільним інтересом у боротьбі зі злочинністю та необхідністю дотримання прав і свобод людини. У звичайних умовах справедливість реалізується через формальну рівність перед законом, пропорційність покарання, індивідуалізацію кримінальної відповідальності, а також дотримання процесуальних гарантій.

В умовах воєнного стану реалізація цього принципу стикається з низкою складних викликів. Потреба у швидкому реагуванні на злочини, посиленням захисту національної безпеки та стабільності держави часто

призводить до запровадження спеціальних правових режимів, які тимчасово обмежують певні процесуальні гарантії. Такі обмеження, як правило, стосуються права на захист, презумпції невинуватості, оперативного доступу до адвоката, справедливого судового розгляду. Це створює ризики вибіркового правосуддя та підриву довіри до судової системи.

Таким чином, забезпечення принципу справедливості у кримінальному праві під час воєнного стану є не лише правовим викликом, а й етичним обов'язком демократичної держави. Надмірна криміналізація, несправедливі санкції або порушення процесуальних прав можуть мати не лише правові, а й суспільні наслідки — від зниження довіри до правосуддя до легітимації неправових практик. Саме тому важливим завданням законодавця, правозастосовних органів та правозахисної спільноти є пошук оптимального балансу між захистом держави і дотриманням основоположних прав людини.

Література:

1. Принципи (засади) кримінального права України (загальні, міжгалузеві, галузеві) веб-сайт: URL: <https://studies.in.ua/kriminalne-pravo-zagalna-chastina/4546-principi-zasadi-kriminalnogo-prava-ukrayini-zagaln-mzhgaluzev-galuzev.html> (дата звернення 17.06.2025)

2. Принцип справедливості у кримінальному праві. Автор: Фадеєва Дарія Сергіївна, 26.11.2019 URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3210/> (дата звернення 18.06.2025)

3. Не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану право на свободу та особисту недоторканність, право на судовий захист, презумпція невинуватості і право на захист –

Конституційний Суд України: Судово-юридична газета – Sud.ua. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/306422-ne-mogut-byt-ogranichen-y-v-usloviyakh-voennogo-polozheniya-pravo-na-svobodu-i-lichnuyu-nepriko-sn-ovenost-pravo-na-sud-ebnuyu-zaschitu-prezumpciya-nevinovnosti-i-pravo-na-zaschitu-konstitutsionnyy-sud-ukrainy?utm_source=.com (дата звернення 18.06.2025)

4. Війна або тюрма: Як воєнний стан змінив правила застосування тримання під вартою / К. Кузнецов (авт.): Національна асоціація адвокатів України – UNBA. URL: https://unba.org.ua/publications/9688-vijna-abo-tyurma-yak-voennij-stand-zminiv-pravila-zastosuvannya-trimannya-pid-vartoyu.html?utm_source=.com (дата звернення 17.06.2025)

5. Дія режиму воєнного стану не повинна порушувати загальний принцип верховенства права в Україні В. Гвоздій (авт.): GOLAW. – Опубл. 25 квітня 2022. URL: https://golaw.ua/ua/insights/publication/diya-rezhimu-voennogo- stanu-ne-povinna-porushuvati-zagalnij-princzip-verhovenstva-prava-v-ukrayini/?utm_source=.com (дата звернення 17.06.2025)

6. Тімофєєва Л., Пропорційність кримінальної відповідальності за деякі кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ.URL: https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/460?utm_source=om (дата звернення 18.06.2025)

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Анастасія Сергіївна Мазур,
курсантка 4-го курсу факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції України
Науковий керівник: Вікторія Сергіївна Щирська,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового слідства
Одеського державного університету внутрішніх справ м. Одеса

Корупційна злочинність становить одну з найбільш небезпечних форм кримінально-правових правопорушень, яка негативно впливає на функціонування державних інститутів, рівень довіри громадян до влади та загалом на розвиток суспільства. Дослідження причин та умов вчинення корупційних злочинів має важливе теоретичне й практичне значення, адже саме вони визначають характер і масштаби поширення цього явища.

Корупція (від лат. *corruptare* — псувати) — негативне суспільне явище, яке проявляється в злочинному використанні службовими особами громадськими та політичними діячами їхніх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення[4].

Причини та умови корупційної злочинності можна поділити на:

- Політичні;
- Економічні;
- Правові;
- Організаційно-управлінські;
- Соціально-психологічні[1].

З'ясування причин та умов, які детермінують корупційні правопорушення, є необхідною умовою ефективної профілактики цих діянь, а також дозволяє зрозуміти обумовленість такого антисоціального явища, як корупція і, відповідно, визначати її поширеність та характер.

Правовими факторами, що обумовлюють корупційну злочинність є недоліки чинного законодавства, що не передбачає цілісної систе-

ми заходів протидії корупційній злочинності, не передбачає вплив на її причини та умови, а окремі чинні правові норми безпосередньо сприяють корупції. Також необхідно зазначити, що мають місце значні недоліки в діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, розслідування та судового розгляду фактів вчинення корупційних злочинів.

Суттєвим недоліком діючого антикорупційного законодавства є те, що воно приймається без кримінологічної експертизи. Експертиза повинна бути комплексною, а до експертних груп входять юристи різних галузей права, економісти, політологи, правозахисники, співробітники правоохоронних органів. Оскільки значними можливостями по контролю за корупцією та її запобіганню володіють різні галузі права: конституційне, банківське, митне, цивільне, процесуальне та ін. Саме в цих галузях утворюються можливості для «правомірної» корупції і таким чином формується «корупційне» законодавство

Причини корупції та її умови створюють підґрунття для корупційних правопорушень в економічній та фінансових сферах-обумовлені тривалою економічною кризою[2].

Фундаментальна суперечність: Виробництво будь-яких благ вимагає витрати певних ресурсів, що компенсується коштами, отриманими від споживачів цих благ. Заробітна плата службовців належить до витрат, що покриваються зрештою, за рахунок споживача, проте їх діяльність визначається волею начальства і працедавця.. Це призводить до суперечності - з одного боку споживач отримує потрібну послугу або товар від службовця, а з іншого не може безпосередньо вплинути на діяльність цього службовця. Окремим випадком є суспільне благо, яке оплачується за рахунок податків і надається державними службовцями. Не зважаючи на те, що роботу чиновників фактично оплачують громадяни, їх працедавцем є держава, яка наділяє їх правом ухвалювати рішення, що зачіпають конкуруючі інтереси різних осіб, на свій розсуд.

За відсутності у когось дискреційної влади, корупція була б неможлива. Проте персону або групу, що володіє верховною владою, не в змозі самостійно забезпечувати реалізацію політики, яку вона визначає. Для цієї мети вона призначає адміністраторів, та наділяє їх необхідними повноваженнями, у розпорядження яких, вона передає потрібні ресурси, для котрих вона установлює правила поведінки і над якими вона здійснює нагляд. І тут виникає наступна проблема:

1. Консервативність закону. На практиці інструкції змінюються значно повільніше, ніж зовнішні умови. Тому вони залишають місце для дій на власний розсуд, оскільки інакше система управління стає

абсолютно негнучкою, і невідповідність жорстких норм реаліям, здатна повністю зупинити роботу. Проте це означає, що у непередбаченій законом, ситуації адміністратора може почати керуватися найвигіднішою рентою.

2. Неможливість всеосяжного контролю. Нагляд вимагає витрат, але крім того, надмірно жорсткий контроль завдає удару по якості управлінського персоналу і призводить до відтоку творчо мислячих кадрів.

Таким чином, принцип керування, сам по собі, містить потенційну можливість для корупції. Ця можливість переростає в об'єктивні умови, коли потенційна рента переважає над ризиками.

Ця проблема багато разів відтворюється у бюрократичному апараті, оскільки адміністратори вищого рівня призначають своїх підлеглих тощо. Особливість систем з представницькою демократією полягає у тому, що вищі посади дістають політичні еліти, котрі отримали владні повноваження від наради й які ризикують втратити владу на наступних виборах.

Більшість фахівців сходиться на тому, що основними причинами високої корупції є недосконалість політичних інститутів, які забезпечують внутрішні і зовнішні механізми заборони. Крім цього, є підстави вважати, що деякі об'єктивні обставини вносять істотний внесок:

- Високий рівень політичної й економічної монополізації.
- Двозначні закони. Просте, недвозначне, лаконічне і зрозуміле законодавство скорочує потреби у великому апараті чиновників і полегшує розуміння законів громадянами.
- Незнання або нерозуміння законів населенням, що дозволяє посадовим особам довільно перешкоджати здійсненню бюрократичних процедур або завищувати належні виплати.
- Залежність стандартів і принципів, що лежать в основі роботи бюрократичного апарату, від політики правлячої еліти.
- Професійна некомпетентність бюрократії.
- Кумівство та політичне заступництво, внаслідок чого формуються особисті стосунки (таємні домовленості), що ослаблюють механізми контролю та запобігання корупції.
- Відсутність єдності в системі виконавчої влади, тобто регулювання однієї і тієї ж діяльності різними інстанціями.
- Нерозвинене (слабке) громадянське суспільство, внаслідок чого громадяни не мають достатнього впливу для ефективного контролю за діями законодавчої, виконавчої та судової гілок державної влади.[4]

У загальному вигляді корупцію можна визначити як соціальне явище, яке охоплює всю сукупність діянь, пов'язаних з неправомірним використанням особами наданої їм влади та посадових повноважень з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших правопорушень, що створюють умови для вчинення корупційних діянь або їх приховування.

Сутність корупції полягає у тому, що вона має:

- соціальну обумовленість;
- свою «ціну», яку платить суспільство за її існування;
- негативний вплив на всі сфери суспільного життя;
- транснаціональний характер;
- економічні, політичні, правові, психологічні та моральні аспекти;
- здатність постійно пристосовуватися до нових реалій життя[3].

Корупція має руйнівний вплив на розвиток країн, створюючи значні економічні, політичні та соціальні проблеми. Вимірювання корупції є непростим, але важливим завданням для розуміння її масштабів та пошуку ефективних шляхів боротьби. Лише через прозорі інституції, освічене суспільство та сильну правову систему можна зменшити рівень корупції та забезпечити стабільний розвиток країни.

Література:

1. Корупційна злочинність в суспільстві та її наслідки/ Південне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці URL: <https://pd.dsp.gov.ua/korupsiina-zlochynnist-v-suspilstv/> (дата звернення 21.09.2025.)
2. Причини та умови корупційної злочинності в УКРАЇНІ URL: https://arm.navs.edu.ua/books/prevention_of_corruption/info/lec3.html (дата звернення 22.09.2025.)
3. Поняття, причини, наслідки та правові основи запобігання корупції URL: https://arm.navs.edu.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_1.html (дата звернення 23.09.2025.)
4. Корупція // Вікіпедія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Корупція> (дата звернення: 24.09.2025).

НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

*Ірина Олексіївна Матвієнко,
курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,
професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР
НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент*

У зв'язку з внесенням змін до Кримінального кодексу України та набранням чинності Законом України від 24 березня 2022 року № 2155-ІХ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги», законодавство було доповнено статтею 2012, яка встановлює кримінальну відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [1].

Запровадження цієї кримінально-правової норми стало реакцією держави на численні випадки зловживань, що почастишали на тлі повномасштабного воєнного вторгнення. Зокрема, значного поширення набула практика створення шахрайських схем та фіктивних волонтерських організацій, діяльність яких була спрямована не на задоволення потреб армії або постраждалих громадян, а на збагачення окремих осіб. Так, у Хмельницькій області викрито керівника громадської організації, який під виглядом волонтерства організував продаж автомобілів та амуніції, ввезених в Україну як гуманітарна допомога. Правоохоронці зафіксували збут одного автотранспорту та 20 касок – загальна вартість складала понад 500 000 грн. Слідчі ГУ Нацполіції здійснюють досудове розслідування за ч. 3 ст. 2012 КК України [2].

Питання правової кваліфікації незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання прибутку є дискусійним серед науковців. Це пов'язано з подвійною правовою природою такого діяння. Зміст складу цього кримінального правопорушення частково перегукується з іншими діяннями майнового характеру, зокрема шахрайством, зловживанням довірою, протиправним заволодінням майном (ст. 190, 192, 193, 2062 КК України) [3]. Водночас ключовою відмінністю є специфічний предмет посягання – гуманітарна або благодійна допомога, яка передається безоплатно та безповоротно, не створюючи у волонтера чи організації права власності в загальноприйнятому сенсі.

З огляду на це, введення до КК України статті 2012 є цілком обґрунтованим. Для ефективної реалізації цієї норми необхідне чітке розуміння ознак складу кримінального правопорушення всіма суб'єктами правозастосування. Об'єктом посягання є суспільні відносини у сфері цільового використання гуманітарних ресурсів. Проте частина науковців вважає, що з урахуванням цілей такого діяння, його слід розглядати в контексті корупційних кримінальних правопорушень, оскільки основною метою є протиправне збагачення, часто із використанням службового становища.

Визначення понять «гуманітарна допомога» та «благодійна пожертва» надається в законах України «Про гуманітарну допомогу» та «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Гуманітарна допомога – це безоплатна матеріальна, фінансова або інша підтримка, що надається у разі надзвичайних обставин або складної життєвої ситуації. Благодійна пожертва – це безоплатне передання коштів або майна для досягнення благодійної мети, без очікування компенсації.

Дискусійним залишається і тлумачення терміна «прибуток» у контексті цієї статті. Адже законодавець не надає чіткого визначення цього поняття, що може призводити до різних тлумачень у правозастосовній практиці. Наприклад, постає питання: чи є порушенням закону тимчасове розміщення благодійних коштів на депозит з метою збільшення їх суми для закупівлі більшої кількості товарів? Така ситуація формально може підпадати під ознаки правопорушення, хоча її результат є суспільно корисним.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення полягає у діях щодо реалізації або іншого використання предметів гуманітарної допомоги з корисливою метою. Обтяжувальною обставиною є вчинення діяння під час воєнного або надзвичайного стану. Водночас, для притягнення до відповідальності за ст. 2012 КК України, необхідна вартість предмета діяння – не менше ніж у 350 разів вища за неоподатковуваний мінімум доходів громадян (понад 434 тис. грн).

Суб'єктом цього кримінального правопорушення може бути будь-яка осудна фізична особа, яка досягла 16-річного віку, а у кваліфікованому складі – службова особа. Суб'єктивна сторона передбачає прямий умисел і наявність мети – отримання прибутку [4, с.361].

Якщо б статті 2012 Кримінального кодексу не було, незаконний продаж гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв у розмірі понад 434 175 грн кваліфікувалися б як розтрата або заволодіння чужим майном за статтею 191 КК, залежно від обставин і суб'єкта. Проте законодавча помилка призводить до того, що більш тяжке кримінальне правопорушення карається м'якше за статтею 2012, ніж менш тяжкий – за статтею 191.

Якщо сума збитку не перевищує значного розміру, такі дії кваліфікуються за статтею 191 КК, причому при воєнному стані застосовується

частина 4 цієї статті. У випадку колізії норм перевага надається новішій статті 2012.

Продаж гуманітарної допомоги у воєнний час із метою отримання прибутку понад 434 175 грн слід кваліфікувати за частиною 3 статті 2012 КК. Продаж неіснуючих товарів – як шахрайство за статтею 190 КК. Наприклад, у 2022 році в Києві затримали осіб, які шахрайським шляхом продавали військову амуніцію, отримуючи передплату без виконання зобов'язань.

Щодо покарання, то хоча стаття 2012 КК передбачає конфіскацію майна, це не відповідає частині 2 статті 59 КК, оскільки кримінальне правопорушення є нетяжким і не пов'язане з національною безпекою. Тому конфіскація у цьому випадку застосовуватися не може [5].

Варто звернути увагу й на питання підслідності. На відміну від статей 190, 192, 193 КК України, що підслідні Національній поліції, кримінальні правопорушення за ст. 2012 підслідні органам Служби безпеки України. Це має важливе значення у випадках, коли діяння вчиняється серією епізодів на менші суми, які в сукупності досягають складу тяжкого кримінального правопорушення.

Отже, впровадження статті 2012 Кримінального кодексу України є необхідним для протидії незаконному використанню гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку, особливо в умовах воєнного часу. Вона враховує специфіку таких правопорушень, які не охоплюються іншими нормами. Проте існують правові колізії та неясності щодо кваліфікації кримінальних правопорушень і тлумачення ключових понять, що потребує подальшого удосконалення законодавства і практики застосування.

Література:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги : Закон України від 24.03.2022 № 2155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text> (дата звернення: 18.06.2025).
2. На Хмельниччині викрито волонтера на продажі гуманітарної допомоги. Офіс Генерального прокурора. 2024. 29 березня. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/na-xmelniccini-vikrito-volontera-na-prodazi-gumanitarnoyi-dopomogi> (дата звернення: 17.06.2025).
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 7 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.06.2025).
4. Бондаренко О. С., Ставчук В. О. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: аналіз законодавчої новели. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 1. С. 359–362.

5. Хавронюк М. За незаконне використання гуманітарної допомоги – кримінальна відповідальність. Право.Орг.UA. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/za-nezakonne-vykorystannya-gumanitarnoyi-dopomogy-kryminalna-vidpovidalnist/> (дата звернення: 18.06.2025).

УМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ ЗГВАЛТУВАННЯ

*Олександра Миколайович Машаро,
курсант 410-го навчального взводу,
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Вікторія Сергіївна Щирська,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів досудового слідства
Одеського державного університету внутрішніх справ м. Одеса*

Згвалтування як кримінально-правове явище є однією з найтяжчих форм насильницьких злочинів проти статевої свободи та недоторканності особи. Воно поєднує соціальні, психологічні та поведінкові фактори, що визначають специфіку його вчинення. Кримінологічний аналіз цього явища передбачає вивчення умов, які сприяють вчиненню злочину, та причин, що формують схильність особи до подібних протиправних дій.

Передусім слід розмежовувати умови та причини згвалтування. Умови – це обставини соціального, психологічного та середовищного характеру, що створюють сприятливе підґрунтя для вчинення злочину, але самі по собі не детермінують його. Причини – це безпосередні фактори, що зумовлюють формування злочинного наміру та реалізацію сексуально-насильницької поведінки [5, с. 274].

Об'єктивні умови, що сприяють вчиненню згвалтування, пов'язані із зовнішнім середовищем та соціальною структурою, у якій перебуває потенційний злочинець і жертва. До таких умов належать соціально-економічна нестабільність, високий рівень безробіття та бідності, низький рівень освіти. Сімейна дисфункція, зокрема насильство в родині, алкоголізм або наркоманія батьків, формує у дітей стійкі агресивні моделі поведінки. Також важливим фактором є відсутність ефективного соціального контролю, недостатня присутність правоохоронних органів або низький рівень довіри до них. Культурно-психологічні фактори, як патріархальні уявлення про домінування чоловіка над жінкою, толеран-

тне ставлення до насильства або сексуальні стереотипи, також створюють сприятливі умови для вчинення злочину [1, с. 1161].

Суб'єктивні умови пов'язані з особистісними характеристиками злочинця. До них належать психологічні особливості, такі як низький рівень емпатії, схильність до агресії, асоціальна спрямованість, а також психопатологічні стани – сексуальні девіації, патологічна імпульсивність. Вживання алкоголю або наркотичних речовин знижує самоконтроль та стимулює насильницьку поведінку.

Причини вчинення зґвалтування поділяють на прямі та опосередковані. Прямі причини пов'язані із сексуальною мотивацією, прагненням задовольнити власні потреби насильницьким шляхом, а також із бажанням контролювати, принижувати або помститися жертві. Опосередковані причини мають соціальний та психологічний характер: відсутність виховання моральних та правових норм, слабка соціальна адаптація, психологічні травми дитинства, масова культура та медіа, що пропагують насильство [3, с. 227].

Правова регламентація питань щодо зґвалтування в Україні міститься у Кримінальному кодексі України. Стаття 152 КК України передбачає кримінальну відповідальність за зґвалтування – статевий акт, вчинений без згоди потерпілої особи, з використанням насильства або загрози його застосування. Статті 153-154 КК України поширюють відповідальність на випадки насильницьких дій щодо неповнолітніх або вчинених групою осіб. Законодавство також передбачає заходи попередження насильства, психологічну допомогу потерпілим та реабілітацію злочинців. На міжнародному рівні аналогічні норми містяться у Стамбульській конвенції Ради Європи, що визначає комплекс заходів із запобігання та протидії сексуальному насильству [2].

Кримінологічний аналіз вказує на складність причинного комплексу, що включає індивідуальні, соціальні та культурні фактори. Перспективи дослідження полягають у розробці профілактичних програм, підвищенні ефективності правоохоронного контролю, інтеграції психологічної експертизи у розслідування та соціальної роботи з групами ризику. Особливо актуальним є вивчення умов вчинення злочину в умовах воєнного стану, коли соціальна нестабільність, переміщення населення та посилене психоемоційне навантаження значно підвищують ризики сексуального насильства [4, с. 144].

Зґвалтування не є результатом єдиної причини, а формується у взаємодії комплексу факторів. Умови створюють сприятливе середовище для злочину, тоді як причини визначають внутрішню мотивацію та посередню реалізацію протиправної поведінки. Усвідомлення цього дозволяє сформулювати цілісну систему попередження: від удосконалення законодавства і роботи правоохоронних органів до посилення

просвітницьких заходів та формування у суспільстві культури ненасильницької поведінки [6, с. 227].

Отже, аналіз кримінологічної та нормативно-правової бази свідчить, що вчинення зґвалтування є результатом комплексного взаємодіяння соціальних, психологічних та індивідуальних факторів. До ключових умов, що сприяють реалізації цього злочину, належать соціально-економічна нестабільність, сімейна дисфункція, відсутність ефективного соціального контролю та культурно-психологічні стереотипи, а також особистісні характеристики правопорушника, включно з психопатологічними проявами та схильністю до агресії. Причини вчинення злочину мають як прямий, так і опосередкований характер і формуються під впливом сексуальної мотивації, прагнення контролю, психологічних травм та медіакультурного середовища. Нормативно-правова база України, зокрема Кримінальний кодекс та міжнародні акти, забезпечує визначення правової відповідальності за зґвалтування та створює механізми захисту потерпілих. Проте практика показує, що ефективність попередження та розслідування таких злочинів залежить не лише від законодавства, а й від соціально-психологічних умов, рівня освіти, професійної підготовки правоохоронних органів і доступності психологічної підтримки для потенційних жертв. Перспективи дослідження полягають у системному вивченні профілактичних та корекційних заходів, що дозволяють зменшити ризики вчинення насильницьких статевих злочинів. До них належить розробка спеціалізованих програм психологічної реабілітації, інтеграція кримінологічних досліджень у правоохоронну практику, підвищення ефективності соціального контролю та створення комплексних освітніх ініціатив із формування правосвідомості та протидії гендерним стереотипам. Особливо актуальним є дослідження умов і причин зґвалтувань у періоди соціальної та воєнної нестабільності, що дозволить розробити превентивні механізми захисту вразливих груп населення.

Література:

1. Дуда Є.В. Причини і умови та запобігання вчиненню домашнього насильства особами, які не досягли 18 років. The 4 th International scientific and practical conference-Modern research in world science (July 10-12, 2022) SPC—Sci-conf. com. ual, Lviv, Ukraine. 2022. 1161.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Плетенець В. М. Сексуальне насильство в умовах воєнного стану в Україні: становище й шляхи підвищення ефективності його виявлення. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка. 2022. С. 227-237.
4. Пчеліна О. В., В. Б. Пчелін. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування резонансних статевих кримінальних

правопорушень. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. С. 144-149.

5. Волошанівська Т. В. Особливості розслідування згвалтування, вчинених неповнолітніми. Правові новели. 2021. С. 274

6. Плетенець В. М. Сексуальне насильство в умовах воєнного стану в Україні: становище й шляхи підвищення ефективності його виявлення. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка. 2022. С. 227-237.

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Олександра Машаро,

курсант 410 взводу ФПФОДР НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,

професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР

НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,

к.ю.н., доцент

Проблематика протидії кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є однією з ключових у сучасному кримінальному праві України. Ця категорія злочинів створює загрозу не лише здоров'ю окремих осіб, а й національній безпеці держави в цілому. Згідно з положеннями статті 7 Закону України «Про основи національної безпеки України», серед основних загроз у сфері державної, соціальної та гуманітарної безпеки виокремлено поширення наркоманії та незаконний обіг наркотичних речовин. Це вимагає системного та глибокого теоретичного осмислення правової природи таких злочинів і вироблення ефективної кримінально-правової політики протидії їм.

Згідно з Кримінальним кодексом України (далі – КК України), особлива частина розділу XIII присвячена кримінальним правопорушенням, які посягають на здоров'я населення, зокрема у сфері обігу наркотиків. Найбільш поширеними є такі діяння, як незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання або збут наркотичних засобів чи їх аналогів (стаття 307 КК України), а також вчинення аналогічних дій без мети збуту (стаття 309 КК України). Такі діяння мають суспільно небезпечний характер, оскільки спричиняють масове поширення наркоманії, зростання рівня вторинної злочинності та деградацію соціального середовища [1, с. 92].

Ключовою ознакою злочинів, передбачених главою XIII КК України, є умисний характер їх вчинення. Умисел у кримінальному праві розглядається як форма вини, при якій особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає можливі наслідки та бажає їх настання або свідомо їх допускає. Такий підхід дозволяє відмежувати кримінальні правопорушення від адміністративних проступків та інших форм деліктної поведінки. Злочини у сфері обігу наркотиків, як правило, не є випадковими, а мають системний і повторюваний характер, що свідчить про необхідність посилення інституційних заходів впливу.

Кримінально-правовий захист здоров'я населення також базується на конституційному принципі, закріпленому в статті 49 Конституції України, яка гарантує кожному право на охорону здоров'я. Відповідно, держава зобов'язана здійснювати належні заходи для запобігання поширенню наркотичної залежності, профілактики злочинної поведінки та реабілітації осіб, які перебувають у групі ризику. Сучасне кримінальне право вимагає врахування як карального, так і профілактичного потенціалу кримінально-правових норм, що регламентують відповідальність за злочини проти здоров'я населення [2, с. 84].

Особливе значення у кримінально-правовій кваліфікації злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів, має використання спеціальних знань. Так, встановлення виду речовини, її наркотичних властивостей, ступеня небезпеки та джерела походження вимагає проведення експертних досліджень. Без висновків судових експертів неможливо достеменно визначити склад злочину, що, у свою чергу, унеможливорює притягнення особи до кримінальної відповідальності. Це підкреслює міждисциплінарний характер протидії наркозлочинності, в якій кримінальне право тісно взаємодіє з криміналістикою, медициною, хімією та іншими науками.

Наркозлочинність, як специфічна форма злочинної діяльності, характеризується високим рівнем латентності, організованості та рецидиву. Більшість таких правопорушень вчиняються у складі організованих злочинних груп або злочинних організацій, що передбачає застосування кваліфікуючих обставин при визначенні міри покарання. Водночас, кримінальне право України передбачає можливість пом'якшення відповідальності для осіб, які добровільно повідомили про злочин та сприяли його розкриттю. Це дозволяє використовувати інструменти кримінально-правового компромісу для досягнення більшої ефективності в боротьбі з наркозлочинністю.

Теоретики кримінального права також акцентують увагу на необхідності диференціації кримінальної відповідальності залежно від мотивів, цілей, обставин вчинення злочину та особи правопорушника. Наприклад, особи, які вперше вчинили злочин без мети збуту, потребують переважно не суворого покарання, а реабілітаційних заходів. Натомість

особи, які систематично займаються розповсюдженням наркотиків, мають зазнавати максимальної сили державного репресивного впливу. Такий підхід відповідає принципу індивідуалізації покарання, закріпленому в статті 65 КК України [3, с. 290].

Окрему увагу слід приділити іншим кримінальним правопорушенням проти здоров'я населення, які супроводжують наркозлочинність. Зокрема, це схилення до вживання наркотичних засобів (ст. 315 КК України), незаконна видача рецептів (ст. 318), порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів (ст. 320), а також контрабанда наркотиків (ст. 305). Вони становлять складову частину загального комплексу наркозлочинів і відображають різні аспекти поширення наркотичної загрози в суспільстві – від медичної недбалості до транснаціонального злочинного співробітництва.

В умовах глобалізації, коли наркотрафік набуває міжнародного характеру, важливу роль відіграє співпраця України з іншими державами у сфері кримінального переслідування наркозлочинів. Норми міжнародного права, зокрема Конвенція ООН проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року, зобов'язують держави-учасниці криміналізувати відповідні діяння, координувати дії правоохоронних органів і здійснювати спільні операції. Українське кримінальне законодавство загалом відповідає цим вимогам, однак потребує постійного оновлення з урахуванням змін у наркотичному середовищі та технологіях їх поширення [4, с. 64].

Висновуючи, варто зазначити, що ефективність протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів залежить не лише від суворості кримінально-правових санкцій, а й від узгодженості правозастосовної практики, міжвідомчої співпраці та соціальної профілактики. Кримінальне право покликане не тільки карати, а й попереджувати, виправляти та реабілітувати. Саме поєднання теоретичних засад кримінальної відповідальності, сучасних методів профілактики та науково обґрунтованої правової політики здатне забезпечити зменшення рівня наркозлочинності та зміцнення здоров'я нації.

Література:

1. Безуглий, Я. С., В. Г. Хашев. Деякі питання кримінально-правової охорони сфери обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. сучасні аспекти економіки, обліку, фінансів і права. 2021. С. 91-93
2. Михайличенко, Т. О. Фармацевтичні кримінальні правопорушення: історія та сучасність. 2023. С. 84
3. Яковлева, С. В. Об'єкт кримінальних правопорушень, що вчиняються неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Київський часопис права №4. 2021. С. 288-293.

4. Горох, О. Кримінальні правопорушення проти порядку обігу психоактивних речовин. 2024. С. 62-66

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВАА ПРОТИДІА ТЕРОРИЗМУ

*Олександра Машаро,
курсантка 410 навчального взводу,
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ*
*Валерія Афанасьєва,
курсантка 410 навчального взводу,
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ*
*Науковий керівник: Віктор Віталійович Ярош,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Тероризм, як форма організованої злочинної діяльності, є серйозною загрозою національній безпеці України. З початком військової агресії росії проти України, терористична діяльність набула нових масштабів, включаючи теракти на території, контрольованій українською владою. Одним із прикладів є вибух у відділенні поліції в місті Біляївка Одеської області, що стався 23 березня 2025 року.

Згідно зі статтею 258 Кримінального кодексу України, терористичний акт визначається як злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, що створюють небезпеку для життя чи здоров'я людей, з метою досягнення політичних, релігійних чи інших цілей. За вчинення терористичного акту передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої. Якщо такі дії призвели до загибелі людини, покарання може становити від десяти до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі [1].

23 березня 2025 року в місті Біляївка Одеської області стався вибух у приміщенні місцевого відділення поліції. За попередньою інформацією, жінка принесла пакет з вибуховим пристроєм до відділення поліції,

після чого стався вибух, внаслідок якого вона загинула, а троє поліцейських отримали поранення [2].

Події, що сталися у Миколаєві 14 лютого 2025 року, демонструють практичне застосування процесуальних норм у сфері боротьби з терористичними загрозами. Завдяки своєчасним слідчим діям і контррозвідувальним заходам було викрито та затримано групу неповнолітніх, які під керівництвом російських спецслужб виготовили та передали саморобний вибуховий пристрій, що призвів до загибелі людей.

Правова кваліфікація їхніх дій була здійснена за ст. 258 Кримінального кодексу України, що свідчить про реалізацію механізмів кримінального переслідування терористичних злочинів [5].

Прикладом ефективності кримінальної процесуальної протидії стало затримання у Миколаєві 19-річної студентки, яка на замовлення кураторів з рф готувала вибух біля адміністративної будівлі поліції. Досудове розслідування у цьому випадку проводиться за ознаками замаху на терористичний акт (ч. 3 ст. 15, ч. 1 ст. 258 КК України).

Своєчасне втручання слідчих та оперативників дало змогу запобігти трагедії, адже вибухівка була знешкоджена вибухотехніками, а виконавицю затримано «на гарячому». Процесуальне керівництво прокуратури забезпечило дотримання принципів законності та обґрунтованості під час повідомлення про підозру та обрання запобіжного заходу [6].

Ще одним прикладом є затримання двох агентів фсб, які готували подвійний теракт у Миколаєві з метою завдати масових жертв серед цивільних та військових. Їхні дії кваліфіковані як замах на терористичний акт (ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 258 КК України) та державна зрада (ст. 111 КК України).

Важливим аспектом у таких справах є застосування комплексного процесуального підходу – від фіксації доказів і обшуків до затримання та обрання запобіжних заходів. Це засвідчує, що кримінальна процесуальна протидія тероризму в умовах воєнного стану спрямована не лише на виявлення та покарання винних, а й на своєчасне попередження масштабних злочинів, що становлять загрозу національній безпеці України.

Служба безпеки України повідомила, що жінка була завербована федеральною службою безпеки російської федерації через соціальні мережі. Після виконання «перевірочного» завдання, вона була дистанційно ліквідована під час вибуху. Основою нормативно-правової бази боротьби з тероризмом в Україні є Закон України «Про боротьбу з тероризмом», прийнятий у 2003 році. Цей закон визначає правові та організаційні основи боротьби з терористичною діяльністю, повноваження та обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їх діяльності, гарантії правового та соціального захисту громадян у зв'язку з участю в боротьбі з тероризмом [3].

Однією з проблем є недостатній контроль за обігом вибухових речовин і компонентів для виготовлення саморобних вибухових пристроїв. Затриманий агент та його «майстерня» в житловій квартирі демонструють уразливість існуючих превентивних механізмів. Крім того, випадки використання цивільних осіб у терористичних схемах підкреслюють необхідність удосконалення системи соціальної та інформаційної безпеки, роз'яснення населення щодо методів вербування та потенційних ризиків участі у злочинах. Інцидент показав прогалини у міжнародному та міжвідомчому співробітництві: ефективна протидія агентурній діяльності іноземних спецслужб потребує більш скоординованої роботи СБУ, Нацполіції, прокуратури та міжнародних партнерів, обміну розвідувальною інформацією та спільного планування превентивних заходів.

Сучасна терористична загроза в Україні вимагає комплексного підходу до кримінально-правової протидії. Необхідне вдосконалення законодавства та процесуальних норм, посилення контролю за обігом вибухових речовин, активізація превентивної роботи та соціально-інформаційних заходів. Крім того, важлива координація міжвідомчих і міжнародних структур для своєчасного виявлення і запобігання терористичним діям, що сприятиме підвищенню безпеки громадян та ефективності правоохоронної системи [4, с. 204].

Дослідження кримінально-правових аспектів протидії тероризму в Україні відкриває широкі перспективи для розвитку як теорії, так і практики права. Актуалізація статті 258 Кримінального кодексу України у зв'язку з останніми терористичними інцидентами, створює потребу у поглибленому аналізі ефективності існуючих санкцій та процесуальних механізмів [1]. Це дозволяє оцінити, наскільки сучасне законодавство відповідає реаліям військової агресії та новим формам вербування і дистанційного керування виконавцями. Перспективним є дослідження інтеграції кримінально-правових норм із превентивними та адміністративними заходами протидії тероризму. Вивчення ефективності превентивного контролю за обігом вибухових речовин, засобів для виготовлення СВП, а також інформаційної роботи серед населення дозволяє виявити прогалини у законодавстві та виробити рекомендації щодо його вдосконалення. Крім того, важливим напрямом є аналіз правових механізмів міжнародного співробітництва у сфері протидії тероризму та координації міжвідомчих дій.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами станом на 2025 р.). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Служба безпеки України. Теракт у Біляївці 23 березня 2025 року, затриманий агент ФСБ URL: <https://ssu.gov.ua/novyny>.

3. У поліції на Одещині влаштували теракт, є жертва: усе, що відомо про вибух 23 березня URL: https://24tv.ua/vibuhi-viddilku-politsiyi-bilyayivtsi-23-bereznya-use-shho-vidomo_n2782531.

4. Янкова Л. Ю. Організаційно-правові засади забезпечення боротьби з тероризмом в умовах воєнного стану в Україні. Оргкомітет круглого столу. 2024. С. 204.

5. У Миколаєві попереджено теракт, який мала вчинити студентка біля адмінбудівлі поліції. URL: <https://www.nikpravda.com.ua/u-mykolaye-ve-poperedzheno-terakt-yakyj-mala-vchynyty-studentka-bilya-adminbudivli-politsiyi/>

6. Готували подвійний вибух: СБУ затримала двох агентів рф і попередила теракт біля ТЦК у Миколаєві. URL: <https://news.pn/uk/criminal/329635>.

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ (СТ. 438 КК): ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

***В.О. Меркулова**, професор кафедри
кримінально-правових дисциплін ОДУВС,
доктор юридичних наук, професор*

Початок російської агресії у 2014 році (вторгнення в Крим та військові дії на сході України), широкомасштабне вторгнення рф в Україну у лютому 2022 р., посилення в подальшому інтенсивності збройної агресії (що спостерігається до сьогодні), - призвели до суттєвих негативних наслідків. За умов довготривалої військової агресії росії проти України, з втягненням у конфлікт все більшої кількості суб'єктів (фізичних та юридичних), як тих, хто має безпосереднє відношення до неї, так і опосередковано, - спостерігається зростання людських, матеріальних та духовних втрат.

За умов довготривалої військової агресії росії проти України значно посилюється актуальність та значення досліджень різних кримінально-правових аспектів підстав відповідальності за вчинення воєнних злочинів. Серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права мають ретельно документуватися, як основа для подальшої роботи правоохоронних та судових органів. Той факт, що серед міжнародних злочинів, передбачених Розділом XX КК, діяння, ознаки якого визначені у ст. 438 КК, становить переважну більшість, посилює значення та актуальність питань, які впливають на розуміння порядку та правильності кваліфікації цього діяння. Проте на тлі існування певних проблем щодо дотримання методики документування, збору та збереження речових доказів, - розслідування воєнних

злочинів для правоохоронців є доволі складний процес ще і з інших причин.

Маємо зважати на чинні проблеми теорії кримінального права та законодавства. Зміст чинної кримінально-правової норми, яка передбачена ст. 438 КК «Воєнні злочини», є результатом інтенсивного реформування кримінального законодавства. Зміни у кримінальне законодавство вносилися двічі (Законом № 4012-IX від 09.10.2024 р. та Законом № 4499 – IX від 17.06.2025 р.) і призвели: до зміни назви (раніше стаття називалася «Порушення законів та звичаїв війни»); до значного збільшення переліку конкретних видів діянь (на тлі загалом бланкетного характеру диспозиції норми), в яких потерпілою особою є дитина; до суттєвої зміни підходів щодо оцінки кваліфікуючої ознаки діяння (замість «вчинення умисного вбивства» передбачено «спричинення загибелі людини»), що суттєво поширює межі підстав для кримінальної відповідальності у разі смерті людини.

Відтепер в чинному кримінальному законодавстві України у ст. 438 КК «Воєнні злочини» визначено ознаки складу особливо тяжких суспільно небезпечних діянь міжнародного характеру. В ч. 1 йдеться про підстави кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, незаконне переміщення або депортація дитини, невинуватна затримка репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій (санкція передбачає позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років). В ч. 2 визначено ознаки кваліфікованого складу. Обтяжуючою обставиною є спричинення загибелі людини (санкція передбачає позбавлення волі від десяти до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі).

На тлі внесених змін, особливого значення набувають проблеми понятійного апарату. Граматичне тлумачення чинної редакції ст. 438 КК доводить тотожність понять «воєнні злочини» та «порушення законів та звичаїв війни», а також те, що ці діяння передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Зміни свідчать на користь того, що законодавець пішов по шляху застосування більш широкої категорії в назві статті - «воєнні злочини», підкресливши той факт, що особливу небезпеку несуть в собі не лише ті конкретні діяння, перелік яких надається безпосередньо в нормі, але і інші, які уособлюють у собі чи-

сленні порушення норм міжнародного гуманітарного права. До того ж, в такій редакції назва статті відповідає назві ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Проте діяння, які розглядаються як порушення законів та звичаїв війни, є змістом кримінально-протиправної поведінки та підставою кримінальної відповідальності, про які йдеться в інших кримінально-правових нормах, як Розділу XX, так і Розділу XIX Особливої частини КК. Тож важливість розуміння (тлумачення) понять та категорій, які використовуються в даній нормі, або ж опосередковано стосуються їх значно посилюються. Відсутність єдиного розуміння змісту та сутності ознак діянь, які мають розглядатися як воєнні злочини, а відповідно і тих понять та категорій, які стосуються усіх ознак складу цього виду злочину суттєво впливає на правозастосовну практику. Науковцям слід визначитися із понятійним апаратом. І насамперед із поняттям «військові злочини», основними контекстуальними ознаками, які дозволять здійснювати розмежування цих діянь із іншими міжнародними злочинами, із військовими кримінальними правопорушеннями. Ця проблема взаємопов'язана із питаннями уточнення змісту основного безпосереднього об'єкту діяння, передбаченого ст. 438 КК, доцільністю виокремлення видового об'єкту усіх воєнних злочинів та кодифікацією їх в окремому Розділі.

Відповідно новели кримінального законодавства посилили актуальність дослідження проблем підстав кримінальної відповідальності, а отже визначення змісту та сутності кожного елементу як основного, так і кваліфікованого складу даного злочину; змісту та сутності об'єктивних та суб'єктивних ознак розглядуваного діяння.

До сьогодні відсутній єдиний правовий документ, який би містив чіткий перелік та ознаки всіх воєнних злочинів. Проте перелік «серйозних порушень» міжнародного гуманітарного права у міжнародних та неміжнародних збройних конфліктах міститься у ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду у розділі «Воєнні злочини». Аналіз та узагальнення тенденцій реформування кримінального законодавства в частині доцільного визначення обов'язкових ознак об'єктивної сторони, а отже доцільного переліку видів кримінально-протиправної поведінки безпосередньо в змісті диспозиції основного складу злочину, передбаченого ст. 438 КК, - свідчить про існування певних проблем, які заслуговують на наукове обговорення. А саме щодо обґрунтування доцільності (не доцільності) визначення законодавцем безпосередньо в кримінально-правовій нормі вичерпного переліку порушень норм міжнародного та міжнародного гуманітарного права, які розглядаються як воєнні злочини та тягнуть за собою кримінальну відповідальність. Так в ст. 11.4.5. Проекту ККУ (Проект Кримінального кодексу. Контрольний текст Проекту ККУ станом на 10.01.2024 р.) у якості серйозних порушень

норм міжнародного гуманітарного права визначені двадцять вісім видів кримінально-протиправної поведінки, які позначені у відповідних 28 пунктах. А отже постоїть питання щодо ступеню співвідповідності в диспозиції норми елементів бланкетного та описового характеру.

Насамкінець, останні зміни внесені в зміст статті 438 КК, доводять той факт, що перспективним напрямком реформування кримінального законодавства в розглядуваній сфері має бути посилення уваги законодавця до формування кваліфікуючих ознак, які мають відтворювати особливі властивості та особливе значення для суспільства (громадськості) окремих об'єктів та предметів посягання; доводити важливість реалізації охоронної функції держави по відношенню до найбільш уразливих категорій потерпілих (жертв воєнних злочинів). Насамперед це має стосуватися дітей. Диференціація кримінальної відповідальності за вчинення воєнних злочинів, залежно від виду предмета посягання, соціально-психологічних властивостей жертв злочинів, а отже посилення відповідальності за такі види посягання відповідатиме міжнародно-правовим стандартам та сприятиме дієвості профілактичної функції відповідного закону.

Література:

1. Воєнні злочини згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду та їх джерела в міжнародному гуманітарному праві: порівняльна таблиці / Консультативна служба з питань міжнародного гуманітарного права. 2012. 25 с. ICRC International Committee of the Red Cross <https://blogs.icrc.org> 2023 (Дата звернення – 29.09.25 р.)

2. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доп. станом на 1 вересня 2025 р.: джерело документа: <https://zakon.rada.gov.ua>). К: Паливода А.В., 2025. 324 с., С. 295.

3. Проект Кримінального кодексу. Контрольний текст Проекту ККУ станом на 10.01.2024 р. <https://newcriminalcode.org.ua> 2024/01/11 (Дата звернення - 29.09.25 р.)

4. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

КРИМІНОЛОГІЧНА ОБСТАНОВКА В УКРАЇНІ У СФЕРІ УМИСНИХ ВБИВСТВ

М.О. Меснянкіна,

*викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Право на життя є однією з найвищих соціальних цінностей і визначає основу функціонування будь-якого правового суспільства. У Конституції України (ст. 27) закріплено фундаментальне природне право кожної людини – право на життя, яке є невід’ємним і не може бути свавільно обмежене чи порушене. Держава не лише визнає це право, але й покладає на себе обов’язок забезпечувати його ефективний захист. Водночас кожна особа наділена можливістю самостійно обороняти своє життя та здоров’я, а також життя й здоров’я інших людей від протиправних посягань [1]. З огляду на соціальну значущість цього права, особлива увага приділяється аналізу умисних вбивств як одного з найбільш тяжких порушень права на життя. Сучасні кримінологічні дослідження дозволяють оцінити масштаби та тенденції цього виду злочинності, визначити ефективність системи протидії та розробити превентивні заходи, спрямовані на збереження життя та здоров’я громадян.

Аналіз статистичних даних свідчить, що рівень кримінальних правопорушень проти життя і здоров’я в Україні залишається надзвичайно високим та демонструє тривожну динаміку зростання. Так, у 2020 році зафіксовано 37 328 випадків таких кримінальних правопорушень [2], у 2021 році їх кількість зменшилася до 33 657, що могло свідчити про певні позитивні ефекти профілактичної діяльності правоохоронних органів або тимчасове коливання криміногенної ситуації [3]. Проте вже у 2022 році відбулося суттєве збільшення показника до 43 199 випадків [4], а у 2023 році – до 63 766 [5], що свідчить про значне посилення насильницької злочинності та загострення соціальної напруги. У 2024 році кількість кримінальних правопорушень проти життя і здоров’я досягла рекордного рівня – 80 054 випадки [6]. Такий стрімкий ріст злочинності проти життя та здоров’я вказує на низку системних проблем, що потребують комплексного підходу у сфері кримінальної політики.

За даними за 2022 рік та початок 2023 року, рівень смертності від кримінальних злочинів перевищив 30 випадків на 100 тис. населення, що вивело Україну на рівень країн із традиційно високим рівнем насильницької злочинності, таких як держави Латинської Америки

та Карибського басейну. Подібна ситуація відзначалася в Україні вперше після 2014 року, підкреслюючи масштабний вплив воєнних дій на зростання тяжких кримінальних правопорушень [7, с. 1].

Рівень умисних вбивств, що вчиняються на території України, демонструє суттєві коливання протягом останніх років, що відображає як соціально-кримінологічні процеси, так і вплив зовнішніх факторів на рівень насильницької злочинності. Так, у 2020 році було зафіксовано 3809 умисних вбивств, при цьому правоохоронні органи повідомили про підозру 1242 особам, причетним до цих злочинів. Наступного, 2021 року, спостерігалось незначне зниження кількості вбивств до 3230, тоді як кількість підозрюваних залишалася майже незмінною – 1238 осіб. У 2022 році відбулася різка зміна тенденцій: зафіксовано 22083 випадки умисних вбивств, проте кількість осіб, яким було повідомлено про підозру, не збільшилася пропорційно та становила лише 1175. Ця диспропорція може свідчити про значне навантаження на правоохоронні органи, складнощі в зборі доказів або про специфіку окремих кримінальних ситуацій, що ускладнює притягнення винних до відповідальності. Ситуація продовжила погіршуватися у 2023 році, коли кількість зафіксованих умисних вбивств зросла до 36667, при цьому повідомлено про підозру лише 1044 особам. Найбільший стрибок спостерігався у 2024 році: зафіксовано 52197 умисних вбивств, що є рекордним показником за весь аналізований період. Водночас кількість підозрюваних не лише не зросла пропорційно, але й дещо зменшилася до 1019 осіб [2;3;4;5;6].

Такий розрив між кількістю вчинених кримінальних правопорушень та кількістю підозрюваних може свідчити про системні проблеми у сфері кримінального переслідування, переважаність слідчих органів, а також складність документування та розслідування злочинів в умовах кризових або надзвичайних обставин [8, с. 47].

Умисні вбивства, як один із ключових індикаторів криміногенної ситуації, свідчать не лише про загальний рівень насильницької злочинності, а й про територіальні особливості її прояву. Так, аналіз даних демонструє значну географічну нерівномірність у розподілі цих тяжких кримінальних правопорушень. Найбільша кількість умисних вбивств була зафіксована у Харківській області – 6 211 випадків, що може свідчити про підвищену соціальну напругу, міграційні процеси, а також про наявність окремих кримінальних осередків у регіоні. Високі показники також спостерігалися у Запорізькій ті – 4 033 випадки, та у Сумській – 1 384 випадки, що підтверджує тенденцію зосередження насильницьких злочинів у більш урбанізованих та економічно активних регіонах. Натомість найменший рівень умисних вбивств зафіксовано у Івано-Франківській області –

67, Хмельницькій області – 68 випадків, Волинській області – 69 [9]. Такі показники свідчать про відносно стабільну криміногенну ситуацію у західних регіонах країни та можуть бути обумовлені нижчим рівнем соціальної напруги, більш ефективною превентивною діяльністю місцевих правоохоронних органів або специфікою демографічної структури населення. Така чітка територіальна диференціація підкреслює необхідність застосування регіонального підходу при розробці кримінальної політики та превентивних заходів. Комплексний аналіз територіальних показників умисних вбивств дозволяє не лише визначити «гарячі точки» злочинності, а й спланувати цільові заходи, спрямовані на зниження кількості тяжких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я громадян [10, с. 358].

Дослідження А.М. Бабенка та О.В. Кириченко підкреслюють чітку урбанізаційну специфіку насильницьких злочинів, зокрема умисних вбивств. Автори зазначають, що майже всі такі кримінальні правопорушення фіксуються у містах та селищах міського типу, тоді як у сільській місцевості їх поширення є незначним або майже відсутнє. Така концентрація злочинів у міських агломераціях може бути обумовлена низкою факторів, серед яких висока щільність населення, складні соціально-економічні умови, зростання рівня соціальної напруги, а також більша анонімність міського середовища, що полегшує вчинення та приховування насильницьких дій [10, с. 358;11;12;13;14;15].

Як зазначав Р.О. Кушніренко, що стрімке збільшення кількості умисних посягань на життя людини в Україні є насамперед наслідком російської військової агресії. Військові дії виступають потужним криміногенним фактором, який не лише безпосередньо підвищує рівень насильства, а й має відкладений ефект, детермінуючи умисні посягання на життя протягом багатьох років після завершення активної фази конфлікту. Однією з ключових причин зростання умисних вбивств є значна частка населення з травмованою психікою, а також особи, що перебувають у стані соціальної та економічної вразливості. Нестабільні життєві умови, загроза виживанню та відсутність доступу до необхідної психологічної та соціальної підтримки створюють передумови для зростання насильницьких дій. Відповідно, вже сьогодні критично важливо формувати державні механізми комплексної допомоги постраждалим, що дозволять ефективно усувати соціально-психологічні та економічні проблеми, які у майбутньому можуть трансформуватися в злочини проти життя [7, с. 7].

Таким чином, проблема умисних вбивств в Україні виступає важливим індикатором криміногенної ситуації та вимагає комплексного

підходу до запобігання цьому виду тяжких кримінальних правопорушень. Ефективна протидія передбачає поєднання превентивних, соціально-правових та психологічних заходів: підвищення результативності роботи правоохоронних органів, розвиток систем раннього виявлення випадків сімейного та побутового насильства, забезпечення громадян доступом до соціальної та психологічної підтримки. Крім того, необхідна регіональна диференціація заходів, оптимізація ресурсів у «гарячих точках» та зміцнення правосвідомості населення через профілактичні програми, спрямовані на зниження рівня агресії та насильства. У сукупності ці дії можуть значно зменшити ризик вчинення умисних вбивств та підвищити безпеку громадян.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vr> (дата звернення: 24.09.2025).
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 25.09.2025).
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 25.09.2025).
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 25.09.2025).
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 26.09.2025).
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-серпень 2024 року. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 26.09.2025).
7. Кушніренко Р. О. Кримінологічна характеристика та запобігання умисним посяганням на життя людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; ДДУВС. Дніпро, 2023. 22 с.
8. Гурстєва Ю. О. Кримінологічна характеристика умисних вбивств із корисливих мотивів та запобігання їм : дис. ... канд. юрид. наук (доктора філософії) за спец. 12.00.08 (081 – Право). Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Харків, 2019. 226 с.
9. Єдині звіти про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2024 року по регіонах України (24 області). Офіційні веб-

сайти обласних прокуратур України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 21.09.2025).

10. Кримінологічна характеристика умисних вбивств, вчинених організованими групами та злочинними організаціями / В.М. Бабенко, О.В. Кириченко. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. № 1. 2013. С. 355-361.

11. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.

12. Бабенко А.М. Аналіз та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються озброєними молодіжними організованими угрупованнями. Південноукраїнський правничий часопис. № 1-2. 2022. С.54-59.

13. Бабенко А.М. Запобігання організованим, озброєним та терористичній злочинності як складова безпеки в умовах Євроінтеграції. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 4. Ч. 1. С.54-58.

14. Бабенко А.М. Сучасний стан та тенденції наркозлочинності, вбивств та самогубств у містах і сільських районах України: кримінологічний вимір та запобігання. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал. Спеціальний випуск №1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». 2018. С.16-26.

15. Бабенко А.М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. Південноукраїнський правничий часопис. № 1. 2021 С. 14-22.

СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

*Вікторія Сергіївна Щирська,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів
досудового слідства
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса*

*Антон Олегович Мунтян,
курсант 4 курсу, факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Корупційна злочинність є одним із ключових викликів для сучасної України, особливо в контексті воєнного стану та післявоєнної відбудови. Як соціально небезпечне явище, корупція не лише підриває економічний розвиток, але й ероджує довіру до державних інституцій, сприяє соціальній нерівності та деморалізації суспільства. Тема "Соціальні детермінанти корупційної злочинності в Україні" є актуальною, оскільки дозволяє комплексно проаналізувати фактори, що обумовлюють поширення корупції як криміногенного феномена.

Мета дослідження – виявити та класифікувати соціальні детермінанти корупційної злочинності в Україні на основі сучасних даних (2023–2025 рр.), з акцентом на їх кримінологічне значення. Завдання включають: аналіз теоретичних підходів, емпіричне вивчення факторів, оцінку статистичного масиву та формулювання рекомендацій.

Методологічна основа – кримінологічні теорії детермінації (за Ф. Раттлером та сучасними українськими авторами), соціологічні опитування НАЗК та статистичні дані. Джерельна база – українські публікації 2023–2025 рр., включаючи наукові статті, звіти та дисертаційні дослідження.

Актуальність теми підкреслюється зростанням сприйняття корупції як серйозної проблеми: у 2024 р. 79,4% українців вважають її дуже серйозною, що на 7,8% більше, ніж у 2023 р. [2]. Це свідчить про необхідність глибокого аналізу соціальних причин для ефективної протидії.

Корупційна злочинність – це сукупність кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням владою чи службовим становищем для отримання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України). Детермінанти – це причини та умови, що обумовлюють її виникнення, поділяються на об'єктивні (соціально-економічні) та суб'єктивні (психологічні).

У кримінології корупцію розглядають як соціальне явище, зумовлене системними протиріччями суспільства. За класифікацією, детерміна-

нти включають криміногенні фактори: правові, економічні, організаційні та соціальні [4]. Соціальні детермінанти – це моральний занепад, деморалізація та пасивність громадян, що створюють "клімат корупції".

Соціальні детермінанти формуються в процесі соціалізації та взаємодії з мікро- та макросередовищем. Ключові групи:

- Соціально-економічні: Зубожіння, тінізація економіки, поляризація доходів.
- Соціально-психологічні: Розподіл обов'язків, провина, страх покарання, розчарування [1].
- Культурні: Терпимість суспільства до корупції як норми.

У теоретичному плані, за М.В. Кікалішвілі, корупція виникає, коли правові норми та неформальні соціальні правила уможливають неетичну поведінку: "Корупція виникає, коли правові норми, системи регулювання і контролю та неформальні соціальні правила уможливають корупційну поведінку або нехтують нею" [1]. Це підкреслює роль соціальної терпимості.

Група детермінант	Приклади	Криміногенний вплив
Соціально-економічні	Тінізація, безробіття	Знижує мотивацію до легальної діяльності
Психологічні	Страх покарання, жадібність	Сприяє раціоналізації корупції
Культурні	Терпимість до хабарів	Формує "норму" корупції

Соціально-економічні фактори є домінуючими в Україні через кризу та війну. Економічна нестабільність (інфляція, безробіття) призводить до деформації відносин, де корупція стає "швидким" способом виживання. Частка тіньової економіки – 30–50% ВВП, що зменшує бюджетні надходження та спонукає до хабарів [7].

Низька зарплата держслужбовців (нижче приватного сектору) сприяє зубожінню та корупційним схемам. Приклад: у 2024 р. корупція в будівництві та земельних відносинах сягає 44,1% серед тих, хто контактував [2]. Політична нестабільність посилює тінізацію, де легальна діяльність менш прибуткова за злочинну [4].

Політичні фактори включають нестабільність влади та перерозподіл власності. Приватизація супроводжується маніпуляціями, де олігархи лобіюють інтереси через корупцію. Правові прогалини (суперечливість норм) змушують бізнес шукати "захист" у чиновників [7].

Зовнішні причини: недосконалість антикорупційного законодавства та корумпована судова система [6]. Приклад: "правило 'якщо хочеш бути на посаді – ділись з керівником'" формує схеми [6].

Соціально-культурні: розпад моральних цінностей у перехідний період, плюралізм без єдиних орієнтирів [7]. Суспільна терпимість: хабарі сприймаються як "подяка", включена в бюджети проєктів [6].

Моральні: деморалізація, подвійні стандарти, де корупція – норма [4]. Психологічні: влада знижує самоконтроль, сприяє раціоналізації ("особиста вигода") [1]. Приклад: розчарування та бажання успіху мотивують до корупції серед службовців.

За даними НАЗК 2024 р., 18,7% населення мала досвід корупції (стабільно з 2023 р.). Найвищі показники: будівництво (44,1%), медицина (28,6%), правоохоронці (28,5%) [2]. Для бізнесу – 23,2%, з піком у митниці (35,1%).

Сектор	% досвіду корупції (населення, 2024)	% досвіду (бізнес, 2024)
Митниця	-	35,1%
Будівництво	44,1%	27,9%
Медицина	28,6%	-
Правоохоронці	28,5%	28,5%

Зростання сприйняття: 69,1% українців бачать збільшення корупції за останній рік (+7,9%) [2].

91,4% вважають корупцію поширеною (індекс 4,52/5) [2]. Найкорумпованіші: суди (4,49), митниця (4,40). Ініціатори – чиновники (46–87,9% випадків) [2]. Знання механізмів повідомлення зросло: 32,9% достатньо обізнані (+4,5%) [2].

Соціальні детермінанти корупції в Україні – комплексні, з домінуванням економічних (тінізація) та психологічних (терпимість) факторів. Зростання сприйняття корупції у 2024 р. свідчить про системну кризу.

Рекомендації:

1. Посилення соціалізації: освітні програми проти корупції в школах та сім'ях.
2. Економічні реформи: підвищення зарплат службовцям, де-тінізація.
3. Психологічні заходи: тренінги з етики для чиновників.
4. Моніторинг: регулярні опитування НАЗК для коригування політики.

Запобігання вимагає комплексного підходу, інтегрального з антикорупційною стратегією 2021–2025 рр.

Література:

1. Кікалішвілі М.В. Соціально-психологічні фактори корупції // Актуальні проблеми психології. – 2023. – Т. 56. – С. 325–328. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/56.pdf>
2. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність : аналітич. звіт / НАЗК ; Info Sapiens. – Київ : НАЗК, 2025. – 150 с. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/uploads/osr-83/sources/380-111340470-67a239fc55bdd.pdf>
3. Актуальні проблеми протидії злочинності і корупції : матер. конф. / Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2024. – 200 с. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2024/01/%25D0%259A%25D0%25BE%25D0%25BD%25D1%2584_22.12.2023.pdf
4. Причини та умови корупційної злочинності в Україні : навч. посіб. / НАВС. – Київ, 2025. – 50 с. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/prevention_of_corruption/info/media/presentation/3.pdf
5. Детермінація корупції у сфері оборонних закупівель в Україні / Нов. ukr. право. – 2025. – № 1. – С. 45–60. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/694>
6. Внутрішні та зовнішні причини виникнення корупції / ПДУ. – Запоріжжя, 2024. – Вип. 4. – С. 27–35. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2024/27.pdf
7. Причини поширеності корупції в Україні / Держстат. – Одеса, 2024. URL: https://od.ukrstat.gov.ua/ZPK/pru_korup.htm
8. Соціально-психологічні фактори корупції / УжНУ. – Ужгород, 2025. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/f2a51b1b-a099-4501-9a8d-62aba1810816>
9. Корупція: загрози та наслідки для соціуму / Екон. та susp. – 2024. – № 2. – С. 1–10. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2360/2281/>
10. Аналіз проблеми запобігання та протидії корупції у соціальній сфері / Актуал. проб. психол. – 2025. – № 79. – С. 1–15. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/79.pdf>

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

*Любов Станіславівна Наркузієва,
курсант 311 курсу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Науковий керівник: Ганна Миколаївна Собко,
професор кафедри кримінального права та кримінології*

Проблематика домашнього насильства давно перестала бути внутрішньою справою окремих родин і набрала глобального масштабу. Лише у ХХІ столітті суспільство набуло готовності відкрито визнавати існування цієї соціальної патології. Тривалий час домінував соціальний стереотип, згідно з яким втручання держави чи громадськості у сферу сімейних відносин вважалося недоречним. Це, своєю чергою, сприяло замовчуванню актів насильства, які здійснювались у межах родини.

Значну практичну й теоретичну цінність становить аналіз досвіду інших держав у сфері реагування на домашнє насильство, зокрема у контексті застосування обмежувальних заходів. Дослідження таких механізмів у зарубіжних юрисдикціях може допомогти у формуванні ефективної національної системи протидії домашньому насильству.

Показовим у цьому плані є підхід Португалії. На відміну від України, де згідно зі ст. 26 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» обмежувальний припис може діяти від одного до шести місяців [1], у Португалії передбачено можливість застосування таких заходів строком до двох років. Це стосується, передусім, заборони на контакт з постраждалою особою та зобов'язання залишити спільне місце проживання. Крім того, з 2006 року в країні запроваджено додатковий контроль над правопорушниками через носіння електронного браслета у випадку виселення кривдника з житла [2, с. 49].

У Швеції законодавчого акта, який би прямо регламентував протидію домашньому насильству, не існує. Проте функції щодо захисту постраждалих виконують прокурори, які активно застосовують положення Акту про заборонний ордер 1988 року. Цей ордер забороняє контакт або наближення до жінки, яка звернулася за захистом, якщо встановлено ризик утисків або інших протиправних дій. За порушення вимог захисного ордера передбачено покарання у вигляді штрафу або до одного року позбавлення волі [2, с.50]. Із 2011 року у

шведському кримінальному законодавстві передбачено кілька форм захисних приписів, у тому числі зобов'язання не проживати з жінкою, яка постраждала, однак ці заходи мають загальний характер і не обмежуються виключно випадками домашнього насильства.

У Великій Британії правове регулювання обмежувальних заходів аналогічне за змістом українському. Основним інструментом є так званий «non-molestation order», що передбачений положеннями Закону про сімейне право 1996 року (Family Law Act). Такий ордер видається судом і передбачає заборону кривднику проживати разом із постраждалою особою [3, с.36]. Примітно, що звернутися до суду за таким обмежувальним ордером може не лише потерпіла особа, а й будь-яка інша особа, яка отримала про це достовірну інформацію, що надає додаткові можливості для захисту постраждалих. Ще однією особливістю британської моделі є те, що сам ордер має характер преюдиційності та може бути використаний як доказ у подальших судових процесах, зокрема у справах щодо опіки над дітьми під час розірвання шлюбу [3, с.36].

У Королівстві Іспанія правове регулювання обмежувальних заходів дещо подібне до українського, проте їх практичне застосування має низку важливих відмінностей. Зокрема, на відміну від положень ст. 91-1 КК України, іспанське кримінальне законодавство дозволяє застосовувати обмежувальні заходи не лише у випадках звільнення особи від покарання чи його відбудовання, але й у ситуаціях, коли особа визнається такою, що не підлягає кримінальній відповідальності. Це може бути пов'язано з: 1) наявністю психічного розладу, що унеможливує усвідомлення протиправності дій або здатність керувати ними; 2) перебуванням у стані абстиненції внаслідок наркотичної залежності, що порушує здатність до адекватного усвідомлення та контролю; 3) вродженими або набутими з дитинства психічними порушеннями, які виключають спроможність адекватно сприймати дійсність [3, с. 41].

У Республіці Австрія обмежувальні заходи визначаються положеннями не лише Кримінального кодексу, а й спеціального нормативного акта – Закону про захист від домашнього насильства 2004 року. Згідно з цим законом, правопорушнику забороняється навіть за згоди постраждалої особи повертатись до місця спільного проживання. За порушення цієї вимоги передбачено адміністративну відповідальність як для кривдника, так і для постраждалої особи [4, с. 113].

Таким чином, у законодавствах європейських держав знайшли відображення різноманітні форми обмежувальних заходів, які мають багато спільного з українськими підходами. Більшість цих країн та-

кож надали судам можливість не лише доповнювати призначене покарання іншими заходами кримінально-правового характеру, а й використовувати обмежувальні заходи як самостійний правовий інструмент реагування на факти домашнього насильства, що свідчить про загальноєвропейську тенденцію гуманізації правосуддя при збереженні високого рівня захисту потерпілих.

У законодавстві зарубіжних країн передбачені різні види кримінально-правових заходів, що мають обмежувальний характер і застосовуються до осіб, винних у вчиненні діянь, пов'язаних з домашнім насильством. Впровадження в українське кримінальне законодавство статті 91-1 стало результатом імплементації положень Стамбульської конвенції – Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Забезпечення належного стримувального впливу у сфері протидії домашньому насильству можливе лише за умови ефективного функціонування альтернативних (інших) заходів кримінально-правового впливу, які застосовуються або поряд із основним покаранням, або замість нього. Сучасні правові системи визнають, що лише такий підхід є дієвим у забезпеченні фундаментального права особи на свободу від насильства. У зв'язку з цим інкорпорація інституту обмежувальних заходів безпосередньо до структури Кримінального кодексу України є цілком обґрунтованим і закономірним кроком, що відповідає міжнародним зобов'язанням держави.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 06.04.2025).
2. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброда Д. Г., Басиста І. В. та інші. Київ, 2012. 246 с.
3. Ященко А. М. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство: порівняльний аналіз кримінального законодавства України й окремих європейських країн. Вісник кримінологічної асоціації України. 2018. № 2(19). С. 35-45.
4. Легенька М. М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сім'ї та можливості його використання в Україні. Право і безпека. 2017. № 4 (67). С. 111-116.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ КОНТРАБАНДИ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

*А.О. Огородник, М.О. Нестеренко,
курсанти 4 курсу, ФПФОДР НПУ*

*Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,
професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР
НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент*

Контрабанда є одним із найбільш небезпечних виявів транснаціональної злочинності, що створює реальні загрози економічній безпеці держави, порушує митні правила та сприяє незаконному обігу заборонених предметів. В умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану та активізації зовнішніх небезпек, питання кримінально-правової протидії окремим різновидам контрабанди — таким як переміщення зброї, наркотичних засобів, культурних цінностей, військової техніки — набуває особливої актуальності. Часті законодавчі зміни у сфері кримінальної відповідальності за контрабанду свідчать про потребу глибокого аналізу правових норм, виявлення прогалин і суперечностей у кваліфікації цих діянь.

У побутовій мові слово «контрабанда» вживається в різних сенсах: як дія, що суперечить закону (коли акцент робиться на незаконне перевезення товарів), як товари, таємно доставлені з іншої держави (коли мова йде про предмет злочину), як негативне соціальне явище (коли причини виникнення і поширення контрабанди, тенденції розвитку). Слово «контрабанда» походить від латинського слова *contra* – проти, *bando* – урядовий указ, і найчастіше позначається як незаконне перевезення товарів (або інших предметів) через державний кордон. У деяких іноземних державах під контрабандою розуміється незаконне перевезення товарів або інших предметів не через державний кордон, а через митний кордон. [7, с.25].

Сучасні злочинці активно використовують новітні технології: шифрування даних, безготівкові розрахунки, планування маршрутів через цифрові платформи. Корупційні схеми: підкуп митників, прикордонників або посадових осіб. Фіктивні компанії: створення підприємств, які офіційно займаються легальною діяльністю, але фактично використовуються для контрабанди.

У попередній редакції Кримінального кодексу України існували статті, пов'язані із контрабандою (201, 201-1), проте вони охоплювали

лише контрабанду специфічних предметів, зокрема, культурних цінностей, радіоактивних матеріалів, зброї, боєприпасів, лісоматеріалів тощо.

Водночас Закон України "Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів" №3513-X від 09.12.2023 передбачає, що зазначені вище статті щодо контрабанди вказаних специфічних предметів повернуто до Кримінального кодексу України у дещо модифікованому вигляді та додано дві нові статті - 201-3 "Контрабанда товарів" та 201-4 "Контрабанда підакцизних товарів", завдяки яким перелік предметів, що можуть вважатися контрабандою, значно розширено та фактично до нього внесені всі можливі речі [5].

Види контрабанди за предметом, передбачені КК України: контрабанда культурних цінностей та зброї, лісоматеріалів та цінних порід дерев, контрабанда товарів, підакцизних товарів, контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів [1].

Контрабанда культурних цінностей та зброї передбачає незаконне переміщення через митний кордон України предметів, що мають історичну, художню або культурну цінність, а також вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи інших засобів ураження. контрабанда зброї та боєприпасів є серйозною загрозою для національної безпеки та глобальної стабільності.

Одним з найбільш ефективних методів протидії контрабанді зброї та боєприпасів - це встановлення жорстких правових стимулів, які допоможуть запобігти торгівлі цими небезпечними товарами. Національні законодавства повинні забезпечити належні процедури, контроль та відповідальність за порушення закону. Встановлення жорстких покарань та інших санкцій може допомогти знизити кількість випадків контрабанди зброї та боєприпасів [8, с.138].

Контрабанда лісоматеріалів і цінних порід дерев стосується незаконного вивезення з України необробленої деревини, кругляка та інших лісових ресурсів, особливо якщо вони належать до рідкісних або цінних порід дерев.

На сьогодні контрабанда деревини становить як економічну й фінансову небезпеку (недоотримання державою надходжень до бюджету), так і призводить до значних екологічних проблем через незаконну вирубку лісу.

Контрабанда товарів полягає у переміщенні будь-яких товарів через державний кордон України з приховуванням від митного контролю, поданням недостовірних документів або без проходження митного оформлення.

Контрабанда підакцизних товарів охоплює незаконне перевезення через кордон товарів, що підлягають оподаткуванню акцизним податком, зокрема алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального та ін-

ших аналогічних товарів. Контрабанда підакцизних товарів є негативним економічним явищем, яке здійснює свій вплив опосередковано на економічну ситуації в країні, зокрема відсутність фінансування державного бюджету у зв'язку з незаконним трафіком товарів через митний кордон України.[5].

Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, а також фальсифікованих лікарських засобів передбачає незаконне переміщення речовин, що становлять серйозну загрозу життю та здоров'ю людей, мають обмежений або заборонений обіг та використовуються з метою незаконного обігу або лікування без відповідного контролю.

Сьогодні ситуація з контрабандою наркотичних засобів в Україні залишається досить складною, оскільки на неї впливає досить велика кількість факторів, серед них – насамперед війна в Україні, по друге врегулювання на законодавчому рівні задля забезпечення якнайшвидшого підвищення ефективності боротьби з контрабандою та запобігання негативному впливу на зовнішню та внутрішню економічну ситуацію в Україні [4, с. 337].

9 грудня 2023 року був ухвалений Закон України № 3513-IX, котрим відновлено кримінальну відповідальність за контрабанду товарів. Цим законом Кримінальний кодекс доповнено новою статтею 201-4, котра передбачає відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від нього. Головне покарання — штраф чи позбавлення волі до 5 років, а за обтяжливих обставин (повторність, змова, службове становище, значні розміри) — до 11 років із конфіскацією майна [2].

Зміни до КПК України визначають підслідність цих злочинів за Бюро економічної безпеки.

Ці нововведення спрямовані на підвищення ефективності протидії тіньовій економіці та адаптацію законодавства до європейських стандартів. Разом з тим виникають практичні труднощі щодо визначення розміру контрабанди, кваліфікації окремих діянь і потреби в узагальненні судової практики.

Закон № 3513-IX є важливим кроком у криміналізації економічної злочинності, проте його реалізація вимагає чіткого нормативного тлумачення та ефективного правозастосування.

Причини контрабанди різноманітні. На зростання контрабанди сильно впливають важке економічне становище держави, низький рівень життя населення, несумісність ринку праці, зміна цін, зростання інфляції, значне зниження цін на товари в деяких третіх країнах, недостатнє технічне забезпечення митниці. Негативні наслідки контрабанди позначаються не тільки

на державному бюджеті, а й на втраті точної інформації про доходи населення, зайнятості та потоках товарів, цінах [6, с. 545].

З наведених вище тез можна сформулювати висновки, що контрабанда, особливо в формах незаконного перевезення товарів, довгий час була одним із найбільш поширених і водночас недостатньо криміналізованих правопорушень в Україні. Ухвалення Закону України № 3513-IX від 09.12.2023 стало значним кроком у напрямі посилення кримінально-правової протидії цьому явищу. Відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду, введення чітких кваліфікуючих ознак, а також визначення підслідності за БЕБ дозволяє підвищити ефективність боротьби з економічною злочинністю та забезпечити належний рівень митної безпеки.

Для ефективної протидії контрабанді необхідний комплексний підхід, що включає технічні, правові, організаційні та міжнародні заходи:

- посилення митного контролю, а саме оснащення пунктів пропуску сучасними технологіями (сканери, детектори), застосування ризикоорієнтованого підходу для ідентифікації підозрілих транспортних засобів і товарів;

- підвищення відповідальності за контрабанду, вдосконалення законодавства щодо кримінальної відповідальності, введення суворіших санкцій за повторні правопорушення;

- навчання громадян розпізнаванню контрабандних схем, розробка кампаній проти підтримки незаконної діяльності; – спільні операції з прикордонними службами сусідніх країн, обмін інформацією через Інтерпол та Європол [3, с. 294].

Надалі доцільно продовжити наукове та практичне опрацювання питань правозастосування нових норм з урахуванням європейських стандартів та міжнародних стандартів.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.06.2025).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів : Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3513-20> . (<https://zakon.rada.gov.ua/go/3513-20>)

3. Бондаренко О. С., Химан Б. Ю., способи вчинення контрабанди під час митного оформлення товарів. Право і суспільство. 2024. С. 294-298.

4. Василевич В.В., Левченко Ю.О., Запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. С. 335-339.

5. Дубцов Д.А. Закон щодо криміналізації контрабанди: роз'яснення юриста. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/zakon_schodo_kriminalizatsii_kontrabandi_rozyasnennya_yurista/ (дата звернення: 10.06.2025).

6. Нетяга В.В., Причини та умови вчинення контрабанди в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. С. 544-547.

7. Поливанюк В.Д. Види та форми контрабандного ввезення (вивезення) на територію (з території) України незаконних мігрантів, товарно-матеріальних цінностей, наркотичних засобів та їх прекурсорів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. С. 23-27.

8. Тимошенко О.О., Правові стимули в протидії контрабанді зброї та боєприпасів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. С. 136-140.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБВИНУВАЧЕНОГО У ДОСУДОВІЙ ДОПОВІДІ

*Людмила Григорівна Остапчук,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри вогневої та спеціальної підготовки
Пенітенціарної академії України*

Кожен індивід наділений власними психологічними якостями (характеристиками) так і виконує певну соціальну роль, яка зумовлена її становищем у системі суспільних відносин, приналежністю до певної соціальної групи, взаєминами з іншими людьми та соціальними інститутами у різних сферах суспільного життя. У якій би спільності (трудовий колектив, сім'я, школа, суспільство) не перебував індивід, кожна спільнота установлює певний норматив поведінки і саме невиконання встановлених нормативів породжує виникнення конфлікту. Більшість конфліктних ситуацій виникають у результаті незадоволених потреб особистості, що являються рушійною силою у формуванні мотиваційної складової та у подальшому способі поведінки у конкретній ситуації.

Юридична психологія містить чітке визначення поняття психологічна характеристика (темперамент, характер, набуті здібності та спрямованість і т.д.), проте поняття соціально-психологічна характеристика є дещо ширшим і береться до увагу при визначення ступеня виправлення та ресоціалізації засудженого, підготовці документів на умовно-дострокове звільнення або заміну покарання більш м'яким видом і т.д. При цьому поняття соціально-психологічна характеристика включає не тільки психологічну характеристику, а й соціальну складову тобто вивчення особистості винного відбувається з урахуванням того, як фор-

мувалася свідомість винного у соціальному середовищі і як це вплине на його подальшу поведінку та включатиме вивчення його потреб, інтересів, прагнень та мотивації.

Беручи до уваги наукові доробки та діючі нормативно-правові акти щодо досліджуваного питання, можемо з впевненістю стверджувати про те, що Додаток 9 Наказу МЮ України «Про затвердження Порядку складання досудової доповіді» у частині вивчення соціально-психологічної характеристики обвинуваченого містить деякі неточності та потребує корегування.

Зокрема «історія правопорушень (попередні судимості; вік на час першого притягнення до кримінальної відповідальності, повторність, сукупність, рецидив кримінальних правопорушень); час, який минув з дня винесення попереднього судового рішення, яким особою було засуджено, звільнено від покарання чи кримінальної відповідальності за nereабілітуючими обставинами; час, який особа в сукупності провела в установах виконання покарань; форма вини за обвинуваченням; категорія кримінального правопорушення за обвинуваченням; наявність обставин, які обтяжують покарання за обвинуваченням (за винятком повторності та рецидиву кримінальних правопорушень), короткий зміст (обставини, мотиви) правопорушення за обвинуваченням, ставлення обвинуваченого до правопорушення» не є елементом соціально-психологічної характеристики, а відноситься до кримінально-правових ознак структури особи злочинця. Тому вбачається за необхідне змінити запропонований зразок інформацією такого змісту, яка буде включати такі структурні елементи, як: мотиви вчинення кримінального правопорушення; характер та направленість посягань; одиночний чи груповий характер посягань; рядова чи організуюча роль; фактичний чи юридичний рецидив; стаття КК України, строк покарання, вид покарання.

«Умови життєдіяльності та розвитку (житло, освіта, робота, матеріальне становище)» та «Соціальне оточення (стосунки у суспільстві, з рідними та близькими)» відносяться до соціально-демографічних ознак особистості злочинця і не можуть бути викладені у такому обмеженому вигляді, оскільки соціально-демографічні ознаки хоча і не є криміногенними, разом з тим вони містять цінну кримінологічну інформацію про особу злочинця. Пропонується у зразку досудової доповіді зазначити: стать, вік, освіта; соціальне положення; професія і рід занять; сімейний стан; місце проживання; матеріальне забезпечення; житлові умови; наявність утриманців тощо.

«Особистісні характеристики (контроль над поведінкою та мисленням, психічний стан, зловживання алкоголем, наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами)», «ставлення до порушень; мотивація до зміни способу життя (поведінки, переконань); фактори, які підвищують ризик вчинення кримінального правопорушення, урахувуючи його криміногенні потреби; наявність у обвинува-

ченого мотивації до позитивних змін (у тому числі з урахуванням бажання обвинуваченого брати участь у підготовці досудової доповіді)» - є елементами морально-психологічних ознак особи злочинця. Однак дана група ознак не повинна обмежуватися вказаними елементами, а повинна містити інформацію про потреби, світогляд, схильності особи, здібності, звички, інтереси, способи забезпечення потреб, ставлення до норм моралі та правових норм, емоційний стан, темперамент, вольові якості, інтелектуальний рівень особи.

Розпорошеність ознак, які характеризують особу злочинця у досудовій доповіді, відсутність чіткої класифікації з урахуванням положень кримінологічної науки вказує на необхідність законодавчого врегулювання даного питання.

Проведене нами опитування серед суддів на предмет того, чи допомагає викладена інформація у досудовій доповіді прийняти вмотивоване рішення щодо обвинуваченого, вказало на те, що майже 63% респондентів після відповіді «Ні» у графі прокоментуйте свою відповідь зазначили, що досудова доповідь нажалі не містить повної інформації про особу обвинуваченого, а саме ґрунтовного дослідження соціально-демографічних, морально-психологічних ознак, до злочинної поведінки тощо.

Тому вбачається за необхідне Розділ 2 досудової доповіді «Соціально-психологічна характеристика обвинуваченого» викласти у наступній редакції, а саме «Характеристика особи обвинуваченого» із зазначенням тих структурних елементів, які визначені кримінологічною наукою і застосовується вченими кримінологами, практичними працівниками правоохоронних органів при формуванні кримінологічного портрету особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення.

Підсумовуючи вищевикладене і беручи до уваги положення ст. 314-1 Кримінального процесуального кодексу України, ЗУ «Про пробацію», Наказу МЮ України «Про затвердження Порядку складання досудової доповіді» варто констатувати, що законодавець цілком ґрунтовно підійшов до врегулювання порядку складання досудової доповіді, розподіливши обов'язки між судом, органами прокуратури та уповноваженими органами з питань пробації. В українському законодавстві запит на складання досудової доповіді формується у вигляді ухвали суду. Однак викладена у досудовій доповіді інформація про особу обвинуваченого зазвичай не є повною і має формалізований характер, підтвердженням чого слугують дані проведеного опитування. Під час вивчення даного питання, нами з'ясовано, що Розділ 2 Додатку 9 Наказу МЮ України «Про затвердження порядку складання досудової доповіді» № 200/5 від 27.01.2017 року суперечить чітко визначеним правовим дефініціям, що сформувалися десятиріччями вченими-кримінологами. Та-

кож, запропонована нами чотирьохрівнева структура характеристики особи обвинуваченого, яка містить соціально-демографічні, соціально-рольові, кримінально-правові та морально-психологічні ознаки дозволить згрупувати інформацію про особу обвинувачено та надасть суду більш повнішу інформацію про нього. При цьому робимо наголос, що комплекс морально-психологічних ознак затребуваної судом характеристики повинен формуватися фахівцем у галузі психології, а саме штатним психологом. Отже, законодавство у частині складання досудової доповіді потребує ґрунтовних змін з урахуванням теорії кримінологічної науки, зарубіжного досвіду та реалій сьогодення.

Література:

1. Коваленко О.І., Філонов В.П. Курс лекцій по кримінології і профілактиці злочинності. Донецьк: Вид-во Донеччина, 1995. 590 с.
2. Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. Юридична психологія: підручник. Видання 3-тє, перероб. і допов. Харків. Право. 2019. 288 с.
3. Журавель А.П. Соціально-психологічні особливості та детермінанти формування особистості зі злочинною поведінкою. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Київ: в-во Таврійського національного університету імені Вернадського. 2020. Том 31(70) № 3 С.76-80. DOI: 10.32838/2709-3093/2020.3/13 (дата звернення: 10.09.2025).
4. Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Кулик С.Г., Шеремет О.С. Кримінологія. Загальна частина: альбом схем. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2015. 658 с.
5. Василевич В.В. Поняття кримінологічної характеристики насильницьких злочинів. Право України. 1997. № 12. С.82-84.
6. Про затвердження Порядку складання досудової доповіді: Наказ МЮ України від 27.01.2017 № 200/5: станом на 23 травн. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-25#Text> (дата звернення: 10.09.2025).
7. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII: станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 10.09.2025).

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

*Геннадій Іванович Піщенко,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
та кримінології навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
Юлія Олегівна Шопіна,
кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінального права
та кримінології навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ*

Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичних держав полягає у забезпеченні законності, захисті прав і свобод громадян, боротьбі з правопорушеннями, що сприяє стабільному та безпечному функціонуванню суспільства.

Роль, яку правоохоронні органи відіграють у демократичних суспільствах можна звести до наступного:

- а) забезпечення правопорядку органами, що протидіють злочинності та іншим правопорушенням, підтримуючи певну стабільність у суспільстві;
- б) захист прав, життя, свобод, честі, гідності та недоторканості осіб, які є громадянами певної країни, а також інших осіб, що перебувають у них на законних підставах (це положення стосується і юридичних осіб);
- в) всебічне дотримання принципу верховенства права, тобто правоохоронні органи та їх структурні елементи повинні діяти виключно у межах закону та наданих їм владних повноважень (забезпечуючи тим самим дотримання правових норм усіма суб'єктами правовідносин);
- г) у демократичному суспільстві правоохоронні органи мають бути підзвітними суспільству та контролюючим інстанціям, що визначені державою і наділені відповідними повноваженнями для цього.

Діяльність правоохоронних органів повинна бути максимально прозорою.

Одним з основних завдань правоохоронних органів є профілактична робота, в процесі проведення якої виявляються причини та умови (чинники), що обумовлюють та сприяють існуванню негативних соціальних явищ, зокрема злочинності.

Значну увагу правоохоронним органам треба звертати на протидію та запобігання таким «фоновим» явищам як: алкоголізм, наркоманія, азартні ігри, нелегальна міграція, проституція тощо, які часто призво-

дять до вчинення злочинів і впливають на кількісно-якісні показники злочинності (рівень, стан, динаміка, структура, характер, географія, регіональні особливості тощо).

На даний момент ні в одному нормативно-правовому акті України не існує вичерпного переліку правоохоронних органів. Але, традиційно, до них відносяться: Національна поліція України, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Офіс генерального прокурора та їх структурні підрозділи, адвокатура, нотаріат, суди, антикорупційні органи та інші.

Протягом періоду розбудови демократичних держав, напевно, будуть створені й інші органи, на які будуть покладені правоохоронні функції.

Поруч з правоохоронними функціями вищезазначені органи наділені повноваженнями органів виконавчої влади. В теорії їх відносять до спеціальних органів виконавчої гілки влади.

Правоохоронні органи забезпечують виконання вимог законодавства, яке діє в тих країнах у яких вони створені та існують.

Велику роль у дотриманні антикорупційного законодавства відіграють антикорупційні органи (САП, НАБУ, НАЗК, ВАКС), які покликані викривати, розслідувати та доводити кримінальні провадження щодо чиновників-корупціонерів публічної сфери влади.

В умовах воєнного стану роль правоохоронних органів значно підвищується і потребує нових підходів до виконання покладених на них завдань.

Емоційне навантаження, негативні емоції вимагають від правоохоронців підвищеної відповідальності, стійкої до стресів психіки, високої професійної підготовки та інших навичок, якими повинні володіти останні в надзвичайних умовах. Усі ці якості накладаються на високу відповідальність під час виконання завдань по охороні громадського порядку та захисту прав і законних інтересів громадян.

У демократичному суспільстві правоохоронні органи виступають перш за все як гарант стабільності, справедливості у захисті громадян та суспільних інтересів, громадського порядку та громадської безпеки, що сформовані в державах у яких існує демократія як основа політичного режиму, де джерелом влади визнається народ.

Як висновок, слід зазначити, що в Україні продовжується процес модернізації діяльності правоохоронних органів. Цей факт демонструє прагнення України адаптувати законодавства провідних країн Європи до вітчизняних реалій в питанні забезпечення належної охорони громадського порядку та безпеки громадян від злочинних проявів.

УМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ КАТУВАННЯ

Андрій Васильович Подуфалов,
курсант 4-го курсу факультету підготовки фахівців для органів
досудового слідства Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Вікторія Сергіївна Щирська,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів
досудового слідства Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса

Катування в українському законодавстві визначено статтею 127 Кримінального кодексу України ККУ як умисне заподіяння потерпілому інтенсивного фізичного або психічного страждання з метою змусити його або іншу особу вчинити дії всупереч їх волі, отримати відомості чи зізнання, покарати за скоєні або нібито скоєні дії, а також для залякування. Законодавча норма спрямована на забезпечення захисту основоположних прав людини та інтегрує міжнародні стандарти, зокрема положення Конвенції ООН проти катувань, яку Україна ратифікувала, підтверджуючи таким чином свою відданість принципам недопущення жорстокого поводження та насильства.

Ратифікація Конвенції ООН проти катувань зобов'язує Україну створювати ефективну систему кримінальної відповідальності за такі злочини та забезпечувати їх належне розслідування. У зв'язку з цим стаття 127 ККУ була уточнена, розширивши поняття катування, зокрема включаючи бездіяльність, що може спричинити страждання потерпілого, як форму порушення закону [4]. Ці зміни відповідають сучасним міжнародним практикам та рішенням Європейського суду з прав людини, який послідовно наголошує на необхідності розглядати як активні, так і пасивні дії державних органів, які призводять до заподіяння страждань [1, с.113].

В умовах, що сприяють вчиненню катувань, ключову роль відіграють соціально-психологічні та організаційні чинники. Однією з головних умов є наявність у окремих осіб значної влади та безконтрольності, що може спровокувати зловживання посадовим становищем. Важливим чинником є також недостатній рівень професійної підготовки працівників правоохоронних органів та установ виконання покарань, що супроводжується відсутністю належних стандартів етики та психологічної підготовки. Крім того, невідповідність умов

утримання осіб під вартою вимогам міжнародних стандартів створює потенційне середовище для порушень прав людини та застосування насильства [5, с.177].

Причини, які спонукають до застосування катувань, є багатомірними і взаємопов'язаними. Однією з них є прагнення отримати від потерпілого інформацію або зізнання, що часто використовується як метод примусу у кримінальному процесі. Інша причина пов'язана із покаранням за реальні або уявні проступки, коли насильство застосовується як засіб фізичної або психологічної розплати. Крім цього, катування можуть застосовуватися для залякування, примушуючи особу до певних дій або утримання від небажаних кроків, а також у випадках дискримінації за ознаками національності, раси, релігії або політичних переконань, що підкреслює соціально-політичний вимір проблеми [2, с.182].

Важливу роль у запобіганні катуванням відіграють правоохоронні органи, які повинні гарантувати дотримання прав людини на всіх етапах діяльності. Сюди входить не лише контроль за поведінкою працівників, а й систематичне навчання з прав людини та етики професійної діяльності, впровадження механізмів внутрішнього контролю та реагування на порушення. Співпраця з міжнародними організаціями дозволяє інтегрувати кращі практики та стандарти, підвищуючи ефективність запобіжних заходів.

Розслідування випадків катувань вимагає особливої уваги до незалежності слідчих органів та неупередженості процесу. Ефективне документування фактів катувань є критично важливим для доказування провини та притягнення винних до відповідальності. Захист потерпілих передбачає забезпечення доступу до юридичної допомоги, конфіденційності інформації та запобігання будь-яким формам репресій або залякування з боку винних осіб чи системи в цілому [3, с.232].

Громадські організації та правозахисні структури відіграють ключову роль у виявленні випадків катувань та контролі за діяльністю правоохоронних органів. Вони забезпечують захист прав потерпілих, надають психологічну та юридичну підтримку, а також формують громадську свідомість щодо недопустимості жорстокого поводження. Їх активність дозволяє підвищити прозорість діяльності державних органів і стимулює впровадження реформ у системі правопорядку.

Міжнародне співробітництво є невід'ємним елементом у боротьбі з катуваннями. Україна співпрацює з ООН, Радою Європи та іншими міжнародними організаціями для впровадження найкращих стандартів, обміну досвідом, а також отримання технічної підтримки у сфері

правозастосування та превентивних заходів. Таке співробітництво забезпечує інтеграцію українського законодавства з міжнародними нормами і підвищує ефективність боротьби з катуваннями [1, с.115].

Отже, комплексний підхід до запобігання та протидії катуванням має включати законодавче закріплення кримінальної відповідальності, належну підготовку працівників правоохоронних органів, контроль за виконанням професійних стандартів, створення належних умов утримання, ефективне розслідування, активну участь громадськості та правозахисних організацій, а також міжнародне співробітництво. Лише інтеграція всіх цих заходів може забезпечити реальне зниження випадків катувань та дотримання прав людини в Україні.

Література:

1. Вітко О. Ю. Теоретичні аспекти об'єкта і предмета злочину. *DICTUM FACTUM*. 2020. №1 (6). С. 111-120.
2. Володіна О. О. Щодо питання про юридичні ознаки катування (ст. 127 КК України). *Національна безпека України в умовах інформатизації та глобалізації суспільних процесів: сучасні загрози та кримінально-правове регулювання: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.*, 11 трав. 2023 р. Харків: Право, 2023. С. 180-188.
3. Кобінський, О. О. Еволюція поняття катування у кримінальному праві України: аналіз змін до статті 127 КК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право* №3.89 2025р. 231-237с.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://cutt.ly/CwSdWiR8>
5. Татарінова К. В. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення катування, вчиненого в умовах воєнного стану / наук. кер. О. С. Бондаренко // *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 23–24 травня 2024 р. / редкол. : А. М. Куліш, В. В. Миргород, А. Р. Голоха. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 176-180.*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Ніна Тарасівна Прижбило,

курсант 409 взводу ФПФОДР НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,

професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР

НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,

к.ю.н., доцент

Проблема незаконного обігу наркотичних засобів в Україні залишається однією з найгостріших загроз для суспільства. Зростання кількості синтетичних наркотичних речовин, активне використання цифрових платформ для їх розповсюдження та міжнародний характер наркоторгівлі створюють нові виклики для правоохоронної системи.

Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, регулюється Кримінальним кодексом України, зокрема статтями 305–320. Основними складами кримінальних правопорушень є:

1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи збут наркотичних засобів (ст. 307 КК України).
2. Незаконне зберігання без мети збуту (ст. 309 КК України).
3. Організація або утримання місць для незаконного вживання наркотиків (ст. 317 КК України).
4. Контрабанда наркотичних засобів (ст. 305 КК України) [1].

Ці норми спрямовані на протидію різним етапам незаконного обігу наркотичних засобів, від їх виготовлення до розповсюдження. Важливим документом є Постанова Кабінету Міністрів України № 770 від 6 травня 2000 року, яка встановлює перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, а також їх допустимі обсяги [2].

Інтернет, зокрема даркнет і месенджери (наприклад, Telegram), став основним каналом збуту наркотиків. У 2023 році кіберполіція України закрила понад 60 Telegram-каналів, що займалися торгівлею наркотиками, але їх кількість продовжує зростати. Використання криптовалют для анонімних транзакцій додатково ускладнює розслідування. Транскордонний обіг наркотичних засобів є серйозною проблемою, особливо в умовах воєнного стану. За даними Державної митної служби України, у 2024 році кількість виявлених випадків контрабанди наркотиків зросла на 20% порівняно з 2023 роком.

Це вимагає посилення міжнародної співпраці з організаціями, такими як Інтерпол та Європол.

Практика застосування кримінального законодавства також стикається з низкою перешкод. Однією з них є складність кваліфікації кримінальних правопорушень. Наприклад, розмежування між зберіганням наркотиків для особистих потреб (ст. 309 КК) і з метою збуту (ст. 307 КК) часто залежить від суб'єктивних факторів, таких як показання свідків чи обставини затримання. Це призводить до неоднозначного тлумачення норм і може впливати на справедливість судових рішень. Криміналізація дрібних правопорушень, таких як зберігання невеликих кількостей наркотиків для особистих потреб, часто призводить до стигматизації та маргіналізації людей, які потребують не покарання, а медичної чи соціальної допомоги. Водночас державні програми профілактики та реабілітації наркозалежних залишаються недофінансованими, що знижує ефективність боротьби з проблемою на суспільному рівні.

Щоб протистояти цим викликам, по-перше, необхідно вдосконалити законодавство, запровадивши механізм швидкого реагування на появу нових видів наркотиків. По-друге, держава має інвестувати в технічне оснащення правоохоронних органів, забезпечивши сучасне обладнання для експертиз і розслідувань. По-третє, слід активізувати міжнародну співпрацю, обмінюючись інформацією з іноземними партнерами та координуючи дії проти контрабанди. Розробити програми реабілітації для наркозалежних і посилити просвітницьку роботу серед молоді, щоб попередити проблему на ранніх етапах.

Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні є складною проблемою, що вимагає спільних зусиль держави, правоохоронців і суспільства. Сучасні виклики, такі як синтетичні наркотики, цифрова торгівля та міжнародна контрабанда, вказують на необхідність реформування законодавства та модернізації правоохоронної системи. Комплексний підхід, що поєднує правові, технічні та соціальні заходи, дозволить ефективно протистояти цій загрозі та зменшити її руйнівний вплив на суспільство.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III.
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 770 від 6 травня 2000 року «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психotropних речовин і прекурсорів».

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

*Марія Сергіївна Прокопенко,
курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ*

*Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,
професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР
НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент*

У сучасному суспільстві питання забезпечення громадської безпеки набуває особливої актуальності, з огляду на зростання кількості загроз терористичного, техногенного, кримінального та іншого характеру. Громадська безпека є однією з основоположних складових національної безпеки, адже вона охоплює не лише захист життя і здоров'я громадян, але й стабільність функціонування інфраструктури, комунікацій та соціальних інститутів.

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки становлять небезпеку як для окремих осіб, так і для суспільства загалом. Їх характерною рисою є посягання на широкий спектр суспільних відносин, що забезпечують безпечне існування громадян та належний правопорядок. Законодавець виділяє ці діяння в окрему групу кримінальних правопорушень, що передбачена розділом IX Особливої частини Кримінального кодексу України.

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки у кримінально-правовій доктрині трактується як суспільно небезпечні винні діяння (як дія, так і бездіяльність), передбачені Кримінальним кодексом України, які вчиняються особами, що є суб'єктами кримінального правопорушення, і спрямовані на порушення загальної безпеки. Такі діяння створюють загрозу загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, або ж фактично призводять до них [1, с.165].

Відмінною ознакою цих кримінальних правопорушень є те, що їх вчинення створює загрозу завдання шкоди невизначеному наперед колу осіб. Це відрізняє їх, наприклад, від кримінальних правопорушень проти особи, де шкода зазвичай спрямована на конкретну особу чи групу осіб.

Родовим та водночас основним безпосереднім об'єктом зазначених правопорушень виступають суспільні відносини, які забезпечують безпечні умови існування людей, тобто громадська безпека.

У якості додаткових безпосередніх об'єктів можуть розглядатися життя і здоров'я людини, її тілесна недоторканність, воля, честь, гідність, майнові

права, навколишнє природне середовище, а також стабільна робота підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності.

У складі більшості кримінальних правопорушень проти громадської безпеки основними предметами виступають різноманітні небезпечні засоби, речовини та матеріали, використання або зберігання яких може становити загрозу для суспільства. Зокрема, до таких предметів належать: вогнепальна зброя, у тому числі гладкоствольна мисливська, а також холодна зброя; бойові припаси (зокрема у складі кримінального кодексу України); вибухові пристрої та вибухові речовини (ст. 257–260, 262, 263, 267, 269 КК); радіоактивні, хімічні, біологічні та інші вибухонебезпечні речовини й матеріали (ст. 257, 258, 259, 260, 261 КК); легкозаймисті та їдкі речовини (ч. 2 ст. 267, ст. 269 КК), а також небезпечні відходи (ч. 2 ст. 268 КК) [2]. Усі ці об'єкти становлять підвищену небезпеку для невизначеного кола осіб та можуть спричинити масштабні негативні наслідки, що обумовлює суворість правової оцінки таких діянь.

Об'єктивна сторона більшості кримінальних правопорушень проти громадської безпеки характеризується вчиненням активних дій і належить до кримінальних правопорушень із формальним складом. Це означає, що для визнання діяння кримінальним правопорушенням достатньо самого факту його вчинення, незалежно від настання певних суспільно небезпечних наслідків. Така форма складу дозволяє оперативно реагувати на дії, які створюють загрозу для громадської безпеки, навіть якщо ці дії ще не призвели до реальної шкоди.

Водночас існує низка кримінальних правопорушень із матеріальним складом, які можуть бути вчинені як у формі дії, так і бездіяльності. До них належить, зокрема, недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК), що створює ризики для оточення; незаконне поводження з радіоактивними матеріалами (ч. 2 ст. 265 КК); порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими, їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами (ст. 267 КК); порушення вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК), а також умисне знищення чи пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК). У таких випадках відповідальність настає лише за умови настання конкретних шкідливих наслідків, що підтверджує матеріальний характер складу кримінального правопорушення.

Ці правопорушення охоплюють два види наслідків: по-перше, це створення небезпеки загибелі людей або виникнення інших тяжких наслідків, як передбачено, наприклад, у частині першій статті 267 КК України; по-друге, це фактичне настання шкоди, серед якої – загибель осіб (ст. 264 КК), завдання шкоди здоров'ю, нанесення значної матеріальної шкоди (ч. 2 ст. 265, ч. 1 ст. 270, ч. 1 ст. 270-1 КК) тощо. Таким

чином, склад об'єктивної сторони варіюється залежно від конкретного виду правопорушення, що впливає на особливості кваліфікації та ступінь відповідальності винної особи.

Суб'єктивна сторона більшості кримінальних правопорушень проти громадської безпеки характеризується наявністю вини у формі прямого умислу. Це означає, що особа усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій (або бездіяльності), передбачає можливі наслідки і свідомо прагне їх настання. Така форма вини є типовою для діянь, які мають навмисний, цілеспрямований характер, наприклад, терористичних актів або незаконного поводження зі зброєю [3, с.469].

Водночас існує категорія кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням визначених законом правил, які передбачають так звану змішану форму вини. У таких випадках особа діє умисно щодо самого діяння, але ставиться до можливих шкідливих наслідків необережно — через легковажність або недбалість. До таких правопорушень належать: недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК України); порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими, їдкими речовинами чи радіоактивними матеріалами (ст. 267 КК); недотримання вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК), а також умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270-1 КК). У цих випадках особа може не бажати настання шкідливих наслідків, однак її легковажне або недбале ставлення до них також визнається кримінально караним.

Суб'єктом більшості кримінальних правопорушень проти громадської безпеки виступає загальний суб'єкт, тобто фізична, осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Проте за окремі особливо небезпечні правопорушення кримінальна відповідальність настає вже з 14 років. Зокрема, це стосується таких складів, як бандитизм (ст. 257 КК), терористичний акт (ст. 258 КК), а також викрадення або вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів (ст. 262 КК) [2]. Такий підхід обґрунтований високим рівнем суспільної небезпеки вказаних діянь, які потребують реагування з боку держави незалежно від віку особи.

Отже, кримінально-правове регулювання правопорушень проти громадської безпеки є важливою складовою системи національної безпеки та правопорядку. Його ефективне застосування має на меті не лише покарання винних, але й попередження масштабних суспільно небезпечних наслідків, збереження життя, здоров'я та добробуту громадян.

Література:

1. Голубош В. В. Характеристика об'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 4 (105). С. 163–172. URL: <https://lawscience.com.ua/web/uploads/pdf/%D0%9C%D0%B0%D0%>

BA% D0% B5%D1%82%20%D0%B2%D1%96%D1%8 1%D0%BD% D0%B8% D0%BA%204-2017-163-172.pdf (дата звернення: 17.06.2025).

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 7 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.06.2025).

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х. : Право, 2013. ISBN 978-966-458-427-9 Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ СКОЄННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ.

Вікторія Сергіївна Щирська,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів досудового слідства
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса

Софія Олександрівна Псьота,
курсантка 411 н.в. факультету підготовки фахівців
для органів досудового слідства
Національної поліції України
Одеський державний університет внутрішніх справ

Кримінальні правопорушення проти статеві свободи та недоторканності особи - це суспільно небезпечні діяння, що порушують встановлений у суспільстві порядок статевої відносин і основні принципи статевої моральності, і які виражаються в посяганні на статеву свободу та статеву недоторканність особи. Суспільна безпека кримінальних правопорушень проти статеві свободи та статевої недоторканності особи визначається не лише посяганням на статеву свободу або статеву недоторканність особи, а й заподіянням шкоди іншим суспільним відносинам та соціальним цінностям – нормальному фізичному й психічному розвитку дітей і підлітків, здоров'ю, честі і гідності особи тощо. Види кримінальних правопорушень проти статеві свободи та статевої недоторканності особи містяться в розділі IV Особливої частини КК України [1].

Переважно кримінальні правопорушення проти статевої свободи та недоторканності особи вчиняються за заздалегідь продуманого плану дій, що виражається у стеженні за жертвою, вибору безлюдного місця, де особу ніхто не почує та не прийде на допомогу, підготовці знарядь та предметів, що будуть застосовані для обмеження рухомості та шумоізоляції особи, а також обранні методів психологічного та фізичного насильства, що будуть застосовуватися. Поряд із цим намір може виникнути раптово, за зручних для злочинця обставин, наприклад коли згвалтування вчиняється злочинцем із використанням уже наявного безпорадного стану потерпілої особи або після приведення її в такий стан (алкогольного чи наркотичного сп'яніння) [2, с. 46-47].

Особа злочинця характеризується віком приблизно від 17 до 26 років (приблизно 60% від загального числа цієї категорії злочинців), на осіб старше 35 років припадає близько 11 % від загального числа виявлених гвалтівників. Значна частина гвалтівників негативно характеризується на роботі у зв'язку із уживанням спиртних напоїв, прогулами, запізненнями, недбайливим ставленням до своїх обов'язків, відсутністю ділової ініціативи. Зазвичай це грубі, егоїстичні люди, схильні до насильства, задоволення своїх примх будь-якими засобами [2, с. 50-51].

Основними детермінантами, що впливають на вчинення злочинів проти статевої свободи та недоторканності особи є:

- 1) положення особи в суспільстві;
- 2) відносини в сім'ї чи в інших соціальних колах;
- 3) неблагонадійність в сім'ї, постійні конфлікти.
- 4) соціально-демографічні ознаки;
- 5) психологічні захворювання та психічні аномалії;
- 6) зловживання алкоголем чи наркотиками;
- 7) несприйняття в суспільстві, яке супроводжується люттю і агресією з виникненням мети самоствердження;
- 8) нерозуміння нормальних інтимних відносин, схильність до садизму;
- 9) біологічні та фізіологічні особливості [3, с.164];

Першою групою детермінантів виступають соціально-психологічні – вони формують в процесі розвитку особи негативну психофізіологічну установку на застосування сексуального насильства у зв'язку з розладами психіки та сексуальної сфери. До них насамперед належать недоліки у психіко-фізіологічному вихованні особи, які можуть створити у неї певні соціальні, психологічні та фізіологічні комплекси з приводу сексуального життя та нормальних статевих зносин і викликати порушення способу задоволення статевого потягу. Результатом таких комплексів стає неможливість ведення повноцінного сексуального життя, що і призводить до насильницьких (інколи садистських) проявів із тою змінення ситуації. Також сюди належать образи, наклепи чи інші

знування, які могли відбутися в особистому житті особи від протилежної статі та сформувати почуття ненависті до представників такої статі.

Другою групою детермінантів є соціально-економічні, пов'язані з відсутністю в українській економіці належної кількості робочих місць та професій, що могли б забезпечити людям середній рівень достатку, достатній для утворення сім'ї і ведення сімейного господарства. Особливо відчутними такі коливання є у сільській місцевості, оскільки породжують велику кількість незаможних людей працездатного віку, що не здатні реалізувати свої сімейні амбіції. Результатом цього стає відсутність особистих відносин із протилежною статтю через економічну нестабільність, бідність і застосування сексуального насильства як способу вирішення виниклої проблеми.

Наступною групою детермінантів виступають ситуаційно-віктимологічні, які передбачають віктимну (провокуючу) на злочин поведінку жертви у певній життєвій ситуації. Зокрема, поширеними є ситуації спільного вживання алкогольних напоїв у компаніях особами протилежної статі, що призводить до втрати самоконтролю над ситуацією та втрати високої моральної позиції на повагу до загальнолюдських цінностей (статевої свободи і статевої недоторканності) та нетерпимості щодо кримінальних правопорушень, які посягають на такі цінності. У таких випадках сексуальне насильство відбувається імпульсивно, під впливом дрібних сторонніх факторів, що за нормальної обстановки не потягли б за собою таких негативних наслідків.

Четвертою групою детермінантів насильницької злочинності можна розглядати сімейні, індикатором яких виступають ненормальні чи неприродні сімейні стосунки, що викликають негативні установки особи щодо взаємовідносин із протилежною статтю або ж виховання малолітньої особи у душі «сімейного насильника».

До п'ятої групи детермінантів насильницької злочинності належать «кримінально-набувальні» (рецидивні), або так зване явище «призонізації», які стосуються осіб, що притягалися до кримінальної відповідальності (в тому числі й за інші, не пов'язані із сексуальним насильством, склади злочинів) і відбували покарання у місцях позбавлення волі чи перебували у процесі досудового розслідування у місцях попереднього ув'язнення [4, с. 47-48].

Розберемо детермінанти серійного вбивці та гвалтівника – Сергія Ткача, особи якого присвячений сучасний наративний кримінальний подкаст від видання The Ukrainians “Не та людина” який зґвалтував та вбив 37 людей за офіційними даними та понад 100 людей за його власними свідченнями. Переважно це були неповнолітні дівчата від 7 до 17 років.

Перед тим, як йти на справу, Ткач випивав горілку з димедролом. До місця скоєння злочину зазвичай діставався велосипедом. Нападав

ззаду, затискав сонну артерію і після вбивства гвалтував. Не залишав жодних біологічних слідів на тілі жертви, користувався презервативом, на пам'ять обов'язково щось залишав собі як «сувенір». За словами криміналіста-психолога Юрія Ірхіна, Сергія Ткача можна віднести до категорії патосексуальних маніяків-некрофілів з патологічною формою задоволення залежностей. Перебуваючи під слідством, Ткач заявив, що однією з мотивацій для вбивств для нього було бажання довести профнепридатність правоохоронних органів, оскільки він й сам є колишнім працівником – криміналістом.

Дитинство Сергія Ткача було цілком нормальним, що не викликало жодних детермінантів, проте один із сексуальних контактів хлопця виявився невдалим та основоположним для подальших розладів у статевому житті, оскільки за його словами все розпочалося з взаємного бажання, а завершилося тим, що партнерка почала чинити опір та створювати загрозу для нього на стадії найвищого сексуального збудження, що призвело до явища парафілії (або сексуальне відхилення), яке у данному випадку означає схильність до використання неживих предметів, дітей чи незгодних осіб як об'єктів сексуального збудження, через що він вирішив, що буде набагато легше вбити дівчину аби отримати задоволення від “влади” над нею. Саме тому найчастіше його жертвами в подальшому ставали діти та підлітки, оскільки фізично з ними набагато легше впоратися і вони не чинять опір. За висновками судово-психіатричної експертизи він вбивав, щоб бути найкрутішим серед вбивць. В психіатрії є навіть поняття — «синдром Герострата», коли людина здійснює злочин для того щоб прославитися. Ткач усвідомлював свої дії і лікування не потребує. Як і більшість маніяків, він емоційно холодний, мстивий, з підвищеною злобністю, агресивністю і сильно вираженим егоцентризмом [5].

Отже, причини і умови вчинення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності особи надзвичайно різні, від дитинства до дорослішання, явище особи злочинця може виникнути залежно від того як проходили вагітність і пологи матері, так і від будь-якої події, що може спіткати особу протягом життя та запустити процес психо-фізіологічних змін. Саме тому основоположним завданням кримінології є вивчення основних детермінантів злочинності та шляхів її запобігання та протидії.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341- IV. Злочини проти статевої свободи та недоторканності особи. – Київ: Парламентське видавництво, 2025.
2. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / [В. Ю. Шепітько, В.А. Журавель, К82 В. О. Коновалова та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. - Харків: Право, 2019. – Розділ 3. С. 46-51.

3. Давиденко В.Л. Сучасний стан злочинності проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 12. С. 164.

4. Орловський Б. М. *Детермінанти насильницьких статевих злочинів у кримінологічній науці.* "Право і суспільство" № 2 частина 3 / 2020. С. 47-48.

5. The Ukrainians. True crime підкаст "Не та людина". 2021 р. Епізод 2. Портрет убивці: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/sergiy-tkach-shcho-vidomo-pro-odnogo-iz-nayzhorstokishih-vbivc-v-istoriji-ukrajini-foto-50194496.html>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Вячеслав Феодосійович Пузирний,
доктор юридичних наук, професор,
проректор Пенітенціарної академії України*

Питання дотримання правил сплати податків та обов'язкових платежів завжди було й залишається актуальним для кожної держави, оскільки саме податкові платежі є переважачим джерелом наповнення дохідної частини бюджетів усіх рівнів та, відповідно, забезпечення ефективного розвитку країни в цілому. Особливого значення це питання набуло від початку російсько-української війни, коли економіка України зазнала суттєвих погіршень та обмежень та знаходиться в край важкому становищі. Саме тому кожен громадянин України має свідомо виконувати свій конституційний обов'язок щодо сплати податків.

За статистичними даними Офісу Генерального прокурора за 2022 рік було зареєстровано 390 випадків ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), кримінальну відповідальність за що передбачено ст. 212 КК України та 1 випадок ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, кримінальне покарання за яке встановлено ст. 212 КК України. За такий же самий звітний період 2023 року на території України було зафіксовано 914 випадків ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України) та 4 випадки ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 212 КК України), що наглядно демонструє значний

рівень динаміки кримінологічних показників поширення кримінальних податкових правопорушень. При цьому, варто враховувати, що офіційні емпіричні дані не містять відображення інформації щодо стану та рівня злочинності як в цілому, так і в частині окремих її видів, на частині своєї території, яка наразі або перебуває у стані окупації, або є зоною бойових дій чи прифронтових територій, що позбавляє можливості відповідні державні структури виконувати свої функції в таких регіонах [1, с. 234-235].

Кримінальна відповідальність є найсуворішим видом юридичної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), передбачених податковим законодавством України та застосовується у випадках створення серйозних підстав для порушення суспільної безпеки та фінансової стабільності.

Диспозицією ст. 212 КК України передбачено кримінальну відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів [3].

Вказана стаття кримінального закону включає в себе три склади кримінальних правопорушень, які диференціюються, серед іншого, за ознакою розміру несплачених коштів, які особа зобов'язана сплачувати, а саме:

- у значному розмірі - у три тисячі і більше разів перевищують установлені законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян;
- у великому розмірі - у п'ять тисяч і більше разів перевищують установлені законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян;
- у особливо великому розмірі - у сім тисяч і більше разів перевищують установлені законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян.

Для правильної кваліфікації діяння за відповідною частиною ст. 212 КК України потрібно враховувати, що неоподаткований мінімум доходів громадян прирівнюється до податкової соціальної пільги, яка становить половину прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня року вчинення кримінального правопорушення. Для призначення ж покарання застосовується неоподаткований мінімум доходів громадян, який на сьогодні становить 17 гривень.

Також важливо, що за ст. 212 КК України передбачено кримінальну відповідальність не за сам факт несплати в установлені строк податків, зборів, інших обов'язкових платежів, а за умисне ухилення від їх

сплати [5, с.131]. Відповідно до Постанови пленуму Верховного Суду України № 15 від 08.10.2004 р., для того щоб підтвердити умисел ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, то доказами, що свідчать про ці обставини можуть бути, наприклад: неоприбуткування готівкових коштів, одержаних за виконання робіт чи надання послуг; відсутність податкового обліку чи ведення його з порушенням установленого порядку; перекручування в обліковій або звітній документації; завищення фактичних затрат, що включаються до собівартості реалізованої продукції, ведення подвійного (офіційного та неофіційного) обліку; використання банківських рахунків, про які не повідомлено органи державної податкової служби тощо [6]. Таким чином умисел як складова злочину, передбаченого ст. 212 КК України, є найважчим аспектом у доказуванні в даній категорії справ.

Здійснений аналіз судової практики останніх років щодо застосування норм права, якими передбачено кримінальну відповідальність за ухилення від сплати податків, говорить про те, що вироки у своїй більшості є виправдувальними для осіб, обвинувачених у вчиненні злочину, передбаченого ст. 212 КК України, які в подальшому після апеляційного перегляду залишаються без змін, а відтак набирають законної сили, з чим у підсумку погоджується Верховний Суд за результатами перегляду до вказаних судових рішень у касаційному порядку [8].

Враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) є кримінально караним діянням та на сьогодні має такі особливості:

- ст.212 КК України є досить поширеним інструментом впливу на платників податків;
- кримінальна відповідальність за ст.212 КК України настає не за сам факт несплати податків чи інших обов'язкових платежів, а за ухилення від виконання даного обов'язку;
- первинним в ухиленні від сплати податків є умисел на несплату грошових зобов'язань, а не сам факт їх наявності;
- статистика Офісу Генерального прокурора доводить про збільшення випадків ухилення від сплати податків, а судова практика говорить про винесення переважно виправдовувальних рішень для осіб, обвинувачених у вчиненні злочину, передбаченого ст. 212 КК України.

Література:

1. Цибохін О.М. Особливості кримінальної відповідальності за податкові кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану в Україні. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 232-236.
2. Кримінальний кодекс України: прийнятий Законом України від 05.04.2001 р. № 2341- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

3. Манукян А. А. Відповідальність за порушення норм податково-го законодавства: дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Харків, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. 2024. 224 с.

4. Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.10.2004 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-04#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

5. Дорошенко К. Ухилення від сплати податків: актуальна судова практика у кримінальних справах 24 жовтня 2023. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/222542_ukhilennya-vd-splati-podatkvaktualna-sudova-praktika-u-krimnalnikh-spravakh (дата звернення: 29.09.2025).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ

Г.С. Резніченко,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
м. Одеса*

У загальній структурі кримінальних правопорушень проти довкілля ст. 249 КК України посідає друге місце, поступаючись лише незаконній порубці або незаконному перевезенню, зберіганню, збуту лісу (ст.246 КК України). Так, за даними офісу Генерального прокурора України, протягом січня - грудня 2022 року було зареєстровано 4018 кримінальних правопорушень проти довкілля, з яких 576 за ст. 249 "Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом" КК України. Протягом аналогічного періоду у 2023 році було зареєстровано 4741 кримінальні правопорушення проти довкілля, з яких 615 за ст. 249 КК України, у 2024 році було зареєстровано 4153 кримінальні правопорушення проти довкілля, з яких 685 за ст.249 КК України. Протягом січня-березня 2025 року зареєстровано 1482 кримінальних правопорушення проти довкілля, з яких 131 за ст.249 КК України "Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом" [1]. Отже статистика свідчить, що незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом є одним з найбільш розповсюджених кримінальних правопорушень проти довкілля. Окрім цього, можна констатувати тенденцію постійного зростання офіційно зареєстрованих кримінальних правопорушень, які

передбачені цієї статтею. Питома вага цього кримінального правопорушення серед кримінальних правопорушень проти довкілля постійно збільшується, що свідчить про його поширеність.

Родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст.249 КК України є суспільні відносини у сфері охорони довкілля, його науково обґрунтоване використання і відтворення природних ресурсів та охорону нормального екологічного стану біосфери. Безпосередній об'єктом є встановлений порядок використання, охорони і відтворення риб та інших об'єктів водної фауни як важливої складової частини навіколишнього природного середовища [2, с. 731.].

Предметом цього кримінального правопорушення виступають риби різноманітних порід (прісні та морські), водні тварини (дельфіни, креветки, кальмари, восьминоги, раки, краби), що знаходяться в стані природної волі, а також деякі морські рослини (водорості і трави), які мають промислове значення для виробництва добрих.

Необхідно звернути увагу на те, що предметом цього кримінального правопорушення можуть бути риби, водні тварини та морські рослини, які занесені до Червоної книги України. У ст.3 Закону України "Про Червону книгу України"[3], зазначено, що: "Червона книга України є офіційним державним документом, який містить перелік рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, а також узагальнені відомості про сучасний стан цих видів тваринного і рослинного світу та заходи щодо їх збереження і відтворення". У ст. 249 КК України передбачено кримінальну відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, без виділення окремим предметом риб, водних тварин, які внесені до Червоної книги України. На нашу думку, не можна ототожнювати шкоду, яка спричиняється вкільлю України при незаконному вилові розповсюджених видів риб та видів риб, які занесені до Червоної книги України. У зв'язку із цим пропонуємо частину другу ст.249 КК України доповнити новою кваліфікуючою ознакою та викласти у такій редакції: 2. "Ті самі діяння, якщо вони вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу або особою, раніше судимою за кримінальне правопорушення, передбачене цією статтею, або стосовно риби, водних тварин, які занесені до Червоної книги України".

Література:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення : 06.09.2025)

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/ за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 4-те вид., перероб. та допов. Київ: Юридична думка, 2007. 1184 с.

3. Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 року № 3055-III.URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text> (дата звернення : 06.09.2025)

ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ВІДМІННІСТЬ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ МІЖ ДЕЗЕРТИРСТВОМ

Катерина Андріївна Рибачук,
курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,
професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР
НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

Поширеність військових кримінальних правопорушень тісно пов'язана з воєнно-політичною ситуацією в країні, рівнем забезпечення національної безпеки, захищеністю суверенітету, територіальної цілісності та стабільністю конституційного ладу. Її також зумовлюють наявність зовнішніх і внутрішніх загроз – терористичних актів, військової агресії чи збройного конфлікту. Найчастіше серед військових кримінальних правопорушень фіксуються такі дії, як самовільне залишення служби, дезертирство, недбале ставлення до військові служби, непокора наказам, недбалість, втрата військового майна, порушення статутних взаємин, неправильне поводження зі зброєю, ухилення від обов'язків служби іншими способами та перевищення службових повноважень [1, с. 511].

Зростання кількості військових кримінальних правопорушень під час збройного конфлікту вимагає глибокого правового аналізу та належної кваліфікації таких дій. Розмежування складів правопорушень за ст. 407 та 408 Кримінального кодексу (далі – КК України) має важливе значення для справедливого правозастосування, особливо в умовах бойових дій. Враховуючи, що дезертирство передбачає намір ухилитися від служби назавжди, а самовільне залишення – лише тимчасове, правильна юридична оцінка таких випадків впливає як на забезпечення дисципліни в армії, так і на реалізацію норм міжнародного гуманітарного права.

При дослідженні даної теми слід визначити ключові проблемні питання, що виникають у сфері розмежування воєнних злочинів, дезертирства та самовільного залишення місця служби (далі – СЗЧ). Варто

виокремити низку юридичних, організаційних та практичних аспектів. Насамперед це викликає занепокоєння складність правозастосування в умовах бойових дій, де важко точно встановити намір військовослужбовця – тимчасово чи назавжди ухилитися від служби. Створює ризик помилкової кваліфікації дій, що може призвести як до надмірного, так і до недостатнього покарання.

Додатковим викликом є обмеженість доказової бази, зокрема, коли мова йде про суб'єктивну сторону правопорушення. Також актуальною залишається проблема уніфікації судової практики, адже відсутність єдиних підходів до оцінки подібних ситуацій ускладнює формування послідовної правової позиції. Окрім цього, розмежування між порушеннями внутрішньої військової дисципліни та злочинами, що підпадають під міжнародне гуманітарне право, часто потребує глибокої фахової підготовки слідчих і суддів, якої нерідко бракує. В умовах воєнного стану гостро постає питання балансу між забезпеченням військової дисципліни та дотриманням прав людини, що також є джерелом правових і морально-етичних дилем.

Військові кримінальні правопорушення, СЗЧ та дезертирство є різними за суттю кримінальними правопорушеннями, що відрізняються як об'єктивними, так і суб'єктивними ознаками. СЗЧ – це тимчасове ухилення від служби без поважних причин, наприклад, самовільне залишення частини або нез'явлення на службу, за що в умовах воєнного стану передбачено від 5 до 10 років позбавлення волі (ч. 5 ст. 407 КК) [2]. Натомість дезертирство – це остаточне, навмисне ухилення від служби, за яке в умовах воєнного стану передбачено від 5 до 12 років позбавлення волі (ч. 4 ст. 408 КК) [2]. Основна відмінність між СЗЧ і дезертирством полягає в намірі: при СЗЧ – тимчасове ухилення, при дезертирстві – назавжди. Законодавство також більше не дозволяє звільнення від покарання з випробуванням у разі засудження за СЗЧ в умовах воєнного стану, тож такі дії майже гарантовано ведуть до позбавлення волі, якщо відсутні доведені поважні причини [3].

Додатково пропонується розглянути юридичний склад злочинів. Самовільне залишення військової частини або місця служби та дезертирство належать до злочинів проти встановленого порядку проходження військової служби. Обидва правопорушення мають схожу об'єктивну сторону – це залишення місця служби без дозволу, а також нез'явлення на службу з відпустки, відрядження чи лікування. У мирний час строки відсутності визначаються конкретно у ч. 1–3 ст. 407 КК України, тоді як під час воєнного стану злочин вважається завершеним уже з моменту фактичного залишення служби або нез'явлення до неї в належний строк. Суб'єктом злочину в обох випадках є військовослужбовець незалежно від виду служби – як строкової, так і контрактної. З суб'єктивної сторони самовільне залишення може супроводжуватись як прямим, так і непрямым умислом, а інколи вчинятись через необереж-

ність. Водночас дезертирство завжди передбачає наявність прямого умислу – військовослужбовець має на меті остаточно ухилитися від проходження служби, а не тимчасово [4, с. 368-369].

Відповідно до Постанови ККС ВС від 01 грудня 2022 року № 297/2178/21 ст. 407 та 408 КК України регламентують відповідальність за СЗЧ або місця служби та за дезертирство відповідно, однак відрізняються за ключовими ознаками суб'єктивної сторони. Відповідно до ст. 408 КК, дезертирство характеризується наявністю умислу ухилитися від проходження військової служби постійно, тобто назавжди. При цьому не має значення фактична тривалість відсутності – навіть якщо військовослужбовець був відсутній менш ніж добу, але мав намір не повертатися взагалі, це може бути підставою для кваліфікації дій як дезертирства. Натомість ст. 407 КК охоплює випадки, коли залишення місця служби відбувається без наміру остаточного ухилення, що і є основною підставою для відмежування цих складів [5].

Отже, військові кримінальні правопорушення, самовільне залишення військової частини або місця служби та дезертирство є окремими кримінальними правопорушеннями, що мають різну правову природу та наслідки. Основною відмінністю між СЗЧ і дезертирством є характер умислу: тимчасовий у першому випадку і остаточний у другому. Чітке розмежування цих складів має принципове значення в умовах воєнного стану, адже забезпечує не лише правову точність, а й військову дисципліну. У сучасних умовах особливої актуальності набуває потреба в уніфікації судової практики та правової оцінки дій військовослужбовців, що сприятиме справедливому та ефективному застосуванню кримінального законодавства.

Література:

1. Степанова Ю.П. Самовільне залишення військової частини або місця несення служби: кримінально-правові ознаки і проблеми кваліфікації. Юридичний науковий електронний журнал. № 5. 2022. С. 511-515
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст.131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16.06.2025)
3. Семенюк О.Г. Самовільне залишення військової частини або місця служби. Вебсайт [advokat-olga-semeniuk](https://advokat-olga-semeniuk.com.ua/blog/109/samovilne-zalishennya-viyskovoji-chastini-abo-mistsya-sluzhbi). 2024. Електронне видання. URL: <https://advokat-olga-semeniuk.com.ua/blog/109/samovilne-zalishennya-viyskovoji-chastini-abo-mistsya-sluzhbi> (дата звернення: 16.06.2025)
4. Ленда О.В. Проблеми кваліфікації самовільного залишення військової частини та дезертирства в умовах воєнного стану. Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. 2022. С. 368-370. Електронне видання. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b8742c1d-e74d-4402-bcad-9e5a107500e3/content> (дата звернення: 16.06.2025)

5. Постанова ККС ВС від 01 грудня 2022 року № 297/2178/21.
URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=107834089&red=1000038ab5871e2f8024e15a50d6d4098dae32&d=5> (дата звернення: 16.06.2025)

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

*Лідія Андріївна Свідерко,
курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекартьова,
професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР
НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент*

Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, становлять одну з найнебезпечніших форм правопорушень, оскільки підривають засади публічної служби, довіру громадян до органів влади, а також ефективність державного управління. Ці правопорушення мають не лише юридичний, але й суттєвий соціальний, політичний та економічний вимір.

Кримінальні правопорушення, що вчиняються у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, становлять собою суспільно небезпечні умисні дії, які регламентуються розділом XVII Особливої частини Кримінального кодексу України. Вони спрямовані на порушення встановленого законодавством порядку виконання службових обов'язків у юридичних особах будь-якої форми власності, а також на підрив належного здійснення діяльності, що має публічне значення. До цієї категорії правопорушень належать також діяння, що вчиняються представниками професій, пов'язаних із наданням публічних послуг, зокрема адвокатами, нотаріусами, аудиторами, судовими експертами тощо [1, с.5]. Незважаючи на те, що такі особи не є службовими в традиційному розумінні, їхня діяльність може розглядатися як службова, якщо вона має характер публічного інтересу і передбачає виконання повноважень, притриманих за значенням до функцій представників влади.

Правова сутність кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, визначається особливостями складу таких діянь, які характеризуються рядом специфічних ознак. Загальним об'єктом

цих правопорушень виступають суспільні відносини, що забезпечують законне та ефективне функціонування державного і муніципального апарату, підприємств, установ, а також професійної діяльності, що має публічне значення. Натомість безпосереднім об'єктом є належне виконання окремих функцій управління або професійних обов'язків. Хоча більшість таких правопорушень мають загальний характер, існують і специфічні види, де службове становище правопорушника є обов'язковою умовою, але основним об'єктом посягання виступають інші суспільні блага – зокрема, права людини, майно або правосуддя. У ряді випадків закон прямо вказує на необхідність наявності певного предмета правопорушення, наприклад, офіційного документа чи неправомірної вигоди.

Об'єктивна сторона таких правопорушень може проявлятися як у формі дії, так і бездіяльності, однак у більшості випадків йдеться про активну поведінку. Ключовою ознакою є наявність прямого зв'язку між вчиненим діянням та службовими повноваженнями особи: протиправне діяння повинно бути скоєне шляхом використання посадового становища на шкоду інтересам служби. Якщо ж такий зв'язок відсутній, то діяння підлягає кваліфікації за іншими нормами Кримінального кодексу – наприклад, як посягання на особистість чи власність. У випадках професійної діяльності публічного характеру кримінальна відповідальність також настає лише тоді, коли особа використовує свої повноваження всупереч професійним стандартам або в особистих інтересах.

Деякі кримінальні правопорушення мають формальний склад, тобто вважаються завершеними з моменту вчинення самої дії, незалежно від її наслідків. Інші мають матеріальний склад – їх завершеність пов'язується з фактичним настанням негативних наслідків. Суттєва шкода, яка може бути як матеріальною, так і нематеріальною, вважається істотною у разі, якщо збитки перевищують 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Під тяжкими наслідками розуміють значну матеріальну шкоду, загибель особи, тілесні ушкодження або порушення нормального функціонування установ, що зумовлює кваліфікацію діяння за сукупністю кримінальних правопорушень. У будь-якому випадку обов'язковою умовою є наявність причинного зв'язку між діянням і наслідками [3, с.784].

Більшість кримінальних правопорушень, передбачених у розділі XVII Кримінального кодексу України, характеризуються прямим умислом або поєднанням умисної та необережної форм вини. Так, для правопорушень із формальним складом (наприклад, частина 1 статті 366, статті 368–370 КК) обов'язковою є наявність прямого умислу. Натомість у правопорушеннях із матеріальним складом

(статті 364–367 КК) важливе значення має психічне ставлення особи як до вчиненого діяння, так і до його наслідків. У ряді норм (зокрема, статті 364, 364¹, 365, 365², частина 2 статті 366 КК) прямо вказано на умисне використання чи перевищення повноважень, а також на спеціальну мету – отримання неправомірної вигоди. Службова недбалість (стаття 367 КК) допускає як умисну, так і необережну форму вини. У деяких випадках (наприклад, статті 364, 364¹, 370 КК) мотив і мета є обов’язковими елементами складу, тоді як в інших правопорушеннях, хоча і не зазначені безпосередньо, мають корисливу спрямованість [2].

Суб’єктами кримінальних правопорушень, передбачених у розділі XVII Особливої частини КК України, можуть бути як загальні, так і спеціальні особи: службові особи публічного або приватного права (які постійно чи тимчасово здійснюють організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції), особи, що надають публічні послуги (напр., лікарі, викладачі), а також іноземці, представники міжнародних організацій і військові службові особи; окрім того, організаторами, підбурювачами чи пособниками таких правопорушень можуть бути й загальні суб’єкти, якщо вони діяли у сті зі спеціальним суб’єктом [4, с.43].

Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та надання публічних послуг поділяються на кілька груп залежно від характеру діяльності та кола суб’єктів, які їх вчиняють. До першої групи належать правопорушення, що скоєні під час виконання службових обов’язків у системі органів державної влади, місцевого самоврядування або в юридичних особах публічного права (статті 364, 365, 368, 369, 369² КК України). Друга група охоплює діяння, вчинені у межах службової діяльності в юридичних особах приватного права (статті 364¹, 368³ КК). Третю групу становлять правопорушення, що можуть бути скоєні як у публічному, так і в приватному секторі (статті 366, 367, 370 КК). До четвертої групи віднесено діяння, пов’язані з професійною діяльністю у сфері надання публічних послуг, зокрема адвокатами, лікарями, викладачами тощо (статті 365², 368⁴ КК) [2].

Отже, кримінальні правопорушення у сфері службової та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг, є комплексним явищем, яке вимагає системного підходу до їх запобігання, розслідування та правового регулювання з урахуванням їх особливостей, що забезпечить підвищення довіри до державних інституцій та захист суспільних інтересів.

Література:

1. Франчук В. В. Кримінально-правова характеристика правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (у схемах) : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 64 с.

2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 №2341-III: станом на 7черв. 2025р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(дата звернення: 17.06.2025).

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х. : Право, 2013. ISBN 978-966-458-427-9 Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с

4. Савченко А.В., Кришевич О.В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг. Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / За заг. ред.д.ю.н., проф.В. І. Шакуна. К.: Алерта, 2012. 160 с.

ЧИ ДОЦІЛЬНИЙ ДОПИТ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Сергій Михайлович Смоков,

*к.ю.н., професор, професор кафедри
кримінально-правових дисциплін*

*Одеського державного університету внутрішніх справ
OPCID 0000-0002-4888-5683*

Задум висловити деякі свої міркування з приводу допиту підозрюваного на досудовому розслідуванні виник у мене не просто так, а після спілкування із деякими слідчими, думки яких на цю проблему дуже різняться.

Допит особи є однією з основних слідчих дій у кримінальному процесі на стадії досудового розслідування та важливим джерелом доказів під час судового розгляду. КПК України передбачає та виокремлює допити різних учасників кримінального процесу (зокрема, допит підозрюваного, потерпілого, обвинуваченого, свідків, експерта).

Згідно з ч. 1 ст.42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцепере-

бування особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПКУ для вручення повідомлень.

Згідно ч.2 ст.95 КПК України, підозрюваний, обвинувачений, мають право давати показання під час досудового розслідування та судовому засіданні, а згідно ч.4 цієї ж статті, суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них.

Викладені в національному процесуальному законодавстві процесуальні приписи однозначно трактують що підозрюваний не зобов'язаний давати показання, а тільки має на це право, а що ж слідчий, зобов'язаний він допитати підозрюваного після повідомлення йому про підозру чи ні, на жаль ми цього припису в КПК України не знайшли, а тільки в ст..224 КПК України в ч.4 знаходимо, що у разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа яка проводить допит, зобов'язана його зупинити, одразу після такої заяви. З цього ми робимо висновок про те що у слідчого немає такого обов'язку допитувати підозрювану особу у вчиненні кримінального правопорушення, а є тільки таке право, яке віддано на розсуд слідчого. Слідчі, і такі випадки не поодинокі пам'ятаючи ч.4 ст. 95 КПКУ після повідомлення особі про підозру відмовляються від допиту підозрюваної особи по суті повідомленої підозри, враховуючи що ці показання судом при судовому провадженні враховуватися не будуть, хоча на нашу думку проведення першого допиту підозрюваного є обов'язковим для слідчого після вручення ним повідомлення про підозру, якщо підозрюваний від такого допиту не відмовляється.

Такий обов'язок витікає з того, що підозрюваний має право захищатися шляхом надання показань і слідчий має надати йому таку можливість. Й хоча окремі адвокати підкреслюють, що надання показань не є обов'язком підозрюваного (що є цілком справедливим), а його правом [1].

Інша частина слідчих розглядають допит підозрюваного як обов'язкову слідчу дію на стадії досудового розслідування. Вони одразу після вручення особі повідомлення про підозру проводиться її допит, так би мовити, «по гарячих слідах».

Водночас зовсім неприйнятними є непоодинокі випадки, коли слідчий відмовляється від проведення допиту. При цьому типовим аргументом є те, що сторона обвинувачення не бачить потреби у такому допиті. Подібне рішення та його аргументація безумовно є порушенням права на захист, передбаченого ч. 1 ст. 20 КПКУ

Як зазначає відомий адвокат Жовтан Ю.В. «Звичайно, підозрюваний може й відмовитися від надання будь-яких пояснень, але слідчий у всякому разі повинен продемонструвати готовність вислухати аргументи

щодо змісту підозри. І це не буде поступкою захисту, в цьому є великий сенс і для сторони обвинувачення. Він полягає не в спонуканні будь за що до визнання вини (це хибна мета), до чого іноді прагнуть слідчі, а в демонстрації прагнення до встановлення істини. Протокол такого допиту з фіксацією відмови від дачі показань буде свідчити про надання слідчим можливості підозрюваному захищатися шляхом надання відповідних пояснень. Такий підхід до спілкування слідчого зі стороною захисту значно підвищує його авторитет, оскільки свідчить про високий рівень професійної підготовки, що стосується знань кримінального процесуального законодавства і відповідних положень міжнародного права» [5]

Відмова слідчого від проведення допиту особи, якій було повідомлено про підозру, також має й інший негативний наслідок. Він стосується забезпечення повноти і неупередженості розслідування, що є принципово важливою умовою виконання завдань кримінального судочинства. Виявлення ставлення особи до змісту врученої письмової підозри, отримання (чи неотримання) відповідних пояснень є досить важливим для побудови методики досудового розслідування. Реагування сторони захисту на зміст підозри, як видається, є тим фактором, який суттєво впливає на визначення тактичних завдань розслідування і відповідних засобів їх вирішення. Відмова слідчого від проведення допиту підозрюваного, який, наприклад, прагне повідомити про своє алібі, свідчить про небажання досліджувати обставини, які можуть суттєво вплинути на формулювання обвинувачення. Така позиція нічого окрім шкоди не надає результатам розслідування, оскільки буде свідчити про його неповноту та упередженість. Наприклад, відсутність у матеріалах справи результатів перевірки алібі підозрюваного під час досудового розслідування може виявитися під час судового розгляду. Заява обвинуваченого про своє алібі у судовому засіданні і відсутність у прокурора доказів, що спростують його, створює ситуацію, коли перевірка алібі здійснюється у залі судового засідання. І встановлення у суді факту неспростовності алібі підозрюваного під час досудового розслідування, при наявності таких можливостей у сторони обвинувачення, розглядається в адвокатському середовищі як підстава для визнання представлених прокурором доказів недостовірними і недопустимими [2] .

Про значущість допиту підозрюваного, як однієї з обов'язкових слідчих дій, писав ще Ганс Гросс, який стверджував, що допит цієї особи повинен ґрунтуватися на законі і слідчого ніколи не повинно покидати відчуття, що вона може бути невинно запідозреною особою [3].

Зовсім іншого погляду дотримуються деякі адвокати, так В. Ключков та А. Гурська зазначають, що вони не бачать важливого значення в таких діях слідчого як допит підозрюваного під час досудового розслідування, сторона обвинувачення в такому випадку не отримує жодного виграшу, оскільки нормами КПК України закріплюється відсутність обов'язку у підозрюваного надавати показання; підозрюваний може в будь-який момент відмовитися від показань; підозрюваний може в будь-який момент прийняти рішення щодо надання показань; під час судового розгляду суд допитуватиме підозрюваного як обвинуваченого за наявності бажання обвинуваченого та не враховуючи показання на стадії досудового розслідування. Ці права підозрюваного надають йому можливість давати показання не тоді, коли бажає слідчий, а коли він сам вважає за потрібне й таким чином має час для формування контраргументу стосовно підозри (1)

Підсумуючи викладені різні точки зору на це питання, ми все ж таки вважаємо за доцільне доповнити ч.3 ст.276 КПК України наступним словосполученням, після слів детально роз'яснити кожне із зазначених прав «з'ясувати чи бажає підозрюваний давати пояснення, показання з приводу підозри.»

Література:

1. Ключков В., Гурська А. (2020). Допит підозрюваного як інструмент сторони захисту. Юридична газета. No 10 (716). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/dopit-pidozryuvanogo-yak-instrument-storoni-zahistu.html> (дата звернення 11.01.2025).
2. Зейкан Я.П. Про недопустимі докази. Методичні рекомендації для адвокатів. Харків : Фактор, 2019. 128 с.
3. Баранчук В. В. Тактика встановлення психологічного контакту при допиті: монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2019. 196 с.
4. Волобуєв А.Ф., Мирошніченко Ю.М. Допит у кримінальному провадженні: досудове розслідування і судовий розгляд. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Право”. Вип. 87 ч. 4. 2025. С. 50-65. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.7>
5. Жовтан Ю.В. Допит підозрюваного через призму європейських стандартів Аналітичне-порівняльне правознавство Ужгородського національного університету. Серія “Право”. Вип. № 05 ч. 3.2025 С.166-170

ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ТИПОЛОГІЯ ШАХРАЙСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Д. Г. Снітніков,

*викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
м. Одеса*

*Науковий керівник: Г.С. Резніченко,
кандидат юридичних наук, доцент,*

*доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
м. Одеса*

Сучасна злочинність неповнолітніх характеризується зростанням шахрайських діянь із використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій. Ця тенденція є значущою через полегшений доступ до інструментарію та спрощення кримінальних схем, що вимагає перегляду заходів профілактики та кримінально-правового реагування.

Зважаючи на підвищену сприйнятливість неповнолітніх до негативного впливу під час розвитку, актуальною є розробка ефективних стратегій ювенальної превенції. Їхня вразливість перед кримінальним середовищем зумовлена сукупністю дезадаптуючих факторів, включаючи соціально-економічні та девіантні мотиви самоствердження. Це вимагає консолідації зусиль державних та громадських інститутів.

Метою роботи є комплексний кримінологічний аналіз детермінант шахрайських злочинів, скоєних неповнолітніми, з огляду на зростання доступності технологій та низьку ефективність ювенальної превенції. Дослідження спрямоване на виявлення умов, що сприяють залученню підлітків до протиправної діяльності, ускладненої труднощами виявлення та доведення з боку правоохоронних органів.

Актуальність дослідження злочинності неповнолітніх зумовлена її еволюцією: від традиційної вуличної злочинності до високотехнологічних економічних правопорушень. Цей перехід спричинений високою латентністю схем та легкістю віддаленої взаємодії у кримінальних групах. Ситуація вимагає негайного перегляду стратегій профілактики та методів оперативно-розшукової діяльності.

Неправомірною поведінкою неповнолітніх є багатогранним явищем, що розвивається під впливом сукупності соціальних, психологічних, економічних та культурних факторів [1, с. 769].

Ключовими детермінантами злочинної поведінки неповнолітніх є соціально-економічні чинники. Вони формують мотиваційний комплекс, спрямований або на незаконне отримання матеріальної вигоди для покращення економічного становища, або на набуття девіантного

статусу й авторитету в референтних групах як компенсації за незадоволене соціальне становище.

Збройне вторгнення створило несприятливий соціально-економічний фон, що збільшило вразливість неповнолітніх до кримінального впливу. В умовах матеріальної потреби та обмежених можливостей легальної зайнятості (через вік та відсутність освіти), корислива мотивація до незаконного збагачення стає домінуючою у їхній протиправній поведінці.

Організовані групи рекрутують неповнолітніх у сферу шахрайства через соціальні медіа, використовуючи цілеспрямовану рекламу. Функція підлітків зводиться до дистанційного обману жертв за допомогою фішингу та зловживання довірою. Ці злочинні схеми відзначаються високим цинізмом, зокрема, в імітації критичних ситуацій (включно з бойовими діями) для посилення психологічного тиску на жертву.

Неможливо не погодитись зі словами Капуляка В. П., який зазначає, що інтернет та соціальні медіа можуть слугувати як позитивним майданчиком для саморозвитку, так і простором, де поширюються небезпечні для підлітків контент і схеми протиправної діяльності. Так, за даними, все частіше спостерігаються випадки кібербулінгу, шахрайства, незаконної торгівлі речовинами через інтернет тощо, що є новим викликом для правоохоронних органів і освітян [2, с. 153].

Медіатизація "культури високого споживання" формує у неповнолітніх корисливу мотивацію. Відчуття соціальної несправедливості та неможливість досягти успіху законно, разом із пропагандою незаконного збагачення у соцмережах, стимулюють вибір преступних стратегій. Фактична безкарність та неефективність правоохоронних заходів призводять до високої латентності шахрайства, роблячи його привабливим для підлітків.

Значною проблемою протидії шахрайству є неефективність правозастосовних механізмів, що посилює почуття всюдозволеності у правопорушників. Під час проведення оперативно-розшукових заходів щодо ліквідації кримінальних структур, які залучають неповнолітніх, фіксується високий ризик підриву процесуальних гарантій та слабкість доказової бази, що може бути пов'язане з корупційними зв'язками у структурах, відповідальних за досудове розслідування. Така ситуація веде до юридичного нігілізму та стимулює кримінальну ресоціалізацію затриманих суб'єктів, які після формальних процедур швидко повертаються до злочинної діяльності.

Діяльність шахрайських "колл-центрів" спричиняє не лише економічні збитки, а й деструктивний соціально-культурний ефект, підриваючи базові інститути, як-от освіта, традиційні цінності та сім'я. Привабливість швидкого незаконного збагачення створює делінквентну ціннісну систему, яка нівелює значущість легальної праці й освіти, що веде до соціальної аномії серед молоді.

Аналіз даних Офісу Генерального прокурора демонструє виражену динаміку шахрайства: зареєстровані випадки зросли з 32 086 у 2022 році до 82 609 у 2023 році. Незважаючи на певну стабілізацію у 2024 (64 978) та неповному 2025 (35 599) роках, абсолютна кількість злочинів критично висока. Ці офіційні дані підтверджують гостру проблему, масштаб якої додатково посилюється високим рівнем латентності шахрайства. [3].

Можна погодитись і зі словами Романової А. С. що вищеперелічені фактори можуть додатково посилювати ці тенденції, адже молодь опиняється в умовах невизначеності й підвищеної тривоги, що призводить до нехтування нормами права та суспільної моралі, тому на такі обставини потрібно швидко реагувати [4, с. 409].

Морально-правова свідомість неповнолітніх шахраїв часто деформована соціально-криміногенними чинниками (пропаганда, груповий вплив). Це створює парадокс: їхня здатність осмислити цинізм обману та соціальну небезпеку незаконного збагачення знижена, що ускладнює встановлення необхідного рівня усвідомлення для притягнення до відповідальності та є предметом вивчення в юридичній психології та кримінології.

З проведеного аналізу можна дійти невтішного висновку про якісної трансформації ювенальної злочинності у бік організованого шахрайства. Збільшення залученості неповнолітніх до діяльності кримінальних центрів обумовлено формуванням делінквентного мотиваційного комплексу, що характеризується високим рівнем соціального цинізму та правового нігілізму.

Масова участь молоді у шахрайських схемах підриває не лише економіку, але й фундаментальні морально-культурні та трудові цінності суспільства. Ця тенденція свідчить про деградацію морально-правової свідомості підлітків, які обирають швидке незаконне збагачення замість освіти та легальної соціалізації. У світлі зафіксованого інституційного виклику та високої суспільної небезпеки цього феномену, радикалізація заходів кримінально-правового впливу та ювенальної превенції стає не просто бажаною, але об'єктивно необхідною. При цьому акцент слід робити на:

1. Посилення відповідальності за організацію та залучення неповнолітніх до шахрайських структур.

2. Підвищення невідворотності покарання за скоєні діяння, що потребує системного усунення факторів латентності та корупційних ризиків у правозастосовній практиці.

Такий підхід зумовлений необхідністю захисту не лише майнових прав громадян, а й відновлення нормативної системи цінностей серед молоді.

Література:

1. Турчиняк Я. І. Правове виховання неповнолітніх. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. №1. С. 767-771.

2. Капуляк В. П. (2023). Заходи з виявлення причин, що сприяли вчиненню правопорушень дітьми. Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка. № 4. С. 152–162.

3. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudo-vo-go-rozslidu-vannya-2> (дата звернення: 29.09.2025).

4. Романова А. С. Ювенальна превенція під час війни: особливості реалізації повноважень. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 4. С. 408–411.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПІВ ТА ШКОДИ ЗДОРОВ'Ю НАСЕЛЕННЯ

*Аріана Русланівна Стратулат,
курсант 408 взводу ФПФОДР НПУ*

*Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекмарьова,
професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР
НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства питання боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та пов'язаними з цим загрозами для здоров'я населення набуває особливої актуальності. Поширення наркоманії, зростання рівня вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із наркотичними засобами, і як наслідок – зростаюча шкода для фізичного й психічного здоров'я громадян, ставлять перед державою складні завдання у сфері протидії цим явищам.

Кримінальна відповідальність за такі правопорушення є важливим інструментом державної політики у сфері охорони здоров'я, громадської безпеки та правопорядку. Законодавець передбачив низку норм у КК України, що встановлюють відповідальність за виробництво, зберігання, збут, контрабанду та інші дії, пов'язані з обігом наркотиків і психотропних речовин, а також передбачив кримінальну відповідальність за дії, що завдають шкоди здоров'ю населення в ширшому сенсі. Водночас практика правозастосування у цій сфері свідчить про наявність низки проблем, які ускладнюють ефективну реалізацію кримінально-правових норм. Зокрема, спостерігається недостатній рівень виявлення кримінальних правопорушень, що вчиняються в організованих формах, низький рівень розкриття транснаціональних каналів постачання наркотичних засобів, а також

труднощі в доведенні умислу щодо незаконного обігу речовин, які постійно змінюються за хімічним складом (зокрема — нових психоактивних речовин).

У 2024 році в Україні було зареєстровано понад 47 тисяч кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, при цьому вилучено близько 5,5 тонн наркотиків на загальну суму понад 2,6 мільярда гривень, а також ліквідовано більше тисячі підпільних нарколабораторій. За інформацією Міністерства внутрішніх справ, кожен п'ятий підліток в Україні хоча б раз у житті вживав наркотики, а загальна кількість осіб, залежних від психоактивних речовин, щороку зростає на 8–10% [1].

Особливо занепокоєння викликає стрімке поширення синтетичних наркотиків серед молоді. Згідно з Національним звітм про наркотичну ситуацію в Україні за 2024 рік, спостерігається збільшення випадків одночасного вживання кількох психоактивних речовин, зокрема новітніх синтетичних сполук, що мають непередбачуваний вплив на психіку та фізичний стан. Ця тенденція свідчить про загострення проблеми наркоманії в молодіжному середовищі та потребує термінового комплексного реагування [2].

Слід провести правовий аналіз найбільш поширених злочинів, що вчиняються у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів, передбачених статтями 307 і 309 Кримінального кодексу України, із урахуванням положень Постанови Пленуму Верховного Суду України № 4 від 26 квітня 2002 року «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів», з метою з'ясування особливостей їх кваліфікації та правозастосування [3]. Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів (ст. 307 КК України) та прекурсорів (ч. 2 ст. 311 КК України) охоплює будь-які форми їх передачі — оплатні чи безоплатні — з порушенням вимог законодавства, зокрема шляхом продажу, дарування, обміну, надання в борг або ін'єкційного введення іншій особі за згодою. Водночас обопільне введення речовин особами, які придбали їх спільно, не визнається збутом [4].

Умисел на збут може встановлюватися як через домовленість із покупцем, так і за допомогою додаткових ознак: великого обсягу речовин, способу їх фасування, поведінки особи тощо. Кримінальна відповідальність за збут настає незалежно від кількості речовини.

Якщо ж особа передає під виглядом наркотичних речовин інші засоби з метою заволодіння майном, її дії кваліфікуються як шахрайство, а також як підбурювання до замаху на незаконне придбання наркотиків. Дії покупця у такому випадку — як замах на вчинення відповідного кримінального правопорушення (ст. 307, 309 або 311 КК України) [4].

Якщо наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги виготовляються як для особистого вживання, так і з метою збуту, дії особи кваліфікуються за сукупністю ст. 307 і ст. 309 КК України. При цьому за ст. 309 КК охоплюються лише дії щодо виготовлення, зберігання чи використання в межах, призначених для власного споживання. Незаконне виготовлення, придбання, зберігання чи переміщення наркотиків за межі України кваліфікується як сукупність злочинів за ст. 307 або 309 та ст. 305 КК України (контрабанда) [4].

Аналіз кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів свідчить про високий рівень суспільної небезпеки цих діянь та складність їх правозастосування. Сучасна правова доктрина й судова практика вимагають від правоохоронних органів не лише чіткого розуміння змісту норм КК України, а й здатності адаптуватися до новітніх викликів, зокрема поширення синтетичних наркотиків та змін у способах їх обігу. Ефективне застосування кримінального законодавства в цій сфері має базуватися на системному підході, орієнтованому як на каральну, так і на профілактичну функцію держави.

Література:

1. Генеральна прокуратура України. [Електронний ресурс] // Facebook. — URL: <https://www.facebook.com/ptcu.gov.ua> — (Дата звернення: 18.06.2025).
2. Наркотична ситуація в Україні (за даними 2023 року) [Електронний ресурс] / Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України. — Київ, 2023. - 48 с. — URL: [https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user92/3BIT_Наркотична_ситуація_в_Україні_\(за_даними_2023_року\).pdf](https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user92/3BIT_Наркотична_ситуація_в_Україні_(за_даними_2023_року).pdf) (дата звернення: 18.06.2025).
3. Постанова пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» № 4 від 26.04.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02#Text> (дата звернення 18.06.2025).
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 Редакція від 07.06.2025 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> (дата звернення 18.06.2025).

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ

Вікторія Сергіївна Щирська,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів
досудового слідства
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса

Олександр Сергійович Токолов,
курсант 4 курсу, факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

Домашнє насильство належить до найсерйозніших соціально-кримінальних проблем сучасного суспільства, оскільки воно порушує основні права та свободи людини, руйнує сімейні відносини, формує травматичний соціальний досвід і може призводити до тяжких кримінальних наслідків. Кримінологічне дослідження цього явища дозволяє виявити закономірності його поширення, характерні риси, соціальні та психологічні детермінанти, а також визначити ефективні напрямки профілактики та реагування держави.

За даними Національної поліції України, у 2023 році зареєстровано понад 291 тис. випадків домашнього насильства, що включає фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство в сім'ї та серед осіб, які перебувають у спільному побуті. У 2024 році кількість зареєстрованих випадків зменшилась до 195 тис., що свідчить про зменшення фактичної злочинності, так і підвищенні обізнаності громадян щодо необхідності повідомляти про насильство [1, 2].

Кримінологічна характеристика домашнього насильства включає кілька ключових аспектів. По-перше, насильство є системним і повторюваним явищем, що включає різні форми фізичного та психологічного тиску. По-друге, воно часто супроводжується проявами соціальної ізоляції жертви та контролю з боку кривдника, що ускладнює виявлення злочину та його розслідування. По-третє, спостерігається взаємозв'язок із соціально-економічними чинниками: безробіттям, алкогольною або наркотичною залежністю, низьким рівнем освіти та стресовими факторами воєнного стану, які посилюють агресивну поведінку в родині.

Особливої уваги потребує вплив воєнного стану на поширення домашнього насильства. Психоемоційна нестабільність, обмеженість соціальних контактів, економічні труднощі та перевантаження сімейними обов'язками під час війни сприяють зростанню конфліктів у сім'ях.

Особливо уразливими є сім'ї внутрішньо переміщених осіб, які стикаються з обмеженими ресурсами, адаптаційним стресом та високим рівнем соціальної дезадаптації.

Сучасне кримінологічне дослідження виділяє специфічні характеристики кривдників та жертв. Кривдники, як правило, демонструють низький рівень самоконтролю, схильність до імпульсивної поведінки, агресивні реакції на стресові ситуації та залежність від алкоголю або наркотиків [3, с. 129]. Жертви, особливо жінки та неповнолітні, часто перебувають у ситуації психологічної залежності, мають обмежені соціальні ресурси та низький рівень правової обізнаності, що ускладнює своєчасне повідомлення про насильство та звернення за допомогою.

Запобігання домашньому насильству має комплексний характер і включає правові, соціальні, освітні та психологічні заходи. До основних напрямів профілактики відносяться:

1. Розвиток мережі кризових центрів і притулків для постраждалих осіб;
2. Психологічна підтримка жертв насильства та програм ресоціалізації кривдників;
3. Інформаційно-просвітницькі кампанії щодо прав та доступних засобів захисту;
4. Підготовка фахівців соціальної, психологічної та правоохоронної сфер до роботи з постраждалими та кривдниками;
5. Міжвідомча координація дій органів поліції, прокуратури, соціальних служб та громадських організацій.

Особливе значення у 2023–2025 роках надається превентивним програмам у школах, університетах та громадах, які формують нетерпимість до насильницької поведінки, розвивають навички конструктивного вирішення конфліктів та підвищують правову обізнаність молоді. Також ефективним є застосування цифрових платформ для анонімного звернення за допомогою та моніторингу ризикових ситуацій.

Таким чином, домашнє насильство в Україні є комплексним соціально-кримінологічним явищем, яке має високий рівень латентності, повторюваний характер та різноманітні форми прояву. Ситуація у 2023–2025 роках свідчить про необхідність комплексного підходу до його запобігання, що поєднує правове регулювання, соціально-психологічну підтримку, просвітницьку діяльність та міжвідомчу координацію. Лише системна держава політика може забезпечити зниження рівня домашнього насильства та підвищення безпеки громадян.

Література:

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році. URL: kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_NPU_2023.pdf

2. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2024 році. URL: kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2024/zvit-pru-2024.pdf

3. Тичина Д.М. Кримінологічна характеристика особи-кривдника, який вчиняє домашнє насильство. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2022 р. С. 128-133 URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/23.pdf

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 №2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 13.09.2025 року)

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Закон України від 20.11.2024 № 4073-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20#Text> (дата звернення: 13.09.2025 року)

6. Домашнє насильство: що це таке, як його розпізнати, куди звертатись по допомогу. Домашнє насильство в умовах війни. МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/activity/domestic-violence>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

*Олександр Сергійович Токолов,
курсант 408 навчального взводу,
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Віктор Віталійович Ярош,
к.ю.н., доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Корупція є однією з найбільш серйозних загроз національній безпеці, стабільності державних інституцій та демократичного розвитку України. Вона підриває довіру суспільства до органів влади, негативно впливає на інвестиційний клімат та ефективність правосуддя, а також сприяє поширенню організованої злочинності. У зв'язку з цим протидія корупційним злочинам набуває особливої актуальності, а питання кримінально-правової

кваліфікації таких діянь залишається однією з найскладніших і найважливіших проблем сучасної юридичної науки та практики.

Кримінально-правова кваліфікація є ключовим елементом у забезпеченні законності та обґрунтованості притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини, пов'язані з корупцією. Від точності й правильності кваліфікації залежить не лише справедливості судового рішення, але й реальна ефективність антикорупційної політики держави. У сучасних умовах кваліфікація корупційних злочинів стикається з низкою проблем: неоднозначністю тлумачення окремих норм, відсутністю усталеної судової практики, складністю розмежування суміжних складів злочинів, а також швидкими змінами у законодавстві.

Варто наголосити, що у Кримінальному кодексі України передбачено цілу низку складів злочинів, які охоплюються поняттям «корупційні». До них належать одержання неправомірної вигоди (ст. 368), зловживання впливом (ст. 369-2), пропозиція або надання неправомірної вигоди (ст. 369), зловживання владою чи службовим становищем (ст. 364) та інші [1].

Проте на практиці виникає чимало проблем у відмежуванні, наприклад, зловживання владою від перевищення службових повноважень, або ж у відрізненні хабара від «подарунка», що допускається законом у визначених межах. Ці аспекти нерідко стають підставою для помилок у кваліфікації, що, своєю чергою, призводить до уникнення винними особами відповідальності або до пом'якшення санкцій.

Особливої уваги заслуговує проблема розмежування кримінально-караних і адміністративних правопорушень у сфері корупції. Закон України «Про запобігання корупції» встановлює низку обмежень і заборон для державних службовців, порушення яких тягне адміністративну відповідальність [2].

Однак на практиці досить складно провести межу між адміністративним проступком і злочином, оскільки для цього необхідна чітка оцінка ступеня суспільної небезпеки діяння та наявності ознак складу злочину. Недостатня визначеність законодавчих критеріїв ускладнює роботу правоохоронних органів і створює підґрунтя для зловживань.

Суттєвим викликом є й постійні зміни у кримінальному законодавстві, які ускладнюють вироблення стабільної судової практики. Наприклад, криміналізація незаконного збагачення, яка кілька разів змінювалася впродовж останніх років, призводила до правової невизначеності, а іноді – до неможливості притягнення винних осіб до відповідальності [3].

Відсутність єдиного підходу у тлумаченні складів корупційних злочинів на рівні Верховного Суду також породжує проблеми для органів досудового розслідування та прокурорів.

Важливою є проблема доведення корупційних злочинів. Оскільки корупційні правопорушення, як правило, мають латентний характер, правоохоронні органи стикаються з труднощами у зборі належних і допустимих доказів. Використання негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема аудіо- та відеоконтролю, часто викликає дискусії щодо меж допустимості таких доказів у кримінальному процесі. Неправильна фіксація або порушення вимог КПК під час проведення НСРД нерідко призводять до визнання доказів недопустимими, що суттєво ускладнює кваліфікацію та доведення вини.

У цьому контексті актуальним є також питання спеціальних суб'єктів корупційних злочинів. Законодавство визначає, що ними можуть бути службові особи, які займають відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції.

Проте на практиці визначення статусу особи як «службової» часто викликає труднощі, зокрема щодо керівників комунальних підприємств чи посадових осіб юридичних осіб приватного права, які здійснюють певні публічні функції [4, с. 114]. Це призводить до колізій і неоднозначного застосування закону.

Слід звернути увагу й на міжнародний аспект протидії корупції. Україна є учасником низки міжнародних договорів, зокрема Конвенції ООН проти корупції та Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Виконання міжнародних зобов'язань вимагає від держави гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, що інколи потребує внесення змін до Кримінального кодексу. Застосування міжнародних підходів до кваліфікації корупційних злочинів дозволяє знизити рівень правової невизначеності та сприяє формуванню єдиних підходів у практиці боротьби з корупцією.

Успішна кримінально-правова кваліфікація корупційних злочинів неможлива без системної взаємодії антикорупційних органів. В Україні функціонують НАБУ, САП, ДБР, БЕБ, НАЗК, Вищий антикорупційний суд, проте їхня діяльність потребує належної координації. На практиці виникають випадки дублювання функцій, колізії у визначенні підслідності, що негативно позначається на ефективності розслідування. Забезпечення чіткої координації та усунення дублювання повноважень є необхідною умовою для удосконалення процесу кваліфікації корупційних злочинів.

Водночас важливим напрямом удосконалення є розвиток аналітичних інструментів і цифрових технологій, які дозволяють правоохоронним органам швидко ідентифікувати корупційні ризики та виявляти злочини на ранніх стадіях. Використання сучасних програмних комплексів для аналізу фінансових потоків, а також міжнародна співпраця у

сфері доступу до банківської та комерційної інформації можуть значно підвищити ефективність кваліфікації корупційних правопорушень.

Підсумовуючи, слід зазначити, що актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації корупційних злочинів в Україні зумовлені як об'єктивними чинниками – складністю та латентністю корупційних діянь, так і суб'єктивними – недосконалістю законодавства та відсутністю сталої практики його застосування. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення кримінального законодавства, формування єдиної судової практики, розвиток доказової бази та міжнародної кооперації. Лише за умови чіткої та обґрунтованої кваліфікації корупційних злочинів можна забезпечити реальне підвищення ефективності антикорупційної політики та зміцнити довіру суспільства до системи правосуддя.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16.09.2025 року).

2. Закон України Про запобігання корупції від 14.10.2014 р. №1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 16.09.2025 року).

3. Кочеров М. Незаконне збагачення: історія питання. Юридична Газета. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/nezakonne-zbagachennya-istoriya-pitannya.html>.

4. Цивільський О.І. Ознаки службової особи у кримінальному праві України С. 113-120 URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/S&LS_2021_Vol.%204,%20No.%202_113-120.pdf.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ігор Володимирович Федорончук,
доктор філософії, адвокат,
керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Лоялті»

У цивілізованих демократичних країнах невід'ємною складовою правової системи й основним недержавним інститутом захисту особи, її прав і свобод є адвокатура.

В Україні адвокатура формувалась на протязі багатьох століть, в результаті чого було створено недержавний самоврядний інститут, який забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі [1, ч. 1 ст. 2]. Завдяки поси-

ленню уваги держави і суспільства до важливості визнання, поваги та захисту основоположних прав людини, ця професія стала однією з підвалин сучасної системи правосуддя.

Адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1, ч. 1 ст. 4]. Честь і гідність адвоката та його професійні права гарантуються та охороняються Основним Законом України, профільним Законом та іншими законами та нормативно-правовими актами. Основні гарантії адвокатської діяльності містяться у профільному Законі [1, ч. 1 ст. 23], а відповідальність за їх порушення передбачається Кримінальним кодексом України [2, ст. 397].

Щодо встановлених законом гарантій, на перший погляд, може здатися, що їх перелік є досить обширним і повинен забезпечити дотримання прав адвокатської діяльності (навіть в умовах воєнного стану), але реалії сьогодення вказують на те, що це лише поверхнева думка і проблеми захисту та реалізації таких гарантій існують.

Запровадження 24 лютого 2022 року воєнного стану в Україні та його системне продовження внесло суттєві зміни у адвокатську діяльність. Обставини, викликані повномасштабним вторгненням, зумовили ряд проблем у адвокатській діяльності, у тому числі щодо дотримання гарантій, внаслідок чого адвокатура України почала реагувати на зазначені виклики та розробляти шляхи для їх подолання.

Зокрема, органи адвокатського самоврядування своєчасно почали реагувати не лише на потреби адвокатури, але й на запити суспільства: оперативно допомагати адвокатам-переселенцям та їх сім'ям, надавати їм матеріальну допомогу, звільняти їх від сплати щорічних внесків на адвокатське самоврядування; розширювати волонтерську діяльність адвокатів; збільшувати кількість офіційних представництв адвокатури України закордоном; надавати правничу допомогу чи консультації військовослужбовцям, військовим адміністраціям тощо [3].

Адвокатська спільнота серед основних проблемних аспектів реалізації гарантій адвокатської діяльності виділяє наступні порушення:

- втручання представниками ТЦК та СП повісток адвокатам під час проведення слідчих дій або судових засідань, тобто у момент виконання ними своїх професійних обов'язків;

- вилучення під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність електронних та паперових носіїв інформації, які містять адвокатську таємницю, без належного на те дозволу, а також здійснення відносно адвоката будь-якого тиску зі сторони осіб, які проводять слідчі дії;

- ототожнення у ЗМІ або у соціальних мережах адвоката з його клієнтом;

- подання на адвокатів скарг про притягнення до дисциплінарної відповідальності за неприбуття чи припинення участі адвоката в судових засіданнях, або неявку адвоката до інших органів, у яких він бере участь задля надання правничої допомоги, якщо це зумовлено наслідками війни (відсутність електрозабезпечення, повітряна тривога, ракетна атака чи інше збройне ураження території, де знаходиться адвокат та/або відповідний орган, а також окупація вказаної території тощо);

- здійснення погроз чи замаху на життя або здоров'я адвоката чи його близьких родичів, погрози чи знищення його майна;

- заборона адвокату здійснювати фото- та відеофіксацію на власний технічний засіб відповідної слідчої (розшукової) дії;

- не допуск адвоката до вже розпочатого обшуку, в тому числі із застосуванням фізичної протидії;

- неможливість надання адвокатом правничої допомоги під час комендантської години у зв'язку із відсутністю спеціального дозволу на пересування за цих умов [3].

Зазначені порушення гарантій адвокатської діяльності можуть як призвести до вимушених змін у робочому графіку адвоката та проблем у його діяльності, так і мати негативний вплив на суспільну думку щодо інституту адвокатури загалом.

Одним із найпоширеніших порушень гарантій адвокатської діяльності останніх років є ототожнення адвоката з клієнтом, що виражається у здійсненні психологічного тиску на адвоката і формування негативного образу захисника в суспільстві [4].

Останнім часом у відкритих джерелах дедалі частіше з'являються повідомлення про ототожнення захисників із підзахисними (особливо у корупційних справах та у справах, пов'язаних із національною безпекою). Подібна практика є несумісною з принципами розвиненої правової держави. На жаль, ЗМІ все частіше використовують у заголовках статей чи у новинних стрічках образливі визначення на кшталт «адвокат зрадника», «адвокат убивці», «адвокат корупціонера» тощо. Такі ярлики не лише принижують професію адвоката, але й можуть сформувати у суспільства викривлене уявлення про адвокатуру загалом, підриваючи довіру до її конституційної ролі [4].

Адвоката не можна засуджувати за те, що він вибудовує правовий захист для особи, яка притягується до відповідного виду відповідальності, адже від якісної роботи адвоката напряду залежить якість розвитку відносин в юридичній сфері та забезпечення прав усіх громадян, а також розвиток України як держави, в якій людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [5].

Так, за даними Національної асоціації адвокатів України, кількість таких випадків з кожним роком, на жаль, лише зростає. Зокрема, якщо у 2022 році було зафіксовано 13 порушень, то у 2023-му - 21, у 2024-му - 28, а лише за перше півріччя 2025 року - вже 32. З цієї статистики випливає, що практична реалізація заборони ототожнювати адвоката з клієнтом тривалий час залишається проблемною через відсутність дієвих механізмів реагування [4].

Ситуація повинна була змінитися після 16 липня 2025 року, коли Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності». Зазначеними змінами, окрім іншого, встановлюється адміністративна відповідальність за порушення заборони ототожнення адвоката з клієнтом, що має стати реальним кроком до посилення гарантій незалежності адвокатів [6]. Ці зміни мають стати потужним сигналом підтримки правозахисної місії адвокатів, підтвердженням відданості принципам верховенства права та гарантією того, що Україна залишається державою, яка поважає права людини, професійну гідність і демократичні цінності [7].

Утім, ухвалення цього закону викликало хвилю маніпуляцій, адже почали лунати заяви, що нові норми обмежують свободу слова та тягнуть за собою надмірні штрафні санкції. Такі твердження є нічим іншим, як спробою уникнення відповідальності, адже вимога закону проста: не порушуй закон [4].

Окрім того, станом на сьогодні зазначений закон, який запроваджує адміністративну відповідальність за публічне ототожнення адвоката з клієнтом, не набрав чинності, адже знаходиться на підписі Президента України, що додатково ускладнює усунення негативної тенденції порушення гарантій адвокатської діяльності.

Література:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 20.09.2025).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.09.2025)
3. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення. URL: <https://unba.org.ua/publications/10234-dotrimannya-garantij-advokats-koi-diyal-nosti-v-ukraini-v-umovah-voennogo-stanu-problemi-ta-shlyahi-ih-virishennya.html> (дата звернення: 20.09.2025).

4. Захист без ярликів: ототожнення адвоката з клієнтом руйнує принципи правової держави. URL: <https://unba.org.ua/publications/10771-zahist-bez-yarlikiv-ototozhnennya-advokata-z-klientom-rujnue-principi-pravovoi-derzhavi.html>) (дата звернення: 20.09.2025).

5. Коротко про сутність адвокатської діяльності. URL: <https://unba.org.ua/publications/3495-korotko-pro-sutnist-advokats-koj-diyal-nosti.html> (дата звернення: 20.09.2025).

6. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення: Закон України від 17.06.2025 №4496-IX // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4496-20#Text> (дата звернення: 20.09.2025).

7. РАУ закликала Президента підписати Закон про відповідальність за ототожнення адвоката з клієнтом. URL: <https://unba.org.ua/news/10742-rau-zaklikala-prezidenta-pidpisati-zakon-pro-vidpovidal-nist-za-ototozhnennya-advokata-z-klientom.html> (дата звернення: 20.09.2025).

СТАН ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ В УКРАЇНІ: НА МАТЕРІАЛАХ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Олег Володимирович Федорченко,
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Жебрацтво – систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб [1].

Жебрацтво повнолітніх в Україні не є кримінальним правопорушенням. У той же час ст. 150-1 («Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом») та ст. 304 («Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність») КК України передбачає кримінальну відповідальність за організацію жебрацтва з використанням/втягненням дітей для отримання наживи [1].

Проблема використання дітей для заняття жебрацтвом в Україні має свої напруги. Піднімалися різноманітні питання, результати досліджень опубліковані у формі тез конференцій, фахових статей, дисертацій [2-6]. Вчені у своїх здобутках пропонують, у принципі, слушні

зміни до законодавства України у сфері протидії поширенню використання малолітніх дітей для жебрацтва з метою наживи. Однак, зауважимо, що у поле зору науковців, практиків не потрапили, чи то не були вартості, кількісні показники зазначеного кримінального правопорушення. Можливо, даний вид протиправного діяння не такий уже і поширений. Як наслідок статистичні показники не є досить репрезентативними і не можуть враховувати статистичні похибки, оскільки кримінальних проваджень замало.

Разом з тим, враховуючи, що Україна у стані війни більше ніж 11 років, у тому числі більше ніж три з половиною років гарячої фази, гіпотетично, повинна була б збільшитися кількість фактів використання малолітніх для заняття жебрацтвом. На це могло вплинути переміщення мільйонних мас населення, масове зубожіння суспільства. Звідси виходить, що існує необхідність проаналізувати статистичні дані реєстрації фактів використання малолітніх дітей для заняття жебрацтвом. У дослідженні будемо використовувати матеріали судової практики.

Одразу визначимо дефініції. Законотворець у ст. 150-1 ККУ запропонував термін «використання» для жебракування – тобто потерпіла особа, дитина, не усвідомлює факту її використання як «знаряддя» жебрацтва [2, с. 76; 3, с. 195; 6, с. 103-104;]. А в ст. 304 ККУ «втягнення» – свідомий акт дитини брати участь у злочинній діяльності [2, с. 76]. Як видно із заявленої теми наукової розвідки, предметом дослідження буде власне «використання» малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, тобто під аналіз потраплять дані судової практики за ст. 150-1 ККУ.

Простежимо динаміку зазначеного кримінального правопорушення за період 01 січня 2019 року і до вересня 2025 року. За 6,5 років до суду надійшло 17 справ за статтею 150-1 ККУ. Тобто у середньому 2,6 справи на рік, що свідчить про незначне поширення даного правопорушення, або складності його фіксації. По рокам картина наступна: у 2019 р. надійшло до суду 3 справи і скільки ж винесено вироків; 2020 р. – 4 (3 вироків); 2021 р. – 4 (3 вироків); 2022 р. – 3 (2 вироків); 2023 р. – 2 (5 вироків); 2024 р. – 1 (вироки суд не виносив); 2025 р. – до суду справи не надходили (1 вирок). Тобто за 3 передвоєнні роки 2019-2021 рр. до суду надійшло 11 справ (65%), а за 3,5 роки повномасштабного вторгнення 6 (35%) [7-23]. Із даних статистики видно, що військові дії спричинили зменшення кількості фактів порушення статі 150-1 ККУ.

Із 17 справ 15 (88%) кримінальні правопорушення кваліфікувалися за ч.1 ст. 150-1 ККУ, 2 (12%) – за ч. 2. Нагадаємо, що ч.1 ст. 150-1 ККУ передбачає відповідальність за використання батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Ч.2 – ті самі дії, вчинені щодо чужої малолітньої дитини або пов'язані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, а так само вчинені повторно

або особою, яка раніше скоїла одне із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 150, 303, 304 ККУ, або за попередньою змовою групою осіб [1]. В одному випадку особа використовувала чужу малолітню дитину для заняття жебрацтвом [14], в іншому – рідного онука [23].

Географія реєстрації кримінального провадження широка і представлена всіма регіонами (за виключенням ТОТ), однак вважаємо, що статистичних даних замало, щоб визначити тенденції. Утім, виділимо область, у якій найбільше зафіксовано даних злочинів. Це – Закарпатська область – 8 (47%) фактів. По 4 до і після повномасштабного вторгнення.

Привертає увагу факт, що всі суди визнали осіб винними у скоєнні злочину і призначали покарання у вигляді позбавленні волі на різні строки (від одного до трьох років). Однак усіх осіб, включно з тими, які вчинили праворушення за ч.2 ст. 150-1, звільнили від призначеного покарання, замінивши його на випробувальний термін з різним іспитовим строком та обов'язком періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації. Тому підтримуємо пропозиції І. Поштаренко стосовно доповнення санкції ст. 150-1 ККУ основним покаранням у вигляді апробаційного нагляду [5, с. 221-222], оскільки, як показує судова практика за останні 6 років, суди інших покарань не призначають.

Звернемо увагу на рівень «наживи» яка змусила винних осіб вступити на шлях правопорушення. У матеріалах справ фігурують суми, які були вилучені у винних осіб від заняття жебрацтвом, у розмірі 356 грн [17], 40 грн [7], та є просто мізерними – 19 грн [21] і 8 грн 80 коп. [9]. Це свідчить про диспропорцію у факті матеріальної вигоди і ризику потенційної кримінальної відповідальності.

Таким чином, злочини з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом не сильно поширені в українському соціумі. Однак визнаємо – вони є, що природно вимагає покращення заходів протидії поширенню цього явищу. Повномасштабне вторгнення, наскільки свідчать статистичні дані, не активізувало зростання даного виду злочину. Лідером у реєстрації використання малолітньої дитини у занятті жебрацтвом є Закарпатська область. Перспективним напрямом, на нашу думку, є визначити причини поширення зазначеного правопорушення на заході України.

Подяка. ЗСУ і всім силам безпеки й оборони за можливість провести дослідження.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Дегтярьова І. В. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом: кримінально-правова та кримінологічна характеристика і запобігання : дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 207 с.

3. Кузнецов В. В. Експлуатація дитини у вигляді жебракування. Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2009. №6. С. 191-199.

4. Максимів І. Психологічні зсади профілактичних заходів протидії дитячому жебрацтву. Юридична психологія. 2023. №1 (32). С. 96-102.

5. Поштаренко І. В. Кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом : дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Київ, 2025. 274 с.

6. Черевко К. О. Окремі питання кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого статтею 105-1 Кримінального кодексу України. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. №3 (11). С. 103-104.

7. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81913989>

8. Вирок Шевченківського районного суду міста Києва URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84592636>

9. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85563831>

10. Вирок Іршавського районного суду Закарпатської області URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91200163>

11. Вирок Слов'янського міського суду Донецької області URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91462642>

12. Вирок Трускавецького міського суду Львівської області URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92393234>

13. Вирок Тячівського районного суду Закарпатської області URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96284741>

14. Вирок Подільського районного суду міста Києва URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97378246>

15. Вирок Ужгородського міського суду Закарпатської області URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101844498>

16. Вирок Тячівського районного суду Закарпатської області URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105542889>

17. Вирок Іршавського районного суду Закарпатської області URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107371075>

18. Вирок Хустського районного суду Закарпатської області URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108729749>

19. Вирок Хустського районного суду Закарпатської області URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109750658>

20. Вирок Подільського районного суду міста Києва URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113031870>

21. Вирок Іршавського районного суду Закарпатської області URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113870526>

22. Вирок Гайсинського районного суду Вінницької області URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113969893>

23. Вирок Салтівського районного суду міста Харкова URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128959525>

ПРОТИДІЯ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Ганна Олександрівна Флоренко,

*здобувач вищої освіти 3 курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
інституту права та безпеки
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник: **Сергій Олександрович Єгоров,**
к.ю.н., доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Актуальність теми колабораційної діяльності обумовлена складними історичними, правовими та соціальними процесами, які мають місце в умовах збройної агресії та окупації територій. У сучасному світі, особливо в контексті збройного конфлікту в Україні, питання колабораціонізму набуло особливої ваги, адже йдеться не лише про зраду державних інтересів, а й про загрози національній безпеці, суверенітету та громадському порядку.

Проблема колабораційної діяльності тісно пов'язана з необхідністю чіткого правового врегулювання відповідальності за сприяння державі-агресору. У зв'язку з цим виникає потреба в удосконаленні законодавства, формуванні єдиної правозастосовної практики, а також забезпеченні дотримання принципів справедливості та прав людини при кваліфікації та розслідуванні таких діянь.

Також важливою є соціальна складова цієї теми — необхідність формування у громадян розуміння наслідків співпраці з окупаційними режимами. З огляду на це, дослідження колабораційної діяльності є актуальним не лише для науки кримінального права, а й для суспільства загалом, оскільки сприяє утвердженню правової свідомості та національної єдності.

Муляр Г.В. та Ховпун О.В. зазначають, що колабораційна діяльність являє собою свідоме співробітництво громадян з окупаційною владою, що спрямоване проти суверенітету та державності України.

Така взаємодія може проявлятися у різних формах: від передачі матеріальних ресурсів і поширення ворожої пропаганди до заперечення факту збройної агресії та добровільного обіймання посад у створених незаконних структурах влади на тимчасово окупованих територіях. [2, с. 189]

Аналізуючи положення кримінального законодавства України, зокрема статті 111-1 Кримінального кодексу України, можна виокремити низку ознак колабораційної діяльності. Зокрема, йдеться про добровільне зайняття громадянами України посад у незаконних органах влади на тимчасово окупованих територіях, незалежно від того, чи пов'язані ці посади з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. До таких ознак також належить участь у пропаганді в освітніх закладах, що сприяє агресії проти України, впровадження освітніх стандартів держави-агресора, передача матеріальних ресурсів незаконним збройним формуванням або здійснення господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором. Крім того, колабораційною діяльністю визнається участь в організації та проведенні незаконних виборів чи референдумів на окупованих територіях, публічні заклики до таких дій, співпраця з державою-агресором у сфері політичної або інформаційної діяльності, добровільне обіймання посад у незаконних судових або правоохоронних органах, участь у збройних формуваннях ворога, а також надання їм допомоги у веденні бойових дій. Якщо ж ці дії спричиняють загибель людей або інші тяжкі наслідки, відповідальність настає за частиною восьмою вказаної статті. [1]

Загалом суб'єктом колабораційної діяльності є колаборант — особа, яка свідомо, умисно та добровільно співпрацює або закликає до співпраці з військовими формуваннями чи представниками окупаційної адміністрації держави-агресора. На думку О. Кузьменко, така особа є ключовою фігурою у вчиненні злочинів, пов'язаних із колабораціонізмом. Дослідник також зазначає, що до основних елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності слід відносити спосіб, місце та час учинення злочину, використані засоби, а також особу самого злочинця [3, с. 336].

Зайцев О.В., при проведенні аналізу судової практики щодо колабораційної діяльності за 2014-2022 рік зробив такі висновки, Узаконення судової практики за статтею 111 КК України дає підстави стверджувати, що прояви колабораціонізму існували ще до запровадження спеціальної статті 111-1 і кваліфікувалися переважно як державна зрада. До таких форм належали, зокрема, добровільна участь громадян України у збройних формуваннях держави-агресора, обіймання посад у незаконних органах влади на окупованих територіях,

участь в організації та проведенні незаконних виборів чи референдумів, політична співпраця з окупаційною адміністрацією, а також служба в незаконних судових або правоохоронних органах, створених, наприклад, в Автономній Республіці Крим. Широкого поширення набули також факти співпраці з ворогом на території Донецької та Луганської областей, які з 7 квітня 2014 року фактично вийшли з-під контролю української влади. Через відсутність на той час офіційного статусу тимчасово окупованих територій і визнання «ДНР» і «ЛНР» терористичними організаціями, дії громадян у цьому контексті зазвичай кваліфікувалися за статтею 258-3 КК України (участь у терористичних організаціях). Хоча раніше колабораційна діяльність трактувалась як один із видів державної зради, сьогодні складно погодитися з тим, що відповідальність за неї стала м'якшою — адже санкції, передбачені частинами 6–8 статті 111-1 КК, не є суттєво легшими за покарання, встановлені за статтею 111 КК.[4, с. 178]

Вивчаючи даний аналіз ми можемо виокремити, що автор надає ґрунтовну і змістовну характеристику еволюції правового підходу до колабораційної діяльності в Україні. Він демонструє, як змінювалася практика застосування кримінального законодавства під впливом воєнно-політичної ситуації, та підкреслює важливість чіткої нормативної бази для ефективного переслідування осіб, які співпрацюють із ворогом.

Також, є важливим зазначити, думку Яковюк І.В., а саме, що у період війни повністю уникнути проявів колабораційної діяльності неможливо. На її поширення істотно впливають такі фактори, як тривалість окупації, ситуація на фронті, географічна наближеність до лінії бойових дій та жорсткість політики окупанта щодо місцевого населення. Наприклад, у північних регіонах України — Київській, Сумській та Чернігівській областях — окупація тривала відносно недовго, і вже протягом місяця після початку агресії ці території були звільнені. Внаслідок цього росія не встигла сформувати там стійку проросійську адміністрацію чи здобути підтримку серед місцевих жителів. Інша ситуація склалася в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Миколаївській, Харківській та Херсонській областях. Частина з них залишалася під окупацією протягом тривалого часу, а деякі території досі не звільнені. Населення цих регіонів живе в умовах постійної загрози та страху. Особливо вразливими виявилися працівники бюджетної сфери, які масово втратили роботу й джерела доходу через закриття установ та припинення виплат, зокрема пенсій. На цьому тлі російська пропаганда активно просуvala наративи про те, що українська влада нібито покинула своїх громадян напризволяще. Серйозним чинником, що стимулював колабораціонізм, став прямий

тиск окупаційної адміністрації на працівників державних установ та органів влади, які залишалися на окупованих територіях. Згодом кадрові призначення в цих структурах здійснювалися серед осіб, лояльних до держави-агресора. Хоча спочатку українські органи влади частково продовжували виконувати свої функції, з часом вони були витіснені та замінені на окупаційні військово-цивільні адміністрації [5, с. 45; 8].

Відповідно, аналізуючи дану думку науковця Яковюк І.В., можна стверджувати, що колабораційна діяльність є складним і багатофакторним явищем, яке значною мірою обумовлене умовами окупації. Тривалість перебування територій під контролем агресора, соціально-економічна нестабільність, інформаційна ізоляція та прямий тиск з боку окупантів створили сприятливі умови для залучення місцевого населення до співпраці з ворогом. Особливо вразливою виявилася бюджетна сфера, де втрати роботи, відсутність соціального захисту та примус до співпраці призводили до прийняття рішень під впливом страху або виживання. Водночас приклади північних регіонів України засвідчують, що швидке звільнення територій значно ускладнює реалізацію окупаційної політики, включно з формуванням колаборантських структур [6; 7]. Це підкреслює важливість як ефективного спротиву, так і своєчасного правового реагування на прояви колабораціонізму.

Таким чином, колабораційна діяльність в умовах збройної агресії проти України постає як складне соціально-правове явище, що зумовлене як особистим вибором окремих осіб, так і зовнішніми чинниками — тривалістю окупації, соціально-економічною нестабільністю, інформаційною ізоляцією та прямим тиском окупантів. Аналіз законодавчих змін, судової практики та думок науковців свідчить про еволюцію правового підходу до колабораціонізму, що потребує подальшого вдосконалення правозастосовної практики з урахуванням принципів справедливості й прав людини. Окрему увагу слід приділяти попередженню колабораційної діяльності шляхом посилення правової освіти, інформаційної політики та соціальної підтримки населення на прифронтових і окупованих територіях.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. 2341-III. Редакція від 21.11.2024. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n556>
2. Муляр Г.В., Ховпун О.В. Новели кримінального законодавства: колабораційна діяльність. Наукові записки. Серія. 2022. №13. С. 186-190

3. Кузьменко О. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. №1. С. 249-336.

4. Зайцев О.В. Колабораційна діяльність як різновид державної зради. (за матеріалами судової практики 2014-2022 років). Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2023. №78. С. 174-179.

5. Яковюк І.В. Колабораційна діяльність – злочини проти основ національної безпеки України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №5. С. 43-46.

6. Албул С.В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2-х т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 2. С. 432–435.

7. Єгоров С.О. Проблеми аспекти співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у протидії колабораціонізму. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 130–133.

8. Щурат Т.Г., Гуменюк А.В. Поняття «колабораціонізму» в сучасному законодавстві України. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 244–247.

ТЛУМАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ЗБРОЯ» У ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

*Даниїл Русланович Хілобок,
курсант 408 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Віктор Віталійович Ярош,**
к.ю.н., доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ*

У науковій доктрині кримінального права України констатовано відсутність єдиного, усталеного та нормативно закріпленого поняття «зброя». Ця проблема посилюється через широке практичне використання терміна у кримінальному законодавстві (зокрема, у статтях 36, 263, 296 КК України) [1], при цьому закон не дає чіткого роз'яснення, що саме слід вважати зброєю. Як наслідок, тлумачення поняття «зброя» здебільшого здійснюється на основі судової практики, висновків експертиз, підзаконних нормативних актів, а також доктринальних підходів.

В українському кримінальному законодавстві термін «зброя» активно вживається в нормах, які стосуються як необхідної оборони (ст. 36 КК України), так і незаконного поводження зі зброєю (ст. 263 КК України), а також хуліганства, бандитизму, тероризму тощо. Попри це, законодавче визначення терміна «зброя» відсутнє, що породжує низку серйозних проблем як у теорії, так і в практиці правозастосування.

Через відсутність дефініції поняття «зброя» відбувається невинуватене розширення або звуження складу кримінального правопорушення. Наприклад, суди іноді ототожнюють предмети, які не є зброєю у техніко-криміналістичному сенсі (наприклад, кухонні ножі, арматуру, кийки), зі зброєю, якщо ці предмети застосовані під час правопорушення. В результаті – можливе зловживання правозастосувавцем, що прямо суперечить принципу законності (ст. 7 КК України).

Відсутність чіткого поняття «зброя» зумовлює неоднакове тлумачення судами одних і тих самих ситуацій. Так, в одних випадках предмет кваліфікується як зброя (і особа визнається винною за ст. 263 КК), а в інших – той самий або подібний предмет розцінюється як "інший засіб захисту", що

не тягне кримінальної відповідальності. Прикладом є виправдувальний вирок Печерського районного суду м. Києва від 19.02.2018 у справі № 757/7651/16-к, де суд визнав, що багнет-ніж, яким володіла особа, не має ознак холодної зброї у кримінально-правовому сенсі [2].

У статті 36 КК України закріплено, що не є перевищенням меж необхідної оборони застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів. Проте, через нечіткість у термінах, виникає ситуація, коли особа не знає, чи визнається її дії правомірними, якщо вона захищалась, наприклад, пневматичним пістолетом, ножем або іншими засобами. Це знижує рівень правової визначеності, що прямо суперечить вимогам статті 8 Конституції України (верховенство права) і статті 7 Європейської конвенції з прав людини.

Відсутність легальної дефініції в КК призвела до фактичного підпорядкування судової та слідчої практики підзаконним актам, зокрема:

- Інструкції МВС № 622 від 21.08.1998 р., яка регулює обіг зброї, але не має сили кримінального закону;

- Інструкції Держприкордонслужби № 200 від 21.10.2003, де зброя визначається як предмети для ураження живих цілей, кораблів або літальних апаратів.

Це створює правовий дисбаланс, адже в кримінальному праві тільки закон може бути джерелом норм, які визначають злочин і покарання (*nullum crimen sine lege*).

Судово-експертні установи, зокрема експерти-криміналісти, змушені самостійно формувати критерії для визнання предмета зброєю, що призводить до суб'єктивізму. Через це виникає ризик помилок у висновках експертизи, які мають вирішальне значення для судового рішення.

На відміну від української практики, у більшості країн ЄС поняття «зброя» законодавчо визначене чітко та охоплює як бойову, так і холодну, травматичну, мисливську зброю. Наприклад, Директива ЄС 91/477/ЄЕС дає широку, технічно точну дефініцію, що дозволяє забезпечити правову визначеність у сфері кримінального переслідування.

Найактуальнішим на сьогоднішній день є законопроект «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» від 25 червня 2021 року № 5708 [3], який і досі не розглянуто Верховною Радою України.

Вказаний проєкт Закону надає визначення зброї як пристрою або предмету, спеціально виготовленого, конструктивно призначеного та технічно придатного для знищення, ураження, uszkodження або заподіяння іншого руйнівного впливу на живі чи неживі об'єкти та цілі, та який не має іншого прямого виробничого чи господарсько-побутового призначення [4].

З приводу прийняття такого закону досі точаться запеклі дискусії. Одні експерти наголошують на відсутності внутрішньої, національної

культури поводження зі зброєю, що може спровокувати певні ризики та привести до негативних наслідків.

Щербина Н.О. пропонує таке визначення: «Зброя — це предмети, засоби або пристрої, за допомогою яких відбувається ураження живої цілі у вигляді заподіяння смерті або тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості людині, а також завдання матеріальної шкоди іншим об'єктам матеріального світу» [4].

Фактично основною ознакою зброї буде вважатися здатність уражати — тобто спричиняти смерть, тілесні ушкодження або матеріальні збитки. До зброї будуть належати не лише класичні об'єкти (вогнепальна чи холодна зброя), а й інші засоби та пристрої, що здатні уразити живу ціль.

До ознак зброї включено також можливість завдання шкоди неживим об'єктам — наприклад, будівлям, транспорту тощо (при вибухах, підпалах тощо).

Проведений тезовий аналіз дає підстави стверджувати, що відсутність законодавчого визначення поняття «зброя» у Кримінальному кодексі України створює системну проблему в кримінальному праві, яка виявляється у неоднаковій судовій практиці, ускладненні кваліфікації кримінальних правопорушень та загрозі порушення принципу правової визначеності.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.09.2025 р.).

2. Ухвала апеляційного суду м. Києва від 23 листопада 2018 року у справі № 757/7651/16-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78211552> (дата звернення: 10.09.2025 р.).

3. Проект Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» від 25 червня 2021 року № 5708. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219896.html> (дата звернення: 10.09.2025 р.).

4. Щербина Н.О. Формування дефініції «зброя» в проекті Кримінального кодексу України. Кримінальне право України перед викликами сучасності і майбуття: яким воно є і яким йому бути: матеріали міжнар. наук. конференції, м. Харків, 21-22 жовт. 2022 р. / редкол.: В.Я. Тацій, Ю.А. Пономаренко, Ю.В. Баулін та ін. Харків : Право, 2022. С. 334-337.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОРГАНІЗОВАНУ ЗЛОЧИННІСТЬ

Владислав Дмитрович Шеховцов,
курсант 411 взводу ФПФОДР НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Ірина Миколаївна Чекмарьова,**
професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР
НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

Організована злочинність є однією з найскладніших і найбільш небезпечних форм кримінальної діяльності, яка становить серйозну загрозу для національної безпеки, економіки, суспільного порядку та прав людини. На відміну від поодиноких кримінальних правопорушень, організована злочинність має системний, добре структурований характер, включає в себе розгалужені мережі співучасників, характеризується високим рівнем конспірації, використанням корумпованих зв'язків та значним впливом на державні інституції. Її діяльність часто виходить за межі однієї держави, що ускладнює процес виявлення та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Поняття «організована злочинність» частково розкривається у статті 28 Кримінального кодексу України, де вказано характерні риси вчинення таких кримінальних правопорушень, зокрема: поєднання кількох злочинних діянь, колективний характер протиправної діяльності, наявність заздалегідь спланованих дій та змови, ієрархічна структура об'єднання, а також чіткий розподіл ролей між його учасниками [1]. Водночас на законодавчому рівні в Україні відсутнє єдине нормативно закріплене визначення організованої злочинності, у зв'язку з чим це поняття по-різному трактується представниками наукової спільноти.

О. Джужа розглядає організовану злочинність як взаємопов'язану систему кримінальних правопорушень, що вчиняються учасниками стійких, ієрархічно побудованих злочинних утворень (груп, об'єднань, асоціацій), які діють узгоджено та підтримують один одного. Основною метою таких структур є отримання максимально можливого прибутку від злочинної діяльності в межах визначеної території або у певній сфері [2, с.16].

Організована злочинність характеризується системною, добре структурованою діяльністю кримінальних організацій, які формуються на основі спільних економічних інтересів та отримують прибуток через надання незаконних товарів і послуг або реалізацію легальної продукції в протиправний спосіб. Її діяльність має конспіративний характер, із чітко вибудованою ієрархічною структурою, яка координує планування і реалізацію кримінальних правопорушень або досягнення легальних цілей через незаконні засоби. Такі угруповання прагнуть встановити

монополію на нелегальному ринку, що гарантує високі доходи. Серед додаткових ознак організованої кримінальної діяльності виокремлюють: наявність матеріальної бази (грошових фондів, банківських рахунків, нерухомості), легальних підприємств (кооперативів, ресторанів, казино тощо), колегіальних органів управління, внутрішнього «статуту» з правилами поведінки і санкціями, складної ієрархічної структури з міжрегіональними зв'язками, інформаційною службою, оперативними групами, а також використання елементів кримінальної субкультури (жаргону, традицій, внутрішніх покарань, кар'єрної ієрархії) та власної інформаційної бази для збору, аналізу й захисту даних.

Спільне вчинення кримінального правопорушення не свідчить про однакову кримінальну відповідальність усіх співучасників, а, навпаки, потребує максимальної індивідуалізації покарання кожного з них. Закон визначає низку загальних принципів кримінальної відповідальності співучасників. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить склад кримінального правопорушення. Це положення застосовується як до індивідуального вчинення правопорушення, так і до випадків співучасті, з урахуванням її особливостей. Відтак кожен співучасник відповідає за суспільно небезпечне діяння, вчинене у співучасті [3, с.189].

Особливості притягнення співучасників до кримінальної відповідальності залежать від форми співучасті. Так, у разі простої співучасті всі співвиконавці несуть відповідальність за статтею Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за вчинене діяння. Якщо ж має місце співучасть з розподілом ролей, то виконавець (співвиконавець) підлягає відповідальності безпосередньо за нормою Особливої частини КК, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення. Натомість дії інших співучасників – організатора, підбурювача чи пособника – кваліфікуються за тією ж статтею Особливої частини, однак із посиланням на відповідну частину ст. 27 КК, що вказує на роль конкретного учасника.

У разі, коли кримінальне правопорушення вчинене організованою групою або злочинною організацією, встановлюються особливі правила притягнення до відповідальності. Зокрема, організатор несе відповідальність за всі кримінальні правопорушення, вчинені групою чи організацією, якщо вони охоплювалися його умислом. Інші учасники відповідають лише за ті діяння, в яких вони брали участь, незалежно від конкретної ролі. Усі ж співучасники в таких випадках несуть відповідальність за статтею Особливої частини КК, що передбачає відповідальність за вчинення кримінального правопорушення організованою формою (наприклад, за ст. 257 КК – створення банди, або ч. 4 ст. 189 КК – вимагання, вчинене організованою групою).

Кваліфікація дій співучасників також залежить від обізнаності про обставини, що характеризують кримінальне правопорушення. Якщо виконавець вчиняє діяння зі спеціальними обтяжуючими ознаками, про які інші співучасники не знали, останні не можуть бути притягнуті до відповідальності з урахуванням цих ознак. Наприклад, якщо під час умисного вбивства виконавець діє з особливою жорстокістю, а інші співучасники цього не усвідомлюють, то лише виконавець відповідає за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК, а інші – за загальними нормами, що не включають кваліфікуючу обставину.

Обставини, що характеризують особу співучасника (наприклад, рецидив, повторність, наявність непогашеної судимості), не поширюються на інших учасників, навіть якщо ті знали про їх наявність. Таким чином, «особисті» ознаки можуть бути інкриміновані виключно тому суб'єкту, до якого вони безпосередньо належать. Наприклад, якщо пособник сприяє особі, яка вже має судимість за аналогічне правопорушення, у вчиненні нового вбивства, сам факт попередньої судимості виконавця не впливає на кваліфікацію дій пособника. У цьому разі виконавець відповідатиме за п. 13 ч. 2 ст. 115 КК (вбивство, вчинене повторно), а пособник – за ч. 5 ст. 27 і ч. 1 ст. 115 КК України.

Як зазначають дослідники, зокрема А. М. Костенко, кримінальна відповідальність за участь в організованій злочинності не обмежується лише інкримінацією відповідної кваліфікуючої ознаки – вона потребує доведення не лише участі у групі, але й обізнаності щодо її структури, мети та способів діяльності [4, с.46].

Отже, організована злочинність є особливо небезпечною формою кримінальної діяльності, що потребує спеціального підходу до кримінальної відповідальності її учасників. Закон вимагає індивідуалізації покарання залежно від ролі, обізнаності та умислу кожного співучасника. Особисті обставини (наприклад, рецидив) враховуються лише щодо конкретного суб'єкта. Ефективна боротьба з організованою злочинністю потребує чіткого правового регулювання та диференційованого застосування норм кримінального права.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 7 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.06.2025).
2. Джужа О. М. Феномен - організована злочинність. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2001. № 3. С. 15–25.
3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф.

О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.

4. Костенко А. М. Кримінально-правова характеристика організованої злочинної діяльності. К.: Юрінком Інтер, 2018. С. 45–47.

CIRCUMSTANCES TO BE CONSIDERED WHEN APPLYING DETENTION

*Oleksandr Yaroviyy,
4rd year cadet*

*Faculty of Training Specialists for
Pre-Trial Investigation Bodies of
the National Police of Ukraine*

Dnipro State University of Internal Affairs

Language advisor: Volodymyr Krasnopol'skyi,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Professor of the Department of Language Training

Dnipro State University of Internal Affairs

Detention is the most severe preventive measure, involving isolating a person during pre-trial investigation and trial to ensure proper procedural conduct. This measure is used only in exceptional cases when other, less restrictive preventive measures cannot effectively prevent risks such as evading justice, influencing witnesses, destroying evidence, or committing new crimes. According to criminal procedural laws, detention can only be chosen if there are sufficient grounds supported by appropriate evidence, while also considering the principles of necessity, proportionality, and respect for human rights [1, p.312].

When deciding to apply detention, the court must take into account the following circumstances: The severity of the criminal offense. One of the main reasons for using detention is the seriousness of the criminal charge. The legislation states that this preventive measure can mainly be applied to individuals suspected or accused of committing serious and very serious crimes. The severity is determined by the following criteria:

- The maximum penalty provided for by the sanction of the article of the Criminal Code;
 - The presence of violent actions or the threat of their use;
 - The scale of the damage caused - material, moral, or physical;
 - The level of social danger of criminal offenses, in particular, whether it poses a threat to the life and health of citizens, the security of the state, etc.
- Additionally, the presence of a suspect or accused person's previous convic-

tions for similar offenses is considered, as it may indicate ongoing criminal behavior. In cases where a criminal offense is committed by an organized group or criminal organization, the likelihood of detention also increases [1, p.312]. The presence of risks. The court evaluates the risks that may justify the use of detention, in particular:

- The risk of hiding from the investigation and the court is assessed based on the presence of foreign ties, the financial situation of the suspect, and his behavior after committing the criminal offense;

- Risk of unlawful influence on witnesses or other participants in the process – the possibility of pressure on victims, witnesses, or other participants in the proceedings;

- Risk of destruction or falsification of evidence – the likelihood of concealment or distortion of evidence that may affect the course of the investigation;

- Risk of committing new criminal offenses – determined based on the suspect's criminal history, the nature of the offense committed, and his possible connections in the criminal environment. The identity of the suspect (accused). When assessing the need for detention, the personal characteristics of the suspect are taken into account, in particular:

- Presence or absence of criminal records – the court considers the number, nature, and terms of past criminal records;

- Social ties – whether the person has strong family, professional, or public ties that can ensure his appearance in court;

- Marital status – the presence of dependents or persons dependent on the suspect;

- Place of permanent residence and work – whether the person has a stable place of residence and an official place of work, which may indicate their intentions not to evade justice;

- The suspect's past behavior – whether he has had cases of violating preventive measures, evading investigation, or fleeing [2, p.98]. The court also considers the health of the suspect or accused. In some cases, detention may be inappropriate due to the person's serious health condition, as confirmed by medical reports. When evaluating health, the court considers serious chronic illnesses, disabilities, and the need for specialized treatment that cannot be provided in a pre-trial detention facility. The court also considers the potential for health deterioration due to detention conditions, particularly the lack of proper medical care, access to vital medicines and procedures, which is also taken into account. If a person's detention may pose a serious threat to their life or health, the court is obliged to consider alternative preventive measures.

An important factor is the case law of the European Court of Human Rights, which has repeatedly emphasized that detention should be used only if there are reasonable grounds and cannot be used as a means of punishment before sentencing. The ECtHR stresses that states must ensure compliance

with the principle of proportionality when selecting this preventive measure, as well as thoroughly justify the need for its application in each specific case. Additionally, the court highlights the importance of periodically reviewing the lawfulness of detention, since extended detention without proper grounds may be considered a violation of Article 5 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Furthermore, the ECtHR draws attention to detention conditions, which must meet minimum standards of humanity and not violate Article 3 of the Convention, which prohibits inhuman or degrading treatment.

Therefore, when deciding on the use of detention, the judicial authorities are obliged to carefully analyze all the circumstances of the case, assess the real risks, and the possibility of applying alternative preventive measures. This includes taking into account the personality of the suspect, his social connections, previous behavior, as well as the state of health and other humanitarian factors. The court must also consider the severity of the crime, the circumstances of its commission, the potential impact on society, and the victims. An important aspect is compliance with international legal standards, including the practice of the ECHR, which emphasizes the need to ensure the proportionality and legality of the chosen preventive measure. Only a comprehensive analysis of all these factors can guarantee a fair and reasoned decision on the use of detention.

References:

1. Criminal process: textbook / R. I. Blaguta, Yu. V. Gutsulyak, O.M. Dufenyuk and others; ed. A. Ya. Khytry, R. M. Shekhavtsova, V.V. Lutsyk. Lviv: Lviv State Internal Affairs Department, 2019. Part 2. 616 p.
2. Kolodchyn D.V. The term of detention during trial: legislative guarantees and practice of law enforcement. Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. Series: "Law". 2017. Issue 46. P. 96-99.
3. Tertyshnyk V. M. Implementation of legal positions and case law of the European Court of Human Rights in solving problems of criminal procedural law of Ukraine. Legal position. 2016. No. 1. P. 7–13.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	3
---------------------	---

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Матвєєвський О. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ.....	5
Оліферчук А., Поліщук В. КІБЕРПРОСТІР ЯК НОВИЙ ВИКЛИК У СФЕРІ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: ПОШИРЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ	7
Хаустова Т., Поліщук В. ЗАМІСНА ПІДТРИМУВАЛЬНА ТЕРАПІЯ (ЗПТ) ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ.....	11
Балдинюк А. О., Свинаренко Ю. П. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ	14

СЕКЦІЯ 5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Албул С. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНУ РОЗВІДКУ: ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	19
Астапова Д. М., Свинаренко Ю. П. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	23
Бережна Д. Є., Албул С. В. РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВСТАНОВЛЕННІ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН	26

Березовська В. В., Албул С. В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	30
Бойчук О. О., Албул С. В. ДО ПИТАННЯ УНІФІКАЦІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	33
Боцу Т. П., Свинаренко Ю. П. НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ	36
Бурлака А. М., Косовська Д. А., Свинаренко Ю. П. НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ У КІБЕРПРОСТОРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ.....	41
Васіна А. О., Єгоров С. О. ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ.....	45
Вдов А. В., Єгоров С. О. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	48
Вербицький М. Л., Корнієнко М. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОКУМЕНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ	52
Григор'єва Д. В., Єгоров С. О. ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ МЕТОДАМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	55
Гульчак В. М., Любчик В. Б. ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ВЗАЄМОДІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ І СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ.....	59
Дарій С. В. СТРАТЕГІЇ І ТАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	63
Діброва Ж. В., Свинаренко Ю. П. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ, ЗДОБУТИХ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ.....	66
Єйбог О. І., Свинаренко Ю. П. ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ.....	69

Жемба П. О., Свиначенко Ю. П. МІСЦЕ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ.....	73
Журавель А. В., Щурат Т. Г. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	77
Зеленський С. М. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	81
Коваль Г. С., Підгородинський В.М. РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ БЕЗВІСНИМ ЗНИКНЕННЯМ ГРОМАДЯН ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН: АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	85
Кучинський Є. О., Мудрецька Г. В. ВИКЛИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗСЛІДУВАННЯМ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ТА АДАПТАЦІЯ ІСНУЮЧИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ ДО СУЧАСНИХ УМОВ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ	88
Лозован К. В., Ізбаш К. С. ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	92
Лісовська О. В., Єгоров С. О. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	94
Лозован К. В., Албул С. В. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КОНТРОЛЮ ЗА ТЕЛЕФОННИМИ РОЗМОВАМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	97
Мазурець В. А., Єгоров С. О. ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ МЕЖІ ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ МЕТОДІВ ОРД.....	100
Морозов Д. А., Токолов О. С. РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗБУТУ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН	102
Набільська К. Г., Пчеліна О. В. ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	106
Нарзісва Е. Р., Єгоров С. О. ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	110

Нестеровська О. О., Свинаренко Ю. П. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ І УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА	114
Огородник А. О., Морозов Д. А. ВИКОРИСТАННЯ ГЛАСНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ У ДОКУМЕНТУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВООПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН	118
Підгурська С. Ю., Свинаренко Ю. П. ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	122
Пліс Т. Ю., Албул С. В. ЗАСОБИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ	126
Поляков С. В. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ	130
Попова Н. В., Єгоров С. О. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИНАМ.....	135
Постолова К. Ю., Морозов Д. А. КРИМІНАЛІСТИКА ТА ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	138
Пчеліна О. В., Тесля Д. Р. ЕЛЕКТРОННА КОМУНІКАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ВІДЕОКОНФЕРЕНЦВ'ЯЗОК ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	142
Рибіна А. А., Свинаренко Ю. П. ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	146
Саркісян В. Г. ВИДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДРОЗДІЛІВ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	149
Свинаренко Ю. П. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	152

Сизонович А. С., Мудрецька Г. В. ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ БОРотьБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ: ВИКЛИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗСЛІДУВАННЯМ КІБЕРЗЛОЧИНІВ ТА АДАПТАЦІЯ ІСНУЮЧИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ.....	156
Татарли В. А., Домброван Н. В. ОПЕРАТИВНИЙ СУПРОВІД ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	159
Тинкован В. С., Любчик В. Б. ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ	164
Тинкован В. С., Свиначенко Ю. П. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРД У СФЕРІ БОРотьБИ З НАРКОЗЛОЧИННІСТЮ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА РИЗИКИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	167
Толмаченко Є. О., Дарій С. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	171
Тритяк М. В., Дарій С. В. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ГАРАНТІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	175
Fedorov I. THE INSTITUTE OF IN ABSENTIA IN UKRAINE'S CRIMINAL PROCEDURE: CONSTITUTIONAL-LEGAL AND INTERNATIONAL DIMENSIONS	178
Федорошевська А. В., Албул С. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	182
Ферлієвич Б. С., Любчик В. Б. ЗАВДАННЯ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП (СОГ) У РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	186
Ферлієвич Б. С., Свиначенко Ю. П. ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ	190
Чистяков Н. П., Мудрецька Г. В. ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ БОРотьБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ	192
Чубук У. Д., Свиначенко Ю. П. ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	196

Шаповаленко Є.В., Оніщук А.А. ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ДБР ПРИВЛАСНЕННЮ, РОЗТРАТІ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ	200
Шкута О. О., Яголковська Є. О. МЕХАНІЗМИ ВИЯВЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КАНАЛІВ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИКІВ: ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ АСПЕКТИ	204
Щурат Т. Г. РОЛЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ПРОФІЛАКТИЦІ КОЛАБОРАЦІЙНИХ ПРОЯВІВ	208
Саїнчин С.О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ-ПРАВОПОРУШНИКА	211
Бережна Д. Є., Єгоров С. О. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У БОРОТБІ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ	213

СЕКЦІЯ 6.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Bărbuceanu B. CONFLICT OF INTEREST IN ROMANIAN CRIMINAL LAW FOUND IN THE CRIME OF USING OFFICE TO FAVOR SOME PERSONS....	217
Bilyk I., Bratel S. INTERNATIONAL COOPERATION IN COMBATING CYBERCRIME: THE EXPERIENCE OF EUROPOL AND INTERPOL	218
Cernomoret S., Nastas A. CRIMINALIZATION OF ARBITRARINESS - COMPARATIVE LAW STUDY (REPUBLIC OF MOLDOVA, ROMANIA AND UKRAINE)	220
Rotaru Mihaela CRIMINAL PROTECTION OF DIGITAL HEALTH IN THE EUROPEAN CONTEXT	225
Gherman-Grimailo Ana-Maria REGULATION OF CRIMINAL LEGALITY IN MOLDOVAN LEGISLATION – EVOLUTIONARY APPROACHES. COMPARATIVE ASPECTS WITH THE UKRAINIAN LEGAL SYSTEM	229

Elena-Irina Rahimian (Cîrciumaru) THE "ENGEL" CRITERIA IN THE ECHR JURISPRUDENCE	230
Абасова Ф. Асіф кизи, Єгоров С. О. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	231
Аніщенко В. О., Олефір Л. І., Євсєєнков Т. В. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ПРАВ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	235
Арсеньєва М. В., Єгоров С. О., КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ	238
Афанасьєва В. О., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ ЧИ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ (СТ. 364 КК УКРАЇНИ)	248
Афанасьєва В. М., Щирська В. С. ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ КРАДІЖОК	251
Балобанова Д. О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОПОРУ ЗА СТ. 342 КК УКРАЇНИ	254
Бондаренко Е. С., Щирська В. С. ПОНЯТТЯ ОДИНИЧНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЙОГО ВИДИ	258
Гур'янова К. Ф., Славінська І. В. ВИКОНАННЯ ДОРУЧЕНЬ ПРО ПРОВЕДЕННЯ НСРД ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	261
Ільїн А.Н., Меркулова В.О. СТАН ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПОСЯГАНЬ НА ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАХИСНИКА ТА ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ	264
Ісєєв О. М., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА	268
Карагеоз Є. М., Щирська В. С. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ: НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА	271
Конопельський В. Я. ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ: ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	274
Крохмаль Н. В., Собко Г. НОРМАТИВІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА СТАТЕВУ СВОБОДУ ТА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАНІСТЬ ОСОБИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	278

Щирська В. С., Огородник А. О. ОСНОВА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ЗВ'ЯЗОК МІЖ СКЛАДОМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА КРИМІНАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ	280
Леонова А. К., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ	283
Леженцова А. С., Чекмарьова І. М. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	286
Луков В. А., Чекмарьова І. М. ПОНЯТТЯ «КОНТРАБАНДИ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ЇЇ ПРЕДМЕТИ	289
Lukyanenko O. A., Krasnopol'skyi V. E. CONCEPT AND GENERAL CHARACTERISTICS OF CLOSING CRIMINAL PROCEEDINGS	294
Мазур А. С., Чекмарьова І. М. ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	296
Мазур А. С., Щирська В. С. ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	300
Матвієнко І. О., Чекмарьова І. М. НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ	304
Машаро О. М., Щирська В. С. УМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ ЗГВАЛТУВАННЯ	307
Машаро О., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	310
Машаро О., Афанасьєва В., Ярош В. В. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ТЕРОРИЗМУ	313
Меркулова В.О. ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ (СТ. 438 КК): ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	316
Меснянкін М.О. КРИМІНОЛОГІЧНА ОБСТАНОВКА В УКРАЇНІ У СФЕРІ УМИСНИХ ВБИВСТВ	320

Щирська В. С., Мунтян А. О. СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	325
Наркузієва Л. С., Собко Г. М. ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	329
Огородник А.О., Нестеренко М.О., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ КОНТРАБАНДИ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН	332
Остапчук Л. Г. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБВИНУВАЧЕНОГО У ДОСУДОВІЙ ДОПОВІДІ	336
Піщенко Г. І., Шопіна Ю. О. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ	340
Подуфалов А. В., Щирська В. С. УМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ КАТУВАННЯ	342
Прижбило Н. Т., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВООПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	345
Прокопенко М. С., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВООПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	347
Щирська В. С., Псьота С. О. ПРИЧИНИ ТА УМОВИ СКОСННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВООПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ	350
Пузирний В. Ф. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	354
Резніченко Г.С. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ	357
Рибачук К. А., Чекмарьова І. М. ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВООПОРУШЕННЯ: ВІДМІННІСТЬ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ МІЖ ДЕЗЕРТИРСТВОМ	359

Свідерко Л. А., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ	362
Смоков С. М. ЧИ ДОЦІЛЬНИЙ ДОПИТ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	365
Снітніков Д. Г., Резніченко Г.С. ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ТИПОЛОГІЯ ШАХРАЙСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	369
Стратулат А. Р., Чекмарьова І. М. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПІВ ТА ШКОДИ ЗДОРОВ'Ю НАСЕЛЕННЯ	372
Щирська В. С., Токолов О. С. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ.....	375
Токолов О. С., Ярош В. В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ.....	377
Федорончук І. В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	380
Федорченко О. В. СТАН ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ В УКРАЇНІ: НА МАТЕРІАЛАХ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	384
Флоренко Г. О., Єгоров С. О. ПРОТИДІЯ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	388
Хілобок Д. Р., Ярош В. В. ТЛУМАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ЗБРОЯ» У ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	393
Шеховцов В. Д., Чекмарьова І. М., КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОРГАНІЗОВАНУ ЗЛОЧИННІСТЬ	396
Yaroviy O., Krasnopolskyi V., CIRCUMSTANCES TO BE CONSIDERED WHEN APPLYING DETENTION.....	399

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

**XVII Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція,
присвячена Дню юриста**

07 жовтня 2025 року

ТОМ 2

Підписано до друку 25.10.2025. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура «TimesNewRoman»/ Друк цифровий.

Ум. друк .арк. 23,95. Обл.вид.арк 24,45.

Наклад 50 прим.

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.